

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра лінгвометодики та культури фахової мови
Кафедра мистецьких дисциплін і методик навчання
Департамент освіти Житомирської міської ради
Науково-методичний центр
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра української мови та славістики
Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра початкової та дошкільної освіти
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка
Кафедра образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології

**МАЙСТЕРНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ
У МИСТЕЦЬКІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ**

Збірник наукових праць

Частина II

ЖИТОМИР
2020

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1 / 74.58

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка від 28.02.2020 року (протокол № 3)

Рецензенти:

Кубрак С. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету.

Танська В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сахневич І. Д. – кандидат педагогічних наук, доцент, методист Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у Житомирській обласній раді.

Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць / за заг. редакцією Н.Є. Колесник, О.М. Піддубної, О.М. Марущак. – Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2020. – У 2-х ч. – Ч. II. – 232 с. + CD.

У збірнику наукових праць представлено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті» (25-26 березня 2020 року). Тематика статей – сучасні технології в інтеграційному освітньому просторі; проблема формування ключових компетентностей у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; міждисциплінарна інтеграція як засіб розвитку творчої особистості. У збірнику наукових праць «Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті» запропоновано актуальні проблеми лінгвометодичної підготовки майбутніх фахівців; представлено методику викладання мистецьких дисциплін засобами сучасних технологій; проаналізовано досвід сучасної мистецької освіти; виявлено шляхи формування мовної особистості учня початкових класів у Новій українській школі.

Збірник наукових праць адресований науковцям, магістрам освіти, педагогам-практикам, фахівцям у галузі професійної та мистецької освіти, майбутнім учителям початкових класів та вихователям закладів дошкільної освіти, методистам дошкільної та початкової ланки освіти.

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1 / 74.58

© Н.Є. Колесник, О.М. Піддубна, О.М. Марущак
та колектив авторів, 2020

© ЖДУ імені Івана Франка, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
РОЗДІЛ І. ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА У СФЕРАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	10
Александрова В. В., Литньов В. Є. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ГОТОВНІСТЬ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	10
Апляс Т. А. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	13
Бовгіря О., Костюшко Ю. О. СТАНОВЛЕННЯ СЛОВА У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	17
Бондарчук В. А. ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	19
Весельська А., Литньов В. Є. ІГРАШКА ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	25
Вольська В. А. БАТЬКИ, ПЕДАГОГИ І ДИТИНА – ЄДИНА РОДИНА	29
Гавронська Ж. В. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКІВ	31
Головач Л. В. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ВЗАЄМИН ДОШКІЛЬНИКІВ У РІЗНИХ ВИДАХ ПРАЦІ	34
Гужанова Т.С. РОЗВИТОК АКТИВНОГО СЛОВНИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР	37
Данченко Л. Г. АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПІСОЧНОЇ АНІМАЦІЇ ТА КАЗКОТЕРАПІЇ	40
Датчук О., Литньов В. Є. ГРА ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	45
Жирна І.С., Рудницька Н. Ю. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ІЗ СТРУКТУРОЮ МНОЖИНИ ТА ЧИСЛОМ	49

Ільчук Д. О., Гужанова Т. С. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ ТА ДОВКІЛЛЯ	53
Кириленко Ж. А. ФОРМУВАННЯ ОСНОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	55
Коновальчук І. М. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ ТА БАТЬКАМИ	60
Кусік І.М. ФОРМИ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИПУСКНИКА СУЧАСНОГО ЗДО У ПІДГОТОВЦІ ДО НУШ	63
Ляхова А., Литньов В. Є. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	67
Максимова О. О. СТРУКТУРА ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	71
Махнюк А. В., Костюшко Ю. О. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МЕТОДИКИ Л.Б. ФЕСЮКОВОЇ	75
Микитенко М. В. ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ	79
Науменко А. В., Рудницька Н. Ю. ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ	81
Новицька Ж. Л. ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	84
Паренюк Л. К. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ АРТ – ТЕРАПІЇ	89
Петрик Н. С., Пилипенко Н. М.	94

МУЗИКУВАННЯ В ДИТЯЧОМУ ОРКЕСТРІ ЗА СИСТЕМОЮ КОЛЬОРОВИХ НОТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	
Пінчук Н.П.	99
АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ ПІД ЧАС КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ	
Поплавська Л. В.	107
РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ	
Приходченко Т.В.	111
ЗАНЯТТЯ, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	
Слинявчук К., Литньов В. Є.	117
ГРА ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Стрельченко А.В., Гужанова Т.С.	121
СИСТЕМА РОБОТИ НАД СЛОВНИКОМ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З КАЗКАМИ	
Фаренюк К., Литньов В. Є.	124
РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ	
Федорова М. А.	128
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-МОРАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Яцик І. С.	132
ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З СІМ'ЄЮ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ	
РОЗДІЛ II. ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ТА ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАНСЬКОЇ ШКОЛИ.	136
Баранчук І., Рудницька Н. Ю.	136
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ПРОСТИХ ЗАДАЧ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	
Бондаренко Х., Коновальчук І.М.	139
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ ДІТЬМИ	
Давиденко Ю.Г., Сахневич О.П.	141
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ	

Дорош С., Рудницька Н.Ю. РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ 1 КЛАСУ ПРИ ВИВЧЕННІ НУМЕРАЦІЇ ЧИСЕЛ ПЕРШОГО ТА ДРУГОГО ДЕСЯТКА	150
Єнько Н.М. СКЛADOBІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КЛАСОМ	153
Зінчук К.А., Колесник Н.Є. ТЕХНІКА «КВІЛІНГ» НА УРОКАХ «ДИЗАЙН І ТЕХНОЛОГІЇ» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	160
Колесник Н.Є. МИСТЕЦТВО КОМУНІКАЦІЇ У СТВОРЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ КНИГИ ДЛЯ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	162
Лукашук І.В., Коновальчук І.М. ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТОКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	167
Лясківська Т., Коновальчук І.М. ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ	170
Омельяненко Л. О. НАСКРІЗНІ ЛІНІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ. ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ ТА ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ	173
Онищенко О.К. СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОРОСТЕНСЬКІЙ МІСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	176
Пилипчук О., Коновальчук І.М. НАЦІОНАЛЬНІ ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	179
Пилипчук О., Коновальчук І.М. ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ	182
Плотницька О.В. МАЙСТЕРНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	185
Прачук М., Коновальчук І. М. СОЦІАЛЬНО - ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	188

Прохоренко А., Коновальчук І. М. РОЛЬ ПЕДАГОГА У ТРУДОВОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	191
Процик М., Рудницька Н. Ю. РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СКЛАДЕНИХ ЗАДАЧ	194
Рудницька Н.Ю. ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	197
Сударик О., Коновальчук І. М. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	202
Суха К., Рудницька Н. Ю. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	204
Сьомко Т., Рудницька Н. Ю. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	207
Топольницька А., Рудницька Н. Ю. ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ НУМЕРАЦІЇ ТА АРИФМЕТИЧНИХ ДІЙ В МЕЖАХ 10	210
Фомюк Ж. П., Рудницька Н. Ю. ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДРОБИ	213
Цимбалюк М. М., Танська В. В. МАЙСТЕРНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	216
Яцик І. С. ІННОВАЦІЙНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЕКТУ «НА КРИЛАХ УСПІХУ»	220
Ярмова О., Коновальчук І. М. ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	225
Яремчук А., Рудницька Н. Ю. РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	227

ПЕРЕДМОВА

Реформування освітньої сфери, яке сьогодні увійшло в свою найактивнішу фазу, безпосередньо впливає на майбутнє професійної та мистецької освіти в Україні, яку без перебільшення можна назвати нашим національним надбанням.

За всі роки, відколи в Україні заговорили про освітні реформи, професійна та мистецька освіта не була окремим предметом уваги, в тому числі і на законодавчому рівні, будучи «вплетеною» в загальну систему.

Важлива роль у сучасних державотворчих процесах належить мистецькій освіті як специфічній освітній галузі. Саме через неї реалізуються актуальні завдання збереження духовної спадщини народу, формується естетична культура особистості. Задля підтримки й підвищення рівня майстерності українських митців на міжнародній арені вітчизняна система освіти має трансформуватися відповідно до сучасних умов і викликів. За перспективним планом роботи на 2017-2020 роки культурно-мистецька освіта є одним із пріоритетних напрямів роботи Кабінету Міністрів України. З огляду на проект Закону України «Про освіту» Міністерством культури України було розроблено норми щодо мистецької освіти та ініційовано їх включення до проекту Закону України «Про освіту». Такі норми вже прийняті в першому читанні й визначають мистецьку освіту як «спеціалізований вид освіти, який має особливі умови реалізації, встановлює пов'язаність між собою її ланок, взаємозалежність рівнів і наступність її здобуття в процесі підготовки професійних митців».

Зауважимо, що згідно Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 р. № 2145 – VIII), Розділ II Структура освіти, Ст.21 мистецька освіта належить до спеціалізованої освіти. Це освіта мистецького спрямування, яка може здобуватися в рамках формальної, неформальної, інформальної освіти, спрямована на здобуття компетентностей у відповідній сфері професійної діяльності під час навчання у безперервному інтегрованому освітньому процесі на кількох або всіх рівнях освіти та потребує раннього виявлення і розвитку індивідуальних здібностей.

Професійна та мистецька освіта передбачає здобуття спеціальних здібностей естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва.

Професійна та мистецька освіта є частиною художньої культури суспільства. Уміння створювати нове стає життєво важливим в сучасному світі, а здатність творити виступає одним з фундаментальних властивостей людської особистості. Навчання творчості як процесу створення нових норм, зразків, еталонів людської діяльності і культури стає визначальною потребою часу.

Сьогодні професійну та мистецьку освіту пов'язують з різнобічним і гармонійним розвитком творчих сил людини, способами збагачення її духовного світу, виховання істинно людських якостей. Існує судження, що входження до європейського культурного простору може завадити збереженню вітчизняних культурних та освітніх надбань і традицій, що не піддаються цілковитій технологізації та стандартизації.

Здійснення реформування культурно-мистецької освіти поки що не завжди враховує особливості взаємодії людського потенціалу та освітнього чинника, які повинні бути об'єктом державної культурної політики.

Зазначимо, що сучасна система освіти спрямована на те, щоб створювати кожній людині умови, в яких особистість могла б максимально реалізувати себе, спираючись на наявний природний потенціал, і підготуватися до безперервного розвитку своїх здібностей.

З іншого боку, освіта виступає як передатний механізм соціалізації людини і встановлення соціальної і економічної динамічної рівноваги, в процесі якої відбувається тиражування і поширення способів життєдіяльності, що є новими з точки зору суспільства. Функція передачі і поширення способів життєдіяльності, що формуються власне наукою, робить освіту організаційно-економічним механізмом переважно кількісного підвищення потреб і здібностей і, отже, накопичення саме додаткового, а не нового людського капіталу, тоді як наука виступає організаційно-економічним механізмом їх переважного якісного підвищення і накопичення нового економічного капіталу.

Культурно-мистецька освіта визначає моральний, інтелектуальний і культурний потенціал України, робить значний вплив на її економічний розвиток.

Орієнтована на майбутнє, вища культурно-мистецька освіта є тією ключовою сферою, від якої залежить формування особистості, здатної самостійно і свідомо будувати своє власне життя з урахуванням традицій свого народу, його культури та моральності, соціальної справедливості і відповідальності, патріотизму, поваги до інших народів на основі високої професійної компетентності.

Вища культурно-мистецька освіта потребує подальшого інтенсивного розвитку шляхом збереження кращих національних надбань та врахування європейських і світових стандартів освіти з метою формування єдиного освітнього простору.

Сьогодні стратегічними завданнями державної політики у сфері культурномистецької освіти і науки нині виступають: забезпечення потреб сфери культури і мистецтва у кваліфікованих кадрах; зміна основної парадигми культурномистецької освіти (поряд із збереженням існуючих педагогічних культурномистецьких шкіл створення експериментальних і альтернативних шкіл); демократизація вітчизняної системи культурно-мистецької освіти, рух у напрямі інтеграції у світову культуру, вільний вибір програм освіти; створення системи безперервної освіти, гуманітаризація і комп'ютеризація культурно-мистецької освіти; підвищення ефективності культурно-мистецької освіти, забезпечення потреб особистості в отриманні якісних знань, вмінь та компетенцій.

Професійна та мистецька освіта – основа успішної людини, у якій області вона би потім не реалізувала себе. Тут розвивається здатність до творчості, комунікації, даються основи класичного виховання й володіння різними видами мистецтв. Навчитися грати на музичних інструментах, малювати, танцювати, співати, вільно почувати себе на сцені, розвинути акторський талант – усі ці навички дає професійна сфера мистецтв. Діти розвиваються гармонійно в усіх напрямках, стають успішними, впевненими в собі людьми, здатними виразити себе як у мистецтві, так і будь-якій іншій професії тому, що тут вони отримують головне – розвиток творчого початку, основу успіху й затребуваності в сучасному суспільстві, спрямованого на розвиток кожної дитини відповідно до її можливостей і потреб. Майстерність комунікації в професійній та мистецткій освіті – унікальний процес комплексного залучення учнів до всіх видів мистецтва через синтез мистецтв, як системоутворюючий фактор, що створює креативну рушійну силу.

РОЗДІЛ I

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА У СФЕРАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Александрова В. В.,
студентка 11 Мз групи спеціальності 012 Дошкільна освіта (Житомирський
державний університет імені Івана Франка);

Литньов В. Є.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ГОТОВНІСТІ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема готовності дошкільників до навчання в школі знайшла широке відображення у працях видатних науковців та педагогів Л. Виготського, О. Запорожця, Г. Костюка; А. Богуш, Н. Бібік, Л. Іщенко, М. Вашуленка та інших. Вони стверджують що дошкільне дитинство є особливо важливим етапом формування особистості, оскільки у цей період беруть початок перші зв'язки і відношення, що утворюють вищу єдність суб'єкта – єдність особистості. На їх переконання соціальна готовність до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку складається з кількох компонентів: мотиваційного, що містить ставлення до іншої людини як до вищої цінності; когнітивного, який пов'язаний із пізнанням іншої людини, здатністю зрозуміти її особливості, інтереси, потреби, побачити труднощі які, виникли перед нею, помітити зміни настрою, емоційного стану; поведінкового, який пов'язаний із вибором адекватної ситуації способів спілкування, етично-цінних зразків поведінки [1].

Старший дошкільний вік є важливим періодом у соціально-педагогічному становленні особистості дитини, бо пік соціалізації припадає на період старшого дошкільного віку за умови активної творчої адаптації та соціальної готовності до культурно нового середовища.

За результатами досліджень М. Антонюк соціально-педагогічний зміст готовності старшого дошкільника до школи є важливою складовою навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти, який забезпечує створення та підтримання позитивного соціального середовища для успішного розвитку дитини, сприяє набуттю першого життєвого досвіду, розвитку соціальної компетентності дитини [1, с. 103].

О. Падалко доводить, що ключовим і важливим показником результативності процесу підготовки дитини до школи є її розвиток. Розвиток – це складне динамічне явище, спрямоване на збільшення фізичних та інтелектуальних сил особистості, що дають змогу формувати творчі здібності школяра, його активну громадянську позицію. Розвиток особистості у дошкільному дитинстві вчені вважають процесом «становлення особистості як соціальної істоти в результаті її соціалізації і виховання. Вступаючи у взаємодію з навколишнім світом, дитина дошкільного віку усвідомлює дійсність, що реалізується в її діяльності за допомогою дорослих: сім'я має значні можливості для організації і забезпечення цього процесу» [4, с. 12-13].

На думку Н. Гуткіної в умовах повсякденної поведінки й спілкування з дорослими, а також у практиці рольової гри, в дитини-дошкільника формується узагальнене знання багатьох соціальних норм; але це знання ще до кінця неусвідомлюване дитиною й безпосередньо спаяне з його позитивними й негативними емоційними переживаннями. Перші етичні інстанції являють собою поки ще відносно прості системні утворення, що є зародками моральних почуттів, на основі яких надалі формуються вже цілком зрілі моральні почуття й переконання. Моральні інстанції породжують у дошкільників моральні мотиви поведінки, що можуть бути по своєму впливі більш сильними, ніж безпосередні, у тому числі й елементарні потреби [2, с. 51].

Відтак, можна зробити висновок, що виникнення у дитини до кінця старшого дошкільного віку стійкої ієрархічної структури мотивів, перетворює її з істоти ситуативної, в істоту, що володіє відомою внутрішньою єдністю й організованістю, здатною керуватися стійкими бажаннями й прагненнями, зв'язаними з засвоєними їм соціальними нормами життя. Це характеризує нову ступінь, що дозволила А. Леонтєву говорити про дошкільний вік як про період «первісного, фактичного, складу особистості».

При оцінюванні готовності дітей до школи стає очевидно, що частина дітей для досягнення цього потребує занять в підготовчих групах і лише невелика частина дітей має специфічні потреби. Відносно останніх, важливою є своєчасна допомога, напрямок розвитку дитини фахівцями і підтримка сім'ї.

Не менш важливим є спілкування і взаємодія дітей один з одним. У суспільстві однолітків дитина відчуває себе «серед рівних». Завдяки цьому у дитини розвивається самостійність суджень, уміння сперечатися, уміння відстоювати свою думку, ставити питання, ініціювати отримання нових знань. Відповідний рівень розвитку спілкування дитини з однолітками, закладений в дошкільному віці, дозволяє їй адекватно діяти в школі.

Комунікативні здібності дозволяють дитині розрізняти ситуації спілкування і на основі цього визначати власні цілі і цілі партнерів по спілкуванню, розуміти стан і вчинки інших людей, обирати адекватні способи поведінки в конкретній ситуації і вмінні перетворювати її з метою оптимізації спілкування з оточуючими.

У старшому дошкільному віці місцем і змістом навчання є все, що оточує дитину, тобто навколишнє середовище, в якій вона живе і розвивається. Від середовища, в якому росте дитина, залежить, якими у неї будуть ціннісні орієнтації, ставлення до природи і взаємини з людьми.

Гра є провідною діяльністю дитини. В іграх дитина досягає певної соціальної компетентності. У спільних іграх діти вчаться зважати на бажаннями і інтереси своїх товаришів, ставити спільні цілі і діяти спільно. У процесі знайомства з навколишнім середовищем можна використовувати всілякі ігри, бесіди, обговорення, читання оповідань, казок (мова та гра взаємопов'язані), а також розглядання картинок, перегляд слайдів і відеофільмів, що поглиблюють і збагачують розуміння навколишнього світу. Знайомство з природою дозволяє широко інтегрувати різні види діяльності і теми. Тому з природою і природними засобами можна пов'язати більшу частину навчальної діяльності.

Перехід до школи є однією з найважливіших подій у житті дитини. Готовність дитини до навчання у школі фактично характеризує її здатність засвоювати навчальний матеріал в умовах шкільного життя. Оскільки у дітей виникає необхідність у напруженій праці, дотриманні режиму дня, підкоренні різним нормам

та правилам шкільного життя, виконанні вимог учителя, досягненні певних результатів в учбовій діяльності. Саме тому, дитина, що приходить до школи, повинна бути зрілою як у фізіологічному так і, що не менш важливо, у соціальному планах; дитина повинна відповідати певному рівню розумового й емоційно-вольового розвитку. Важливими навичками є мовне спілкування, розвинута дрібна моторика руки й зорово-рухова координація.

Дослідження готовності дітей до шкільного навчання є дуже важливими і актуальним в сьогоденні. В останні роки спостерігається зміщення межі кризи семи років до шестилітнього віку. Зміна соціально-економічних і культурних умов життя суспільства привела до зміни системи вимог, що висувають дітям цього віку. Якщо зовсім недавно до шестилітньої дитини ставилися як до дошкільника, то тепер на неї дивляться як на майбутнього школяра. Від шестилітньої дитини вимагають вміння організовувати свою діяльність, виконувати правила і норми, більш прийняті для школи, чим дошкільного закладу. Дитину активно навчають знанням і умінням шкільного характеру, самі заняття в дитячому садку нерідко проводяться у формі уроку.

Підсумовуючи варто сказати, що соціальна готовність означає потребу в спілкуванні з однолітками й уміння підкоряти свою поведінку законам дитячих груп, здатність приймати роль учня, уміння слухати і виконувати інструкції вчителя, а також навички комунікативної ініціативи і самопрезентації. Сучасні педагоги дитячих садків потребують знань у сфері особливих потреб, у готовності співпрацювати з фахівцями, батьками і вихователями дитячих будинків в уміннях формувати освітнє середовище зростання дитини виходячи з потреб кожної конкретної дитини.

Нами здійснена експериментальна робота з метою визначення рівня соціально-поведінкової компетентності і комунікативних навичок як показників соціальної зрілості дитини старшого дошкільного віку, що проводилась з дітьми 6–7 річного віку в умовах ДНЗ «Дивосвіт» (м. Житомир) впродовж січня 2020 року. Об'єктом дослідження були дошкільники підготовчої групи в кількості 11 осіб. Використовувалась методика «Профіль соціального розвитку дитини».

Рівень соціально-комунікативної компетентності дитини		Група «Розумники»	Рівень готовності до школи
Високий (бали 21-42)	Кількість	4	Готовність до школи
	%	37	
Середній (бали 0-20)	Кількість	4	Недостатня готовність
	%	37	
Низький (бали менше 0)	Кількість	3	Не готовність до школи
	%	26	

За результатами проведеного дослідження 37% респондентів групи «Розумники» мають високі бали (21-41), що забезпечує високий рівень готовності до

школи; 37% респондентів групи виявляють середній показник (20-0 балів) рівня соціально-комунікативної компетентності дитини; 26% респондентів групи виявляються мають менше 0 балів, що свідчить про низький рівень соціально-комунікативної компетентності дитини.

Список використаної літератури

1. Антонюк М. Соціально-педагогічна характеристика готовності старших дошкільників до школи в умовах ДНЗ / М. Антонюк // Актуальні проблеми соціальної сфери: збірн. наук. роб. викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. – Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2015. – Вип. 4. – С.103-104.
2. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе / Н.И. Гуткина. – М.: Рипол, 1996. – 158 с. – рос. мова.
3. Діагностика готовності дітей до школи / Упоряд. О. Дєдов]. – Хотин, 2014. – 194 с.
4. Падалка О.С. Педагогічні технології: навчальний посібник / О.С. Падалка, А.С. Нісімчук, І.О. Смолюк, О.Г. Шпак. – К., 1995. – 256 с.

Апляс Т. А.,

вихователь

(ДНЗ №19 м. Коростеня)

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дошкільний вік – це важливий етап у становленні та розвитку особистості. Надзвичайне значення в цей період відіграє створення оптимальних умов для мовленнєвої компетентності дитини. Набутий у дошкільні роки власний мистецько-комунікативний досвід – це запорука не лише загальнокультурного розвитку дитини, а й її розкнутості, впевненості, особистісної активності в подальшому житті.

На сьогодні одним із продуктивних напрямів роботи з розвитку мовленнєвої активності дитини визнано використання театралізованих ігор з творчим та інтелектуальним навантаженням. І це не випадково, адже саме театралізована гра є провідним видом мовленнєвої діяльності в дошкільному віці. Оволодіння рідною мовою, розвиток мовлення і спілкування є одним із найважливіших надбань малюка. Немає необхідності доводити, що розвиток мовлення найтіснішим чином пов'язаний із розвитком свідомості, пізнанням навколишнього світу, розвитком особистості в цілому.

Театр – це найкращий засіб спілкування людей, розуміння їх сокровенних почуттів. Це диво, здатне розвивати в дитині творчі задатки, стимулювати розвиток психічних процесів, удосконалювати тілесну пластичність, формувати творчу активність, сприяти скороченню духовної прірви між дорослими і дітьми. Все життя дитини насичене грою, кожна дитина хоче зіграти в ньому свою роль. У грі дитина не тільки отримує інформацію про навколишній світ, закони суспільства, красу людських відносин, але й вчиться жити в цьому світі, будувати взаєминами з оточуючими, а це в свою чергу вимагає творчої активності особистості [1].

Театралізована діяльність користується у дітей незмінною популярністю та суттєво впливає на всебічний розвиток. Адже для дітей показ різних видів театрів: пальчикового, настільного, тіньового, лялькового, театру іграшок та театру на фланелеграфі – перетворюється на справжнє свято, вони відчуваються самотійними, впевненими у собі, успішними.

Взаємозв'язок театральної діяльності та мовленнєвого розвитку полягає в тому, що діти мають змогу вправлятися у сюжетоскладанні та складанні сценаріїв, вести ігрові діалоги-імпровізації. Під час роботи над виразністю слів персонажів

активізується словник дітей, удосконалюється звукова культура мовлення, інтонаційна виразність.

Театралізація відіграє особливу роль у житті дитини. Саме через неї діти знайомляться з навколишнім світом, виконують різні ігрові завдання, які сприяють інтелектуальному розвитку. Дитина співчуває героям, розділяє їх почуття, живе разом з ними у світі казки [4].

Загальна мета вихователів щодо організації театралізованої діяльності полягає у:

- розвитку вміння дітей «входити в образ» і «утримувати» його впродовж усієї театралізованої діяльності;
- усвідомленні мовленнєвих та виконавчих дій;
- вмінні передавати характерні особливості будь-якого художнього образу;
- усвідомленні змісту, ідеї, художніх образів літературних творів;
- вмінні переносити отримані уявлення в самостійну ігрову діяльність;
- виявленні зацікавленості до театру, як виду мистецтва [2].

Театралізована діяльність дитини дошкільного віку має такі види:

- сприймання театральних видовищ, що сприяє засвоєнню найкращих форм літературного мовлення;
- театралізована гра, спрямована на активізацію словника і зв'язного мовлення, сюжетоскладання;
- підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення).

Відповідно до видів, організація театралізованої діяльності передбачає три основні напрями роботи:

- пізнавальний – формування у дитини певних знань, умінь, уявлень про театр, театральну термінологію; передбачає ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання;
- ігровий – створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонукання дитини до імпровізації, використання набутих знань у грі; містить ігри-драматизації та імпровізовані ігри;
- сценічний – у дитини відбувається формування театральних дій, елементів сценічної виразності, майстерності; містить репетиції, вправи, роботу в театральному гуртку, підготовку вистави.

Актуальність даної проблеми полягає в тому що:

- по-перше, діти отримують зразки правильного, красивого, емоційно забарвленого зв'язного мовлення, насиченого влучними образними виразами, фразеологізмами, вживають різні типи зв'язних висловлювань для вирішення конкретних ігрових комунікативних ситуацій (міркування, пояснення, відтворення казкових діалогів);
- по-друге, мовлення стає зрозумілішим, виразним, граматично оформленим. У процесі підготовки та показу вистави в дітей розвивається зв'язне мовлення, яке має емоційно забарвлений характер та передбачає широке вживання вербальних та невербальних засобів виразності (адже під час відтворення художньо-мовленнєвих сюжетів діти засвоюють норму мовлення у її найвищому прояві) [2].

Театралізована діяльність дошкільників має певні особливості в межах кожного вікового періоду. Це пов'язано з різним рівнем розвитку мовлення, ігрової діяльності, театральних дій, сприймання літературних творів.

Керівництво іграми в молодшому віці передбачає цілеспрямований вплив на зміст ігор дітей, але без підміни їхньої ініціативи й самостійності, що створює умови для розвитку творчості, допомагає малюкам встановити позитивні взаємовідносини.

Якщо для дітей трьох-п'яти років важливе суто переміщення фігурок, тобто маніпулювання предметами, що стимулює їхню мовленнєво-творчу діяльність, то у старшому дошкільному віці така театралізована творча гра переходить на вербальний рівень, коли для дітей стає суттєвою сама наявність персонажів, незалежно від їх рухів на сюжетному полі. У старших дошкільників ігрові дії часто мають символічний узагальнений характер, зберігаючи лише загальні риси дій, що надає дитині можливість за короткий час програвати більші "часові відрізки" подій. Старших дошкільників цікавить результат ігрової діяльності. Ігри носять колективний характер, довготривалі, з міцно складеним сюжетом, з виконанням правил, які містяться в ролі й обумовлені сюжетом гри. Провідним мотивом гри у цьому віці стає пізнавальний інтерес.

До старшої групи діти приходять уже з певним запасом ігрових умінь: будувати план-сюжет, розподіляти ролі, самостійно готувати атрибути та декорації, використовувати способи колективного спілкування.

Діти старшого дошкільного віку мають змогу самостійно організувати й здійснювати театральну-ігрову діяльність, вони оволодівають умінням усвідомлено вибирати засоби виразності для самостійної театралізованої діяльності через художній аналіз літературного твору, образів героїв; опановують умінням узгоджувати власні дії з діями учасників гри, самостійно й справедливо розв'язувати суперечки, допомагати товаришам, дбайливо ставитися до ігор, радіти успіхам.

У результаті цілеспрямованого навчання діти навчаються самостійно будувати діалоги; самостійно складати сюжети, розробляти сценарії і відтворювати їх у підготовленій власними силами та показаній виставі одного з видів театру (лялькового, пальчикового, театру іграшок, театру картинок). Така робота позитивно впливає на збагачення власних ігор дітей, вони починають самі змінювати сюжети. Складені дітьми сюжети стають значно багатшими, ігри тривають довше, підвищується мовленнєва активність дошкільників.

Серед умов організації театралізованої діяльності дошкільнят можна виокремити:

- взаємозв'язок основних напрямів роботи (літературно-мовленнєвого, мовленнєво-творчого, театральну-ігрового);
- комплексне розв'язання мовленнєвих завдань;
- раціональне поєднання різних видів і типів занять;
- інтеграція різних видів дитячої художньої діяльності;
- занурення в активну театралізовану діяльність на основі інформаційно-змістової обізнаності;
- забезпечення адекватного використання театралізованої діяльності в навчально-виховному процесі та доцільності в частому плануванні різних її видів;
- особисту зацікавленість вихователя в означеному виді дитячої діяльності.

Охарактеризуємо ці умови детальніше: взаємозв'язок трьох основних напрямів (літературно-мовленнєвого, мовленнєво-творчого, театральну-ігрового) є важливою умовою навчання дітей творчої розповіді у театралізованій діяльності; літературно-мовленнєвий та театральну-ігровий напрями були підготовчими, у процесі яких діти засвоювали певні знання, розвивали вміння та навички, які надалі могли використовувати у мовленнєво-творчому напрямі.

Літературно-мовленнєвий напрям реалізовувався через сприймання літературних творів, аналіз їх змісту та художньої форми, виконання різноманітних мовленнєвих, мовленнєво-творчих, літературно-мовленнєвих завдань та ігор.

Робота за театральньо-ігровим напрямом передбачає ознайомлення дітей із театральною термінологією, різними видами театру, що сприяло розвитку їхніх уявлень про театр, театралізовану діяльність, працю акторів; виконання імітаційно-ігрових та творчих вправ і завдань; використання набутих знань та вмінь під час гри в театр, підготовку театральної вистави [1].

Мовленнєво-творчий напрям пов'язується зі складанням дітьми сюжетів на наочній та словесній основі, самостійним сюжетоскладанням, розробкою сценаріїв за віршованими та казковими текстами на основі комбінування сюжетів.

Важливою умовою забезпечення успішності театралізованої діяльності є особиста зацікавленість вихователя у цьому виді дитячої діяльності. За словами В. Сухомлинського, щоб діти яскраво передавали художні образи, слід перенести хоча б одну іскру з вогню своєї творчості до свідомості дитини [4].

У дослідженні Н.Гавриш визначено професійні та особистісні якості педагогів, які забезпечують успішність творчого навчання дітей: схильність педагога до творчої діяльності; вміння швидко і гнучко перебудувати намічений план роботи залежно від можливостей дітей та відповідно до варіантів рішень, що пропонуються, – запитань, ідей, проблем, які виникають у будь-якій творчій діяльності; вміння орієнтуватися на індивідуальні особливості кожної дитини, забезпечення оптимальних умов розвитку всім дітям групи, різних за рівнем розвитку інтелектуальних та творчих здібностей, нахилів, інтересів, знань. В орієнтуванні на потреби кожного педагог мусить все ж таки враховувати поставлені завдання, дотримуватися напряму, обраного для всієї групи [3].

Важливим також є: дотримання у стосунках з дітьми тактики партнерства, співробітництва, підтримки їхніх інтересів, заохочення до творчої діяльності; особистісна готовність до творчості, що виявляється в певних психологічних рисах, – психологічна зрілість, реалізація себе в житті, прийняття нового, емоційна стабільність та усталеність; наявність у педагога спеціальних здібностей чи навичок творчої діяльності, що дають змогу зацікавити дітей процесом виконання роботи; високий рівень професійної підготовки, що передбачає знання програми навчання та виховання, високий рівень власної культури мовлення, володіння педагогічними технологіями навчання й розвитку мовлення, добре розвинена творча уява.

Отже, виходячи з вище сказаного, потрібно зазначити, театралізована діяльність є перспективним напрямом, одним із ефективних засобів розвитку мовленнєвих здібностей дітей.

Театралізована діяльність дітей дошкільного віку є могутнім засобом мовленнєвого розвитку. Вона пов'язана із сприйманням і відтворенням засобами театрального мистецтва образів, які створюються після знайомства з літературними творами. Поєднання літературної та театралізованої діяльності спонукає дітей до виконання творчих завдань, стимулює до імпровізації, сприяє розвитку сюжетоскладання й розвиває зв'язне мовлення дошкільників.

Список використаної літератури

1. Артемова Л. В. Театр і гра / Л. В. Артемова. – К.: Томіріс, 2002.
2. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників / А. М. Богуш, Н. Луцан. – К., 2008. – 266 с.
3. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення / Н. Гавриш. – Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2005. – 128 с.
4. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям/ Сухомлинський В.// Вибрані твори. – К., 1977. – Т.3. – С. 19 – 27.

Бовгиря О.
студентка 21МзДошк групи ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Костюшко Ю.О.,
кандидат педагогічних наук
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СТАНОВЛЕННЯ СЛОВА У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановки проблеми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розв'язання одного з ключових завдань дошкільної лінгводидактики, а саме формування мовленнєвої особистості дошкільника, тобто активного, ініціативного мовця, відкритого для спілкування, «який легко і невимушено вступає в спілкування з дітьми і дорослими; застосовує мовні і немовні засоби виразності, володіє формулами мовленнєвого етикету, має розвинуті комунікативні здібності і достатній рівень розвитку рідного мовлення» (А. Богуш).

Багато вчених досліджували особливості засвоєння дітьми зв'язного мовлення, такі як: О. Білан, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Кирста, Н. Луцан, С. Макаренко, Ю. Руденко та ін.

Мета статті. Розкрити зміст формування мовленнєвої особистості дошкільника, тобто активного, ініціативного мовця, відкритого для спілкування.

Передусім розглянемо ключові поняття дослідження: «лексика», «слово». Лексика – (від грецьк. *leksikos* – належить до слова) – сукупність слів мови, її словниковий склад; словниковий склад мови, будь-якого її стиля, сфери, а також чітких-небудь творів, окремого твору [1]. Цей термін використовується і по відношенню до окремих пластів словесного складу (лексика побутова, ділова, поетична) і для позначення всіх слів, вживається будь-яким письменником або в будь-якому одному творі [1]. У словникових джерелах лексика (*lexicos* – словесний, слово, вислів, зворот мови) визначається як сукупність слів, що входять до складу мови; словниковий запас творів авторів чи сукупність слів, що вживаються в якійсь сфері діяльності [1, с. 274]. Мовознавці визначають лексику як сукупність уживаних у мові слів, з якими пов'язані певні значення, закріплені в суспільному вжитку (О. Пономарів); окремі шари чи групи слів (побутова лексика, професійна) (Л. Мацько, О. Мацько, О. Сидоренко); словниковий склад мови, сукупність усіх слів, наявних у мові (М. Плющ) [4]. Проблема слова належить до однієї з найбільш дискусійних лінгвістичних проблем, оскільки саме воно є головною одиницею мови.

У дошкільному дитинстві розвиток мовлення відбувається на всіх його рівнях – фонетичному, лексичному, граматичному і текстовому, включаючи опанування основних одиниць мови: звука, слова, словосполучення, речення й тексту. Результативність зазначеного процесу забезпечується шляхом комплексної реалізації взаємопов'язаних завдань виховання звукової культури мовлення, формування його граматичної правильності, розвитку словника та зв'язного діалогічного й монологічного мовлення. Загалом виконання таких завдань спрямовується на формування мовленнєвої компетенції й комунікативної культури вихованців.

Першочерговим завданням мовленнєвого розвитку дошкільників є звукова культура мовлення, виховання якої охоплює чітку артикуляцію звуків рідної мови,

фонетичну та орфоепічну правильність мовлення, мовленнєве дихання, силу голосу, темп мовлення, фонематичний слух.

Зосередженість на її формуванні у дошкільному віці – важлива передумова для подальшого опанування дітьми грамоти у школі. Тому у сучасній дошкільній лінгводидактиці виокремлено три основні завдання виховання звукової культури мовлення дітей:

- розвивати фонематичний слух, правильне мовленнєве дихання, звуко- і слововимову, виховувати орфоепічну нормативність мовлення на основі розвитку й поступового удосконалення причетних до мовлення органів (слуху, дихання й артикуляції);

- вчити диференціювати звуки мови, формувати елементарні уявлення про їх характеристики, розрізняти їхнє символічне та знакове сприйняття як основи грамотності;

- сприяти свідомому оволодінню мовленнєвими (тон, наголос, сила голосу), позамовленнєвими (жести, міміка, постава) та інтонаційними засобами виразності, до яких належать мелодійність мовлення (ніжність, співучість, м'якість), темп, ритм, тембр (веселий, сумний, тривожний), фразовий і логічний наголоси (паузи між мовленнєвими відрізками, підвищення або зниження голосу) відповідно до умов та завдань спілкування [3, с. 183]. Збагачення словника дошкільників у дошкільному навчальному закладі відбувається в тісному зв'язку з розвитком, збагаченням уявлень, ознайомленням із навколишнім світом. Важливо також виділити власне мовленнєві завдання в збагаченні словника дітей, зокрема: розкриття й поглиблення розуміння смислової сторони слова. Це приводить до необхідності ґрунтовного аналізу засвоєння дітьми смислової сторони слова. Один із напрямів удосконалення словникової роботи – виявлення найефективніших прийомів розширення словника, зокрема прийомів роз'яснення значень слів. Особливу увагу необхідно звернути на використання синонімічних і антонімічних зіставлень, оскільки вони особливо важливі для уточнення, поглиблення й розмежування значень слів. Також, навчити дітей розуміти й використовувати у власному мовленні різні значення багатозначного слова – одне з важливих завдань розвитку мовлення дошкільників. Успішне рішення цього завдання сприятиме повноцінному засвоєнню рідної мови в початковій школі, подоланню недоліків в усному й писемному мовленні учнів. [4]

Процес становлення в дітей першої функції мовлення, тобто оволодіння мовленням як засобом спілкування, протягом перших років життя проходить декілька етапів. На першому етапі дитина ще не розуміє мовлення оточуючих дорослих і не вміє говорити сама, але тут поступово складаються умови, що забезпечують оволодіння мовленням у подальшому. Це довербальний етап. На другому етапі здійснюється перехід від повної відсутності мовлення до його появи. Дитина починає розуміти найпростіші вислови дорослих і вимовляє свої перші активні слова. Це етап виникнення мовлення. Третій етап триває до 7 років, коли дитина опановує мовлення та все більш абсолютно й різноманітно використовує його для спілкування з оточуючими дорослими. Це етап розвитку мовленнєвого спілкування. Починаючи з чотирьох років життя, фразове мовлення дитини ускладнюється. Речення складаються з 5-6 слів. У мовленні використовуються применники та сполучники, складнопідрядні та складносурядні речення. У цей час дитина легко запам'ятовує та розповідає вірші, казки, передає зміст картинок.[2, с.45] У цьому віці дитина наповнює мовленням свої ігрові дії, що свідчить про формування регулятивного мовлення. До п'яти років дитина засвоює повсякденний

словник. У 5-6 років вона опановує типи відмін і відмінків. У її мовленні з'являються збірні іменники й нові слова, створені за допомогою суфіксів. До кінця п'ятого року життя дитина починає опановувати контекстним мовленням, тобто самостійно створювати текстові повідомлення.

На думку Р. Левіної, у цьому віці афектне напруження дитини відноситься не тільки до змісту контекстного мовлення, але й до його лексико-граматичного оформлення. Приблизно до шести років формування мовлення дитини в лексико-граматичному плані можна вважати завершеним (Р. Левіна) [3].

Висновок. На нашу думку, ефективність мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку забезпечується реалізацією таких організаційно-педагогічних умов: формування позитивної мотивації у процесі занурення дітей у розвивальне комунікативно-мовленнєве середовище; комплексне розв'язання всіх завдань мовленнєвого розвитку дітей у різних видах емоційно насиченої діяльності (навчально-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, мовленнєво-ігрової); співпраця закладів дошкільної освіти з родинами вихованців у мовленнєвому розвитку дітей. Аналіз сучасних наукових підходів до проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку передбачає її подальше дослідження як цілісної системи з урахуванням єдності завдань мовленнєвого розвитку й діяльності, індивідуальних рис особистості дитини та методів і засобів активної мовленнєвої практики дошкільників.

Список використаної літератури

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А. М. Богуш. – Вид. 2-ге, допов. / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. – К. : Слово, 2011. – 704 с.
2. Макаренко С.І. Особливості становлення процесу розуміння значення слів на початковому етапі розвитку дітей / С. І. Макаренко // Педагогічні науки. – Вип. 50. – Ч. 1. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – С. 201 – 206.
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.
4. Трифонова О. Реалізація ідей А. М. Богуш у вихованні звукової культури мовлення в дошкільників / О. Трифонова // Дошкільна освіта. – 2004. – № 4. – С. 27 – 32.
5. Кирста Н.Р. Формування лексичної компетенції старших дошкільників засобами поетичних творів українських письменників / Н. Р. Кирста // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 13. – С. 137 – 142. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2012_13_33.

Бондарчук В. А.,
вихователь-методист
(ЦРД «Веселка» смт. Хорошів)

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Становлення соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні неможливе без кардинальних змін в економічній освіті. Життя кожної людини безпосередньо пов'язане з економікою. Нестабільна економічна ситуація, у якій ми живемо, потребує від нас обізнаності з основними економічними процесами, що відбуваються в країні.

Світовий досвід доводить, що найважливішим чинником ефективності економічної освіти є її неперервність. Результативність економічної освіти забезпечується її поетапністю.

Дошкільне виховання – це перша ланка в системі безперервної освіти. У сучасній концепції освіти підкреслюється особливе значення дошкільного віку в формуванні та розвитку унікальної особистості дитини. На цьому етапі закладаються основи особистісної культури, забезпечується засвоєння первинних соціокультурних правил і норм.

Із раннього дитинства малюк стикається з економічними проблемами, які обговорюються в сім'ї (товар, праця, гроші, тощо). Більшу частину знань про планування бюджету, заощадження та витрати дошкільники дізнаються від батьків, спостерігаючи за тим, як усі ці процеси відбуваються в їхній сім'ї. Саме життя в родині дає дітям можливість опанувати основи відповідної поведінки: вибір та споживання продуктів харчування, різних товарів та послуг з урахуванням їхньої значущості, корисності, необхідності.

Усі ми – і діти, й дорослі – є суб'єктами відносин споживання, адже протягом життя споживаємо товари і послуги.

Спостереження за поведінкою дорослих свідчать про досить низьку економічну культуру в більшості з них, у тому числі й тих, хто має дітей. Так, батьки часто не мають достатніх знань про товари, які купують, не приділяють належної уваги їхній якості, нерідко пропонують дітям те, що шкодить їхньому здоров'ю: солодощі, газовані напої, чіпси, небезпечні іграшки. Відсутність необхідних знань заважає об'єктивно оцінити той чи інший товар. Дуже часто дорослі, а отже і діти, орієнтуються у виборі здебільшого на рекламу, яка не завжди буває об'єктивною та правдивою. Названі чинники зумовлюють неабияку актуальність проблеми навчання та виховання споживача в сучасній Україні [2].

Невід'ємною складовою соціалізації сучасної дитини є формування її економічної грамотності.

У Базовому компоненті передбачено формування в дітей елементарних споживчих уявлень, зокрема про товари і послуги, гроші. В освітній лінії «Дитина у світі культури», в частині «Предметний світ» зазначено, що дитина 6(7) років має «уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, уміє ощадливо ставитися до речей, грошей. Розрізняє соціальні ролі «покупець», «продавець», поняття «товар», «гроші», «заощадливий», «недбайливий» [1].

На необхідності впровадження економічної освіти саме з дошкільного віку наголошують такі дослідники, як Н.Г. Грама, А.Д. Шагова, Ю.М. Лелюк, А.А. Смоленцева, Є.О. Курак та ін [7]. Більшість науковців вважають, що економічне виховання полягає насамперед у формуванні усвідомленого, відповідального ставлення до навколишнього середовища, природних ресурсів, праці людей, матеріальних цінностей, предметів споживання, грошей, власності, часу. Діти ще не можуть створювати соціально значущих цінностей, а є лише споживачами того, що для них роблять дорослі. Тому економічне виховання дошкільнят має здійснюватися в інтеграції з трудовим та моральним і спрямовуватися передусім на формування у дитини усвідомлення своїх потреб.

Першочерговим завданням економічної освіти дошкільнят є підготовка дітей до умов сучасного суспільства.

Завдання економічного виховання дошкільників:

- формувати елементарні економічні знання у дітей;

- учити розуміти та цінувати навколишній предметний світ (як результат людської праці), помічати рукотворну красу, ставитися до неї з повагою;
- формувати ціннісне ставлення до таких якостей людини господаря, як: бережливість, раціональність, економність, працелюбність;
- розвивати емоційну сферу, здатність розрізняти почуття інших людей, формувати позитивну самооцінку;
- формувати розумні потреби та вміння правильно поводитись у реальних життєвих ситуаціях.

Дітям уже в дошкільному віці потрібно мати первинні уявлення про свої потреби та потреби своєї родини; розуміти, що потреби можуть бути безмежними, а можливості для їх задоволення – обмеженими; уміти співвідносити свої бажання з можливостями родини їх задовольнити. Дошкільнята здатні робити висновки про значення товарів і послуг у житті людини, про особливості різних професій і їх значення в суспільстві.

Формування економічної компетентності дітей слід починати з формування елементарних уявлень з економічної сфери життя (розуміння необхідності праці, функції грошей та ін.). Для взаємодії та спілкування також необхідна наявність лексичного запасу економічної спрямованості (поняття про економічні дії: придбати, обміняти; особистісні якості: щедрий, добрий; властивості, що характеризують товар: якісний, дешевий, дорогий, сучасний). Запас мінімальної економічної лексики дитини може бути як в активному, так і в пасивному стані.

Дошкільнят необхідно ознайомлювати з правилами поведінки у різних ситуаціях, пов'язаних з економічними відносинами, спонукати змінювати свою діяльність залежно від зміни умов і вимог, вчити контролювати себе та узгоджувати свої дії з діями інших людей. Налагодженню контакту, по-перше, сприяє сформованість базових особистісних якостей (самостійність, працелюбність, розсудливість, відповідальність), по-друге, наявність вольових якостей (цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, ініціативність, самовладання) та, по-третє, інтелектуальні здібності дитини. Для цього вихователям необхідно забезпечувати психологічну та соціальну адаптацію старших дошкільників до нових умов життя; виховувати такі особистісні якості дошкільнят, що так чи інакше можуть бути пов'язані з економічною діяльністю (працьовитість, ощадливість, бережливість, раціональність); формувати навички і звички, пов'язані із загальною вихованістю дітей, та такі, що мають економічну основу (вчасно вимикати світло та економити воду, дотримувати чистоти і порядку в приміщенні, утримувати в порядку власний одяг, взуття, іграшки, книжки тощо); розвивати творчі здібності та логічне мислення дітей [4].

Формування основ економічної компетентності має здійснюватися системно та послідовно, з дотримання певних принципів, тільки тоді будуть позитивні результати.

Принципи організації освітньої роботи з формування економічної компетентності дошкільників

- **Суб'єктності.** Спрямованість педагогічного процесу на виховання дошкільнят як активних діячів, які перетворюють навколишнє середовище та самих себе. Діти перестають бути об'єктами впливу і стають учасниками спільної з дорослими діяльності.

- **Орієнтації на цінності.** Формування первинного економічного досвіду відбувається через систему загальнолюдських цінностей та особистісних якостей, необхідних для спілкування з людьми і успішної економічної діяльності в майбутньому.
- **Свідомості.** Використання методів навчання, які відкривають дітям можливість бути самостійними, активними, реальними суб'єктами процесу пізнання (творчі проекти, ігрова діяльність, спостереження тощо).
- **Системності.** Раціональне, послідовне та цілісне планування пізнавального матеріалу, дотримання логічної послідовності під час його подання.
- **Доступності.** Використання в освітньому процесі економічних понять, доступних для сприйняття дошкільниками.
- **Доцільності.** Спрямування зусиль дитини на досягнення конкретної мети її діяльності, результатів.
- **Інтегрованості.** Здійснення завдань економічного виховання в усіх видах дитячої діяльності [5].

У старшому дошкільному віці доречно сформувані в дошкільників такі економічні знання та уявлення:

- про товари та послуги;
- про людей, які виробляють товари та надають послуг;
- про те, яким має бути товар (якісним, безпечним, корисним, відповідної ціни);
- про необхідність вдумливого підходу до вибору потрібних товарів (промислових і продовольчих);
- про правила безпечного та бережливого користування речами;
- про правила раціонального харчування та культуру поведінки;
- про необхідність послуг, якими користується сім'я та дитячий садок;
- про гроші;
- про рекламу;

Дошкільників слід знайомити з елементарними економічними знаннями, економічними термінами, переходячи від бережливості до економіки. Формуючи економічний світогляд дітей потрібно:

- дати дітям знання про те, що праця основна діяльність людини та є джерелом її існування;
- ознайомити дітей з професіями людей, що здійснюють певні операції з реалізації продуктів праці (продавець, касир, менеджер, водій, підприємець, фермер, вантажник, рекламодавець тощо);
- формувати у дітей початкові уявлення щодо фінансових категорій, як от (гроші, ціна, вартість, кошти та ін.);
- виховувати особистісні якості дошкільнят, що так чи інакше, мають бути пов'язані з економічною діяльністю (працьовитість, ощадливість, бережливість, раціональність);
- формувати навички та звички, пов'язані із загальною вихованістю дітей та таких, що мають економічну основу, а саме: вчасно вимикати світло, воду;
- дотримуватись чистоти і ладу в приміщенні, утримувати в порядку власні речі: одяг, взуття, іграшки.

Практичні шляхи формування

економічної компетентності дошкільників

- Створення сприятливого та відповідно насиченого розвивального середовища.
- Проведення освітніх проєктів, цільових прогулянок, екскурсій, тематичних занять.
- Організація різних видів ігор (дидактичних, настільно-друкованих, сюжетно-рольових, рухливих, ігор-презентацій, ігор-стратегій).
- Читання художньої літератури, фольклору, авторських казок економічної тематики, проведення театралізацій за змістом цих творів.
- Моделювання реальних життєвих ситуацій економічної спрямованості, розв'язання творчих завдань.
- Проведення свят, розваг, оформлення тематичних виставок
- Інформування батьків щодо завдань і змісту економічного виховання дітей в закладі дошкільної освіти та сім'ї.
- Активна участь батьків у економічній освіті дошкільнят (відкриті заняття, економічні ярмарки, свята, конкурси, Дні відкритих дверей тощо) [5].

Формування у дошкільників елементарних економічних знань, економічної культури, вмінь правильно орієнтуватись у різних життєвих ситуаціях відбувається через різні форми, методи та прийоми організації дитячої діяльності (заняття, творче моделювання та проектування, трудова діяльність та різні види ігор (дидактичні, сюжетно-рольові, рухливі), театралізована діяльність, читання творів художньої літератури та бесіди за ними, рольове програмування поведінки в різних ситуаціях, розв'язання проблемних завдань та ситуацій, спостереження та екскурсії. Під час вивчення нових слів та термінів доцільно використовувати технологію мнемотехніки та опрацювання з дітьми літературних творів [3].

Вихователів необхідно пам'ятати, що процес економічного виховання повинен вписуватися в освітній процес групи. Залежно від поставлених начальних та розвивальних завдань обирати відповідний вид діяльності дошкільників – ігрова, трудова чи художньо-продуктивна.

Важливою умовою формування елементарних економічних уявлень дошкільників є створення предметно-ігрового економічного середовища. Зокрема до нього входять матеріали до дидактичних ігор та ігор-драматизацій, атрибути і обладнання до сюжетно-рольових ігор, літературно-інформаційний матеріал, ілюстрації, іграшки, предмети-замінники [5].

Через гру дошкільнята освоюють та пізнають світ, у них формуються основи економічної культури. Саме гра є тим механізмом, що перетворює вимоги соціального середовища на власні потреби дитини. Граючись, дошкільник наслідує форми суспільних відносин людей, поступово опановує моральні норми поведінки й починає керуватися ними у своїх стосунках з дорослими й іншими дітьми. Під час різних ігор діти обмінюються іграшками чи іншими предметами, продають їх, купують, працюють з ними, тим самим збагачують власний економічний досвід [6].

Ефективною формою роботи з дошкільнятами в сфері економічного виховання є **дидактичні ігри**.

У дидактичній грі дитина не лише здобуває, а й узагальнює та закріплює економічні знання, розвиває пізнавальні здібності, засвоює раціональні способи

розумової діяльності й поведінки. Економічні ігри сприяють розширенню знань дітей про економічну сферу діяльності дорослих, виробленню практичних навичок економічних відносин. Ці ігри розвивають психічні процеси, інтелект дитини, удосконалюють особистості якості, створюють умови для залучення дошкільників до економічної діяльності. Під час дидактичних ігор діти вправляються в економічній діяльності, розвивають власні морально-економічні якості, збагачують первинний економічний досвід.

Організуючи дидактичні ігри економічного змісту вихователь має:

- ✓ визначити оптимальний час проведення ігор;
- ✓ вивчити й осмислити кожну гру;
- ✓ враховувати інтерес дошкільників до ігор, їхнє особисте прагнення до взаємодії;
- ✓ підготувати необхідний дидактичний та ігровий матеріал;
- ✓ створювати ігровий настрій;
- ✓ збагатити дітей знаннями й уявленнями, необхідними для розв'язання ігрових завдань;
- ✓ уникати прямого навчання й керівництва ігровою діяльністю.

Провідною діяльністю дошкільнят, яка задовольняє їхні вікові потреби та допомагає оволодіти знаннями та вміннями, є **сюжетно-рольова творча гра**. У таких іграх відбувається моральний та розумовий розвиток, формування життєвої компетентності, а головне – становлення особистості.

Існують два джерела, які живлять дитячі задуми та спонукають реалізовувати їх у грі. Перше – явища і події навколишньої дійсності, які діти спостерігають і якими цікавляться. Друге – продуманий, послідовний вплив дорослого.

Ставлячи собі за мету збагатити зміст дитячих ігор економічними уявленнями, педагоги можуть ознайомлювати дітей з роботою працівників дитячого садка, сфери обслуговування, водіїв, будівельників, фермерів, показувати їхню роль в житті суспільства та відповідальне ставлення до праці, а також вдячність інших людей за добре зроблену ними справу, формувати поняття про первинні економічні категорії: гроші, товар, банк, кредит, бізнес, валюта і т.д.

Таким чином у зміст гри вносяться поняття про первинні економічні потреби (в житлі, їжі, безпеці, здоров'ї тощо), види ресурсів, необхідність праці в житті людини, професії, товари і послуги, гроші, проблему вибору, бізнес, сім'ю, бюджет, раціональне харчування [7].

Запропоновану систему сюжетно-рольових творчих ігор економічного змісту для старших дошкільнят за тематичними блоками, кожен вихователь може здійснювати відповідно до свого плану роботи, вікових особливостей, рівня морального та інтелектуального розвитку вихованців.

Активна участь дошкільників у спеціально організованих іграх економічного спрямування – це чудова можливість закріпити отримані знання на практиці та розширити власний досвід методом спроб та помилок.

Отже, сформований первинний економічний досвід вказує на компетентність дитини в економічній галузі життєдіяльності. Що досвідченіша дитина, то легше їй орієнтуватися у повсякденному житті, стикаючись з елементами економічних відносин, проживаючи ситуації, що склалися, та виконуючи різноманітні соціально-економічні ролі.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А.М. Богуш, дійсн. член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш, О.П. Долинна, Т. С. Ільченко, О.В. Коваленко, Г.М. Лисенко, М.А. Машовець, О.В. Низковська, Т.В. Панасюк, Т.О. Піроженко, Т.І. Поніманська, О.Д. Сідельніковата, А.С. Шевчук, Л.Ю. Якименко. – К.: Вид-во МОНМС України, 2012. – 26 с.
2. Григоренко Г.І., Жадан Р.П. Дошкільник у світі економіки. – Х.: Вид-во «Ранок», 2017. – 160 с. – (Серія «Сучасна дошкільна освіта»).
3. Григоренко Г. Виховуємо раціонального споживача / Г. Григоренко, Р. Жадан // Дошкільне виховання. – 2012. – № 1. – С. 16-19.
4. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи: Збірник методичних матеріалів / [авт.-упоряд.: О.П. Долинна, А.А. Бурова, О.В. Низковська, Т.П. Носачова]. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 480 с.
5. Прокудіна О. Маленькі таємниці великої економіки / О. Прокудіна, Н. Сечина, Ж. Славникова // Палітра педагога. – 2013. – № 4 – С. 6-10.
6. Черешнюк О., Артоуз О., Кирган В. Економіка для дошкільників / О. Черешнюк, О. Артоуз, В. Кирган // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. – № 3. – С. 8-14.
7. Чорна С. Цікава економіка / С. Чорна // Палітра педагога. – 2011. – № 5. – С. 6-10.

Весельська А.,
студентка 4СБз групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Литньов В. Є.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ІГРАШКА ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, до людей, до себе; засвоюються моральні норми поведінки. Моральне виховання дітей дошкільного віку – це процес цілеспрямованого формування моральності особистості. Іграшка – один з найдавніших видів декоративно-прикладного мистецтва, який є засобом формування світосприйняття та моральності дитини дошкільного віку. Як ефективний засіб вона широко використовується для формування у дошкільників зацікавленості до різних професій, історії рідного краю, його народної творчості, поваги до людей, праці; розвитку творчої уяви, фантазії; виховання трудових навичок, естетичних смаків; впливу на становлення та розвиток гуманних почуттів.

Проблемі формування гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку приділяє увагу значна кількість науковців, зокрема, А. Виноградова, М. Воробйова, Г. Годіна, О. Кононко, В. Нечаєва, Ю. Приходько, Д. Сушенцева та ін. Психолого-педагогічні аспекти гуманістичного виховання розкрито у працях І. Бежа, О. Бодальова, М. Боришевського, О. Киричука, Г. Костюка, Е. Помиткіна. Значний інтерес становлять погляди сучасних науковців на іграшку як засіб формування національної культури (О. Батухтіна, Н. Заглада, Л. Івахненко, Є. Саявко), моральних якостей (Н. Дзюбишина-Мельник), естетичного виховання (А. Грибовська, Г. Лабунська, Ю. Максимов, Н. Халезова) дітей старшого дошкільного

віку. Зважаючи на посилений інтерес з боку науковців, проблема формування гуманних почуттів у старших дошкільників засобами іграшки в сучасних умовах реформи системи дошкільної освіти потребує подальшого дослідження.

Виховання у дітей старшого дошкільного віку якостей особистості гуманістичної спрямованості визначається актуальною педагогічною проблемою з точки зору сучасної соціокультурної ситуації. Основою гуманних почуттів слугують вищі емоції; найбільш інтенсивний розвиток емоційно-почуттєвої сфери відбувається в дошкільному дитинстві. Розвиток гуманних почуттів та ставлень у дошкільників відбувається в тісній єдності з формуванням моральної свідомості та поведінки. Саме у перші роки життя у дитини розвиваються уявлення, почуття, звички, які визначають подальше вдосконалення особистості. Визначення шляхів формування гуманних почуттів у старшому дошкільному віці – основне завдання, яке постає перед вихователем. Узагальнення результатів продуктивної практики та їх теоретичний аналіз дозволило виокремити ряд умов, що є необхідними для виховання гуманних почуттів у дошкільників:

- підтримка позитивного емоційного стану кожної дитини;
- формування у дитини довільності поведінки;
- створення позитивного мікроклімату в середовищі її перебування;
- поглиблення й розширення знань та уявлень малюка про ті чи інші морально-етичні норми;
- розвиток у дитини вміння диференціювати різні почуття;
- надання можливості дитині вправлятися в умінні "вживатися" в різні емоціогенні ситуації, не залишаючись до них байдужими.

Урахування зазначених умов потребує оновлення педагогічного процесу дошкільного навчального закладу щодо добору ефективних форм, методів та технологій розвитку емоційно-почуттєвої сфери дошкільника.

Проблема «педагогізації» іграшки хоч і має давню історію, ніколи раніше не стояла так гостро, як у наш час. Згідно висновків учених-психологів (Л. Виготського, П. Гальперіна, О. Запорожця, Д. Ельконіна, О. Леонтєва), розвиток дитини відбувається шляхом соціального наслідування, надбання досвіду, накопиченого попередніми поколіннями, причому вирішальну роль у цьому присвоєнні (привласненні) відіграє практична діяльність самої дитини, направлена на опанування духовної та матеріальної культури. Іграшка в цьому процесі виступає як суттєвий компонент культури, об'єкт діяльності дитини, який значною мірою визначає її розвиток. Іграшки багатьох країн і континентів різні та своєрідні, але в них є загальні особливості, які дозволяють широко використовувати народні іграшки у творчому розвитку дитини. Як стверджує Н. Андрусик саме через спрощені іграшки-знаки дитина пізнає світ, навчається мислити узагальненими поняттями і яскравими образами, врешті вона приєднується до одного з джерел народного мистецтва [1].

Народна іграшка народжувалася у зв'язку з природною потребою дитини пізнати світ, творчо і самостійно його осмислити, наслідуючи дорослих в їх трудовій та побутовій діяльності, в обрядових діях і звичаях. Саме це є основним змістом народної іграшки. Іграшки кожного народу, як показують результати досліджень А. Богуш і Н. Лисенко, вміщують у собі певні педагогічні, художні і технічні традиції [2]. О. Найден переконливо доводить, що оригінальність і неповторність народної іграшки визначається її етнічною своєрідністю вираження культури і побуту народу, що символізує звичаєво-традиційні ознаки [3].

С. Русова вважала "...обов'язковим є глибоко проаналізувати естетичну творчість народу в іграшці" і вказувала на те, "... що національна іграшка є часткою цієї творчості, отже, часткою всього народу" [4, с.40] та рекомендувала "...привчати дітей використовувати в іграх, у повсякденному житті предмети, виготовлені та оздоблені народними майстрами і художниками, народні іграшки (дерев'яні, керамічні, з соломи, тканини)...., а також картини із зображенням різних іграшок..." [5, с.45].

За загальним визнанням, іграшка виступає однією з фундаментальних універсальї людського буття, оскільки служить для передачі в особливій зібраній формі цінностей культури й досвіду поколінь. Іграшка як частина дитячої ігрової реальності є незамінним засобом культуролізації.

Представляючи реальні та уявні предмети й образи, іграшка допомагає дитині пізнавати, досліджувати навколишній світ, формувати й реалізовувати творчі здібності, виражати свої почуття і пізнавати себе. До переліку критеріїв оцінки іграшки, крім медичних, екологічних, емоційних, естетичних, педагогічних та інших дослідниками включаються ті, за допомогою яких іграшка повинна задовольняти потреби креативності та культуровідповідності, що означає відповідати архетипам тієї країни, де проживає дитина.

Функціональне призначення іграшки надзвичайно широке. Іграшка є одним із дієвих засобів естетичного, фізичного і розумового розвитку дітей, духовним чинником пізнання довкілля, народної обрядовості, звичаїв, занять дорослих та побуту. Результати досліджень С. Маховської доводять, що етнічне, психологічне, мистецьке значення іграшки для розуміння і розвитку ментальності, світосприйняття і світовідчуття українців неможливо перебільшити [6, с.66-69].

В наукових доробках Т. Піроженко, С. Ладивір, О. Вовчик-Блакитної стверджується, що іграшка дозволяє здійснити основні естетичні та педагогічні функції культури. Вона охоплює всі види взаємодії людини з навколишнім світом та в середині соціуму, сприяє організації та розвитку людської діяльності через формування у людини відповідних потреб і навичок, забезпечує можливості моделювання багатьох життєвих процесів, утвердження тих або інших цінностей, формує та закріплює соціальні норми, стосунки людей, їх ставлення до навколишнього соціального та природного світу [7].

Багатоаспектність іграшки, за О. Найден, характеризується і тим, що вона виступає як засіб педагогічної дії: елемент дитячої гри, засіб виховання і навчання, предмет декоративно-ужиткового мистецтва для прикрашення, "...адже в ній – суттєвій частині фольклорно-національної культури – значно більше багатств світопізнання і світорозуміння, не кажучи вже про інформативно-генетичні багатства, ніж у найскладнішій комп'ютерній грі" [8, с. 187].

Українські народні іграшки за своєю природою є емоційним видом мистецтва, тому вони досить повно у процесі розвитку творчої активності дітей старшого дошкільного віку можуть виконувати сенсорну функцію, яка виявляється у можливості впливати на почуттєві враження дітей. Потреба сучасного суспільства у вихованні творчо активної особистості реалізується певною мірою завдяки евристичній функції, яка у розвитку творчо активної особистості старшого дошкільника пов'язана з організацією творчого мислення.

Культурологічна функція іграшки проявляється у тому, що вона виступає як засіб ознайомлення старших дошкільників із традиційною народною культурою українського народу через проникнення у природу символіки та знаків народної

іграшки крізь так звані мовні коди. Вивчення українських народних іграшок старшими дошкільниками допомагає пізнати світ мистецтва, зрозуміти специфіку даного виду народної культури, оволодіти традиційними практичними художніми вміннями і навичками, розширити досвід творчої діяльності. Саме у цьому міститься навчальна функція іграшки. Розвиваюча функція іграшки проявляється у тому, що вивчення старшими дошкільниками народних іграшок сприяє стимулюванню художньо-пізнавальних інтересів і потреб, розвитку художніх здібностей, оволодінню художньо-комунікативними вміннями, художньо-творчій реалізації особистості дітей старшого дошкільного віку.

Іграшка, передусім, виконує виховну функцію, спрямовуючи активність дитини, регулюючи діяльність та взаємовідносини стосовно до цінностей. Виховна функція залежить від її змісту, від конкретних соціальних умов, від стилів та методів виховання, а також від психологічних особливостей дитини, від біологічних можливостей та розвитку чуттєвого досвіду (від розвитку сенсорного соціального чуття).

Іграшка як засіб навчання і виховання займає особливе місце у світі дитинства. Метафоричність, образність іграшки роблять її універсальним засобом соціальної адаптації на певному етапі розвитку людини, передачі, засвоєння та творчого відтворення матеріальної та духовної культури народу, коли всі інші засоби ще малодоступні. На наш погляд, педагогічні та творчо-активізуючі можливості іграшки будуть реалізуватися щонайефективніше завдяки організації сприятливих педагогічних умов, які базуватимуться на включенні старших дошкільників у різні види творчої діяльності та опануванні ними іграшки як естетичного об'єкта.

Як визначає І. Омельченко, улюблена іграшка є індивідуально-значущим об'єктом (надання переваги саме цій іграшці конкретною дитиною). Вона виступає об'єктом прив'язаності (вияви симпатії, любові) [9, с.138-144]. Іграшки є частиною традиційної дитячої культури. Вони є відображенням уявлень народу про сім'ю, сімейні та гендерні ролі, сімейний і суспільний устрій, розподіл обов'язків. У ній знаходять відображення знання людини про світ, історичні процеси, що відбуваються в суспільстві, регіональна приналежність, соціальний статус людини і багато іншого, що приховано у візуальних символах.

Художньо-естетичний потенціал іграшки, у якій сконцентровано тисячолітній плідний, творчий досвід народного та загальнолюдського виховання, традиційні художньо-естетичні принципи, сприяє не лише формуванню естетичного ставлення дітей до навколишньої дійсності, стимулює їх художньо-пізнавальну активність, але і виступає дієвим засобом соціалізації особистості та формування у неї кращих гуманних рис. У більшості ігор діти використовують іграшку, яка водночас є для них ідеальним партнером у спілкуванні, з яким можна поговорити, поділитися турботами, радіощами, смутком. Улюблена іграшка дошкільника виконує для нього роль друга, що зберігає своє значення і на подальших етапах життя – у молодшому шкільному й навіть у підлітковому віці. Дитина, залежно від свого настрою, наділяє іграшку думками, почуттями. Вона піклується про неї, виховує, вчить, передає їй свої знання, емоційний і моральний досвід, водночас усвідомлюючи для себе і закріплюючи його. Дошкільник програє з іграшкою різноманітні форми поведінки й оцінює їх. Завдяки цьому в його свідомості виникають емоційна і моральна ідентифікація, моральні оцінки, розвиваються емоційні переживання, формуються моральні якості.

Список використаної літератури

1. Андрусик Н. Пригадаймо майбутнє / Н. Андрусик // Дошкільне виховання. – 1996. – № 1. – С. 18–21.
2. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1994. – 398 с.
3. Найден О. Українська народна іграшка. Семантика. Історія. Образна своєрідність. Функціональні особливості. – К.: Арк, 1999. – 256 с.
4. Русова С. Дошкільне виховання. – Катеринослав, 1918. – С. 40.
5. Русова С. Український дитячий садок // Україна. - 1991. – №2. – С. 45.
6. Маховська С. Міфологічна семантика традиційної народної іграшки / С. Маховська // Наукові виклади. – 2009. – №1. - С. 66–69.
7. Піроженко Т.О. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника: монографія / С.О. Ладивір, О.О. Вовчик-Блакитна та ін.]; за ред. Т.О. Піроженко. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. – 236 с.
8. Найден О. Українська народна іграшка. Семантика. Історія. Образна своєрідність. Функціональні особливості. – К.: Арк, 1999. – 256 с.
9. Омельченко І. Структура та психологічні функції просторового компонента хронотипу комунікативної діяльності дошкільника / І. Омельченко // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія [Текст]: збірник наукових праць. Вип. 31 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С. 138–144.

Вольська В. А.,

вихователь

(ДНЗ №5 м. Коростеня)

БАТЬКИ, ПЕДАГОГИ І ДИТИНА – ЄДИНА РОДИНА

«Вихователь! – якою величною має бути тут душа.

*Справді, щоб творити людину, необхідно самому
бути або батьком, або більше, ніж людиною.»*

Ж.Ж. Руссо

Це сильні і справедливі слова! Адже, і батьки, і педагоги є «творцями» маленької людини, її характеру, звичок, прагнень, її особистості.

Роль сім'ї у вихованні дітей велика і відповідальна. Батьки є першими вихователями, які закладають в своїх малюків все, що ті беруть з собою в своє доросле самостійне життя. Саме сім'я є тим первинним середовищем, де проходить становлення особистості, де діти дістають перші відомості про багатообразність і складність оточуючого світу, про моральні цінності, закони справедливості, де формуються дитячі звички і вміння, погляди і життєві плани, потреби і здібності. Батьки, як головні вихователі, відповідають перед богом, власною совістю, народом, державою за долю своїх дітей, їхню моральну зрілість, вихованість.

Роль педагогів у вихованні дітей не менш важлива. Педагог «веде дитину по життю»: навчає, виховує, спрямовує, розвиває як особистість, захищає від негативу навколишнього світу, прищеплює позитивні якості, формує найкращі риси характеру, звички, навички поведінки. Це повсякденна робота, постійний кропіткий процес пізнання дитини, її здібностей, інтересів, її внутрішнього світу. Педагог гарантує дитині відчуття комфорту, захищеності, любові, розуміння, довіри і безпеки. Він стає для дитини другою мамою, радником, захисником і другом,

якому можна довірити свої маленькі секрети, свої мрії, бажання, страхи, своє життя, відчуті розуміння, повагу, отримати пораду.

Хоча сім'я – це перший соціальний інститут для малюка, і роль батьків в тому, якою виросте їхня дитина, безсумнівно, є визначальною. Але і від педагогів, безумовно, залежить багато чого, адже в стінах дошкільного закладу діти проводять значну частину свого життя. Педагоги, так само, як і батьки, несуть відповідальність за те, якою особистістю виросте кожна дитина. Дитина - це свого роду «бумеранг», що ми вкладаємо у неї, те і отримуємо. Діти – це наше майбутнє. І від дорослих залежить, яким саме буде це майбутнє. Видатний педагог Антон Семенович Макаренко з цього приводу сказав: «Наші діти – це наша старість. Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це наші сльози, це наша провина перед іншими людьми».

Тому між педагогами і батьками має бути тісна співпраця, або краще сказати, співдружність. І в цьому повинні бути зацікавлені обидві сторони. Добре, коли батьки стають однодумцями педагогів та партнерами. Сучасне життя спонукає до урізноманітнення форм спільної роботи з батьками та використання різних форм і методів, щоб залучити батьків до співпраці. Здійснення цієї роботи, досягнення в ній справжнього успіху можливі лише при індивідуальному підході до кожної сім'ї. Найефективнішими в цьому бачу такі форми роботи, як:

1. Індивідуальні співбесіди і консультації.

Під час спілкування з батьками індивідуально педагог отримує можливість встановити з ними відносини, засновані на взаємній повазі, довірі, а також намітити подальшу роботу з ними, щоб дати конкретні поради. Тематика обирається згідно індивідуальних потреб та особливостей дітей. Наприклад: «Чому дитина кусається і що з цим робити?», «Як боротися з дитячою істерикою?», «Фрази, яких варто уникати при розмові з дітьми», «Що робити, якщо дитина не хоче їсти?», «Як привчити дитину до порядку?», «Як розучувати з дітьми вірші», «Чому книжка, а не мобільний телефон?», «Як навчити дитину поважати старших?» тощо.

2. Групові збори та круглі столи.

Групові збори допомагають обговорити питання, що турбують і батьків, і педагогів, почути думку одне одного, краще познайомитися батькам одне з одним, навчитися співпрацювати між собою. Теми вибираються злободенні для даної групи. Наприклад: «Телевізор – друг чи ворог наших дітей?», «Як виховати у наших дітей інтерес до книги?», «Як навчити дітей дружити?», «Як виховати повноцінну дитину, якщо тата немає поруч?» тощо. Під час проведення круглих столів, зазвичай, використовуються методи, що розкривають батькам сутність навчання дошкільників, його специфіку та дають можливість батькам спробувати себе в ролі вихователів і відчуті на собі складність навчального процесу. Це такі методи, як постановка дискусійних питань, аналіз педагогічних ситуацій, обмін досвідом батьків, відповіді на батьківські питання фахівців, проведення фрагменту заняття за участю дітей, де в ролі педагога батьки або батьки виступають в ролі дітей. Як наочність доречним буде показ відеоматеріалу фрагменту заняття з дітьми, яке відповідає обраній темі круглого стола.

3. Анкетування та батьківська скринька довіри.

Цей метод дає можливість будь-якому члену родини анонімно висловити свої побажання, сумніви щодо методів виховання своєї дитини, звернутися по допомогу до конкретного фахівця, сказати те, що хвилює глибоко всередині, але не має сил і змоги обговорити це віч-на-віч. Наприклад: «Батьки як вихователі», «Які ми

батьки?», «Чи знаєте ви своїх дітей?», «Голос батьків», «Що краще: похвала чи покарання?», «Шкідливі звички у дітей. Що робити?», «Статеве виховання» та ін.

4. Спільні заходи дітей з батьками.

Організація спільних виставок робіт дітей з батьками, розваг, свят, конкурсів сприяють зближенню батьків і дітей, вчать їх працювати разом, враховувати думку, бажання і можливості один одного, сприяють взаємній довірі, повазі, зміцнює любов один до одного. Такі заходи зміцнюють родини. А коли такі міцні, довірливі стосунки між батьками і дітьми, тоді полегшується і педагогічний процес.

Тематика спільних заходів підпорядковується певним святковим подіям, тематичним тижням та завданням, що вирішуються на тому чи іншому етапі роботи. Наприклад: «Тато, мама і я – спортивна сім'я», «Бережи себе, малюк!», «Осінні фантазії», «Ми з татом – вправні козаки», «З родини йде життя людини», «У моєї мами руки-чарівниці», «Подорож по казках», «Мелодії весни», «Українці ми маленькі!» та багато інших.

Досвід роботи показує, що такі форми роботи допомагають батькам краще зрозуміти, з якими труднощами стикаються діти і педагоги під час освітнього процесу. Таке розуміння робить батьків менш критичними, вимогливими, більш відкритими, доброзичливими, відвертими.

З бездіяльних спостерігачів вони стають активними, ініціативними помічниками, одnodумцями та партнерами як власних дітей, так і педагогів.

Педагоги і родина покликані створити сприятливі умови для розвитку емоційної сфери особистості дитини, становлення в неї почуття самоцінності, впевненості в собі, компетентності у різних сферах життєдіяльності. А без тісної співпраці, довірливих стосунків, взаємної поваги це неможливо.

Добре, коли педагоги і батьки усвідомлюють і пам'ятають слова видатного українського педагога-новатора ХХ століття Антона Семеновича Макаренка: «Виховує все: люди, речі, явища, але перш за все, люди. З них на першому місці – батьки і педагоги».

Список використаної літератури

1. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» О.І.Білан, - К.: ТОВ «Мандрівець», 2017. – С. 252-253.
2. Палітра педагога. – К.: Світич, 2019, №5. – С.14-15.
3. Родинне виховання: сучасні підходи / Т. Вороніна, О. Мельник. – К.: Шкільний світ, 2010. – С. 11-20.
4. Ключова роль сім'ї у вихованні дітей» та «Батьківський авторитет у вихованні дітей // Теорія і методика виховання / В.Л. Омеляненко, А.І. Кузьмінський, – К.: Знання, 2008.

Гавронська Ж.В.,

вихователь

(ДНЗ №42, м. Житомир)

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Тема організації екологічного виховання в дошкільному закладі є дуже актуальною. Це близько і для мене, бо природу я відчуваю душею.

Втручання людини в природні процеси набуває катастрофічних масштабів. Ми маємо забруднене повітря, воду, ґрунти. Вживаємо продукти харчування, які

спричиняють тяжкі патологічні зміни в організмі, через які люди передчасно старіють та вмирають, збільшується відсоток народження хворих дітей.

Природа своєрідно реагує на насильницьке вторгнення людини на її територію: на планеті зникають різні види тварин і рослин, з'являються озонові діри.

Щоб призупинити процес екологічної кризи, необхідно з дошкільного віку розпочинати докорінну зміну мислення щодо ставлення до природи, її ресурсів. В цьому віці діти більш емоційно спілкуються з природою, зачаровуються, захоплюються нею. Необхідність виховання відповідального емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до навколишнього середовища, навчання природодоцільній поведінці, дотримання правил природокористування, зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти [1].

Сучасна екологічна освіта спрямована у майбутнє. Вона спирається на ідеї гармонії природи та людини, стійкого розвитку біосфери, сприяє формуванню духовної, моральної, екологічно освіченої особистості та створенню умов для її розвитку. Підґрунтям екологічної освіти є життєва потреба дотримуватись законів природи, розуміти та беззаперечно сприймати вимоги та обмеження, які визначаються ними в усіх сферах життєдіяльності людини [9].

Навчити дітей слухати музику природи, музику життя, милуватись нею можна лише тоді, коли насолоджуєшся нею сам. Адже, кожен з нас погоджується зі словами Василя Сухомлинського: «Людина стає людиною, коли почула шелест листя і пісню коника, дзюрчання весняного струмка і дзвін срібних дзвіночків жайворонка в бездоганному літньому небі, шелест сніжинок і завивання завірюхи за вікном, ласкавий плескіт хвилі й урочисту тишу ночі – почула й, затримавши подих, слухає сотні й тисячі років чудову музику життя».

Родинне та суспільне виховання буде вважатися ефективним тоді, коли екологічний розвиток дошкільника характеризуватиметься його здатністю реагувати на красу природи, бережно ставитися до неї, характеризувати основні ознаки і компоненти природи, поводитися екологічно доцільно, відчувати свою відповідальність за неї, бажати та мати дієву готовність її поліпшити.

Вивченню проблеми екологічного виховання присвячені роботи видатних педагогів-класиків, як К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, С.Русова. І в наш час багато науковців та педагогів-практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання, серед них: Лисенко Н.В., Яришева Н.Ф., Глухова Н., Скребець В., Фокіна В., Ніколаєва С., Плохій З., Кондратьєва Н. та ін. Відомі праці Н.Верзиліна, А.Захлебного, І.Зверєва, В.Ліпницького, В.Сухар тощо.

Проектна діяльність – один із дієвих засобів виховання на даний час. Проект – це метод навчання та виховання, що орієнтований на досягнення цілей самими дітьми, завдяки дитячій діяльності формується велика кількість умінь і навичок.

Проекти активізують самостійну пізнавальну діяльність дітей, допомагають в освоюванні дітьми навколишнього середовища, всебічному вивченню його. Завдяки проектній діяльності розвиваються творчі здібності дітей, спостережливість, вміння слухати, мислення, увага, пам'ять, зв'язне мовлення; вона допомагає дослідити явище комплексно, з різних сторін.

Метод проектів в сучасних умовах є ефективним у використанні в дошкільній освіті, тому можна схилитися до думки, що саме метод екологічних проектів забезпечить системність та результативність реалізації завдань виховання екологічної культури у дошкільників. Метод проектів дозволяє вирішувати завдання розвитку наукового мислення: в процесі обговорення плану, послідовності дій діти

набувають здатність розмірковувати, вони усвідомлюють свої інтереси, вчать ставити мету, добирати засоби для її досягнення, оцінювати наслідки [8].

Типологія екологічних проектів для старших дошкільників базується на класифікації проектів, запропонованій Є.С.Полат [7]. Враховуючи психологічні та індивідуальні особливості дітей дошкільного віку, використовуються екологічні проекти, різні за домінуючим методом: дослідницькі, творчі, рольово-ігрові; тривалістю здійснення: короткотривалі, середньої тривалості, довготривалі; кількістю учасників: індивідуальні, парні, групові.

Загалом тематика екологічних проектів для дітей дошкільного віку багата й різноманітна, добираючи її важливо виходити з соціальної значущості та результативності щодо виховного впливу і збереження природи. Доцільні такі напрями розробки змісту екологічних проектів дошкільників:

1) духовні скарби природи: естетична своєрідність природи; природні об'єкти – друзі людини; природа – скарбниця знань;

2) екологізація способу життя населення: відповідність характеру споживання сім'ї вимогам ощадливого використання продуктів харчування, води, електроенергії, різних матеріалів тощо; попередження хвороб; шляхи зменшення кількості та видів відходів сім'ї; дотримання екологічно доцільних дій під час відпочинку на природі.

Відповідно до виділених напрямів застосовуємо орієнтовну тематику екологічних проектів:

1) "Рослини з підвіконня", "Грибна абетка", "Домашні тварини в моєму житті", "Подорож краплинки", "Прогноз погоди", "Даруємо радість", "Книга скарг і пропозицій", "Альбом моїх друзів", "Танок квітів", "Пташина їдальня", "Зоопарк у картинках", "Подарунок другу", "Вияви співчуття", "Екологічні знаки", "Зимовий ярмарок";

2) "Твоя планета – Земля", "Наше дерево", "Причепури доквілля", "Бережімо воду", "Ліхтарик", "Смачно чи корисно?", "Лісова аптека", "Зернятко", "Будь здоровий!", "Первоцвіти", "Березові сльози", "Будуємо своє місто", "Двір моєї мрії", "Врятуємо ліс", "Рятувальники", "Кімнатні рослини".

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. Кол-в: А.М. Богущ, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш, О.П.Долинна та ін. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Беленька Г.В. Віконечко в природу: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку / Г.В. Беленька. – К.: Сім кольорів, 2014. – 56 с.
3. Білан О.І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. – Львів, 1996. – 71с.
4. Бусленко В. Організація еколого-оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі // Дитячий садок. – 2004. – С.21-23
5. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навчальний посібник для вузів. – К.: Освіта, 1998.-255 с.
6. Маршицька В.В. Екологічні проекти // Дошкільне виховання. – 2001. – №5. – С. 24-25.
7. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В.Мойсеева, А.Е. Петров; Под ред. Е.С. Полат. – М.:Издательский центр"Академия", 1999.-224с.
8. Плохій З. П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури (теоретичні та методичні аспекти) [Текст] : монографія / З. П.Плохій ; Ін-т пробл. виховання НАПН України. – К. : Персонал, 2010. – 319 с.

9. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.
10. Рыжова Н.А. Воздух вокруг нас: [метод. пособие] / Н.А. Рыжова, С.И. Мусиенко. – 2-е изд. – Москва: Обруч, 2013. – 208с.: ил.
11. Шевченко Т. Гортаючи "сторінки живої книги природи" // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – №7. – С.23-27.
12. Яришева Н.Ф. Екологічне виховання дошкільників: Посібник для вихователів дитячих садків. – К.: Грамота, 2001. – 55 с.

Головач Л. В.,
вихователь, спеціаліст I категорії
(ДНЗ №13 м. Коростеня)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ВЗАЄМИН ДОШКІЛЬНИКІВ У РІЗНИХ ВИДАХ ПРАЦІ

*Праця – не просто засіб виховання.
Це сама суть, зміст життя колективу й особистості.
В. Сухомлинський*

Трудове виховання в дитячому садку здійснюється у двох напрямках: ознайомлення з працею дорослих і виховання інтересу та поваги до неї, а також безпосередня організація трудової діяльності самих дітей в різних її формах та видах. Ці два напрямки взаємопов'язані, адже спостереження за працею викликає у дітей бажання наслідувати дорослих, допомагати їм, включаючи їх в працю; з іншого боку – самостійна трудова діяльність сприяє вихованню у дітей позитивного ставлення та поваги до праці дорослих, прищеплює перші трудові навички та вміння.

Основними завданнями трудового виховання дошкільників є формування трудових навичок, позитивного ставлення до праці, виховання поваги до людей різних професій, становлення дружніх взаємин у процесі спільної діяльності.

Досягнутий рівень фізичного і психічного розвитку дозволяє дитині в дошкільному віці розпочати новий вид діяльності, мати складніші взаємини з оточуючими. Діти, дорослішаючи, виявляють більше прагнення до самостійності. Вони не тільки бажать самостійно, без сторонньої допомоги вмиватися, їсти, взуватися, але й намагаються допомогти оточуючим. Важливо підтримати це прагнення дитини, засноване вже на її можливостях, даючи дошкільникові посильні доручення, надаючи можливість мати перші елементарні обов'язки: прибирати розкидані іграшки, складати акуратно свій одяг тощо. Згодом батькам, вихователям у дитячому садку необхідно залучати дитину до деяких господарських справ і праці щодо догляду за рослинами і тваринами. Праця значно впливає на дітей. Допомагаючи дорослим, піклуючись про свою групу, дитина стає активним учасником колективного життя. При цьому цінним є те, що багато що дитина робить спільно з дорослими і вчиться у них, виконує вказівки, наслідує дії батьків і вихователя [2, с. 18].

Викликаючи у дітей інтерес до праці ми сприяємо формуванню важливої якості особистості – працьовитості. Зміст цього поняття нині збагатився: якщо раніше нас задовольняло, що дитина вміє трудитися, охоче береться до роботи й

доводить розпочату справу до кінця, то тепер висувається складніше завдання – розвивати творчість, ініціативу.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що набуття компетенцій вимагає практичного засвоєння дитиною системи елементарних (доступних) науково обґрунтованих знань про себе та довкілля, моральних цінностей; вміння адекватно реагувати на події, виявляти гнучкість, застосовувати інформацію, одержану в спеціально організованій дорослим діяльності, в реальних життєвих ситуаціях, у прагненні домагатись успіху [1, с. 7].

Одним із багатьох завдань трудового виховання є формування взаємин у спільній діяльності. Вихователі прагнуть навчити дітей узгоджувати свої дії, надавати допомогу іншим. На мою думку, удосконалення цієї роботи потребує розв'язання складнішого завдання – допомогти дитині усвідомити себе як учасника спільної справи. Адже той, хто розуміє значення своїх зусиль для досягнення загального результату, прагнучиме добре та вчасно виконати доручене йому, щоб не підвести інших. Він вимагатиме такого ж ставлення і від однолітків, тобто у нього вироблятиметься активна поведінка, розвиватиметься почуття відповідальності. Особливу увагу треба приділяти формуванню стійких навичок позитивного спілкування, закріплювати правила поведінки в колективі. Відомо, що дошкільники відчують гостру потребу у спілкуванні з однолітками і всіляко намагаються підтримувати взаємини з ними. І тут важливо, щоб ці взаємини постійно спрямовувались вихователем у русло гуманного ставлення дітей одне до одного. Лише за умови цілеспрямованого виховного впливу у них складатиметься позитивний досвід взаємодії та спілкування. Інакше замість позитивних навичок можуть формуватися негативні, а перевиховувати, як відомо, досить важко.

Незамінний засіб трудового виховання – організація посиленої трудової діяльності дітей при дотриманні певного ряду умов, а саме:

- систематичної участі у ній кожної дитини;
- забезпечення достатнього навантаження;
- наявності можливостей для прояву активності, самостійності, ініціативи;
- здійснення педагогічного керівництва, спрямованого як на формування практичних умінь, так і на моральне виховання.

У процесі самообслуговування формуються охайність, звичка до порядку, самостійність.

Оскільки будь-який процес самообслуговування відбувається в оточенні однолітків, це ставить дитину перед необхідністю враховувати і їхні потреби. Доводиться досить часто спостерігати байдужість, і лише за прямою вказівкою вихователя вона розв'яже товаришеві шарф або подасть іншу річ. Все це висуває завдання формування у дітей вміння бажати допомогти іншому не лише тоді, коли він просить, а коли сам бачить, що йому потрібна допомога.

Включаючись у господарсько-побутову працю, організовану у формі чергування, дошкільники поступово починають усвідомлювати свої обов'язки перед однолітками та дорослими, що сприяє формуванню відповідальності за доручену справу. Крім того, в них складаються правильні уявлення про користь праці чергових для всієї групи. Це, однак, досягається лише за умови, якщо вихователь виявляє постійну увагу, позитивно оцінює результати. Схвальна оцінка дорослими дій дитини підкреслює важливість їх для всього колективу, позитивно впливає і на чергового, і на інших дітей. Вони й собі намагаються включитись у такі справи,

заслужити похвалу за те, що добре виконали роботу і допомогли один одному. Емоційне піднесення, у свою чергу, сприяє розвитку доброзичливих взаємин в групі.

Сприятливі умови для становлення позитивних взаємин включає в собі організація праці в природі. Діти працюють у куточку живої природи, на майданчику, на городі, квітнику. У процесі виконання ними трудових завдань, пов'язаних з доглядом за рослинами і тваринами, педагог має змогу не лише прищеплювати стійкий інтерес, звичку до трудових зусиль, але й впливати на формування взаємин. Працюючи разом з дітьми вихователь закріплює з ними певні прийоми дій, формує трудові навички і водночас уважно стежить за характером взаємин, які виникають між учасниками спільної діяльності, вносить свої корективи. Здійснюючи контроль за роботою дошкільників, вихователь своїми вказівками й зауваженнями, запобігає виникненню конфліктних ситуацій, вчить працювати організовано, злагоджено, дружно.

Слід зазначити, що не всі види праці в куточку природи однаково приваблюють дітей. Вони залюбки годують рибок в акваріумі, поливають кімнатні рослини, проте неохоче витирають пил та миють піддони. З приводу цього часто виникають суперечки – діти не можуть самостійно домовитись про розподіл обов'язків, бо кожен хоче робити те, що йому до вподоби. Тому їхню роботу треба організувати так, щоб кожна дитина періодично залучалася до різних видів трудових дій.

Виховне значення такого розподілу праці полягає в тому, що дитина, виконуючи менш привабливі дії, поступово привчається рахуватися з бажаннями інших, поступатися задля них власними інтересами. Навчаючи дітей доглядати квіти, городні культури, треба поступово підводити до розуміння залежності стану рослин від правильного догляду. Варто нагадати, що коли хтось виконуватиме свою роботу недбало, вони загинуть, а отже, буде марною праця всіх дітей групи, які висівали насіння, поливали, прополювали рослини. Якщо діти усвідомлюють взаємозв'язок своєї праці з працею інших, вони не лише з більшою відповідальністю ставитимуться до роботи, а й самостійно надаватимуть допомогу товаришам, контролюватимуть їхню діяльність, турбуватимуться про якість виконання доручень. Так поступово формуватиметься розуміння взаємозалежності дій учасників трудових справ суспільної користі. Організуючи працю дошкільників, доцільно щоб одне й те саме завдання вони виконували невеличкими групами і формувати так, щоб хтось з них краще володів необхідними трудовими навичками. Тоді буде стимул прийти на допомогу товаришу, виявити увагу і доброзичливість.

Звичайно, не всі діти однаково добре розуміють, чому треба допомагати іншим і який взаємозв'язок між працею людей, зайнятих однією справою. Дехто з тих, кому надають допомогу, сприймає її як належне, а тому часто полишає незакінчену роботу на однолітків і спокійно йде гратися. З такими дошкільниками слід проводити індивідуальні бесіди, терпляче переконувати їх, що справжні друзі так не вчиняють та на конкретних прикладах показувати, що від зусиль і старань кожного залежить кінцевий результат роботи.

Байдуже ставлення до своїх однолітків спостерігається там, де вихователь приділяє недостатню увагу культурі спілкування дітей – не привчає їх дякувати за послугу, помічати будь-який прояв уваги до себе, не заохочує віддячувати добром.

Сприятливі умови для розвитку спілкування та взаємин виникають і під час праці на майданчику. Діти залюбки гребуть опале листя, складають з нього осінні букети, з захопленням виконують доручення та протягом всієї прогулянки активно

спілкуються, організовують самостійні ігри. Емоційне піднесення викликає взаємну приязнь, бажання продовжувати спілкування і під час інших режимних моментів.

Праця має стати сенсом життя, джерелом натхнення й радості колективу та особистості. Трудове натхнення, радість праці, натхнення трудовою творчістю – могутня духовна сила, що зближує людей, пробуджує в дитини перше почуття на основі якого поступово утверджується громадська гідність. Це почуття потреби в іншій людині, що народжується колективною працею і є найважливішим у всьому трудовому житті колективу [3, с. 436].

Отже, завдання морального виховання дошкільників у трудовій діяльності успішно розв'язуватимуться, якщо педагог, керуючи нею, проявлятиме глибоку зацікавленість в успіхах вихованців, бачитиме їхні труднощі, підтримуватиме нерішучих, створюватиме позитивно – емоційну атмосферу активної творчості, буде завжди готовим надати допомогу, сприятиме розвитку впевненості в собі. І, звичайно, тут не обійтись без тісного зв'язку з сім'єю. Першочергове завдання – створити з батьків та педагогів колектив однодумців, який об'єднує спільне завдання: виховати дітей працьовитими, навчити шанувати людську працю та трудові здобутки, а також в процесі спільної праці враховувати думку інших та поважати її.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти /нова редакція/. Керівник авторського колективу Богущ А.М. – К.:МОН молодь спорту, 2012. – 11 с.
2. Планування роботи вихователя ДНЗ. Швайка Л.А. – Х.: вид. група «Основа», 2010. – 399 с.
3. Сухомлинський В.О. Методика вихователя колективу. Педагогіка: хрестоматія/укладач: А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К., 2003 р. – 436 с.

Гужанова Т. С.,

доцент кафедри дошкільної освіти
та педагогічних інновацій

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК АКТИВНОГО СЛОВНИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є один із важливих пріоритетних завдань сучасних закладів дошкільної освіти, оскільки формування мовленнєвої компетентності є складовою гармонійного розвитку та важливим засобом соціалізації дитини. Правильна звуковимова, багатий словник є основою для формування мовлення дошкільника.

Проблема збагачення словникового запасу займає найважливіше місце у формуванні мовленнєвої компетентності, а питання про стан словника і про методику його розвитку є одним з актуальних питань. Згідно Базового компонента дошкільної освіти та нормативних програм розвитку діти мають оволодіти мовленням як важливим засобом спілкування, який включає в себе вміння та навички у фонетиці, лексиці та граматиці.

Проблема розвитку словника дітей досліджувалась у різних напрямках багатьма вченими. Зокрема, збагачення словника дітей раннього віку здійснювали: Ю.А. Аркін, Г.М. Ляміна, Г.Л. Розенгарт-Пупко та ін., дітей дошкільного віку:

Г.Н. Бавикіна, А.М. Богуш, І.М. Непомняща, Ю.С. Ляховська та ін.; особливості становлення і розвитку словника дітей впродовж дошкільного дитинства (М.М. Коніна, В.І. Коник, Н.В. Кудикіна, Н.І. Луцан та ін.). Методику розвитку словника дітей дошкільного віку розробляли А.М. Бородич, О.М. Лещенко, Ф.А. Сохін, Є.І. Тихеєва та ін. На сучасному етапі над удосконаленням цього напрямку роботи працюють А.М. Богуш, Н.І. Луцан, Н.Р. Кирста, Ю.А. Руденко та ін. Проблемою сюжетно-рольової гри дітей дошкільного віку займалися такі автори, як Е.А. Аркін, П.А. Рудик, Д.В. Менжеріцкая, А.П. Усова, Л.С. Виготський, А.Н. Леонтьєв, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, А.В. Запорожець та інші.

Мета статті: охарактеризувати розвиток активного словника дітей дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри.

У розвитку словника дітей дошкільного віку виділяють два боки: кількісний ріст словникового запасу та його якісний розвиток, тобто оволодіння значенням слів.

Зміст словникової роботи передбачає постійне розширення, поглиблення та узагальнення знань про предметний світ. Він визначається на основі аналізу загальної програми розвитку та виховання дітей: це лексика, яка необхідна дитині для спілкування, задоволення своїх потреб, орієнтування в навколишньому середовищі, пізнання світу, розвитку та удосконалення різних видів діяльності. З цього погляду у змісті словникової роботи виділяють слова, які позначають матеріальну культуру, природу, людину, її діяльність, способи діяльності, слова, які виражають емоційно-ціннісне ставлення до дійсності [1].

Насамперед, це побутовий словник: назви частин тіла, обличчя, назви іграшок, посуду, меблів, одягу, предметів побуту, їжі, приміщень; природничий словник: назви явищ живої природи, рослин, тварин; суспільствознавчий словник: слова, які позначають явища суспільного життя (праця людей, рідна країна, національні свята, армія тощо); емоційно-оціночна лексика: слова, які позначають емоції, переживання, почуття (сміливий, чесний, радісний), якісну оцінку предметів (хороший, поганий), слова, емоційна значущість яких утворюється за допомогою словотворчих засобів (голосок, сонечко), утворення синонімів (прийшли – припленталися); лексика, яка позначає час, простір, кількість [2].

В активному словнику дітей повинні бути не тільки назви предметів, але й назви дій, станів, ознак (колір, форма, величина, смак), властивостей і якостей, слова, які виражають родові (фрукти, посуд, іграшки) і абстрактні узагальнюючі поняття (добро, зло, краса тощо) [2].

В залежності від віку та рівня розвитку мовлення дітей, зміст словникової роботи ускладнюється у декількох напрямках (В. І. Логінова):

розширення словника на основі ознайомлення з колом предметів і явищ, яке поступово збільшується; засвоєння слів на основі поглиблення знань про предмети і явища навколишнього світу; введення слів, які позначають елементарні поняття на основі розрізнення та узагальнення предметів за суттєвими ознаками [2].

Завдання словникової роботи поділяються на загальні та спеціальні. До загальних завдань належать: збагачення словникового запасу, закріплення та узагальнення словника дітей, розвиток активного словника, вилучення з словника дітей діалектні, жаргоні, простомовні слова [3].

До спеціальних завдань відносять: насичення словника дітей народними приказками, прислів'ями, поняттями з переносними значеннями, антонімами, синонімами, епітетами, тощо.

Для успішного виконання усіх завдань з розвитку словника дітей дошкільного віку, потрібно залучати вихованців до різних видів діяльності, в яких стимулюється активне мовлення, в тому числі і до сюжетно-рольових ігор. Ігрова діяльність є ефективною сферою буття дитини, де вона вчиться та розвивається, а також вправляється у використанні мови в різних життєвих ситуаціях. К.Д.Ушинський вважав, що у дитини є жага гри, і потрібно її задовольняти. Необхідно не тільки дати їй час пограти, а й заповнити цією грою все життя дитини.

Під час гри дошкільник може домовитися з іншими дітьми лише за допомогою мовлення. Спонукаючи дитину до розмови, гра сприяє розвитку її активного словника. Завдання педагога не лише навчити дітей правильно грати, спілкуватися в ігровій діяльності, але і спостерігати за дітьми, аналізувати їх поведінку, мовлення, тактовно виправляти помилки чи заохочувати до активності. У сюжетно-рольовій грі дитина діє не лише від свого імені, а й від імені іншої особи, що дає їй змогу виокремити себе з-поміж інших. Тому необхідно надавати можливість дітям самостійно будувати сюжет, розподіляти ролі, інакше гра втрачає своє значення і перетворюється на формальну [4].

Сюжетно-рольову гру можна віднести до навчальних ігор, оскільки вона значною мірою визначає вибір мовних засобів, сприяє розвитку мовних навичок і вмінь, дозволяє моделювати спілкування дошкільників у різних мовних ситуаціях. Фактично, рольова гра являє собою вправу для оволодіння навичками і вміннями діалогічної мови в умовах міжособистісного спілкування.

Сюжетно-рольова гра має наступні структурні компоненти: сюжет, зміст, роль. Головним компонентом сюжетно-рольової гри є сюжет, це та сфера діяльності, яка відтворюється дітьми. Сюжети ігор різноманітні. Умовно їх поділяють на побутові (ігри в сім'ю, дитячий садок), виробничі, що відображають професійну працю людей (ігри в лікарню, магазин, тваринницьку ферму), громадські (ігри у святкування Дня міста, в бібліотеку, школу, політ на Місяць).

У сюжетно-рольових іграх на побутові теми активізується побутовий словник, в іграх на виробничі теми - професійна лексика; в будівельних іграх - слова, що позначають якості і просторове розташування предметів, а також відповідні дієслова.

Залежно від глибини уявлень дитини про діяльність дорослих змінюється і зміст ігор. На четвертому і п'ятому році життя в іграх дітей спостерігаються цілісність сюжету, взаємозв'язок подій. У дошкільнят виникає інтерес до певних сюжетів, в які вони грали і раніше (в сім'ю, лікарню, будівельників, транспорт і ін.). Діти жваво відгукуються на нові враження, включаючи їх, як сюжетні лінії, в знайомі гри. Збагаченню змісту допомагає взаємодія дітей у грі, коли кожен вносить щось своє, індивідуальне. Наприклад, Андрійко, тато якого водій автобусу, пропонує виховательці покатати дітей по місту. Отримавши згоду, будує зі стільців автобус, зустрічає пасажирів, розсаджує їх по місцях.

Сюжетно-рольова гра відрізняється тим, що дія її відбувається в деякому умовному просторі. Дитяча кімната раптом перетворюється в лікарню, магазин, бібліотеку. А граючі діти беруть на себе відповідні ролі (лікаря, продавця, бібліотекаря) і діють від імені цих ролей. У рольовій грі це завжди парні або додаткові ролі, оскільки будь яка роль передбачає іншого учасника: дитина може бути лікарем, тільки якщо поруч є хворий, покупцем, тільки якщо є продавець, тощо. Тому сюжетно-рольова гра - це діяльність колективна: вона обов'язково припускає інших учасників і насамперед однолітків.

Саме назва предметів новими іменами, позначення дій, скоєних з цими предметами, дає новий сенс кожної окремої речі, дії, вчинку. Коли діти грають, вони не тільки діють, вони ще завжди пояснюють, що саме вони роблять. Без таких пояснень, що додають новий сенс предметам і діям, неможливо ні прийняття ролі, ні створення умовного простору гри. Причому мова дитини, яка пояснює гру, повинна бути комусь адресована.

Щоб розвивати творчість та активізувати словник дітей, саме у сюжетно-рольових іграх, доцільно використовувати професії як мало відомі, такі як: пілот, капітан корабля, дизайнер інтер'єру, так і добре знайомі наприклад: лікар, кухар, вчитель тощо.

Отже, для гармонійного розвитку дитини важливе місце посідає розвиток активного словника. У дошкільному дитинстві найтиповіший вид діяльності дітей – гра, тому потрібно як найбільше приділяти увагу розвитку словника через сюжетно-рольову гру.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. / А.М.Богуш. – Х.: Вид-во «Ранок», 2011. – 176 с.
2. Алексеева М.М., Яшина В.І. Методика розвитку мови і навчання рідної мови дошкільнят. - М.: Академія, 2000. 400 с.
3. Алямовская В.Г. Ясла - це серйозно. - М.: лінк-ПРЕС, 1999. – 139 с.
4. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації / А.Богуш // Дошкільне виховання. – 1999. – № 6. – С.3-5.

Данченко Л. Г.,
вихователь логопедичної групи
(Житомирський центр розвитку дитини № 69)

АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПІСОЧНОЇ АНІМАЦІЇ ТА КАЗКОТЕРАПІЇ

Впровадження принципово нових підходів до дитини, заявлених у Базовому компоненті дошкільної освіти, потребує багато в чому й новітніх технологій. Педагоги широко послуговуються ними, творчо переробляючи й адаптуючи до конкретних умов. Такою інновацією, зокрема, стала робота з піском (сендплей). Вона взяла початок від прадавніх дитячих ігор з цим улюбленим матеріалом, а також сучасних психологічних методик і трансформувалася інтегровану технологію різнобічного розвитку дитини.

У наш стрімкий час, коли технічний прогрес міцно ввійшов у життя, батьки через надмірну зайнятість та педагогічну необізнаність, на жаль, дозволяють дітям забагато часу проводити перед телевізорами та комп'ютерами, що негативно позначається як на психічному здоров'ї малюків, так і на їхньому фізичному стані: втомлюються очі, неправильно формується постава, розвивається малорухливість. Діти менше спілкуються з однолітками, виникає емоційна напруженість, підвищується рівень тривожності та агресивності, знижуються зосередженість та самооцінка.

Практика показує, що пісок є чудовим засобом для розвитку та саморозвитку наших вихованців, а гра з ним позитивно впливає на їхній емоційний стан та мовленнєвий розвиток.

«Найкраща для малюка та іграшка,- писав К.Д.Ушинський,- яку він може примусити по-різному змінюватися, для маленьких дітей найкраща іграшка – купа піску».

Ми не замислюємося про те, яке значення в нашому житті мають ігри, в які грають наші діти, роблячи перші кроки. Чому саме з піском, ляльками і піжмурки ми асоціюємо наше дитинство? Виявляється це самий кращий шлях до нашої психічної стійкості, до позбавлення від страхів і до уміння спілкуватися. Ще в 20-і роки минулого століття психотерапевти А. Фрейд, М. Клейн, Г. Хаггельмут назвали дитячу гру методом лікування, при якому діти розвивають свої здібності, вчать долати конфлікти і нелади. У ході творчої гри з піском активізуються самозцілюючі резерви дитячої психіки, які виявляються за певних умов (Е. Вейнріб) у процесі терапії. Пісок поглинає негативну психічну енергію людини, стабілізує її емоційний стан і гармонізує психоемоційне самопочуття дитини.

Формуванням концепції "пісочної терапії" (або "пісок-Play") займалися, в основному, представники юнгіанської школи. Наприклад, швейцарський аналітик Дора Калфф. Однак, для навчальних цілей унікальні можливості піску до недавнього часу практично не використовувалися. Щоб заповнити цю прогалину, Т.М.Грабенко, Т.Д.Зінченко - Євстігнєєвою була створена система пісочних ігор, спрямованих на навчання та розвиток особистості в цілому на основі ігор з піском.

Кожного разу при контакті з піском відбувається своєрідне занурення у безсвідоме. Маргарет Ловенфельд (одна з "піонерів" піскової терапії) піскову психотерапію розглядала як символічну гру, що створює комунікацію між свідомим і несвідомим. Покращення функціонального стану емоційної та особистісної сфер людини відбувається саме за рахунок встановлення зв'язку між свідомим і безсвідомим у символічній формі, що дозволяє торкнутися найглибших переживань і активізувати мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку.

Казка та ігри з піском на підсвіченому склі – незмінний супутник активізації мовлення дитини. Досвід педагогіки неодноразово доводить, що казка та ігри є необхідним засобом у сприйнятті дитиною світу, як зовнішнього, так і внутрішнього. Вони дозволяють зробити процес емоційно-морального розвитку дитини контрольованим і цілеспрямованим. А нам відомо, там де задіяні емоції там і спрацьовує мовлення при правильно створеному розвивальному середовищі. Дослідження, проведені як вітчизняними так і зарубіжними психологами показали, що правильно організоване естетичне сприйняття має великий вплив на духовний розвиток дитини, приводячи до придбання окремих знань і вмінь, формування окремих психічних процесів, сприяючи виникненню нових мотивів діяльності дитини. Казки та ігри з піском можуть впливати як на свідомі, так і на несвідомі сторони особистості, формуючи певні зразки поведінки, активізуючи мовленнєвий розвиток дитини.

Працюючи над проблемою «Активізація мовленнєвого розвитку дошкільників через казку та пісочну анімацію», я в своїй роботі намагаюся допомогти дітям розкрити та розвинути в собі творчий потенціал, внутрішні почуття, спонукаю дітей до творчості, самовираження через мовленнєву, художню, навчальну та театралізовану діяльність, намагаюся розвивати в них швидкість думки, її гнучкість, оригінальність, допитливість, сміливість.

Пісок – загадковий матеріал. Він має здатність зачаровувати людини - своєю піддатливістю, здатністю приймати будь-які форми: бути сухим, легким і ускользаючим або вологим, щільним і пластичним. Гра з пісочною анімацією

захоплює не тільки дітей, а й дорослих. Ігри з піском на основі казок є ефективним засобом всебічного розвитку дітей, в розвитку мовленнєвих і творчих здібностей. Адже діти дуже люблять незвичайні історії і казки, які не лише переносять їх з реального світу у чарівний, казковий, але й розширюють їхній кругозір. Через казку, звернену до серця дитини, особливо народну, не спотворену впливом сучасної цивілізації з притаманним їй прагматизмом, діти отримують перший соціальний досвід: знання про людей, про добро і зло та їх протистояння у людському суспільстві.

Пісочна анімація на основі казко терапії - це можливість висловити те, для чого важко підібрати слова, стикнутися з тим, до чого важко звернутися безпосередньо, побачити в собі те, що зазвичай йде від свідомого сприйняття.

Казку на пісочній анімації можна розіграти, пересуваючи персонажів у різних напрямках. При цьому діти, розпочинаючи з молодшого дошкільного віку, поступово навчаються співвідносити мовлення з діями персонажів і починають самостійно творити, змінюючи сюжет, додаючи нових дійових осіб тощо. Казки на піску – не лише цікаве проведення часу та приємне й доступне дитині заняття, але й істотний механізм розвитку в дитині тонкого розуміння внутрішнього світу людей, активізації мовленнєвого розвитку і комунікації, спосіб зняття тривоги і виховання впевненості у своєму майбутньому. За допомогою казок на піску можна виховувати дитину, допомагати долати негативні сторони її особистості, які лише починають формуватися.

Ігри з піском дають дитині змогу відчути себе впевненою і вмілою: вона створює нове, не боїться ламати старе і щось змінювати. За допомогою пісочної анімації і казкотерапії створюються оптимальні умови для розвитку творчого потенціалу дитини, активізації її просторової уяви, образно-логічного мислення, тренування дрібної моторики рук. У процесі колективних ігор дитина усвідомлює морально-етичні норми, у неї формується гармонійний образ світу.

Під час гри, перетілюючись у казкового героя, малюк може спокійно розповісти про свої почуття, думки. Саме під час роботи з пісочною анімацією і казкою діти засвоюють необхідні моделі поведінки, учаться реагувати на життєві ситуації, підвищують рівень знань про себе й оточуючих, тому що казки зрозуміліші їм порівняно з поясненнями педагогів та батьків.

Казки сприяють пізнавальному розвитку дітей, виховують моральні почуття, впливають на уявлення особистості дитини, спрямовуючи розвиток бажань і вчинків малюка. Казки спираються на те найкраще, що вже є у кожної дитини. Кожна дитина саме з казок дізнається, що добро майже завжди перемагає зло, а негативні герої будуть покарані за свої вчинки.

Працюючи над проблемою «Активізація мовленнєвого розвитку дошкільників за допомогою казки та пісочної анімації», я в своїй роботі намагаюся допомогти дітям розкрити та розвинути в собі творчий потенціал, внутрішні почуття, спонукаю дітей до творчості, самовираження через мовленнєву, художню, навчальну та театралізовану діяльність, намагаюся розвивати у дітей швидкість думки, її гнучкість, оригінальність, допитливість, сміливість.

За допомогою пісочної анімації діти природно регулюють ігрову взаємодію. Вони самостійно вирішують конфлікти, сумісно долають труднощі, об'єднуються, вчаться слухати і чути іншого, домовляються між собою. Пісочна терапія, пісочні ігри - це спосіб спілкування зі світом і з самим собою, спосіб. Який дає можливість зібрати свій образ, картину світу.

В своїй роботі я використовую наступні форми організації роботи з казкою на піску: ігрові заняття; комплексні заняття; самостійна ігрова діяльність дітей; самостійна продуктивна діяльність дітей.

На своїх заняттях я використовую основні методи і прийоми: проблемні ситуації і питання; ігрові завдання; ігри - експериментування з предметами і матеріалами; моделювання казкових сюжетів; творчі завдання; пластичні ігри і вправи; елементи драматизації.

Граючись із піском, діти краще розуміють свої бажання, швидше можуть висловити свою думку, активніше вступити в комунікацію з дорослими.

Граючись з піском на підсвіченому склі, діти не створюють навколо себе зайвого галасу, безладдя, зважають на думку товаришів, у них формуються почуття: делікатності, ввічливості, люб'язності, скромності, товариськості. Діти з задоволенням підтримують спілкування з дорослими.

Функціональні особливості казки на основі пісочної анімації в організації освітнього простору дошкільників.

Людство із покоління в покоління, передаючи зміст казок, давало відповіді на основні життєво важливі питання, адже історію розвитку взаємин між людьми закладено в сюжетах багатьох казок. У казці детально викладається певна схема дій, що послідовно виконуються. Це дуже важливо для дитини, для того, щоб засвоїти зв'язок між причиною і наслідками. Казка в ранньому та дошкільному віці повинна бути наглядною. Казкотерапія сприяє розвитку у дошкільників: активності, самостійності, емоційності, творчості, зв'язного мовлення.

Казка — це образне зображення життєвих реалій. Дії, що відбуваються в казках, можуть трапитись і в реальному житті, але не в буквальному сенсі. За допомогою казкових сюжетів дошкільники вперше опановують основні життєві принципи, можуть порівняти добрі та погані вчинки. Діти можуть самостійно вирішувати, хто позитивний герой, а хто — негативний. І хоча діти не відразу зможуть це зрозуміти, однак, саме в дошкільні роки вони отримують перші уявлення за допомогою казок. Під час гри, перевтілюючись у казкового героя, малюк може спокійно розповісти про свої почуття, думки. Саме під час читання казки і її обговорення, діти засвоюють необхідні моделі поведінки, вчаться реагувати на життєві ситуації, підвищують рівень знань про себе й оточуючих, тому що казки зрозуміліші їм порівняно з поясненнями педагогів та батьків.

Казки сприяють пізнавальному розвитку дітей, виховують моральні почуття, впливають на уявлення особистості дитини, спрямовуючи розвиток бажань і вчинків малюка. Казки спираються на те найкраще, що вже є у кожної дитини. Кожна дитина саме з казок дізнається, що добро майже завжди перемагає зло і негативні герої будуть покарані за свої вчинки. Казки на піску — не лише цікаве проведення часу та приємне й доступне дитині заняття, але й істотний механізм розвитку в дитині тонкого розуміння внутрішнього світу людей, спосіб активізації мовленнєвого розвитку дитини.

Пісок дає можливість обіграти з дітьми улюблену казку, а це в свою чергу розвиває комунікацію дітей, образне мислення, фантазію, впевненість. За допомогою пісочної анімації можна міняти декорації казок і створювати нові образи.

За допомогою пісочної анімації на основі казок, діти природно регулюють ігрову взаємодію під час якої активізується мовленнєвий розвиток. Адже вони самостійно вирішують конфлікти, сумісно долають труднощі, об'єднуються, вчаться

слухати і чути іншого. Так формується здібність до розуміння ближнього та навички комунікації.

Пісочна анімація, пісочні ігри на основі казок - це спосіб спілкування зі світом і з самим собою, спосіб, який дає дитині місце для творчості, фантазії і комунікації, можливість зібрати свій власний образ, створити свою картину світу.

Висновок. Пісочна казка – це самий органічний для дитини спосіб висловити свої переживання не тільки внутрішньо, але і комунікативно, досліджувати світ, вибудовувати відносини, і спосіб звичний, добре знайомий, це його реальність. Потрібно зауважити, що вся робота з казками та піском повинна відповідати віковим особливостям дітей, обов'язково повинна бути планомірною і систематичною. Для того, щоб мовленнєвий розвиток та розвиток творчих здібностей дітей став можливим потрібно забезпечити відповідно цьому навколишнє середовище : діти повинні мати вільний доступ до книг, різноманітних театрів, мати достатню кількість матеріалів для створення казок на піску за допомогою анімації.

Для того, щоб навчити дитину створювати той чи інший образ, треба обговорити з дітьми, як вони уявляють собі героїв, які риси характеру притаманні, які б речі їм дали.

Активізація мовлення через казку за допомогою пісочної анімації – процес, який потребує багато часу, зусиль, наполегливості, а тому, провідним видом діяльності у дошкільному віці є гра. І досягнення поставленої мети треба в основному здійснювати в ігровій формі. В ігровій діяльності діти збагачують свій життєвий досвід і розширюють свій кругосвіт. Чим більший життєвий досвід, чим більший як активний, так і пасивний словник дитини, тим більше в неї є потреби творити щось своє.

Саме тому в своїй роботі використовую наступні форми організації роботи з казкою на основі пісочної анімації: ігрові заняття; комплексні заняття; самостійна ігрова діяльність дітей; самостійна продуктивна діяльність дітей.

На своїх заняттях я використовую основні методи і прийоми: елементи ТРІЗ: проблемні ситуації і питання; ігрові завдання; ігри - експериментування з предметами і матеріалами; моделювання казкових сюжетів; творчі завдання; елементи драматизації.

Отже, ігри з піском є засобом сенсорного розвитку дошкільників, збагачення їхнього словника, активізація мовлення, розвитку творчого потенціалу. А їх застосування сприяє оздоровленню підростаючого покоління, збереженню та зміцненню як фізичного, так і психічного здоров'я кожної дитини.

Список використаної літератури

1. Грабенко Т., Зінкевич-Євстигнєєва Т. Чудеса на піску. – К., 2004.
2. Гречишкіна А., Коваленко Н. Мандри в пісочному царстві // Дошкільне виховання. – 2010. - № 7.
3. Гречишкіна А., Коваленко Н. Пісочна психотерапія // Палітра педагога. – 2010. - № 5.
4. Гречишкіна А., Коваленко Н. Сендплей – гра з піском // Палітра педагога. – 2010. - № 4.

Датчук О.,
студентка 4СБз групи спеціальності 012 Дошкільна освіта (Житомирський
державний університет імені Івана Франка);
Литньов В. Є.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій (Житомирський
державний університет імені Івана Франка)

ГРА ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У сучасному освітньому просторі посилюється увага до проблеми ціннісних аспектів життєдіяльності дитини дошкільного віку, як фактору її повноцінного психічного розвитку. Розвиток цінностей міжособистісної взаємодії, толерантного спілкування, поваги до особистості та її гідності, співпереживання та співчуття, відповідальність стали ключовими завданнями у процесах реформування освіти.

Формування ціннісних орієнтацій дитини може здійснюватися різними засобами: за допомогою змісту спілкування з однолітками й дорослими, на основі творів дитячої художньої літератури, мистецтва, трудової діяльності тощо. Однак, провідним засобом формування ціннісних орієнтацій у старших дошкільників виступає гра. Саме дидактичні, розвивальні, сюжетно-рольові ігри виховують у дітей повагу до людей і праці, розвивають творчу уяву й фантазію, впливають на формування гуманних почуттів та ціннісних орієнтацій.

Ціннісні орієнтації як важливий критерій моральної спрямованості особистості дитини досліджували О. Запорожець, Я. Корчак, А. Макаренко та інш. На сучасному етапі проблему ціннісних орієнтацій дошкільників досліджують Г. Беленька, С. Ладивір, А. Токарева, К. Карасьова, Т. Титаренко, Т. Піроженко. Використання ігор як засобу всебічного розвитку особистості дитини та формування цінностей відображено у працях О. Богініч, В. Наумчук, З. Діхтяренко, Н. Кушнірик, О. Кошелівської. Незважаючи на посилений інтерес з боку науковців, проблема формування ціннісних орієнтацій у старших дошкільників засобами гри досі потребує ґрунтовного дослідження.

Демократичні процеси в Україні вимагають вироблення нових суспільних вимог до дошкільної ланки освіти як основи соціокультурного становлення особистості, що є найважливішою сферою реалізації прав людини, забезпеченні рівних можливостей у отриманні якісної освіти. Оскільки основа майбутньої особистості закладається у ранньому віці, знання та уміння, компетентності набуті в дитинстві – це коріння, і чим воно міцніше, тим впевненіше почувається людина в житті. Саме тому постійно триває пошук шляхів та умов, що забезпечують їх ефективність творчого зростання дітей з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Тому педагоги повинні надавати особливого значення та ролі сюжетно-рольовій грі як провідній діяльності дошкільника, яка призводить до якісних змін у психіці та розвитку особистості дитини. На четвертому-п'ятому роках життя відбувається трансформація провідної діяльності в суто ігрову, якій притаманні сюжетність, наявність декількох ігрових ролей, правил гри, ігрового використання предметів, спілкування з партнером по грі, наявність особистісного смислу ігрового дійства для самої дитини.

Мотиви гри містяться у її змісті. Дитину цікавить не так результат, як сам процес гри. Водночас гра втілює активне прагнення дитини до певної мети, виражає її здатність оперувати предметами, спілкуватися, налагоджувати стосунки з ровесниками тощо. Усе це зумовлює результативність гри, яка виявляється у пізнавальних, емоційних та інших надбаннях, що дитина накопичує, здобуває під час ігрової діяльності. Гра є засобом відображення навколишньої дійсності, способом освоєння діяльності та взаємин дорослих у доступній для дитини формі. Дошкільник відтворює точку зору різних людей, вступає з дітьми у різні стосунки, які відображають реальну взаємодію дорослих. У грі розвиваються не тільки психічні процеси (мислення, мова, пам'ять, увага), а й такі важливі якості особистості, як наполегливість, зосередженість, вміння дотримуватися певних правил. Засобами гри виховуються почуття здатності до співчуття, вміння прийти на допомогу, дружба. Усвідомлений дитиною навколишній світ завдяки грі значно розширюється. До нього входять не тільки предмети і явища найближчого оточення, а й значно ширше коло предметів, з якими взаємодіють дорослі, і які ще не доступні дитині. Діти захоплено грають у будь-які ігри, і тому, використання ігрової форми завдань часто призводить до того, що діти навіть не помічають впливу дорослих на процес їхнього навчання і виховання. Під час гри дошкільники порівнюють, рахують, запам'ятовують, вирішують логічні завдання і пізнають багато нового [1, с.47].

Гра з'являється у ранньому дитинстві, коли потреба дитини в самостійності дуже велика, а можливості ще дуже обмежені. Це протиріччя вирішити дитині в повній мірі забезпечує сюжетно-рольова гра. В ній дошкільники беруть на себе ролі дорослих і в педагогічно створених умовах відтворюють їх діяльність та взаємовідносини. Сюжетно-рольові ігри, як різновид творчих ігор, за своєю природою відображувальні: у них діти відображують свої враження про оточуюче життя та засвоєні раніше знання. У процесі гри знання дітей підіймаються на новий рівень: переводяться у мовленнєвий план, узагальнюються, перетворюються, вдосконалюються.

Гра - універсальний засіб виховання моральних почуттів дітей усіх вікових груп. Гра відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє вияву їхньої самостійності, ініціативи, творчості, імпровізації. У процесі гри дошкільник без прямих впливів з боку вихователя засвоює норми людських відносин, моральні цінності. Діти самі обирають тему гри, розгортають її сюжет на основі доступного досвіду, знань та умінь. Гра показує дитині, що слід рахуватися з іншими (вона не відбудеться, якщо діти не можуть узгодити свої дії), розвиває моральні почуття та показує рівень їх сформованості на момент ігрової діяльності. Тому гра у освітньому середовищі закладу дошкільної освіти використовується не тільки для формування певних знань, а й для виховання моральних уявлень і почуттів, розвитку самостійності, ініціативи, відповідальності, дружелюбності тощо [2, с.452].

Моральне виховання – складний, систематичний процес, що формується тривалий час та потребує ретельної уваги, контролю та оцінки з боку педагогів і батьків. Формування моральних якостей, почуттів, знань передбачає використання різноманітних засобів для досягнення максимально продуктивного результату. Але саме гра пронизує всі види діяльності дітей дошкільного віку та результативно впливає на формування моральної свідомості та поведінки. У грі дитина реалізує свою потребу у спілкуванні з однолітками, що формує колективістські якості. Вихователь повинен керувати ігровою діяльністю, контролювати її процес та постійно діагностувати розвиненість моральних почуттів і інших якостей дітей.

У Державному стандарті дошкільної освіти України «Базовий компонент дошкільної освіти» [3], зокрема, у змісті освітньої лінії «Дитина в соціумі» передбачено вимогу формувати в дітей здатність входити в контакт з різними за віком дітьми, налагоджувати з ними активну взаємодію, спілкування, брати участь у спільній справі (грі, продуктивній діяльності), ділитися своїм досвідом, уміннями, знаннями, підтримувати загальну для всіх мету діяльності; уміння самостійно встановлювати й підтримувати партнерські, ділові та особистісні контакти з іншими дітьми, дотримуватися правил поведінки в конфліктних ситуаціях, визнавати свою вину, поступатися власними інтересами [3]. Згідно положень цього документа, дітей потрібно навчати усвідомленню, що групу гуртують спільні цінності, щирість і відвертість стосунків, довіра, певні поведінкові норми, прихильне ставлення один до одного.

У «Базовому компоненті» передбачено основні засади реалізації освітніх функцій закладів дошкільної освіти. Одним із основних завдань у контексті освітніх перетворень є надання пріоритету морально-етичному розвитку особистості, формуванню особистісних цінностей, системи ціннісних ставлень дошкільників до світу, тобто цінностей міжособистісної взаємодії як уміння узгоджувати особистісні інтереси з колективними.

В окремій освітній лінії «Базового компонента» в розділі «Гра дитини» передбачено розвиток творчих здібностей дітей, самостійності, ініціативності, організованості, формування сталого інтересу до пізнання довкілля й реалізації себе в ньому. Ця освітня лінія завершується узагальненим визначенням результатом освітньої роботи, що виражається сформованістю ігрової компетенції, яка полягає в зацікавленому ставленні до ігрової діяльності, використанні власного досвіду для створення ігрових задумів, реалізації в них своїх пізнавальних, соціальних, моральних, естетичних потреб; відтворенням знань і моральних уявлень, задоволенням інтересів до довколишнього, творчим відображенням діяльності, взаємин дорослих, реальних та уявлених подій, ситуацій у власній грі; активним відтворенням своїх життєвих вражень у рольовій грі з використанням виразних засобів; самостійною реалізацією власних ігрових задумів, вибором сюжету гри, іграшок; участю в різних видах ігор; грою на самоті, об'єднанням з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань; дотриманням рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування [4].

Ігрову та рухову діяльність дошкільників визначено як основні у структурі компетенцій дитини дошкільного віку. Таким чином, рухливі ігри разом із сюжетно-рольовими треба розглядати як фундамент у побудові ціннісних орієнтацій дошкільника, що сприяють його підготовці до успішної самореалізації на наступних етапах розвитку.

Заклади дошкільної освіти України різних типів та форм власності покликані здійснювати освітню функцію в контексті сучасних освітніх реформ, визначати та реалізовувати пріоритети особистісного розвитку дошкільника з метою його позитивної інтеграції в соціум. В умовах закладу дошкільної освіти старші дошкільнята беруть активну участь у днях здоров'я, козацьких забавах, музичних розвагах. У ході таких заходів широко застосовуються рухливі ігри (спортивні рухливі ігри, музичні, народні) як спосіб фізичного й духовного розвитку старших дошкільнят. Програмно-методичне забезпечення дошкільної освіти ґрунтується на принципах науковості, доступності, систематичності та відповідності віковим індивідуальним можливостям і потребам розвитку дитини дошкільного віку. Воно

покликане забезпечувати реалізацію компетентнісного підходу у формуванні особистості у грі; організацію ігрової діяльності дітей та формування ігрової компетенції в розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти [4].

У програмі розвитку старших дошкільнят «Впевнений старт» [5] у розділі «Фізичний розвиток» педагогів орієнтовано на фізичний розвиток дітей на основі оптимізації рухової активності дошкільників у процесі організації їхньої життєдіяльності, а рухливі ігри визначено засобом фізичного розвитку дошкільнят, покращення фізичного здоров'я й підвищення фізично-рухової активності. Рекомендовано впроваджувати такі види рухливих ігор: спортивні ігри та вправи, забави, сюжетні, безсюжетні, ігри-змагання, естафети, ігри-атракціони, народні сезонно-обрядові, побутові, змагальні ігри, забавлянки, хороводи.

Важливим освітнім завданням ігрової діяльності є сприяння виникненню у грі дружніх відносин, партнерських взаємин, формування навичок спільних дій між дітьми, уміння діяти як команда, а також виховання доброти, товариськості, взаємодопомоги та відповідальності. У програмі визначено можливості розвитку за допомогою рухливих ігор не лише фізичних показників, але й духовних (дружелюбність, емпатія тощо). Одним із показників сформованості ігрової компетентності вважається здатність дошкільника вносити зміни в перебіг уже знайомої гри з правилами (ускладнення, варіації основних дій і правил, збільшення або зменшення кількості гравців, заміна ігрової атрибутики). У цій та інших програмах [6; 7] рекомендовано застосовувати також рухливі та спортивні ігри з дошкільниками щоб навчати дошкільника гратися разом з іншими дітьми, установлюючи дружні взаємини, дотримуючись правил, поважаючи партнерів.

Список використаних джерел

1. Бугасова І.А. Гра як засіб підготовки дитини до школи / Бугасова І.А. // Журнал для батьків. – 2001. – № 1. – С. 47
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». Частина 2. / Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артёмова Л.В.; наук. кер. Кононко О.Л. - Київ: МЦФЕР Україна, 2014. – С. 452
3. Богуш А.М. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс] / Богуш А.М., Беленька Г.В., Богиніч О.Л. – 2012. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-oshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatocnij.pdf>.
4. Рогальська Н.В. Сучасне програмно-методичне забезпечення ігрової компетенції дітей-дошкільників в контексті ідей Ф. Фребеля [Електронний ресурс] / Н.В. Рогальська // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – (Серія "Педагогіка"). – Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/2841/1/MODERN.FREBELYA.pdf>
5. Гавриш Н.В. Впевнений старт: освітня програма для дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс] / Гавриш Н.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О. – 2017. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programa-vpevnenii-start-2017.rar>.
6. Крутій К.Л. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма [Електронний ресурс] / Крутій К.Л. – 2010. – Режим доступу: <http://www.lips.zp.ua/ourpublication/programms/379-ditina.html>.
7. Калуська Л.В. Соняшник : комплексна програма розвитку навчання та виховання дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Калуська Л.В. – 2014. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programakaluskasonyashnikdoshkilny-vik.pdf>.

Жирна І. С.,
студентка 21Мз групи Навчально-наукового інституту педагогіки;
Рудницька Н. Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ІЗ СТРУКТУРОЮ МНОЖИНИ ТА ЧИСЛОМ

Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку є однією із важливих питань в закладах дошкільної освіти, оскільки це сприяє розумовому розвитку дитини та ставленню її особистості. Пізнавальна активність – це визначальний фактор розвитку дітей, а тому слід звертати увагу на її розвиток.

Отже, актуальність обраної теми полягає в тому, що формування цих пізнавальних інтересів слід починати саме з дошкільного віку, оскільки вони активно взаємодіють із системою ціннісних орієнтацій, з метою та результатами діяльності, відображають інтелект, волю, почуття особистості, а також є необхідною передумовою готовності до навчання у школі.

Значення пізнавальної активності як одного з важливих факторів розвитку особистості дитини визначається базовими програмами “Впевнений старт”, “Дитина”, “Українське дошкілля”. Розвиток пізнавальної активності розглядається у всіх розділах програми та здійснюється під час всього навчально-виховного процесу. Пізнавальна активність визначається як риса особистості.

Пізнавальна активність як базова проблема розглядалась багатьма вченими, зокрема Л.В. Занков, З. Плохій, Р. Ігнатова, М. Лісіна, Б. Мухацька, В.Ф. Паламарчук, С. Ладивір, Галіцин, М. Данилов.

Пізнавальна активність дошкільників розглядається, як “вольова цілеспрямована дія”, а у пізнавальному процесі, активність виявляється у “зацікавленому прийнятті інформації, у бажанні поглибити свої знання, у самостійному пошуку відповідей на питання, що цікавлять, у виявленні елементів творчості, реалізації, в умінні засвоювати спосіб пізнання й застосовувати його на іншому матеріалі”.

Саме цим обґрунтовується тема нашої статті “ Розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення із структурою множини та числом ”.

Метою нашої статті є аналіз особливості розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку під час організації математичної діяльності. Вивчити та узагальнити передовий досвід організації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку.

Пізнавальний процес визначає бажання дитини дізнаватися щось нове, визначати незрозуміле про якості, властивості предметів, явищ дійсності, знаходження взаємозалежностей. Захоплення чимось та пізнавальний інтерес є взаємопов’язаними але відрізняються тим, що останнє є більш ширшим поняттям, охоплює широке коло об’єктів, відрізняється глибиною, вибірковістю. Активна мислительна діяльність є основою пізнавального інтересу. В процесі пізнавальної діяльності у дитини проявляється стійка зосереджена увага, практична та розумова самостійність.

Позитивний емоційний тон, інтерес є найкращими показниками пізнавальної активності [4, с. 22].

І.П. Павлов досліджував особливості роботи нервових клітин, проводив різні дослідження та експерименти, зокрема механізм пізнавальної активності [6, с. 58].

Л. Виготський визначив, що навчання має передувати розвитку, можливість усвідомлювати об'єкти пізнання залежить від швидкості переключення думки з одного об'єкта на інший. Дуже важливо з ранніх років навчити дитину активно ставитися до того, що її оточує, динамічне середовище, а також швидко оперувати уявленнями, що є основою забезпечення розвивального навчання. Тому вихователю слід забезпечувати вміле керівництво над розвитком мислення дитини [2, с. 4].

Основними компонентами пізнавальної активності є мотиваційний, когнітивний та діяльнісний. *Мотиваційний компонент* формується на основі потреби в знаннях, зацікавленості до пізнавальної діяльності. Даний компонент є основою для формування *когнітивного*, що передбачає оволодіння розумовими діями та операціями. *Останній компонент* виражає спрямованість пізнавальної активності в теоретичній та практичній діяльності [7, с. 7].

В старшому дошкільному віці у дітей проявляються наступні ознаки пізнавального інтересу:

- використання міміки, жестів та пантоміміки;
- зосередженість під час діяльності;
- прояв бажання дітей співпрацювати з іншими дітьми;
- надання переваги певному виду діяльності;
- питання пізнавального характеру;
- бажання здобути нові знання, досвід;
- емоційна реакція дитини на успіх чи невдачу[С.7].

Для дітей старшого дошкільного віку дорослий є основним джерелом інформації. Але, окрім того, діти прагнуть до самостійної розумової діяльності — порівняння, співставлення, встановлення взаємозалежностей.

С. Ладівір визначила три типи пізнавальної активності:

1. Активне пізнавальне спрямування на середовище, що характеризує постійний потяг до знань, отримання нових вражень дітьми. Під час такої діяльності діти активно формулюють запитання як до дорослих, так і до дітей, прагнуть вирішувати складні завдання.

2. Пізнавальне спрямування, яке характеризується наявністю сприятливих розвиваючих умов. Вихователь створює проблемні ситуації та залучає до них дітей

3. Пізнавальна пасивність, що не має чіткого зацікавлення дитини, відсутність мотивування з боку дорослого, послідовного керівництва на вирішення завдань. Діти проявляють пасивність, не зацікавлені у роботі, не допитливі [2, с. 8].

Важливим для формування пізнавальної активності дітей є взаємодія з дорослими, коли дитина засвоює способи керування поведінкою, долає існуючі перешкоди.

Отже, пізнавальна активність як важлива складова пізнавальної діяльності передбачає правильну організацію заняття з формування елементарних математичних уявлень, використання ефективних методів і прийомів роботи, а також формування інтересу та мотивів пізнавальної діяльності.

Формування елементарних математичних уявлень здійснюється протягом всіх етапів дошкільного дитинства та спрямоване на оволодіння та усвідомлення дітьми поняття множини, лічби, орієнтування в просторі тощо.

Формування елементарних математичних уявлень здійснюється протягом всіх етапів дошкільного дитинства та спрямоване на оволодіння та усвідомлення дітьми поняття множини, лічби, орієнтування в просторі тощо.

Діти старшого дошкільного віку залучаються до роботи з множинами, що передбачає:

- визначення спільних ознак компонентів множини;
- знаходження родових і видових ознак сукупності предметів;
- встановлення відносин цілого та частин на основі множин;
- відшукування рівно-потужних множин;
- порівняння множин предметів із їхніми зображеннями;
- поєднання предметів за видовими ознаками;
- розуміння просторового образу множини.

Формування уявлень про множину передбачає наступну послідовність:

- лінійне розташування однорідних предметів;
- неоднорідні предмети, що мають початок відліку;
- невпорядковане розташування предметів на площині, розміщення їх у лінійному порядку;
- предмети не слід переміщувати, образ множини повинен формуватися на основі зорового сприймання;
- розташування предметів по колу, коли дитина має визначити початок відліку для обстеження та лічби [5, с. 25].

Для ефективного проведення заняття необхідно використовувати різний наочний матеріал та прийоми навчання, ігрові ситуації, прийоми порівняння у поєднанні слова та практичних дій дітей. Поступово дітей слід вчити виконувати діяльність за словесною інструкцією дорослого.

На заняттях з математики вихователь організовує вправлення дітей у різному групуванні множин, що підводить до розуміння родових та видових понять, а також глибокого засвоєння поняття множини, відношення цілого та частини [6, с. 29].

Одночасно з уявленням про множину діти засвоюють уявлення про число. Порівнюючи дві множини діти краще усвідомлюють процес утворення числа. Вихователь наголошує, що те чи інше число більше чи менше за попереднє. Слід звертати увагу на способи лічби предметів – зліва направо чи з права наліво.

Велике значення має формування відповідного словника під час формування числових уявлень. Діти вправляються погоджувати числівники з іменниками в роді, числі та відмінку. Вихователь вчить дітей формулювати словесні висновки після закінчення лічби. Ознайомлення дітей з утворенням нових чисел відбувається на основі порівняння множин. Дітям пропонують розглянути на набірному полотні дві множини.

Всі числа можна порівняти між собою, з попереднім і чи наступним. Число завжди більше від попереднього на одиницю і менше від наступного на одиницю теж. Таким чином діти починають усвідомлювати взаємозв'язок між суміжними числами. Поступово лічильна робота дітей ускладнюється, коли використовуються не однорідні, а різні сукупності, також збільшується відстань між предметами та дітьми. Також формуються різні форми лічби: в кінці року діти можуть лічити предмети, не торкаючись їх, тихо називають числівники по порядку, голосно - кінцеве число. Увага дітей звертається на те, що кількість предметів не залежить від кількісно-просторових ознак множини: величини, форми предмета, їхнього розташування.

Діти також вчаться лічити множини, що сприймаються слуховими та дотиково-руховими аналізаторами. Дошкільними лічать звуки, рухи, предмети сприйняті на дотик. Лічба за участі різних аналізаторів є важкою для дітей, ніж лічба конкретних множин. У лічбі звуків на слух дітям спочатку важко узгоджувати називання числівника із звуковим подразником.

На перших заняттях необхідно вчити дітей співвідносити кожний звук з окремим предметом. Дітям пропонується лічити звуки вголос, після кожного удару відкласти один предмет. Далі дітям дається ускладнення – після кожного удару дитина називає числівник і відкладає один предмет. Наприкінці діти називають кількість звуків.

У дітей старшого дошкільного віку під час операцій з множинами у дітей поглиблюється уявлення про число та лічбу, відношення між числами, уявлення про числа в межах 10. Окрім того діти вчаться лічити в прямому та зворотньому порядку, знайомляться з принципом побудови натурального ряду чисел під час практичних вправ з множинами. Діти порівнюють сукупності, що позначені суміжним числом. Діти мають зрозуміти, що предмети слід лічити в певному порядку, не пропускаючи жодного. Під час роботи у дітей формується уявлення про натуральне число.

Ознайомлення дітей з числом має відбуватися одночасно із знайомством із цифрою. Робота починається в середній групі та продовжується в старшій. Вихователь називає та показує різні числа, використовує для цього картки із зображенням цифр. Вихователю слід дотримуватися послідовності в роботі із ознайомлення з числом та цифрами, а тому принцип систематичності та послідовності має стати одним із визначальних під час планування.

Отже, у дітей старшого дошкільного формування уявлень про число та множину має відбуватись поступово та відповідно до визначених та перевірених часом методик. Педагог має чітко планувати свою роботу, використовуючи різні форми та методи роботи, а також використовувати ефективні засоби математичної діяльності.

Список використаної літератури

1. Гордієнко С. Деякі методичні поради щодо організації пізнавальної діяльності учнів під час навчання.//Початкова освіта. – 2004. – № 37. – С.8-9
2. Кононко О. Плекаймо у дітей життєдайне самостворення// Дошкільне виховання.–2002.– №2.– С. 6-8.
3. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. –1999. –Т. 5. – С.13-16.
4. Лохвицька Л. Формування пізнавальних інтересів у навчально-ігровому середовищі //Дошкільне виховання. – 1999. – №10. – С. 8-10
5. Литвиненко І. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності // Дошкільне виховання. – 2002. – №4. – С.22-25.
6. Проколієнко Л.М.Формування допитливості у дітей дошкільного віку/Л.М. Проколієнко (Бібліотека для батьків) – К.: Рад. школа, 1979. – 88 с.
7. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.

Ільчук Д.О.,
студентка 21МзД групи ННІ педагогіки;

Гужанова Т.С.,
кандидат філологічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ ТА ДОВКІЛЛЯ

Актуальність дослідження: Основний аспект пізнання дитиною оточуючого світу пов'язаний з оволодінням нею рідною мовою, яка в майбутньому стане основним інструментом формування комунікативної компетентності. Сенситивність дошкільного періоду для засвоєння мови визначає необхідність роботи педагога щодо розвитку всіх сторін мови на кожному етапі дошкільного дитинства. Розвиток мовлення є основою для успішного навчання та виховання дітей, а також базою комунікативної компетентності.

На сьогоднішній час у розвитку мовлення дошкільника важливе місце посідає проблема збагачення словникового запасу, тому стан словника і методика його розвитку є ще одним не менш актуальним питанням. У Базовому компоненті дошкільної освіти визначено необхідність опанування мови, що сприяє вихованню інтелектуальної та духовно розвиненої особистості, здатної до активної продуктивної діяльності, збагаченої необхідними знаннями про мову, вміннями застосовувати здобуті вміння та навички в усному та писемному мовленні, що сприяє формуванню комунікативної компетентності. Мова виступає «каналом зв'язку для одержання інформації з немовних сфер буття, засобами пізнання світу від конкретно-чуттєвого до понятійно-абстрактного».

Мовне виховання забезпечує духовно-емоційний розвиток дитини через органічний зв'язок із природою та довкіллям. Мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку складається з різних видів говоріння та слухання, підчас якої формуються мовленнєві вміння та навички.

Основу нашого дослідження поряд з державними нормативними документами склали теорії розвитку дитячої мови (К.Д. Ушинський, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик, Н. Луцан та ін.); психолого-педагогічні дослідження особливостей функціонування мови (Д.Б. Ельконін, Л.С. Виготський), теорія розвитку особистості дитини (О.В. Вознюк, В.В. Рибалка та ін.). Теорія і практика формування комунікативної компетентності розроблялася науковцями Г. Андреевою, І. Бехом, Ю. Ємельяновим, Ю. Жуковим, Л. Миловановим, О. Муравйовою, Л. Петровською, С. Титовим.

Мета статті: охарактеризувати мовленнєву та навчально-мовленнєву діяльність, проаналізувати вплив довкілля та природи на розвиток словника дитини середнього дошкільного віку.

Мовлення – це процес спілкування людей між собою за допомогою мови [1].

Під час навчально-мовленнєвої діяльності у дітей формуються так звані мовленнєві навички і вміння.

Мовленнєві навички — це автоматизовані дії з мовним матеріалом (лексичним, фонетичним, граматичним) як у процесі слухання, так і в процесі говоріння. [2, с. 7].

Мовленнєві вміння формуються на основі застосування педагогом мовних моделей, мовленнєвих зразків, інструкцій у ході навчально-мовленнєвої діяльності.

Ефективність формування мовленнєвих навичок і вмінь залежить від організації навчально-мовленнєвої діяльності в дошкільному закладі, від урахування науково-теоретичних позицій побудови навчальних програм і методики навчання. [2, с. 7].

Багато педагогів, такі як А. Богуш, А. Бородич, Н. Гавриш, Є Короткова, Є. Тіхеєва, О. Ушакова, В. Глухов, Л. Єфіменкова, І. Лебедева у своїх роботах зазначають, що саме природа та довкілля, безпосередньо стрімко впливають на розвиток мовлення. Саме тому у дитячих садочках проводяться комплексні та тематичні заняття, відповідно до програми «Українське довкілля» [3, ст. 25].

Перші три заняття місяця - комплексні, на четвертому тижні планується тематичне (спеціальне) заняття. Комплексне заняття складається з трьох частин, кожне з яких присвячене одному з розділів мовленнєвої роботи: звукова культура, словник чи граматики. Враховуючи рівень підготовки дітей, вихователь може сам визначити який розділ вивчати першим: зв'язне мовлення, словник чи граматику. В окремих випадках доцільно починати заняття з роботи на словником чи граматику. А потім переходити до розділу зв'язного мовлення. Розділ звукової культури мовлення зазвичай є третьою частиною заняття. Розвиток зв'язного мовлення проводиться на заняттях із художнього читання, ознайомлення з явищами суспільного життя, навчання грамоти. На цих заняттях вихователь проводить роботу, спрямовану на розширення словника дітей, враховує звукову культуру мовлення, формує знання граматичної будови мови.

Підчас усього дня, який дитина проводить у дитячому садочку, відбувається робота на сприяння розвитку мовлення. Так, наприклад, вранці проходить робота з виховання звукової культури та граматичної правильності мовлення, проводяться бесіди на близькі для дітей теми. Короткочасні спостереження (дуже важливо привчити дітей розповідати про результати спостереження), дидактичні ігри, малорухливі ігри із співом або з діалогом, розглядання ілюстрацій та ін.

На прогулянці проходять спостереження за довкіллям, за будь-яким процесом (працею дорослих, доглядом за тваринами), індивідуальна робота, а також екскурсія в природу.

У другій половині дня, а саме після сну – веселі ігри-змагання, інсценізований показ ігор, слухання улюблених казок з описом природи, розучування пісень, перегляд мультфільмів.

У вечірні години вихователь проводить з дітьми дидактичні та хорові ігри, індивідуальну роботу, загадування та відгадування загадок, розглядання ілюстрацій.

Саме підчас повсякденного життя дошкільника, вихователі стимулюють мовленнєву активність дітей: організовують бесіди, розповіді, повторюють вірші, розповідають за картинками. Зокрема розповіді за картинками займають одне із важливих місць в системі роботи з формування та розвитку зв'язного мовлення дітей. В основі цього методу лежить опосередковане сприймання навколишнього життя. Картинка розширює і поглиблює дитячі уявлення про природу та суспільні явища, впливає на емоції дітей та викликає інтерес до розповідання. [4].

За програмою дошкільнята засвоюють природознавчий словник: назви тварин, рослин, явищ неживою природи. Дитина прилучається до природи дуже рано. Вона цікавиться навколишнім з ранніх літ, по-своєму хоче відчувати те, що бачить, або просто хоче вступити в гру з тією живою «іграшкою», яка повзає поруч, пурхає поблизу, лащить до нього.

Отже, успішній мовленнєвий розвиток безпосередньо залежить від чуттєвого сприйняття дитиною навколишнього світу і від його предметної діяльності.

Дошкільник самостійно пізнає світ, розмаїття його предметів і явищ, роблячи на цьому шляху дивовижні відкриття. Він сприймає дійсність, різнокольорову, що лунає, по – різному пахне, різну за формою, розміром, смаком, сприйняття на дотик. Так дитина отримує перші враження, робить перші спостереження і перші висновки.

Процес кількісного накопичення слів дітьми здійснюється з опорою на активне пізнання, ними навколишнього світу, відбуваючись в ігровій, трудовій, пізнавальній, побутової діяльності дітей. Щоб словник дошкільника планомірно поповнювався, уточнювався і розвивався, необхідно знайомити дитину з новими предметами і явищами, з їх найменуваннями.

За програмою дошкільнята засвоюють природознавчий словник: назви тварин, рослин, явищ неживою природи. Дитина прилучається до природи дуже рано. Вона цікавиться навколишнім з ранніх літ, по-своєму хоче відчутти те, що бачить, або просто хоче вступити в гру з тією живою «іграшкою», яка повзає поруч, пурхає поблизу, лащить до нього.

Якщо провести аналіз особливостей освоєння дітьми лексики то він дозволяє виділити в словникової роботі кілька напрямків:

1. Оволодіння словами, що позначають предмети і явища навколишнього світу, на основі їх цілісного сприйняття;
2. Поглиблення словникової роботи на основі ознайомлення з властивостями і якостями предметів і явищ, освоєння змісту слова на рівні його значення;
3. Формування родових і видових узагальнень, а також засвоєння слова як одиниці мови на рівні сенсу.

Процес кількісного накопичення слів дітьми здійснюється з опорою на активне пізнання ними навколишнього світу, що відбувається в ігровій, трудовій, пізнавальній, побутової діяльності дітей. Щоб словник дошкільника поповнювався, уточнювався і розвивався, необхідно знайомити дитину з новими предметами і явищами, з їх найменуваннями.

Тому можна сказати, що докільця та природа активно впливають на розвиток словника дитини середнього дошкільного віку.

Список використаної літератури

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/мовлення>
2. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти/Автор: А. М. Богуш. – Х: Вид.-во «Ранок»,2011.
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське докільця»/ Автор:О. Білан:О.В.Низьковської– У.: Тернопіль, 2019.
4. Планування занять з розвитку мовлення /Кмитюк О.В./<https://dnz2-kazka.jimdofree.com/педагогічні-західники/сторінка-вихователя-методиста/>.

Кириленко Ж.А.,
вихователь, спеціаліст вищої категорії
(ДНЗ №10 м.Коростеня)

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статті розглядається питання впровадження роботи з виховання безпеки життєдіяльності у процес формування життєвої компетентності дитини.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми. Що може бути важливішим за життя і здоров'я дитини? Історично склалося так, що наш народ визначив головним завданням щодо дитини – **виховання**. Не вигодовувати, як у росіян (воспитувать) і не вести, як у європейців (educate), а саме виховувати, тобто **ховати, берегти** від усього, що може загрожувати їй фізично і духовно. Минали віки, змінювалися, але не зникали загрози. Окрім **фізичних чинників** (побутові травми, побутова хімія, опромінення мобільним телефоном, перебування перед екраном телевізора чи комп'ютера, забруднення середовища, шкідлива їжа, куріння поблизу дитини тощо), постало багато **психологічних небезпек**. Таких, як відсутність комфортного для дитини соціального середовища, пропаганда насилля, відвертої сексуальності, споживацького способу життя, вживання батьками алкоголю... Це та інше наносить дитині психоемоційні травми, що спричиняють цілий спектр захворювань і деструктивну поведінку (негативізм, істерики, агресію), позначаючись на дорослому житті.

Тож маємо вберегти дитину від негараздів і вже цим самим закласти фундамент для її здорового розвитку, допомогти жити повноцінною і щасливою.

Регулюють питання безпеки життєдіяльності дітей у закладі дошкільної освіти наступні нормативно-правові акти:

- Кодекс цивільного захисту України
- Закон України «Про охорону дитинства»
- Закон України «Про освіту»
- Закон України «Про дошкільну освіту»
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дошкільний навчальний заклад» від 12.03.2003р. № 305
- Базовий компонент дошкільної освіти України
- Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів
- Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України тощо.

Зокрема, у статті 11 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено так:

«Заклад дошкільної освіти:

- створює безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечує їх дотримання;
- формує у дітей гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки;
- сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному і фізичному розвитку дітей».

Виклад основного матеріалу. Дошкільна освіта в багаторівневому освітянському просторі України є вихідною ланкою в системі неперервної освіти, у становленні та розвитку особистості. Тому на дошкільний заклад покладається відповідальність за здійснення цілеспрямованого виховання у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я, формування у них адекватної реакції на різноманітні чинники ризику для життя.

І тому, я, поставила перед собою ціль — створити максимально безпечні умови перебування дитини в оточуючому середовищі: дитячому садку, вдома, на вулиці, в транспорті, в природному довкіллі, а також сформувати у неї усвідомлення

цінності власного здоров'я та життєвої компетентності шляхом цілеспрямованої освітньої роботи.

Недооцінювання батьками, вихователями необхідності цілеспрямованого формування в дитини вмінь безпечного поведіння в сучасному суспільстві створює передумови відсутності у неї цінності безпеки життєдіяльності в майбутньому. «Те, чого дитина не набула в ранньому дитинстві, надовго залишається прогалиною в наступні періоди, а то подекуди – й на усе життя» [4].

Основні напрями роботи – створення належних умов для безпечної життєдіяльності; формування елементарної життєвої компетенції з питань безпеки, виховання основ безпечної поведінки у дітей, а також культури безпеки у дорослих, відповідального ставлення до життя та здоров'я малят.

Щоб не допускати небезпечних ситуацій, важливо вміти передбачати їх, якщо можливо, уникати, а в разі необхідності – рішуче діяти.

Хочу особливо підкреслити, що кожен працівник закладу дошкільної освіти несе відповідальність за життя і здоров'я дітей на своєму робочому місці. При цьому інколи можна спостерігати, як в роздягальнях, групових кімнатах на підвіконнях, ігрових шафах, шафах для роздягання прямо над головами дітей стоять важкі, незакріплені горщики з кімнатними рослинами. Або ж в куточках природи знаходяться рослини, які взагалі є отруйними (молочай, олеандр та ін.). Слід пам'ятати, що небезпеку також становлять і рослини зі специфічним запахом, які можуть викликати алергічні реакції чи головний біль у дитини (пеларгонія, лілія, гіацинт, нарцис). Ще раз наголошую, що кімнатні рослини мають розміщуватися в осередках природи і перелік їх повинен відповідати програмовим вимогам.

В ігрових куточках груп раннього віку іноді з'являється дрібний природний або ігровий матеріал (мозаїка) для вільного користування малюків. Вихователь у таких випадках запевняє, що все під її контролем. Але можна і незчутися, як дрібні деталі раптом опиняться у вусі або горлі малюка. От чому безвідповідальне ставлення до створення дитячого довкілля небезпечно і неприпустиме! Звичайно ж перелік таких фактів можна продовжувати, а це свідчить, що проблема безпеки життєдіяльності дітей потребує від усіх нас посиленої уваги.

Від дошкільників ще не можна очікувати самостійних правильних рішень у тому чи іншому випадку. Безпечну поведінку маємо формувати.

Що ж має враховувати педагог?

Уся робота з навчання дітей безпечної поведінки має вестися з урахуванням таких головних чинників:

- вона не має обмежуватися лише навчанням дітей норм та правил поведінки. Їх треба також навчати обачності, вмінню орієнтуватися та швидко реагувати в екстремальних ситуаціях;
- максимальний ефект досягається, якщо освітня робота ведеться одночасно в трьох напрямках: дитсадок – діти – батьки;
- слід враховувати особливості дитячої психіки, її підвищену вразливість. Тому неприпустимим є застосування так званої «шокової» терапії з акцентуванням на страшних наслідках пожеж, повеней тощо. Такий підхід може травмувати психіку дитини, призвести до стресів, тривог, фобій, страхів і навіть стійких неврозів;
- важливе значення має і психологічна готовність дітей до сприйняття відповідної інформації про небезпеку та до практичних дій у надзвичайних ситуаціях. Працюючи з дошкільнятами, важливо враховувати властиві їм «вікові» страхи, спричинені високою емоційністю, малим життєвим досвідом та багатою уявою

дітей. Поглиблюючи знання дітей про навколишнє, ми формуватимемо в них готовність до ситуацій, в яких вони можуть опинитися. Якщо життєва ситуація не містить в собі елементів несподіванки і зрозуміла малюкові, безпідставні страхи.

Метою статті є актуалізація питання безпечної поведінки дитини у процесі її соціальної активності, розкриття способів формування безпеки діяльності дошкільника, діяльності його оточення як складових системи цінностей.

Розробники Концепції виховання життєздатного покоління (І. Ільїнський) [5] акцентують увагу на тому, що завдання життєздатної людини – не тільки стати особистістю, сформувані свої життєві смисли, самоствердитися, реалізувати свої задатки і творчі можливості, а, перетворюючи при цьому в своїх інтересах середовище проживання, не знешкодити ні себе, ні своє оточення.

Навчання з безпеки життєдіяльності покликане формувати в кожній дитини активну життєву позицію щодо власного життя і власної безпеки, накопичення нею знань, умінь і навичок безпечної поведінки вдома, на вулиці, на воді тощо.

Питання безпеки життєдіяльності входять до всіх освітніх ліній, а як виокремлена складова змісту освіти – до освітньої лінії «Особистість дитини». Результатом освітньої роботи щодо вивчення змісту безпеки життєдіяльності є здатність дитини диференціювати поняття "безпечне" і "небезпечне", усвідомлювати важливість безпеки життєдіяльності (власної та інших людей). Дитина повинна знати правила безпечного перебування вдома, у дошкільному закладі, на вулиці, на воді, на льоду, на ігровому, спортивному майданчиках, орієнтуватися у правилах поведінки з незнайомими предметами та речовинами; пожежної та електробезпеки; користування транспортом; розуміти значення основних знаків дорожнього руху тощо; знати та вміти скористатися номером телефону служб допомоги (пожежна, медична, міліція); усвідомлювати, до кого можна звернутись у критичній ситуації, володіти навичками безпечної поведінки в умовах агресивного поведінки однолітків або дорослих [6].

Формування в дитини дошкільного віку свідомої безпечної поведінки в довкіллі базується на позитивних прикладах поведінки дорослих. Розбіжності вимог до дитини батьків удома та вихователів у дошкільному закладі можуть викликати в дитини почуття образи, збентеження та навіть агресії. Тому вихователі у професійній діяльності повинні намагатися зробити батьків своїми однодумцями – постійно залучати їх до освітнього процесу, надавати батькам інформацію про створення максимально безпечних умов перебування дитини вдома, на подвір'ї, на відпочинку (правила особистої безпеки та безпеки оточуючих, дії в екстремальних ситуаціях тощо). Доречним буде також створення відповідного інформаційного куточка (стенду), за допомогою якого вихованці отримуватимуть нові і повторюватимуть вже знайомі правила з безпеки життєдіяльності.

Важливим фактором формування безпечного способу життєдіяльності є середовище перебування дитини – заклад дошкільної освіти. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про дошкільну освіту» заклад дошкільної освіти повинен створити безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечити їх дотримання; сформувати у дітей гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки; сприяти збереженню та зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному й фізичному розвитку дітей [7].

З метою вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок вихователів із формування у дітей ціннісного ставлення до життя, покращення якості освітньої роботи з питань особистої безпеки та захисту життя в закладах щорічно проводиться «Тиждень безпеки дитини» [8] як форма систематизації знань дітей про безпечне довкілля. Цей захід повинен проводитись творчо на основі діяльнісного підходу з метою збагачення досвіду дітей щодо безпечної поведінки.

«Тиждень безпеки дитини» повинен бути наповнений конкретним змістом освітньої роботи (тематичні заняття; дидактичні і сюжетні ігри з елементами безпеки життєдіяльності; конкурси; читання творів художньої дитячої літератури відповідної тематики; моделювання правильної поведінки, аналіз небезпечних ситуацій).

Не менш важливим фактором формування безпечної поведінки дитини є моніторинг освітньої роботи закладу. Щоб оцінити проведену вихователями роботу з дітьми щодо засвоєння ними основ безпеки життєдіяльності, наприкінці Тижня варто провести бесіди чи вікторини у групах з тим, щоб дізнатися, що дошкільникам сподобалося, що запам'яталося, і, враховуючи ці результати, внести певні корективи до плану проведення навчально-виховних заходів у майбутньому.

Висновки. Таким чином, безпека життєдіяльності є багатогранною категорією і охоплює найважливіші сфери людського буття, такі, як охорона здоров'я, екологія, безпека у надзвичайних ситуаціях тощо. Як складова життєвої компетентності це не просто сукупність засвоєних знань, а стиль життя, адекватна поведінка в різноманітних ситуаціях, зокрема – і надзвичайних та екстремальних. Враховуючи важливість формування в дитини вмінь безпечної поведінки, доходимо висновку, що існує потреба в конкретних методичних розробках і науково обґрунтованих сучасних рекомендаціях щодо способів формування у дітей дошкільного віку такого рівня соціального досвіду, що дозволить дошкільнику стати життєво компетентним у соціальному середовищі, вести безпечну життєдіяльність.

Список використаної літератури

1. Ильинский, И.М. Ради себя и "других", ради будущего ... / И.М.Ильинский. – М. : Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2011. – 66 с.
2. Богуш, А.М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складові неперервної освіти / А.М.Богуш // Дошкільне виховання. – 2001. – № 11. – С. 11-12.
3. Інструктивно-методичні рекомендації "Про організацію роботи в дошкільних навчальних закладах у 2012/13 навчальному році" [Текст] / Лист МОНмолодьспорт від 21.05.12 № 1/9-388.
4. Щелованов, Н.М. Воспитание детей раннего возраста в детских учреждениях / Н.М.Щелованов. – М. : Медгиз, 1960. – 345 с.
5. Основы концепции воспитания жизнеспособных поколений [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ilinskiy.ru/index.php/publications/sod/>.
6. Про схвалення нової редакції Базового компонента дошкільної освіти [Електронний ресурс] / Рішення колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.05.2012 № 5/2-2. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_5-2736-12.
7. Про дошкільну освіту [Електронний ресурс] / Закон України від 11 липня 2001 № 2628-III. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-4>.
8. Щодо організації та проведення "Тижня безпеки дитини" в дошкільних навчальних закладах [Електронний ресурс] / Лист МОНмолодьспорт від 19 серпня 2011 № 1/9-635. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/22120/>.

Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ ТА БАТЬКАМИ

Постановка проблеми. Обов'язковою педагогічною умовою ефективності процесу підготовки майбутніх учителів до взаємодії з дітьми та батьками є його відповідність змісту, формам і методам професійної діяльності, що реалізується через використання активних та інтерактивних форм і методів навчання

Теоретичні та практичні аспекти, пов'язані з визначенням сутності інтерактивних методів, їх класифікації, визначенням найбільш поширених і придатних їх видів для розв'язання навчальних завдань набули висвітлення в працях М. Кларіна, Н. Мачинської, О. Пометун, Т. Хлебнікова, В. Шарко, В. Ягупова та інших учених, які обґрунтовують доцільність застосування інтерактивних методів для підвищення ефективності освітнього процесу.

Мета статті полягає у розкритті потенціалу інтерактивних методів у підготовці майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з дітьми та батьками.

Інтерактивні методи навчання характеризуються спеціально створеними ситуаціями, які сприяють прояву кожним студентом пізнавальної активності, творчого мислення, самостійності. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається шляхом постійної, активної взаємодії всіх його суб'єктів [5, с. 17].

Дидактичною основою інтерактивних методів є активна позиція студента, яка сприяє поглибленому розумінні змісту навчального матеріалу завдяки співтворчості й співробітництву, обміну знаннями й досвідом з іншими. При цьому пріоритет надається ігровим, дискусійним та дослідницьким методам, яким притаманні інтенсивні процеси групової взаємодії, які аналогічні професійним та формують здатність до розуміння інших, взаємодопомоги, об'єднання цілей, мотивів, спільного пошуку конструктивних способів співпраці.

Ціlestимулююча функція інтерактивних методів змінює мотиваційно-сміслові установки студентів. У процесі активної взаємодії відбувається ціннісне прийняття цілей та розширення мотивів професійної підготовки, усвідомлене й поглиблене привласнення змісту навчання, актуалізація потреб творчої діяльності та самореалізації. Процесуальна функція інтерактивних методів полягає в налагодженні діалогового навчання, співнавчання, взаємонавчання його суб'єктів. Також застосування інтерактивних методів, зокрема, моделювання, рольових і ділових ігор, забезпечує поступовий перехід від навчальної до квазіпрофесійної діяльності та взаємодії. Оцінювально-рефлексивна функція інтерактивного навчання реалізується через самооцінку та оцінку інших, оскільки групові форми роботи дають можливість кожному студенту порівнювати свої дії з діями партнерів, бачити, як вони оцінюють, приймають його авторські ідеї, пропозиції. Інтерактивні методи навчання розвивають у студентів здатність до імпровізації, відмови від штампів, що є обов'язковим компонентом здатності до творчої взаємодії.

Для підготовки майбутніх учителів до взаємодії з дітьми та батьками ефективні такі інтерактивні методи як: проблемні, дискусійні лекції, евристичні бесіди, дискусії, мозкові штурми, ділові та рольові ігри, моделювання педагогічних ситуацій, імітаційні тренінги, вирішення професійно-орієнтованих педагогічних задач, інтерактивний театр та ін..

Просте повідомлення викладачем і пасивне сприймання студентами під час лекції теоретичних знань не сприяє їх засвоєнню, усвідомленню, критичному аналізу, розумінню перспектив використання в майбутній професійній діяльності. Тому доцільно проводити проблемні лекції, лекції-дискусії, на яких використовуються активні та інтерактивні методи. Тоді студент перестає бути слухачем, а активно аналізує, обговорює, порівнює навчальну інформацію, демонструє, моделює, взаємодіє з іншими, висловлює й аргументує свої ідеї, позиції, думки.

Метод аналізу конкретних ситуацій (case study) стимулює студентів до спільного аналізу ситуацій та вироблення рішень у взаємодії дітей і батьків, сприяє розвитку критичного мислення, умінь співпраці, публічного виступу, а також здатності до рефлексії та сомооцінювання. Методика використання case-study передбачає: попереднє ознайомлення із запропонованою ситуацією, самостійну роботу, групове обговорення, «мозковий штурм» у мікрогрупах, міжгрупову дискусію; підведення підсумків, публічний захист запропонованого рішення [4, с. 110-114.]

Евристична бесіда проводиться у формі спілкування викладача із студентами, а також студентів між собою, з метою обговорення альтернативних точок зору щодо певної проблеми на основі заздалегідь визначеної системи питань. Цей метод стимулює засвоєння та розуміння теоретичних знань, вироблення умінь слухати, оцінювати й приймати думки інших, зрозуміло й аргументовано висловлювати свою позицію.

Метод групової дискусії – це широке публічне обговорення теоретичного чи практичного питання, що передбачає обґрунтовану критичну чи позитивну оцінку інших думок та аргументований захист своєї думки. Дискусія стимулює й активізує глибинні асоціації, змушує студентів вербалізувати те, що вони не можуть сформулювати в інших умовах регламентованого навчального процесу [2].

Метод моделювання педагогічних ситуацій полягає у створенні уявних обставин, які імітують типові реальні проблеми у взаємодії з дітьми та батьками, що виникають у практиці роботи вчителя. При їх оговорені та програванні студенти вчаться моделювати різні варіанти міжособистісної взаємодії вчителя з дітьми та батьками, оцінювати та обирати оптимальні рішення.

Рольова гра, як метод активного навчання, полягає в імпровізаційному розігруванні учасниками заданої ситуації, у ході якої вони програють різні ролі її учасників, що дозволяє студентам практично відпрацювати та закріпити нові більш ефективні форми та моделі поведінки взаємодії з дітьми та батьками [3, с. 8]. Застосування рольових ігор сприяє виробленню у майбутніх учителів здатності узгоджувати свій стиль поведінки з професійними вимогами та нормами педагогічної етики.

Імітаційні ігри – це програвання певних простих, відомих дій, які відтворюють окремі елементи реальної взаємодії. Імітаційні ігри вчать студентів адекватно використовувати засоби вербального й невербального спілкування, сприяють

формуванню здатності до емоційної стійкості й толерантності у взаємовідносинах з дітьми та батьками.

Ділова гра – це інтерактивний метод спільного пошуку рішень в умовній ситуації взаємодії з дітьми та батьками. Застосування ділових ігор дозволяє виявити та розвинути готовність студентів до об'єктивної оцінки й моделювання поведінки вчителя, батьків, дітей у взаємодії, уміння прогнозувати можливий розвиток та результати взаємодії, здатність до саморефлексії та самоаналізу.

Метод мозкової атаки (мозкового штурму) – це спосіб групового обговорення проблеми, що спонукає усіх учасників проявляти уяву та творчість, вільно висловлювати сміливі, нестандартні варіанти пошуку рішень. Для успішного проведення мозкового штурму важливо: відсутність будь-якої критики; творча атмосфера й свобода асоціацій; заохочення до цікавих пропозицій; рівні права у всіх учасників; фіксація всіх ідей та вибір найкращих, які можна практично використати. Цей метод розвиває творчі здібностей, уяву, впевненість, комунікативні уміння.

Метод конференції ідей дещо подібний з мозковою атакою, але допускає доброзичливу критику в формі репліки чи коментаря, яка стимулює до обдумування та вдосконалення висунутих ідей.

Метод синектики заснований на застосуванні несвідомих механізмів стимуляції творчої активності та прийомів створення психологічного настрою. Застосовується для вирішення проблем і пошуку нових ідей за допомогою активного використання аналогій та перенесення завдань, які виникли, на готові рішення, що вже існують в інших сферах.

Метод «Займи позицію» дає можливість виявити різні позиції студентів щодо певної проблеми або суперечливого питання. Метод ефективний з точки зору толерантного прийняття різних поглядів на проблему та надання можливості студентам усвідомити наявність протилежних позицій щодо її вирішення. Унаслідок застосування цього методу студенти навчаються слухати свого співрозмовника та наводити переконливі аргументи щодо власного твердження [6].

Метод ток-шоу – це технологія структурованої дискусії, в якій беруть участь усі студенти. Дає змогу контролювати перебіг дискусії, оцінювати участь кожного. Проводиться з метою удосконалення в студентів умінь публічного виступу та дискутування, висловлення й захисту особистої позиції, прояву ініціативності.

Метою технології «Коло ідей» є вирішення гострих суперечливих питань, створення переліку ідей і залучення всіх до обговорення проблеми. Технологію застосовують, коли всі групи мають виконувати одне й те саме завдання, що складається з кількох питань, відповіді на які групи шукають і представляють по черзі.

Одним з ефективних методів активного навчання в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів є тренінг, який спрямований на розширення життєвого досвіду, набуття адекватних знань про себе та оточуючих, формування певних комунікативних та інтерактивних умінь, підвищення соціально активності. На думку І. Беха, тренінг виступає практичною складовою підготовки спеціалістів різного профілю і передбачає загальний вплив на особистість, створює оптимальні умови для регуляції цілісного організму, а також сприяє підвищенню емоційної стійкості випускників вищих навчальних закладів [1, с. 269-270]. Тренінг включає такі етапи: організаційно-підготовчий (організаційні моменти); ознайомлювальний (теоретичні і практичні питання); діагностично-корекційний (групові вправи для удосконалення здібностей, умінь, якостей, необхідних для ефективної взаємодії).

Тривалість виконання кожної тренінгової вправи складає 15-20 хвилин (ураховуючи, що вони проводяться як частина практичного заняття).

Висновки: Методи інтерактивного навчання активізують резервні можливості студентів, стимулюють їх до самостійної роботи та педагогічної діяльності в школі. Вони дозволяють максимально мобілізувати студентів на активну участь в освітньому процесі, значно поліпшують засвоєння матеріалу, сприяють його ідентифікації та цілеспрямованій практичній реалізації, а це, у свою чергу, підвищує якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

1. Бех, І.Д. 2003. *Виховання особистості: У 2 кн.* Київ: Либідь, Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади, с. 269-270.
2. Емельянов, Ю.Н. и Кузьмин, Е.С. 1985. *Теоретические и методические основы социально-психологического тренинга.* Ленинград, ЛГУ.
3. Ковалев, Г.А., 1985. Активное социальное обучение. Состояние. Проблемы. Перспективы. *Теория и практика активного социального обучения.* Грозный, с. 8.
4. Панфилова, И.А. 2008. *Игровое моделирование в деятельности педагога: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений.* [3-е изд., испр.]. Москва: Издательский центр «Академия», с. 110-114.
5. Пометун, О. 2007. *Енциклопедія інтерактивного навчання.* Київ: А. С. К., с. 17.
6. Смеречак, Л.І., 2012. Навчальний тренінг у системі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах педагогічного університету. *Zbiór raportów naukowych. Perspektywy rozwoju nauki (28.11.2012 – 30. 11.2012).* Gdańsk: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», p. 68-72.

Кусік І.М.,
вихователь вищої категорії
педагогічне звання «Вихователь-методист»
(Житомирський центр розвитку дитини №5 «Пізнайко»)

ФОРМИ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИПУСКНИКА СУЧАСНОГО ЗДО У ПІДГОТОВЦІ ДО НУШ

Система освіти має бути орієнтована на підготовку випускників ЗДО до успішної діяльності в соціумі, готовності самонавчатися впродовж життя, виявляти оригінальність мислення; вільно, комунікативно доцільно виражати власну позицію.

Згідно Базового компоненту дошкільної освіти України, мовленнєва компетентність як складова мовленнєвої діяльності, забезпечує вміння дитини підтримувати мовленнєву взаємодію з іншими, вибудувати логіку висловлювань, забезпечувати мовленнєве розуміння з дорослими та однолітками, формувати комунікативні здібності, мовленнєве самовираження, розвивати соціальне мовлення (вміння презентувати себе оточуючим, виражати особисту позицію по відношенню до інших) [1, с. 12]. Оволодіння мовою, як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування, є найголовнішим досягненням дошкільного дитинства.

Формування мовленнєвої компетентності у дітей – складний процес, який складається з різних структурних компонентів. До них належать: мовленнєва компетенція як одна з ключових базисних характеристик особистості, формування

певних мовленнєвих умінь та навичок, що забезпечують функціонування мовлення; навчання мови, пов'язане з певним обсягом елементарних знань про мову й мовлення.

Метою статті є розгляд компетентнісного підходу до навчання дітей рідної мови, висвітлення форм мовленнєвої компетентності дошкільника, як майбутнього учня НУШ.

Актуальність проблеми формування мовленнєвої компетентності у дітей дошкільного віку обумовлюється пріоритетними напрямками Державної національної програми «Освіта» та «Діти України», Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національної доктрини розвитку освіти, використання сучасного вітчизняного та зарубіжного досвіду навчання мови, з урахуванням необхідності невідкладного виконання соціального замовлення на формування національної, свідомої, духовно багатой мовної особистості.

У дослідженнях вітчизняних психологів та педагогів Д. Б. Ельконіна, Г. М. Леушина, Ф. О. Сохіна, О.С. Ушакова, А. М. Богущ, Л. І. Фесенко визначено зміст роботи з розвитку мовлення дітей в умовах організованого навчання й виховання. В ньому передбачено формування в дошкільників практичних мовленнєвих навичок, удосконалення комунікативних форм та функцій, елементарного усвідомлення мовних та мовленнєвих явищ, засвоєння найважливіших етичних норм спілкування. Проблема формування мовленнєвої компетентності учнів початкової школи в центрі уваги українських науковців: М. Вашуленка, О. Савченка, Т. Байбари, Н. Бібік. Вчені здійснили порівняльну характеристику компетентностей у європейських освітніх системах та розглянули методичні аспекти формування в учнів початкових класів.

Як зазначає К. І. Пономарьов, мовленнєва компетентність включає:

- здатність розуміти зміст і головну думку усних та письмових висловлювань;
- здатність вести діалог із дотриманням правил мовленнєвого етикету;
- уміння будувати усні і письмові висловлювання;
- уміння налагоджувати взаємодію з оточуючими, будуючи відповідними чином свої висловлювання [5, с. 9].

Мовленнєва компетентність - це вміння відповідно і доречно застосовувати мову в конкретних ситуаціях спілкування і навчання, використовуючи для цього як мовні, так і немовні інтонаційні засоби виразності мовлення.

Коли діти приходять до 1 класу, вони володіють лише розмовно-побутовою мовою, їх лексичний словник переважно бідний. Вони часто неправильно вимовляють слова, не можуть висловити власні думки. Помилки в усному та писемному мовленні створюють дискомфорт у процесі спілкування з дорослими та однолітками. Дитина не може розкрити в певній мірі свої здібності та задатки і проявити себе як особистість.

Мовленнєву компетенцію дитини дошкільного віку слід розглядати як психологічну систему, що об'єднує два основних компонента: мовленнєвий досвід, набутий дитиною у процесі організованого навчання, і знання про мову [2, с. 14].

Мовленнєвий досвід це:

- Практичне оволодіння мовою;
- Емпіричні узагальнення спостережень над рідною мовою, що набуваються носієм мови незалежно від спеціальних знань про мову.

Навчання в повсякденному житті визначають як рух дитини за «власною програмою», залежно від того, що вона «сама бере з довкілля», а що під впливом дорослих. Результатом такого навчання є оволодіння дитиною діалогічним, ситуативним, розмовним мовленням і «життєвими» поняттями.

Друга складова мовної компетенції – знання про мову :

- Категоріальні характеристики мовних одиниць різних рівнів;
- Прийоми (схеми) аналізу та описування цих одиниць як складових елементів знань про мову.

У процесі набуття дитиною-дошкільником мовленнєвого досвіду дошкільник починає відкривати для себе окремі емпіричні знання про мову, які не суперечать науковим; з іншого боку - у процесі організованого навчання дитина використовує свій мовленнєвий досвід [4, с. 25]. У подальшому навчанні відбуваються два процеси: а) усвідомлення і перетворення мовленнєвого досвіду дитини під впливом знань про мову, які вона засвоює; б) поповнення і конкретизація знань про мову матеріалом зі свого попереднього мовленнєвого досвіду.

Мовленнєву компетенцію випускника дошкільного закладу слід розуміти, як інтегроване вміння адекватно й доречно спілкуватись рідною мовою в різних життєвих ситуаціях, розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, використовувати, як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності, форми ввічливості; спостерігати за своїм мовленням та мовленням інших, виправляти помилки, дотримуючись загальної культури мовлення, прагнення творчо самореалізуватися [3, с. 45].

Мовленнєва компетенція передбачає сформованість фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної компетенцій, визначення яких подано в Базовому компоненті дошкільної освіти.

Розглянемо сучасні вимоги до організації та проведення комплексних та тематичних мовленнєвих занять.

Ретельна підготовка до заняття, визначення його змісту і прийомів навчання. Вихователь має враховувати місце мовленнєвого заняття у системі інших занять з рідної мови, наявний рівень знань і вмінь дітей.

Мовленнєві завдання і мовний зміст слід чітко визначати: вибрати методи і прийоми, необхідні для засвоєння мети і завдань, продумати структуру і хід заняття, підготувати необхідне навчальне обладнання; визначити індивідуальні завдання, підібрати тактику диференційованого навчання.

Оптимальна інтенсивність мовленнєвого навантаження. За основу слід обрати принцип розвиваючого навчання. Дітям необхідно давати завдання, виконання яких вимагало б активної мовленнєвої та розумової діяльності. Деякі педагоги під час добору змісту знань чи формування вмінь, що їх мають засвоїти діти, не завжди беруть до уваги обсяг, ступінь новизни, наявність труднощів для засвоєння.

Це призводить до того, що діти легко домагаються успіху і в них послаблюється мобілізаційна готовність до подолання труднощів, не формується правильне ставлення до діяльності; обов'язковість і точність виконання завдань, відповідальність за якість і результат роботи.

Виховний характер заняття. На занятті необхідно реалізувати принцип виховного заняття як за змістом, так і на основі правильної його організації. Засвоєння рідної мови, поступове усвідомлення дітьми її багатства і краси сприяє

національному вихованню, збагачує словниковий запас образними виразами з українського фольклору.

Емоційний характер заняття. Кожне мовленнєве заняття має надавати дітям почуття задоволення. Досягти поставленої мети можливо завдяки використанню доступних і цікавих для дітей прийомів навчання, створення емоційного комфорту.

Максимальна мовленнєва активність на занятті. Специфікою занять з мовлення дошкільника є те, що активність дітей на цих заняттях виявляється у сфері розумової діяльності. Дитина має слухати, думати, бути готовою дати відповідь.

Вихователям слід пам'ятати: що більше розмовляють діти, то заняття буде ефективнішим. Обов'язковою умовою успішного засвоєння матеріалу дітьми є емоційна атмосфера партнерства. Завдання що стоять перед дітьми, мають бути спільними для дітей і педагога. В жодному разі не треба запобігати помилкам або намагатися їх виправити. Діти самі усвідомлять помилковість своїх дій і виправляють себе.

Комунікативно спрямоване навчання мовлення передбачає урізноманітнення форм організації навчальної діяльності. При цьому слід надати перевагу формам, які створюють таку мовленнєву ситуацію, коли кожен дошкільник, кожен учень має змогу висловитися, проявити себе в комунікативному процесі [5, с.31]. Найбільш цінними з позиції компетентнісного підходу є індивідуальна навчальна діяльність, робота в парах, групах. Їх добір і використання слід підпорядковувати змісту та меті навчального предмета, враховуючи при цьому вікові особливості дошкільника та учнів молодшого шкільного віку, їхні можливості та здібності.

Отже, слід визначити, що реалізація компетентнісного підходу в навчанні дошкільнят та учнів молодших класів мовленню буде успішною за умови комплексного забезпечення в складових навчального процесу, а саме: чіткого визначення цілей навчання, відбору відповідного змісту навчання, добору ефективних методів, прийомів навчання та форм організації навчальної діяльності.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7.
2. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників / А. М. Богуш // Психологічна і педагогічна наука в Україні. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 2.
3. Божович Е.Д. Развитие языковой компетенции дошкольников: проблемы и подходы / Е. Д. Божович // Вопросы психологии. – 1997. – №1
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. Інформаційний збірник МОН України. № 14-15. 2011. – К.: Пед. преса, 2011
5. Пономарьов К.І. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів / К. І. Пономарьов // Початкова школа. – 2010. – № 12.

Ляхова Аліна,
студентка 4СБз групи спеціальності 012 Дошкільна освіта;
Литньов В. Є.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Період дошкільного дитинства характеризується як віковий етап, що є сенситивним у становленні різних сфер особистості. Вагоме значення має процес морального виховання, який забезпечує формування початкового життєвого досвіду на основі засвоєння загальноприйнятих норм та правил співжиття з іншими. Моральне виховання передбачає розвиток у дитини гуманних почуттів, формування етичних уявлень, соціально-громадських якостей, відповідального ставлення до виконання доручень, навичок культурної поведінки, поваги до дорослих, уміння діяти в групі однолітків, справедливо оцінювати свої вчинки та дії інших дітей тощо. Провідним засобом виховання основ моральності в дошкільному віці є українська народна казка. Через казку просто пояснити дитині перші та основні поняття моральності. Казкові герої завжди або хороші або погані. Дитина ототожнює себе з позитивними героями, і навпаки. Таким чином, казка дітям прищеплює добро. Моральні поняття, яскраво представлені в образах героїв, закріплюються в реальному житті і взаєминах з близькими людьми.

Проблема морального виховання дітей дошкільного віку була та є об'єктом багатьох досліджень у галузі педагогіки та психології. Ґрунтовно проблема морального виховання розглядалась у працях класиків педагогіки: К. Ушинського, С. Русової, Г. Ващенко, В. Сухомлинського. Вони наголошували на важливості морального виховання з перших років життя дитини, яке повинно бути спрямоване на формування її моральної позиції, ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб. Казка як засіб народної педагогіки у цьому контексті має велике значення. Сучасні педагоги розглядають казку як дієвий засіб виховання моральних якостей дітей (І. Бех, А. Богуш, О. Бондаренко, О. Кононко та ін.) та досліджують методику її використання у процесі морального виховання дітей дошкільного віку (А. Анікін, А. Богуш, Т. Поніманська, О. Солнцева). Незважаючи на посилений інтерес з боку науковців, проблема виховання основ моральності дітей старшого дошкільного віку засобами українських народних казок і досі потребує нових досліджень.

У духовному збагаченні підростаючого покоління вагоме значення, на думку К.Д. Ушинського, має ознайомлення з художньою літературою, зокрема з фольклором, у якому відбито народний ідеал. У фольклорі живе народне слово виступає у найдовшому вигляді, а ідеал людини, яким він постає у фольклорі, позначений всіма кращими якостями народної душі: чесністю, правдивістю, співчуттям, прихильністю до краси [1, с.324].

В.О. Сухомлинський вважав казки духовним багатством народної педагогіки, одним із засобів духовного виховання дітей. Він наголошував на необхідності розповідати й читати дітям народні казки, «бо в них не тільки мудра думка, а й найтонше емоційне забарвлення слова, емоційна схвильованість, радість та смуток, захоплення чи подив, викликані яскравим повнокровним образом казки, ті

найточніші душевні поштовхи, які ми пробуджуємо в дитині...» [2, с.522]. Казка вдихає в душу дитини чутливість до найтонших відтінків думки інших людей. Образна мова казок зворушує дитину, пробуджує почуття власної гідності, стверджує поняття про добро й зло, справедливість і несправедливість.

Народна педагогіка активно використовувала дидактичний потенціал українського казкового епосу, тому казка посіла друге місце після коліскової у материнській школі. Казка використовувалася у родинному вихованні не лише з розважальною метою, а й для заспокоєння, заколисування дитини, для тренування пам'яті, вона була першою енциклопедією народної мудрості, з якої дитина пізнавала світ і себе у світі. Народну казку діти читають легко вже тому, що в усіх народних казках безперервно повторюються дитячі слова та звороти, і з цих безперервних повторень, що якнайбільше задовольняють педагогічне значення оповідання, складається щось ціле, струнке, що легко оглянути, сповнене руху, життя й інтересу. Казка завдяки своїй невимушеності викладу, прозорості образів, назавжди залишає невиправний слід у дитячій душі.

Теорія і практика дошкільного виховання підтверджують, що дитині властиві образність і конкретність мислення; вона оперує наочними образами й конкретними поняттями, а не абстракціями. Тому казка, що подає дітям ідею у конкретних фактах і динамічних подіях, яскраво і виразно визначає мораль, є зрозумілою дітям. Дитяче бачення світу, образ мислення і жанрова специфіка казки характеризуються подібністю у своєму тяжінні до протиставлень і полярностей. Казкові образи не добрі і злі водночас, як це буває у реальному житті, а бувають лише позитивними, або навпаки, різко негативними, і цей аспект казки робить її подібною з дитячим світом, адже дитячі оцінки та моральні уявлення також не мають відтінків і напівтонів, не припускають компромісів: якщо змії – злотворець, то в уяві дітей він не тільки жорстокий, ненажерливий, зрадливий, але й огидний ззовні.

Художня цілісність казкових образів простежується у найтіснішому органічному зв'язку зовнішнього вигляду персонажа з його характером, вчинками, мотивами поведінки, тобто казка не припускає і не прощає своїм героям дій, які не відповідають їхнім образам. Ясна й нескладна характеристика позитивних та негативних героїв допомагає дітям розібратися в сутності конфлікту, що відбувся між ними, визначити своє ставлення до них, дати адекватну оцінку їх поведінці. У світі казок дитина реалізує свої великі й маленькі мрії. Слухаючи казку або розповідаючи свій власний твір, малюк співчуває та об'єктивує свої неусвідомлені бажання, свої прагнення, які не завжди реалізуються в реальному житті, однак здійснюються у казці. Слушним є і той факт, що у формі, своєрідності структури казки враховані особливості уваги дошкільника (нестійкість, короткочасність, часте відволікання, мимовільність, нездатність швидкої мобілізації на певний вид розуміння праці). Приказки в архітектоніці казки близькі до заспівів, тому мета їх – зацікавити дітей, підготувати до сприймання.

Для того, щоб казка стала засобом формування моральної поведінки дитини, А.М. Богуш і Н.В. Лисенко стверджують, що «сама дитина має на деякий час стати її активним співавтором, вступити з нею в особливий діалог» [3, с.64]. Цей діалог дитина здійснює разом з казковими героями, у якому «герої казки живуть для дитини своїм особливим життям» [3, с.113]. Дитина разом з казковим героєм здійснює шлях у світ культури та духу. Саме на цьому духовному шляху «все оживає і як би відкривається у своєму житті для дитини, яка відчуває це життя навіть у незмінних і неживих речах» [3, с.18]. Цей шлях пов'язаний з випробуваннями, труднощами,

через подолання яких затверджуються цінності правди, краси, добра, вірності, формується яскрава особистість. Казковий герой виступає тим чинником, через який дитина актуалізує свої переживання. «Завдання казки – дати образи, у яких виражаються, якими харчуються почуття» [3, с.136]. При цьому, акцентує увагу Є.І. Коваленко, достовірність переживань свого морального «Я» і морального «Я» іншого «переживаються людиною як доброта, чиста совість і любов» [4, с.204]. Виявлення справжності свого морального «Я» і морального «Я» іншого допомагає встановити взаєморозуміння зі світом і самим собою. Казковий герой за О. Верекса актуалізує діалог між дитячою, дорослою та загальнолюдською культурами, оскільки, з одного боку, він близький дитині: він так само, як і дитина, є учасником гри, здійснює певну ігрову роль, включений в сюжет і т. д.; з іншого – він сприймається і дорослими, і дітьми як існуючий учасник їхньої спільної гри [5, с.64]. Розвиваюча сила героя в тому, що образ його полісемантичний (багатозначний), і коли дитина вступає в стосунки з героєм, він наділяє її новими несподіваними вимірами: образ героя входить у дитину, перетворює її поведінку, націлює на бажаний образ і впливає на життєвий сценарій. Казковий герой допомагає дитині подивитись на себе збоку, побачити справжність і цінність свого образу морального «Я».

Дитина ототожнює себе з позитивним героєм і таким чином казка дітям прищеплює добро. Моральні поняття, яскраво представлені в образах героїв, закріплюються в реальному житті і взаєминах з близькими людьми. Адже якщо лиходії в казках завжди покарані, то єдиний спосіб уникнути покарання – не бути лиходієм. Щоб використати казку, як один із засобів морального виховання дітей старшого дошкільного віку дослідники А. Богущ, О. Верекса, Н. Лисенко, Є. Смирнова [3, 5, 6] пропонують:

- 1) використовувати казки у процесі спілкування з дітьми в різних видах діяльності у контексті вирішення завдань морального виховання;
- 2) використовувати наочність у процесі роботи з казкою;
- 3) застосовувати казки у системі: на початковому етапі – використовувати короткі казки, уривки з казок про певні моральні якості; надалі – використовувати казки більш складного морального змісту, які показують не окрему рису, а певний характер героя, його типаж;
- 4) підкріплювати отримані знання, уміння та навички читанням казок вдома, тим самим досягаючи єдності позицій педагогів і батьків стосовно використання казок у процесі морального виховання дітей [3; 5; 6].

Методику використання казок у процесі морального виховання дітей дошкільного віку вчені пропонують реалізовувати у єдності трьох напрямів, а саме: робота з дітьми, робота з вихователями та батьками, що забезпечує повноцінний розвиток моральної свідомості дошкільника. Використання казки як засобу морального виховання здійснюється за допомогою таких методів, як:

- приклад головного героя казки;
- наслідування позитивної поведінки головного героя казки;
- спільна гра (розігрування позитивних ролей головних героїв казки) тощо.

Базова програма розвитку дітей дошкільного віку «Я у світі» визначає однією з вкрай важливих і актуальних проблем – розвиток словесної творчості дошкільнят. У стихійному пошуку нових методів і технологій, спрямованих на його реалізацію, незаслужено поза увагою залишається такий ефективний і перевірений часом засіб розвитку словесної творчості як казка. А саме казка як найкраще активізує дитячу

уяву і творчість, служить зразком зв'язної розповіді і літературної мови, джерелом образів і сюжетів [8].

Українська народна творчість, яка характеризується оптимізмом, утвердженням добра, особливою теплою, є ефективним засобом формування уявлень дитини про світ, у якому вона живе. Сьогодні, на жаль, втрачає своє виховне призначення важливий інститут соціалізації дитини – інститут бабусь і дідусів. Саме бабусині казки, дідусеві примовки, як експериментально доведено М. Машовець, розкривають перед дитиною навколишній світ з його образами різних стихій природи, рідної землі, добра і зла. Казка спонукає дитину до розмірковування, вибору; а інші фольклорні твори розкривають найрізноманітніші прояви людського буття [7].

Провідними засобами розвитку словесної творчості є природа, фольклор, іграшки, театралізована діяльність, ілюстрації, розвиток поетичного слуху. Поряд з ними одним з найбільш ефективних та доступних засобів розвитку словесної творчості є казка, яка служить зразком побудови зв'язної розповіді, яскравих образів, літературної мови. Вона активізує дитячу фантазію, спонукаючи до творчості. У науковій літературі [8] широко представлено систему методів роботи з казкою:

- придумування продовження казки;
- зміна кінцівки казки;
- спільне розв'язання проблемного питання, поставленого до казки;
- зміна ситуацій у знайомих казках;
- зміна характерів персонажів казки;
- складання казки з персонажами з інших казок;
- складання нової казки за допомогою різних опорних елементів: малюнків, відео, схеми.

Як висновок, для дитини казка – це життя, де вона є головним героєм, який протистоїть злу і допомагає добру. Казка готує дитину до майбутнього життя в реальному світі та показує на прикладах подолання труднощів, формує якості, які залишаються з дитиною на все життя, а тому є провідним засобом морального виховання дітей старшого дошкільного віку.

Список використаної літератури

1. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В.2-х т. - К.: Радянська школа, 1983. – Т.2. - С. 324.
2. Сухомлинський В.О. Твори: В 5-ти т. - К.: Радянська школа, 1999. - Т.5. - С.522.
3. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / А.М. Богуш, Н.В. Лисенко. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Вища школа, 2002. – С. 64.
4. Коваленко Є.І. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової / Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. – Н. : НДП, 1998. – С. 204.
5. Веракса О. Про користь чарівної казки: психоаналітичний підхід / О. Веракса // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 10. – С. 63-65.
6. Смирнова Є. Співвідношення безпосередніх та опосередкованих побудників моральної поведінки дітей / Є. Смирнова // Питання психології. – 2001. – № 1. – С. 56–63.
7. Марина Машовець. Казка і патріотизм // Дитячий садок. - 2010. - № 33. - С.18-19.
8. Казка як засіб розвитку словесної творчості // Дошкільне виховання. - 2009. - №10. – С. 23-24.

Максимова О.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СТРУКТУРА ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема збереження екології планети Земля почала хвилювати людство не так давно. Спричинено це втручаннями людини в природні процеси, що стало можливим завдяки технологізації та інтелектуалізації нашого суспільства. Видання Концепції екологічної освіти в Україні ставить вимоги перед педагогами на всіх освітніх рівнях, в тому числі і на дошкільному, уважно і відповідально поставитися до питання екологічної компетентності підростаючого покоління. Ще у минулому столітті дітей знайомили з красою та багатством природи, її неповторністю і необхідністю людині, однак формування свідомості відбувалось за зразком «у природи можна взяти». Сучасні чинні програми передбачають формування відповідальної за збереження цілісності природи особистості, яка не тільки бере, але і віддає природі, зберігає і примножує її багатства. Оскільки чиста екологія – це умова здоров'я та існування людини в теперішньому і майбутньому, зрощувати свідомих у цьому аспекті громадян треба змалечку. У нашій країні все більшої популяризації набуває освітня програма «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», яка передбачає розвиток особистості у гармонії із природою і суспільством, розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, а не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Проблема дослідження природи, а згодом і її збереження вивчалась вітчизняними та зарубіжними вченими. Провісником сучасного екологічного світогляду вважають О.Гумбольдта. Над питанням розвитку і корекції екологічної свідомості плідно працювали О. Анісімов, А. Гагарін, С. Дерябко, А. Калмиков, В. Левін, В. Панов. Виховання екологічних цінностей досліджували А. Іващенко, В. Ніколіна. Формуванню екологічної компетентності дітей, їх екологічній освіті присвячено роботи В. Вербицького, М. Колесник, О. Колонькової, В. Маршицької, О. Пруцакової, Г. Пустовіта, С. Совгіри, С. Шмалей та ін.

Завданням нашої статті є висвітлення структури екологічної компетентності старшого дошкільника та аналіз її компонентів.

Резюмуючи погляди низки вчених, які займались дослідженням проблематики компетентності, зокрема й екологічної (В. Гузь, Н. Колесник, О. Колонькова, О. Максимова, В. Маршицька, З. Плохій, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Л. Руденко, А. Рябов, Л. Титаренко, В. Томаков, С. Шмалей [2; 3; 6]), визначаємо її як інтегрований результат виховної діяльності, пов'язаний із набуттям дитиною системи знань про живу і неживу природу, ціннісних орієнтацій у сфері екологічної діяльності, усвідомлення себе як часточки природи, оволодіння дієвими уміннями її збереження

Екологічна компетентність як інтегральна якість дитячої особистості визначається сукупністю структурних взаємопов'язаних компонентів. Аналіз робіт науковців, які досліджували саме цей аспект проблеми, дозволив узагальнити дані і зробити висновок, що вчені по-різному виокремлюють її складові, їх кількість варіюється від 3 до 5. Однак у кожній із структур є компоненти, які містять знання (знаннєвий, інформаційно-досвідний, знаннєво-змістовний, інтелектуальний,

когнітивний, змістовий), уміння та навички (діяльнісний, практичний, практико-дієвий, поведінково-діяльнісний, операційно-технологічний, діяльнісно-практичний) та особистісне ставлення підростаючого покоління до екологічних проблем (аксіологічний, мотиваційний, рефлексивний, ціннісно-мотиваційний, мотиваційно-вольовий, особистісний, ціннісні орієнтації, потреби, мотиви, досвід екологічної діяльності).

Враховуючи досвід вчених, спираючись на психологічні особливості старших дошкільників (важливо зазначити, що у цьому віці відбуваються якісні зміни в різних психічних сферах – пізнавальній, вольовій, емоційній, що, у свою чергу, позначається на процесах самопізнання, самооцінювання. Такі структурні компоненти особистості дитини старшого дошкільного віку, як образ “Я”, самооцінка, почуття власної гідності, рівень домагань, особистісні очікування, стають більш усталеними та набувають статусу внутрішніх регуляторів активності) та на основні характеристики поняття «екологічна компетентність», що дало можливість зробити висновок, що це складна категорія, ми розглядаємо екологічну компетентність дитини старшого дошкільного віку як систему, яка складається з цілого комплексу емоційних, мотиваційних, знаннєво-репродуктивних особливостей та виявляється у активній діяльності особистості. Тому в структурі екологічної компетентності старшого дошкільника ми виділяємо когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий, ціннісний і поведінково-діяльнісний компоненти. Розглянемо докладніше кожний із них, їх особливості стосовно дітей старшого дошкільного віку.

Почнемо з когнітивного компоненту, оскільки він є основою відповідального ставлення особистості до природи, екологічно спрямованого мислення, практичних навичок екологічно доцільної поведінки в системі «людина – природа», мотивації та активної природоохоронної діяльності, усвідомлення власної причетності до збереження, відтворення й охорони природного середовища.

Основними елементами когнітивного компонента є знання про: процеси і явища, які мають місце у природі і суспільстві; роль і призначення людини у сучасному світі, тобто первісні елементи сучасної природничо-наукової (в тому числі й екологічної) картини світу; знання головних законів екології, їх масштабність; знання особливостей раціонального використання природних ресурсів (вода, газ, ліс тощо); знання про найбільші екологічні проблеми та причини їх виникнення; знання про якість навколишнього середовища, про екологічні проблеми на Україні; знання способів вирішення екологічних проблем, збереження природи, допомога рослинам і тваринам.

Також складовою когнітивного компонента є екологічні переконання (до природи треба ставитися відповідально, оберігати все живе; допомагати, чим можемо; розв’язувати проблеми екології можна тільки спільними зусиллями, спираючись на знання законів природи). Набуті екологічні знання є власним надбанням дитячої особистості, вони формуються під впливом інформації екологічного змісту, яку отримує дитина з різних джерел. Оскільки будь-яка діяльність обумовлюється і визначається, насамперед, цілями, базового значення набувають знання щодо цілей екологічної діяльності: зберегти природу задля збереження можливості життя на планеті Земля.

Аналізуючи вимоги до результатів освітньої роботи з лінії «Дитина у природному довкіллі» згідно Базового компоненту дошкільної освіти, зупиняємося на наступних: дитина знає, що все живе дихає повітрям, що в надрах землі

знаходяться корисні копалини (газ нафта, вугілля), за рахунок яких ми маємо певні цивілізаційні блага (світло, газ, опалення, паливо, енергію), що люди обробляють ґрунт для вирощування їстівних і цілющих рослин. Знає, що на нашій планеті вода є у річках, озерах, океанах і морях, льодовиках та під землею; вода океанів, морів солонна, а річок і озер - переважно прісна; у воді живуть тварини і рослини; без води припиниться життя. Розуміє значення води для себе особисто (вживання внутрішньо і гігієнічні процедури). Усвідомлює різноманітність рослинного та тваринного світу, залежність людини від нього, має уявлення, що тваринам і рослинам для життя потрібен кисень, вода, ґрунт, поживні речовини, їжа. Знає, за яких обставин вони можуть загинути. Дитина розуміє, що природне довкілля змінюється, і далеко не завжди в кращу сторону, внаслідок людської діяльності. Має уявлення, що люди здійснюють природоохоронні заходи задля збереження і відновлення рослин та тварин, які є рідкісними і можуть зникнути. Володіє знаннями про життєдіяльність людини у природному довкіллі свого регіону. Сприймає природу як цінність. Має знання про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи, її розмаїття, краси; про необхідність дотримання правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, заощадливого використання багатств природи, використання води, електричної та теплової енергії в побуті [4, с. 11-13].

Мотиваційний компонент передбачає сформованість системи мотивів, що спонукають дитину до екологічно доцільної діяльності, потреби раціонально використовувати природні ресурси, чомно поводити себе з природою, переконаність у причетності до охорони навколишнього середовища, бажання брати участь у природоохоронній діяльності. Спираючись на концепцію сталого розвитку, яка виходить з необхідності у вирішенні проблем навколишнього середовища синтезу таких взаємопов'язаних аспектів, як природа, суспільство, економіка, мотиваційний компонент, окрім особистісних мотивів, також повинен включати соціально значущі мотиви екологічної діяльності, зокрема: бажання зберегти природні багатства для майбутніх поколінь, подбати про екологію планети задля можливості життєіснування на ній через сотні років. Однією з важливих умов формування екологічної компетентності є перетворення зовнішніх мотивів у внутрішні мотиви і стимули, що сприятиме здійсненню природобезпечної діяльності без контролю дорослого.

Часто дитина стає на шлях вибору: як вчинити, як їй підказує бажання чи так, як вимагають закони природи. І для обрання правильного шляху неодмінно треба докласти вольових зусиль. Тому наступний виокремлений нами компонент – емоційно-вольовий. Дитина шостого року життя вже здатна до вольових актів, що передбачають боротьбу мотивів, здійснення самообмеження, спроможна здійснювати на базовому рівні моральний самоконтроль, свідомо підпорядковувати діяльність екологічно значущим цілям. Для здійснення екологодоцільних вчинків треба розвивати такі вольові якості, як дисциплінованість, організованість, самостійність, наполегливість, ініціативність. Також дитина від спілкування з природою повинна отримувати позитивні емоції і акцентувати на них свою увагу: радість, захват, щастя, захоплення, здивування, гордість, задоволення. Досвід отримання позитивних емоцій від взаємодії з природою спонукатиме дитину до повторення дій, які призводили до її позитивного настрою.

Безперечно, на формування екологічної компетентності впливають домінуючі цінності. Тому ми виокремлюємо ціннісний компонент і пропонуємо його

наповнити соціоприродними, еколого-моральними, еколого-естетичними, еколого-гуманістичними цінностями. Під ціннісними орієнтаціями особистості ми розуміємо вибір дитиною певних матеріальних і духовних цінностей як об'єктів, які визначають її спосіб життя, цілеспрямовану діяльність задля збереження оточуючого середовища [5].

Останній виокремлений нами компонент – поведінково-діяльнісний. Він включає: природоохоронну діяльність (догляд за кімнатними рослинами, городом чи квітником, закріпленням за групою, розчищення своєї ігрової площадки, підгодовування пташок взимку, майстрування для них годівничок, шанобливе ставлення до зелених насаджень та квітів під час прогулянок з батьками, садівництво на домашньому городі тощо); уміння дотримуватися правил поведінки у природі; екологічну розвідку околиць, прокладання екологічних стежок; екологічно-доцільне використання ресурсів (економне використання води, світла, паперу); уміння оцінювати характер і направленість негативних впливів заводів, фабрик на природні комплекси та їх компоненти; уміння дотримуватися правил техніки безпеки у надзвичайних ситуаціях природного чи техногенного характеру; уміння творчо вирішувати навчальні екологічні завдання.

Загалом цей компонент відображає відношення дитини до природного довкілля і є кінцевим результатом екологічного виховання. Спираючись на дослідження С. Ніколаєвої [64, с. 158], зазначимо, що сформованість екологічної компетентності діти можуть демонструвати у таких видах діяльності:

1) сюжетно-рольовій грі, яка відображає різні події в природі або природодотичну діяльність дорослих;

2) практичній діяльності по створенню або підтримці умов для живих об'єктів у зеленій зоні дитячого садка (праця в природі);

3) діяльності по відновленню предметів (лагодження іграшок, книг та ін., що хоч і не прямо, але має відношення до збереження природних багатств);

4) створенню продуктів у галузі образотворчого мистецтва на основі вражень від природи або діяльності людей в природі;

5) спілкуванні з природою, добровільному контакті з об'єктами рослинного і тваринного світу (це комплексна діяльність, що включає спостереження, оціночні судження, милування, пещення, дії по догляду, приручення і дресирування тварин);

6) експериментуванні (це практична пізнавальна діяльність з об'єктами природи, що супроводжується спостереженням, висловлюваннями з приводу отриманих результатів). Експериментування з живими об'єктами є позитивною діяльністю лише в тому випадку, якщо пошукові дії здійснюються з урахуванням потреб живої істоти і не здійснюють деструктивного впливу;

7) мовній діяльності (питання, повідомлення, участь в бесіді, діалозі, обмін інформацією, враженнями, уточнення уявлень про природу за допомогою слова);

8) спостереженні (самостійна пізнавальна діяльність, забезпечує отримання інформації про природу і діяльність людей в природі);

9) перегляді книг, картин, телепередач природознавчого змісту (діяльність, що сприяє отриманню нових і уточненню наявних уявлень про природу).

Спостереження за самостійною діяльністю дітей, аналіз її змісту дають можливість вихователю проаналізувати індивідуальні особливості малюків, рівень їх екологічної компетентності.

Структурний взаємозв'язок компонентів екологічної компетентності дитини можна представити таким чином: потреба жити, саморозвиватися спонукає до

встановлення гармонійних стосунків з природою, мотивує практичну екологічну діяльність. Екологічні знання дають основу для діяльності, забезпечують усвідомлення цінності природи. Привласнення цих цінностей забезпечує емоційно-вольову регуляцію своєї поведінки на користь природи. Трансформація системи потреб здійснюється у відповідності із метою та завданнями сталого розвитку.

Таким чином, ми з'ясували, що екологічна компетентність старшого дошкільника – це складна і багатофакторна характеристика, формування якої потребує, насамперед, виділення і дослідження її компонентів. У її структурі ми виокремили когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий, ціннісний і поведінково-діяльнісний компоненти.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богуш. — К.: Видавництво, 2012. — 26 с.
2. Колесник Н.Є. Теорія і практика підготовки вчителя початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів: інтегративний підхід// Проблеми освіти: Збірник наукових праць. — Вип. 85. — Спецвипуск. — Вінниця — Київ, 2015. — С. 58-63.
3. Максимова О.О. Формування екологічної компетентності як складової готовності дитини до школи / О.О. Максимова // Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип.24 (1-2018). – Ч.1. – Кам'янець-Подільський, 2018. – С. 329 – 334.
4. Николаева С.Н. Методика экологического воспитания дошкольников / С.Н.Николаева // Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. — 2-е изд., испр. — М.: «Академия», 2001.— 184 с.
5. Федорова М. А. Особливості формування системи особистісних цінностей у дітей // Сучасні підходи до організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти та початковій школі: зб. науково-метод. праць / за заг. ред. О.О.Максимової, М. А.Федорової. — Житомир: ФОП Левковець, 2018. — С. 9-12.
6. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників : метод. посіб. / З. П. Плохій. - Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002. - 173 с.

Махнюк А.В.,

студентка 11 Мд-дошк групи ННІ педагогіки;

Костюшко Ю.О.

доцент, кандидат педагогічних наук

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МЕТОДИКИ Л.Б. ФЕСЮКОВОЇ

Постановка проблеми. Розвиток зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку посідають центральне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в дошкільному навчальному закладі. Навчання зв'язному мовленню одночасно є і метою і засобом практичного опанування мовою.

Ефективність розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку залежить від вибору методики, за допомогою якої дошкільники будуть навчатись. Саме тому питання розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку засобами методики Л.Б. Фесюкової сьогодні є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методики розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку все частіше постають на сьогодні у фокусі наукових досліджень сучасних мовознавців. Зокрема, розвиток зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку засобами методики Л.Б. Фесюкової досліджували такі українські науковці: М. Висотін, В.М. Владимірова, С.В. Вовкун, Д.А. Кондратьєва, О. Кравченко, Н. Кузьменко, Н.Г. Петриченко, К.О. Тимофєєва, О.М. Тютюнник та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити розвиток зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку засобами методики Л.Б. Фесюкової.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зв'язне мовлення є єдиним смисловим та структурним цілим, яке містить тематичні і логічні пов'язані між собою відрізки і відображає суттєві сторони предметного змісту. У виникненні комунікативного мовленнєвого завдання, що передбачає ініціативну мовленнєву дію, вирішальну роль відіграє спеціалізоване мовлення дорослого, адресоване дошкільгик. З лінгвістичного погляду, продуктом діяльності спілкування є мовний текст у формі монологу або діалогу.

Богуш А. зазначає, що мовленнєвотворча діяльність дітей дошкільного віку – це діяльність, у якій через складання різних типів зв'язних висловлювань дитина відбиває почуття, уявлення, враження, образи, уяви, що навіяні художніми текстами і сприйманням довкілля. Вищим щаблем мовленнєвотворчої діяльності є словесна творчість як спеціально організований, зумовлений мотивацією процес створення твору в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання. Мовленнєвотворча діяльність створює підґрунтя для самовираження дитини, тобто дає можливість дитині розкривати своє „Я”, свою індивідуальність; виявляти (переважно в художній творчості, в художньому образі) свої думки, настрої, переконання [1, с. 12].

Ласкова А.О. вважає, що розвиток зв'язного мовлення передбачає роботу над фонетичною, лексичною та граматичною компетенціями. Завдання вихователя полягає у тому, щоб навчити дошкільника правильно та чітко вимовляти звуки рідної мови, диференціювати близькі та схожі звуки, помічати помилки у власній звуковимові. У процесі навчальної діяльності дошкільник має засвоювати нові слова та правильно їх вживати, тим самим, поповнюючи власний словниковий запас. Важливо дати дошкільнику можливість оволодіти майстерністю правильного комбінування слів різного ступеня складності, визначити тонкощі семантичної різниці між багатозначними словами. Фразеологічні звороти та елементи усної народної творчості у мовленні є показником ерудиції та багатогранності особистості, тому цьому розділу рідної мови вихователь має приділити значну увагу. Також дошкільник має навчитись правильно вживати граматичні категорії, синтаксично вірно будувати як прості, так і складні речення. Дошкільник має оволодіти навичками корекції та самокорекції мовлення, усвідомити, що це допоможе йому порозумітися з оточуючими [4, с. 10].

В.О. Сухомлинський акцентував увагу педагогів на використанні казки як засобу розвитку творчого мовлення і вважав, що першим завданням школи є «навчити дітей добре мислити і говорити», а розпочинається ця робота вже зі старшими дошкільниками. Основною метою розвитку мовлення є озброїти дітей умінням правильно, з дотриманням високої мовленнєвої культури, зв'язно висловлювати свої думки. Для досягнення цієї мети необхідно постійно працювати над усіма компонентами мови: звуком, словом, словосполученням, реченням,

текстом. Казка є одним із вирішальних факторів, що визначають розвиток словесної творчості дошкільника [5, с. 189].

На думку сучасного лінгводидакта Іщенко Л., казка – це усний народний твір, який виник у безпосередньому спілкуванні оповідача із слухачами; зв'язний текст розповідного характеру, з вигаданим, часто фантастичним змістом, якому притаманні всі риси зв'язного тексту: тематична єдність, наявність заголовку, змістова завершеність, інформативність викладу, цілеспрямованість, інтеграція, структурна організація (приказка, зав'язка), зв'язок між частинами (казковими віхами), відпрацьоване мовлення відповідно розмовного стилю мови. Логічно послідовний виклад, чітка побудова, влучність у вживанні фразеологізмів викликають неусвідомлене задоволення, сприяють засвоєнню традицій зв'язного мовлення. Лексика казок точно відповідає особливостям предметно-образного мислення дитини [3, с. 65].

Педагогічними умовами розвитку творчого мовленнєвого самовираження дошкільника за допомогою казки, на думку Богуш А., є: занурення дітей у світ художнього тексту; максимальна мовленнєва активність дітей у роботі з текстом; наявність позитивних емоційних стимулів у складанні творчих розповідей; створення ситуацій успіху в мовленнєво-ігровій діяльності дітей; стимулювання творчого мовленнєвого самовираження і творчої ініціативи дітей в ігрових ситуаціях [1, с. 13].

Засобами зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку за допомогою казки можуть стати: мовні засоби – образні вирази, приказки, прислів'я, зачини і кінцівки, порівняння, пісеньки, звуконаслідування (імітація), – інтонаційні засоби виразності. Немовні засоби виразності: міміка, жести, рухи, дії, покази.

Існують різні методики розвитку зв'язного мовлення. Сьогодні для дітей старшого дошкільного віку педагоги часто використовують методику Л.Б. Фесюкової. У віці 2-5 років діти починають і вчать говорити, тож казка стає поштовхом до розвитку зв'язного мовлення, образного мислення та пізнавального інтересу [7, с. 386].

Методику розвитку зв'язного мовлення Л.Б.Фесюкової ще називають «Виховання казкою», яка містить нетрадиційний підхід в роботі вихователів за допомогою казки. За методикою Л.Б.Фесюкової казка розробляється за схемою, яка складається з семи розділів: моральний урок, виховання добрих почуттів, мовна зарядка, розвиток мислення та уяви, казка і математика, казка і екологія, казка розвиває руки.

Методику розвитку зв'язного мовлення Л.Б.Фесюкової сприяє розширенню словникового запасу, допомагає правильно будувати діалоги, впливає на розвиток мовлення. Зокрема, методами цієї методики можуть стати:

- уміння ставити запитання (на думку психологів, уміння правильно сформулювати запитання є одним з показників успішного розвитку дошкільників);
- конструювання слів, словосполучень, речень;
- зрифмувати два слова, а потім перейти до римованого ланцюжка;
- скласти довге речення у грі «Від кожного – по словечку»;
- скласти записку, лист, телеграму [6, с. 464].

Для розвитку зв'язного мовлення, Л.Б.Фесюкова радить придумати нові назви до відомих казок або придумувати нових персонажів. Щоб ускладнити сприймання казки, можна використати такий прийом – вилучити з казки всі дієслова або іменники, або частини слів.

На думку Л.Б.Фесюкової, важливим є виховання чуттєвості до слова за допомогою таких прийомів роботи з казкою: знайти лагідні, красиві, казкові, сумні слова; скласти довге і смішне слово; розбір слів однакових за написанням, але різних за значенням; пояснити походження слів; вимовити без голосних будь яке слово, запропонувати дитині впізнати його.

Великого значення набуває зв'язок мовленнєвої і розумової діяльності. В зв'язку із цим Л.Б.Фесюкова пропонує завдання «Визначте зайве слово», або метод «Метод шифрів» (шифрувати можна назви казок, імена героїв): перевернути слово зліва направо; зобразити догори ногами всього дві букви слова; зашифрувати слово або фразу за допомогою прапорців; зашифрувати короткий текст за допомогою азбуки Морзе.

На думку Л.Б.Фесюкової, вдалим прийомом розвитку зв'язного мовлення є використання на занятті з дошкільником «наскрізного» персонажа. Мовленнєві ситуації можуть бути різними. Для підвищення мотивації до виконання завдань за казковим сюжетом використовують наскрізні персонажі, які достатньо відомі дітям завдяки дитячим ігровим журналам «Пізнайко» та «Вулик»: Борсучок Пізнайко та всі його друзі – Білочка Проня, Хом'ячок Ласунчик, Стара Ворона, Бджілка Жужка, Крокодил Крокі, Жабка Жанка та ін. Так, Білочка Проня сильно замерзла, і її зуби стукають від холоду, а дорослий при цьому в подиві і не розуміє, що вона говорить. Або Хом'ячок Ласунчик забув слова, які були засвоєні на попередньому занятті, і пропонує дитині пригадати їх, називаючи їх трохи неправильно або невиразно (наголос, невимовляння першого звуку); Жабка Жанка застудилася і називає слова з хрипотою («промовляння в ніс»); Бджілка Жужка так перелякана, що називає слова, заїкаючись, тощо. У результаті відбувається не тільки запам'ятовування нових слів, а і діалог між дошкільником та персонажем, який викликає в неї цікавість у спілкуванні з цим героєм [6, с. 464].

Висновки. Отже, методика Л.Б.Фесюкової дозволяє через спеціально відібрані казки сприяти розвитку зв'язного мовлення, творчих здібностей як компонента креативності дошкільника, вміння вільно і творчо використовувати мову та мовлення в різних життєвих ситуаціях. Занурюючись у світ казок, діти вчаться спілкуватись, тонко відчувуючи казкові образи. Оповідь казки з подальшим переказом сприяє розвитку мислення і збагачення словника дитини.

Список використаної літератури

1. Богуш А. Мовленнєво-творчі прояви дітей в ігрових казкових ситуаціях у педагогічному вимірі В. Сухомлинського. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. 2013. Вип. 123(1). С. 11-14.
2. Борецька Н.О. Розвиток зв'язного мовлення. Ділові папери. Оголошення. План роботи. Педагогічний пошук. 2014. № 4. С. 48–49.
3. Іщенко Л. Казка як засіб розвитку мовленнєвої творчості дітей дошкільного віку. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2008. Вип. 26. С. 64-69.
4. Ласкова А.О. Методи розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови як одна з передумов розвитку комунікативної компетентності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014. № 12. С. 9-11 .
5. Сухомлинский В.А. Комната сказки. Избранные произведения в 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1980. Т. 3. С. 188-200.
6. Фесюкова Л.Б. Виховання казкою: Для роботи з дітьми дошкільного віку. - М.: ТОВ «Видавництво АСТ», 2000. 464 с.

Микитенко М. В.,
вихователь
спеціаліст II категорії
(ДНЗ №19 м. Коростеня)

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

*«Скажи мені - і я забуду,
Покажи мені - і я запам'ятаю,
Дай спробувати - і я зрозумію»
Китайське прислів'я*

Особливе значення для розвитку особистості дошкільника має усвідомлення ним взаємозв'язку між природою і людиною та зв'язків у природі. Саме тому корисно залучати дітей до пошуково-дослідницької діяльності, що спонукатиме їх до творчості, самостійного пошуку причинно-наслідкових зв'язків, способів дії. Усе це стимулює дитячу активність, створює умови для особистісного зростання й психічного розвитку.

У дошкільному дитинстві закладається підґрунтя уявлень про навколишній світ, об'єкти, явища дійсності, взаємозв'язки в довкіллі. Пізнавальні можливості дітей у цей період досить високі. Вони добре засвоюють не лише зовнішні ознаки предметів та явищ, а й їх внутрішні істотні зв'язки. Крім того, активно формується здатність до початкових форм абстрагування, узагальнення, умовисновків.

В основі успішного засвоєння будь-яких нових знань, умінь і навичок лежить мислення. Тому так важливо сформуванню основи образного та логічного мислення дошкільників ще до того, як вони розпочнуть навчання у школі. Поєднати ці види мислення дає змогу пошуково-дослідницька діяльність.

Дошкільники охоче беруть участь у пошуково-дослідницькій діяльності. Їхнє прагнення до нових вражень, допитливість, постійне бажання експериментувати та самостійно шукати істину поширюється на всі сфери життєдіяльності. Важливо організувати освітній процес так, щоб він відповідав всім дитячим потребам. Це можливо за умови, якщо освітній процес буде «проблемним»: міститиме елементи самостійної дослідницької роботи й спрямовуватиме дітей на творчий пошук. Тобто діяльність дітей буде не продуктивною, а творчою [2, с 24].

За твердженням академіка Бориса Ліхачова, педагогічна технологія є сукупністю психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і поєднання форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів, вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу. До локальних педагогічних технологій дошкільної освіти належить експериментально-дослідницька діяльність дошкільників у природі. Вона є синкретично єдиною інтелектуальною та практичною діяльністю, спрямованою на пізнавальний розвиток особистості через сприймання ознак, якостей, властивостей об'єктів навколишнього світу природи. Експериментально-дослідницька діяльність дошкільників у природі є основою емпіричного пізнання довкілля, джерелом знань та розвитку пізнавальних інтересів. Виникає вона в період раннього дитинства і триває протягом усього життя людини. Найбільш значимою експериментально-дослідницька діяльність є у період від трьох до десяти років, коли дитина інтенсивно освоює довкілля та набуває життєвої компетентності [1, с 10].

Метою статті є аналіз специфіки пізнавальної активності дошкільників та форм їх прояву з метою популяризації та розвитку через пошуково-дослідницьку діяльність.

Зважаючи на велике значення експериментування для психічного розвитку дитини в дошкільному закладі, було відкрито окрему дитячу міні лабораторію, обладнану необхідним устаткуванням і матеріалами.

Робота в дитячій лабораторії розпочинається з екскурсії, під час якої діти знайомляться з господарем лабораторії та з її мешканцями-устаткуванням та правилами поведінки.

Після проведення експериментів у дітей виникає безліч питань, в основі яких лежить пізнавальний мотив. Дорослому варто не поспішати з відповіддю, а сприяти тому, щоб діти знайшли їх самостійно.

Робота в лабораторії знаходить відбиття і в креативній діяльності дітей. Так, після проведення експериментів зі звуком можна створювати з дітьми свої музичні інструменти з підручного матеріалу. Для батьків вихованців можна створювати, записувати і гарно оформити перелік креативних висловів дітей на різні теми [3, с 16].

Для засвоєння об'єму знань, визначеного програмою розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля», необхідна активна організація пізнавальної і практичної діяльності дітей. Формуючи систему знань про навколишню дійсність, вихователь вибирає з програми той зміст знань, який можливо засвоїти методом пошукової діяльності. Він організовує життєві ситуації, направляючи дітей на визначення пізнавальних задач. В процесі аналізу запропонованих ситуацій у дітей виникає необхідність співвіднести набуті знання з тим, що вони безпосередньо сприймають. Пошукова діяльність починається з того, що відомо, а що ні. Усвідомлення проблемної ситуації закінчується постановкою пізнавальної задачі – «Що відбувається і чому так відбувається?»

Для забезпечення екологічної компетентності дитини дошкільного віку в закладі широко використовується дослідницька діяльність, яка в своїй структурі має ряд етапів:

- **Перший етап** - підготовка дітей до досліду. Вихователь проводить з дітьми бесіду, щоб зацікавити їх дослідом, виявляє знання. Наприклад: «Як ви гадаєте, діти, дерева взимку живі? А чому вони не замерзають від сильного морозу?»
- **Другий етап** - початок досліду: обговорення умов і висування припущень: «Діти, я читала, що дерева не замерзають тому, що в їхньому соку багато цукру. Давайте поставимо на мороз дві скляночки: в одній буде проста вода, а в другій - з цукром. Як ви гадаєте, в якій склянці вода швидше замерзне?»
- **Третій етап** - хід досліду. Спостереження дітей за ходом досліду, обмін думками.
- **Четвертий етап** - заключний: обговорення наслідків досліду.

Дуже важливим є ***етап перевірки гіпотези***. Щоб застерегтися від неправильних засобів та способів, вихователь мусить логічно правильно продумати свою діяльність і діяльність дітей, методично її забезпечити, визначити послідовність етапів роботи, способи поетапної фіксації результатів, основні та допоміжні засоби й матеріали, тобто планування роботи вихователя повинно повністю підпорядковуватись єдиній меті, обґрунтованому переходу теоретичних уявлень на рівень узагальнених та систематизованих знань.

Як результат - дослідницька діяльність позитивно впливає на пізнавальний розвиток дошкільників. Діти стають більш креативними та активними, проявляють свою зацікавленість, допитливість та інтерес до об'єктів і суб'єктів навколишнього середовища, що сприяє формуванню в них стійкого пізнавального інтересу. Крім того, діти здатні навчитися синтезувати інформацію та висловлювати оригінальні ідеї, почувати себе вільними й активними.

Висновки. Досліди — це важливий шлях пізнання. Цінність їх полягає в тому, що для власної діяльності діти не отримують готових знань від педагога. Досліджуючи те чи інше явище, дитина отримує знання у певній логічній послідовності.

Тож дитяче експериментування дає змогу значно збагатити освітній процес закладу дошкільної освіти, зробити його сучасним і ефективним, поліпшити його якість. В ході пошуково-дослідницької діяльності діти отримують змогу застосовувати знання з різних галузей на практиці, відчувати впевненість у собі, успішність, самостійність.

Отже, пошуково-дослідницька діяльність дітей є важливою та ефективною ланкою в освітньому процесі, більш повно задовольняє природну допитливість дошкільнят, розвиваючи їх пізнавальну активність.

Список використаної літератури

1. Вихователь – методист дошкільного закладу. – Київ, «МЦФЕР – Україна», 2012. - № 11.
2. Вихователь – методист дошкільного закладу. – Київ, «МЦФЕР – Україна», 2013. - № 8.
3. Вихователь – методист дошкільного закладу. – Київ, «МЦФЕР – Україна», 2019. - № 5.
4. Дошкільневиховання. – Київ, «Світоч», 2007. – № 5.
5. Лисенко Н.В. Організація пошуково-дослідницької роботи в дитячому садку. – Київ: РУМК, 1990.
6. Лохвицька Л.В. створення навчально-ігрового довкілля для пізнавального розвитку дошкільника //Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. – Київ: Контекст, 2000.
7. Біла І. М. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників / І. М. Біла. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В. С., 2009.

Науменко А. В.,

студентки МпЗ 21 групи;

Рудницька Н. Ю.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ

Формування математичних уявлень для дітей є важливим для їх інтелектуального розвитку та формування часово-просторових уявлень.

Математичний розвиток дитини передбачає активізацію його основних розумових процесів. Формування та закріплення математичних знань, вмінь та навичок можливе за умови створення проблемних ситуацій, які мотивують дитину мислити та знаходити правильний варіант дій. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» передбачає створення сприятливих умов для

особистісного становлення творчої самореалізації кожної дитини та формування у неї життєвої компетентності [1, с. 7].

Це передбачає поступовий перехід від навчально-дисциплінарної моделі освіти до особистісно-орієнтованої, яка спрямована на організацію „повноцінної життєдіяльності самої дитини як її активного суб’єкта” .

У завданнях з логіко-математичного розвитку традиційний математичний аспект знань поєднаний з логічним. Можливість і доцільність поєднання логічного та математичного аспектів були предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, як одне з основних завдань, що мають розв’язуватися в дошкільному віці, визнано перехід від конкретних емпіричних знань до понять наукового характеру. За основу введення таких понять беруться різні математичні та логічні дії .

У наукових дослідженнях доведено спроможність дітей старшого дошкільного віку розуміти нескладні за змістом наукові поняття Л. Виготський, П. Гальперін, Є. Кабанова-Меллер, З. Калмикова, О. Леонт’єв, Н. Менчинська, С. Рубінштейн, Н. Талізїна, А. Усова, виявлені суттєві зв’язки дійсності, які є доступними дошкільникам у предметно-чуттєвій пізнавальній діяльності (Л. Венгер, О. Запорожець), генезу поняття «число» й особливості усвідомлення дітьми числових абстракцій (М. Вовчик-Блакитна, П. Гальперін, В. Давидов, Г. Костюк); розроблено найоптимальніші форми і методи навчання дошкільників (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, Е. Карпова) [2, с. 15].

Н. Баглаєва, дає визначення дефініціям «логіко-математичний розвиток» і «логіко-математична компетентність», які покладено в основу змістових ліній Базового компоненту дошкільної освіти та детально висвітлені у Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні .

Логіко-математична компетентність старшого дошкільника характеризується цілим комплексом умінь.

Зокрема, дитина:

- здійснює серіацію за величиною, масою, об’ємом, розташуванням у просторі, перебігом подій у часі; класифікує геометричні фігури, предмети та їх сукупності за якісними ознаками та чисельністю;

- вимірює кількість, довжину, ширину, висоту, об’єм, масу, час;

- здійснює найпростіші усні обчислення, розв’язує арифметичні та логічні задачі;

- виявляє інтерес до логіко-математичної діяльності;

- прагне знаходити свої шляхи розв’язання завдань, самостійно виводить нові знання із засвоєного;

- уміє розмірковувати, обґрунтовувати, доводити й відстоювати правильність свого міркування;

- правильно користується виразами, що означають положення предметів у просторі, вказує напрямки, пов’язані з орієнтацією у часі;

- довільно, у потрібний момент, відтворює знання, легко й швидко використовує їх у різних життєвих ситуаціях, проявляє у різних формах активності.

Для успішного формування логіко-математичних понять та ефективного розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку необхідно розробити цілісний комплекс завдань, дидактичних ігор і вправ з формування та розвитку кожного поняття у процесі пізнавальної діяльності дитини з визначенням часу їх проведення і місця в режимі ДНЗ.

Даний комплекс складається з урахуванням складності й обсягу навчального матеріалу, вікових та індивідуальних особливостей дітей старшої групи. Він передбачає формувальні, закріплюючі та контрольні заняття, розвивальні ігри з розширення й узагальнення знань, продуктивні і репродуктивні вправи на розвиток предметних і розумових дій, завдання для самостійної та індивідуальної роботи дітей. Відповідно до цього змісту доцільно планувати та розробляти дидактичний матеріал для роботи з дітьми.

Робота зі старшими дошкільниками з формування логіко-математичних понять передбачає систематичність, цілеспрямованість і має здійснюватися з опорою на ті види діяльності, які найбільше сприяють розумовому розвитку дитини.

Зрозуміло, що головна роль на заняттях відводиться розвитку дітей, тому заняття не замінюються ніяким іншим видом діяльності, навіть грою, особливо у старшому дошкільному віці, оскільки для переходу дитини від одного виду провідної діяльності до іншого необхідне формування певного рівня готовності. Ігрова діяльність на заняттях у старшому дошкільному віці не повинна займати більшу частину заняття, навіть у тому випадку, коли ігри добираються на закріплення навчального матеріалу і забезпечують математичну підготовку дитини. Головним засобом організації навчання старших дошкільників є пізнавальні завдання і вправи з формування, закріплення та розширення знань, а також проблемні завдання, що сприяють розвитку навичок використання отриманих знань у нових практичних умовах [4, с. 3-4].

Крім того, розроблені спеціальні проблемні ситуації дидактичні вправи-таблиці, спрямовують увагу дітей на розв'язання різноманітних логіко-математичних завдань та розвивають їх кмітливість. Діти вчаться міркувати, доводити свою думку, обґрунтовувати її, робити висновки. Самостійне придумування розповідей за картинками надає простору дитячій уяві, сприяє розвитку мови, мислення. Проблемна ситуація має функціональну характеристику, оскільки є компонентом проблемного навчання. Проблемне навчання спрямоване на формування пізнавальної самостійності дітей, розвиток логічного, раціонального, критичного і творчого мислення і пізнавальних здібностей. У цьому і полягає головна відмінність проблемного навчання від традиційного пояснювально-ілюстративного навчання.

Створення проблемних ситуацій активізує здатність дитини вирішувати певні протиріччя. Основними етапами здійснення проблемного навчання є:

- 1) виникнення (постановка) проблемної ситуації;
- 2) усвідомлення складності (суперечності) і постановка проблеми (формулювання проблемного завдання);
- 3) пошук способу розв'язання проблемної задачі шляхом висунення припущень, гіпотез зі спробою відповідного обґрунтування;
- 4) доказ гіпотези;
- 5) перевірка правильності рішення проблемної задачі [3, с. 58].

Головними умовами успішного проведення проблемного навчання:

- забезпечення достатньої мотивації дітей, яка здатна викликати та підтримати інтерес до змісту проблем під час навчання;
- доступність запропонованих проблемних ситуацій, правильне співвідношення відомого та невідомого;
- значення інформації для дітей, що отримується під час вирішення проблемних питань;

- необхідність «діалогічного доброзичливого спілкування педагога з дітьми, коли з увагою і заохоченням відносяться до всіх думок, гіпотез, висловлених учнями» [5, с. 25].

Використання проблемних ситуацій спрямоване на формування пізнавальної самостійності дітей, розвиток логічного, раціонального та креативного мислення, пізнавальних здібностей. Основними перевагами проблемного навчання є:

- самостійність дітей;
- формування пізнавального інтересу, особистісної мотивації дітей;
- розвиток розумових здібностей дітей.

Отже, на основі теоретичного аналізу визначеної проблеми можна зробити наступні висновки:

1. Важливою передумовою формування особистості дошкільника та його орієнтації в оточенні є формування елементарних математичних уявлень у дітей на кожному віковому етапі. Впродовж тривалого часу досліджувалась проблема організації математичної діяльності дітей дошкільного віку, що визначається відповідним змістом, формами та методами навчання.

2. Старший дошкільний вік характеризується специфічними особливостями, які слід враховувати під час організації роботи з формування математичних знань, вмінь та навичок. Відповідно до програмних вимог діти мають засвоїти рахунок в межах 10 в прямому та зворотньому порядку, знати основні геометричні форми та називати їх, вміти вимірювати, орієнтуватися в часі та просторі.

3. Створення проблемної ситуації є одним із ефективних методів розвитку математичних вмінь дітей. Проблемне навчання спрямоване на формування пізнавальної самостійності учнів, розвиток логічного, раціонального, критичного і творчого мислення і пізнавальних здібностей. У цьому і полягає головна відмінність проблемного навчання від традиційного пояснювально-ілюстративного навчання.

Список використаної літератури

- 1.. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 6 – 9.
2. Щербакова К. Й. Теорія і методика математичного розвитку. 2005. Євр. Університет. – 262 с.
3. . Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. - Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.
4. Баглаєва Н. І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят / Н. І. Баглаєва // Дошкільне виховання. – 1999. – № 7. – С. 3-4.
5. . Столяренко Л.Д. Педагогіка / Л.Д. Столяренко. – Ростов н / Д.: Фенікс, 2003. – С. 25-27.
6. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А.М. Матюшкин. – М., 1972. – 392 с.

Новицька Ж. Л.,

вихователь ДНЗ № 3 м. Коростеня,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пріоритетна роль в умовах розбудови української держави належить патріотичному вихованню. Про це свідчать державні документи: Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Базовий компонент

дошкільної освіти[1], «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави», «Концепція патріотичного виховання учнівської молоді», Національна доктрина розвитку освіти України.

Дошкільний вік – початковий етап становлення особистості. Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним із ними.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

Аналіз становлення та розвитку ідей патріотичного виховання вказує на те, що ця проблема завжди займала одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній думці. Упродовж багатьох століть до неї зверталися видатні вчені, педагоги, психологи, філософи, політичні діячі[2]. У сучасній вітчизняній педагогічній науці різні аспекти патріотичного виховання розробляли І.Бех, Ю.Завалевський, П.Ігнатенко, К.Чорна, О.Сухомлинська та інші. За останні роки ця проблема досліджувалася в дисертаційних роботах Т.Гавлітіної, В.Коваля, О.Коркішко, О.Красовської, П.Оніщука, І.Охріменка, Р.Петронговського, С.Рашидової та інших. Виховна робота з формування патріотичних почуттів у дошкільників має величезне значення. Дослідження проблеми патріотичного виховання дошкільників ґрунтується на фундаментальних працях у галузі національної системи виховання, концептуальних положеннях національної освіти та виховання (А.Алексюк, І.Бех, О.Вишневський, Т.Усатенко).

У сучасній педагогічній літературі виділяють щонайменше три різновиди патріотизму :

- 1) етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо;
- 2) територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі (до місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася;
- 3) державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний із почуттям громадянськості. Головна функція патріотичних почуттів полягає у позитивному ставленні до свого народу, Батьківщини. В.Вугрич зазначає, що суб'єктом патріотизму є людина як суспільна істота, а об'єктом – народ, Батьківщина[2].

Нині патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, що передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіт національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини.

До основних завдань патріотичного виховання дітей дошкільного віку належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до – рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);

- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- виховання почуття власної гідності як представників свого народу;
- формування толерантного ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей[3].

Виховання любові до Батьківщини, до своєї Вітчизни – завдання надзвичайно складне, особливо коли мова йде про дітей дошкільного віку. Однак значною мірою така складність виникає при спробі переносити на дітей «дорослі» показники проявів любові до Вітчизни. Досягти якісного рівня патріотичного виховання дошкільників не можна без урахування специфіки окремих регіонів, їх національних особливостей. Дошкільний вік як період становлення особистості має свої потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів, до яких і відноситься почуття патріотизму[3]. Для того щоб визначити специфіку процесу формування в дітей любові до Вітчизни, необхідно визначитися у природі самого патріотичного почуття, його структурі, змісті, а також простежити його народження, джерела (на основі яких почуттів воно формується або, точніше, без якої емоційно-пізнавальної основи не може з'явитися це складне інтегральне почуття). Справді, якщо патріотизм – це почуття приязні, відданості, відповідальності до своєї Батьківщини, то дитину ще в дошкільному віці необхідно навчити бути приязною (до чого-небудь, бути відповідальною в її малих справах, учинках). Перш ніж дитина навчиться співпереживати бідам та проблемам Батьківщини, вона повинна навчитися співпереживанню взагалі як людському почуттю. Захоплення просторами країни, красою та природними багатствами виникає тоді, коли дитину навчили бачити красу безпосередньо навколо себе. Таким чином, базовим етапом у формуванні в дітей любові до Батьківщини необхідно вважати накопичення дитиною соціального досвіду проживання у своїй Вітчизні та засвоєння усталених норм поведінки, взаємовідносин[3]. Патріотичне почуття за своєю природою багатогранне, воно об'єднує всі сторони особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, а також фізичний розвиток. У поняття патріотизму входять когнітивний, емоційний, поведінковий компоненти, що реалізуються у сфері соціуму та природи. При цьому для дошкільнят провідним є емоційний компонент. Когнітивний компонент забезпечує зміст, а поведінковий виконує контрольню-діагностичну функцію. Якщо розглядати патріотизм через поняття «ставлення», можна виділити декілька напрямів:

- ставлення до природи рідного краю, рідної країни;
- ставлення до людей, які живуть в рідній країні;
- ставлення до моральних цінностей, традицій, звичаїв, культури;
- ставлення до державного устрою.

Кожен із цих напрямів може стати змістом освітньої діяльності з дітьми, і кожен зробить свій внесок у соціалізацію дитини[3].

Для повноцінного патріотичного виховання мають використовуватися різноманітні методи і форми роботи з урахуванням вікового світосприйняття дітей:

- екскурсії і цільові прогулянки: це можуть бути екскурсії – до краєзнавчого музею, до монумента Військової слави і т. д.;
- розповідь вихователя;

- спостереження за змінами у вигляді рідного населеного пункту, за працею людей в дитячому саду і в місті;
- бесіди про рідне місто, країну, її історію;
- показ ілюстрацій, фільмів, слайдів;
- прослуховування аудіо записів, наприклад, Гімну України, пташиних голосів рідного лісу тощо;
- використання фольклорних творів (прислів'їв, приказок, казок, розучування пісень, ігор);
- ознайомлення з продуктами народної творчості (розпис, вишивка тощо);
- знайомство із творчістю видатних поетів, художників,
- композиторів тощо;
- організація тематичних виставок;
- участь у громадських та календарних святах;
- участь дітей у посильній суспільно-корисній праці.

Неможливо говорити про виховання любові до Батьківщини без повідомлення дітям певних знань про неї. Зміст занять також можливо визначити в декількох напрямках.

Дитина дошкільного віку повинна знати, як називається країна, у якій вона живе, її головне місто, столицю, своє рідне місто чи село, які в ньому є найголовніші визначні місця, яка природа рідного краю та країни, де дитина живе, які люди за національністю, за особистими якостями населяють її країну, чим прославили вони рідну країну і увесь світ, що являє собою мистецтво, традиції, звичаї її країни. Така схема змісту знань про рідну країну, на основі яких можливо вже в дошкільному віці формувати дієве ставлення до неї[4]. Зміст знань про рідну країну в попередніх програмових документах, як відомо, ототожнювався із змістом суспільного життя. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні цей зміст розглядається в контексті формування уявлень про країни світу, а також через порівняння з іншими країнами та пошук подібності та відмінності між ними. Збагачення дошкільників певними знаннями про явища і події суспільного життя, поглиблення їх здійснюються під час проведення спостережень та екскурсій, на заняттях із розвитку мови та ознайомлення з навколишнім. Для успішного засвоєння дітьми цих знань важливо визначити систему занять та зміст і кількість пізнавального матеріалу. З метою свідомого оволодіння дітьми знаннями, розвитку їхнього вміння аналізувати, узагальнювати, установлювати залежність між явищами і подіями, необхідно дотримуватися послідовності, поступовості ускладнення матеріалу. Це сприяє розвитку розумових здібностей, правильному сприйманню ними навколишньої дійсності, усвідомленню деяких соціальних явищ і подій, моральної сторони дій і вчинків людей[4]. Неодмінною умовою свідомого й успішного засвоєння пізнавального матеріалу у процесі формування уявлень і початкових патріотичних почуттів є опора на власний досвід дітей. Формування знань потрібно пов'язувати з їх життєвою основою – різноманітним чуттєвим сприйманням образів, що є в дітей. Це допоможе дошкільнятам знаходити опору в знайомих уявленнях про конкретні явища і події навколишнього світу для усвідомлення нових уявлень і понять.

Рідна мова – найяскравіший вияв національного буття народу, його головна духовна скарбниця. Вона є могутнім природним засобом об'єднання людей. Через мову народ передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, традиції і культуру. Оволодіваючи рідною мовою, дитина пізнає свій народ, його характер, культуру, історію та думки. Інтерес у дітей до української мови і культури можна

розвивати за допомогою усної народної творчості – невичерпного джерела виховання дитини. Скарбниця усної народної творчості невичерпна, багата. Є в ній казки й легенди, загадки й лічилки, приказки й прислів'я, скоромовки й чистомовки, колісанки, забавлянки й потішки. Вона є дзеркалом життя народу, його історії, мови, народної мудрості. Через народну творчість дитина дістає перші уявлення про культуру та побут свого народу[4]. Прислів'я та приказки приваблюють дітей яскравою грою слів, барвистістю мови, ритмікою. Часто їх можна використовувати у спілкуванні з дітьми: під час сніданку, обіду, коли дитина виконує трудові доручення неохоче або відмовляється від роботи. Також на прогулянці в різних ситуаціях. Поповнювати знання і словник дітей прислів'ями і приказками краще під час спостережень у природі. Скоромовки, чистомовки, заклички доречніше використовувати під час усіх видів діяльності дітей дошкільного віку. Заучуючи їх з дітьми колективно на заняттях з розвитку мовлення, індивідуально, у повсякденному житті, у ранкові та вечірні години з метою вправлення дітей у правильний вимові звуків. Казки, легенди та притчі мають значний пізнавальний і виховний потенціал, бо містять відомості про історію українського народу, його традиції, вони доступні для сприймання дошкільниками. Оволодіти рідною мовою допомагають дітям і народні ігри («Довга лоза», «Коза-дереза», «День та ніч», «У хороводі були», «Редька» та інші). Їх проведення супроводжується вживанням різноманітної лексики, багатої на слова, які діти засвоюють у процесі ознайомлення з довкіллям. Важливим напрямом патріотичного виховання є вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу[4].

Українська державна символіка має особливе значення для виховання патріотизму сучасної дитини. Тому на заняттях ознайомлюємо дітей із державними символами (Гербом, Прапором, Гімном). Паралельно з цим закріплюємо знання дітей про народні символи та національну символіку, що розвивалися й усталювалися впродовж століть (український віночок, рушник, вишиванка, верба, калина, барвінок та інше).

Патріотизм кожної дитини починається з рідної домівки, домашнього вогнища. Неньчина колискова пісня та її ніжне слово, рідна мова, батькова мудра настанова та наука, бабусині казочки та дідусеві легенди, родинні традиції та звичаї - з усього цього виростає патріотизм. Бо все це глибоко западає в душу і ніколи не забувається. «З родини йде життя людини», «Без сім'ї немає щастя на землі» - саме так говорить народна творчість. Саме в родині закладаються засади патріотично-моральної та національної свідомості: в ході щоденного життя, в його радощах і смутках зароджується взаємоповага між людьми, любов, симпатія. При цьому важливо, щоб дитина навчилася не тільки брати, але й віддавати любов, турбуватися про рідних з дитинства, бути уважною до близьких людей. Тому, навчаємо дитину з перших років життя любити батьків, допомагати їм. Однак для того, щоб ці почуття стали початком любові до Батьківщини, ознайомлюємо дітей із роллю батьків, як громадян, працівників, що вносять свій вклад в майбутнє нашої країни. Це можуть бути спільні з дітьми прогулянки містом, де батьки звернуть увагу дітей на чистоту або забрудненість міста, бесіди з дітьми про необхідність берегти природу рідного краю, задля збереження здоров'я та життя свого, в першу чергу, та рідних. Це може бути спільна праця біля подвір'я: висадка дерев, квітів, – прибираємо, прикрашаємо, робимо разом наше місто чистим, гарним; розповіді батьків про свою роботу, яку користь вони приносять суспільству, дають можливість дітям усвідомити значення кожного в розвитку рідної держави, краю. Виховний вплив батьків на дітей

постійний. Вони впливають навіть тоді, коли нічого не роблять спеціально – просто своїми вчинками, прикладом, висловлюваннями тощо.[4]

Щоб діти стали творцями своєї долі, необхідно, аби вони міцно засвоїли духовність, культуру рідного народу, глибоко перейняли його національним духом, способом життя і мислення. В будь-якому віці прикладом для дітей є їхні батьки. Родина - природний осередок найглибших людських почуттів: тут народжуються і поглиблюються любов до матері і батька, бабусі і дідуся, роду і народу, пошана до рідної мови, історії, культури. Тому залучення батьків до співпраці, яка спрямована на те, щоб батьки, а згодом і їх діти зрозуміли і серцем засвоїли народну мораль, певні норми поведінки, етику й естетику побуту, культури, оволоділи вміннями та навичками трудової діяльності, фізичного вдосконалення.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності/І. Д. Бех. – К. : Либідь 2006.– 271 с.
3. Богуш А. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. – 2-ге вид., переробл. і допов./А.М.Богуш, Н.В.Лисенко. – К.: Вища школа, 2002. – 407 с.
4. Народознавство в дошкільному закладі/методичні рекомендації для вихователів/упорядник О.П.Макаренко – Тернопіль, 1992. – 143 с.

Паренюк Л. К.,
практичний психолог
(Романівський ДНЗ №1 «Сонечко»)

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ АРТ – ТЕРАПІЇ

Дошкільний вік – це неповторний час для успішного вивчення дитячої душі. Вивчення - задля допомоги, підтримки, розвитку, розкриття - задля самої дитини, її теперішнього та майбутнього...

Особистість дитини починає формуватися в дошкільному віці. І цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційної сфери. Емоції є своєрідними проявами особистого ставлення дитини – дошкільника до оточуючої дійсності, до світу дорослих і до самої себе. Тому важливою умовою в становленні особистості дошкільника є розвиток емоційного інтелекту. Емоційний інтелект – це вміння усвідомлювати свої емоції, вміння аналізувати емоції інших людей, та контролювати свої особисті. Ці знання вкрай необхідні не тільки для соціалізації дитини в дошкільному віці, а й в подальшому житті дитини.

Відомий американський психолог Деніел Гоулман прийшов до висновку, що люди з високим емоційним інтелектом (EQ) часто успішніші, ніж люди з високим IQ. Згідно з дослідженнями відомого вченого Тревіса Бредберрі, 90% успішних людей володіють високим емоційним інтелектом. Саме EQ підвищує якість життя людини і робить її більш пристосованою до життя.

EQ – основа позитивного мислення, фундамент успішного життя і особистого щастя. Тому так важливо його розвивати. Розуміння емоцій, здатність розпізнавати

почуття, наміри і мотивацію оточуючих відкриває більше можливостей, не дозволяє опустити руки в складній ситуації.

Уже в старшому дошкільному віці в дітей формується довільна поведінка, тому для них доступним і можливим стає розвиток таких умінь: регулювати власний настрій і поведінку, розуміти настрій інших людей, співпрацювати та домовлятися з дорослими й ровесниками.

Унікальним та інноваційним інструментом для роботи з емоціями, почуттями та настроями є арт-терапія.

Діючи через творчість, арт-терапія допомагає виявляти внутрішні запити дитини, потреби, бажання, інтереси, вподобання, сприяє формуванню позитивних емоційно - комунікативних вмінь, як основи комфортної та природної адаптації дитини в соціумі. Практичний досвід роботи з дітьми показує що найефективнішим арт – терапевтичним методом в роботі з дошкільниками є ігротерапія, оскільки провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра, доповнена малюванням, казкою, музикою.

Арт – терапевтичні техніки використані на занятті допомагають дітям виразити свої емоції, думки, почуття, настрої в процесі творчості. Їх не навчають, як потрібно малювати, чи ліпити - їм дається можливість творити свій власний шедевр. Під час роботи в групі не обговорюється особистість дитини, її характер чи поведінка, її не порівнюють з іншими дітьми, не оцінюють негативно. Діти можуть робити те, що зазвичай забороняється: малювати картину чи ліпити і за одну секунду все зруйнувати, знищити, дати вихід негативній енергії, і діти стають спокійніші, стихає агресивність, незадоволення. В ситуації прийняття любого продукту творчої діяльності дитини, незалежно від змісту, форми, і якості малюнок переповнюється позитивними емоціями через усвідомлення своєї творчості, унікальності свого творіння. До того ж арт- терапія – прекрасний спосіб безболісно для інших виразити свої емоції і почуття.

Аби допомогти дітям пізнавати себе й світ навколо, а потім користуватися цим досвідом в майбутньому, автором було розроблено **ігровий тренінг «Вернісаж емоцій»**.

Мета тренінгу: гармонізація емоційно – особистісного розвитку кожної дитини, формування його вольових якостей і творчих здібностей.

Для виконання даної мети були розроблені такі **завдання**:

- вчити розуміти власний емоційний стан та інших людей;
- дати уявлення про спосіб вираження власних емоцій (міміка, жести, слова, поза), удосконалювати вміння управляти своїми почуттями та емоціями;
- познайомити дітей з основними емоціями (радість, подив, сум, гнів, страх);
- сприяти відкритому прояву емоцій і почуттів різними соціально можливими способами (словесними, фізичними, творчими, і т. д.);
- активізувати словник дітей словами, які означають різні емоції, почуття, настрої;
- розвивати творчість, фантазію, уяву, вміння висловлювати свої думки;
- розвивати емпатію.
- збагатити емоційну сферу дітей позитивними емоціями;

Спостереження, діагностичні обстеження дітей старшого дошкільного віку свідчать, що значна частина дітей має проблеми емоційного характеру – це і підвищена тривожність, і страхи, і агресивна поведінка, і знижена самооцінка, труднощі у спілкуванні з ровесниками та дорослими. На подолання проблем емоційного характеру спрямовані тренінгові заняття.

Застосування арт – терапевтичних методик, зокрема ігротерапії, ізотерапії – малювання різними матеріалами – малювання гуашшю, аквареллю, крейдою, пастеллю, нитками, пластиліном, тощо на різних поверхнях, колажування, рвана аплікація, ліплення з глини, солоного тіста, пластиліну, маскотерапія, танцювально – рухові вправи, казкотерапія – особливо актуально в роботі з дітьми дошкільного віку, яким зазвичай важко вербалізувати свої проблеми та переживання.

Заняття проводиться з підгрупою дітей середнього або старшого дошкільного віку (6 - 8 дітей) один раз на тиждень, тривалість заняття – 20 - 30 хвилин. Під час занять діти сидять у колі — на стільчиках або на підлозі, на подушечках. Коло — це інструмент ефективної взаємодії, можливість відкритого спілкування. Форма кола створює відчуття цілісності, завершеності, додає гармонії стосункам дітей, дозволяє їм відчути душевну єдність, полегшує взаєморозуміння.

До тренінгу входить 12 занять. Усі заняття мають гнучку структуру. Структура була розроблена з урахуванням вікових особливостей дітей дошкільного віку. Заняття складаються з декількох частин: вступної, основної, практичної.

Перша частина – вступна. Мета вступної частини: налаштування групи дітей на спільну роботу, встановлення емоційного контакту між усіма учасниками, формування позитивного відношення себе та до однолітків, виховання впевненості в собі. До вступної частини підібрані вправи «Луна», «Чарівна паличка», «Гімн імені», «Потяг», «Коло знайомих», тощо.

Друга частина – основна. На цю частину припадає основне смислове навантаження всього заняття. Мета основної частини – вчити дітей розуміти емоційний стан власний та оточуючих людей, розвивати вміння самовиражатися, тренувати вміння виражати емоції в міміці, русі. корекція поведінки.

До неї входять **емоційні етюди**:

- на вираження радості «Квіточка»;
- на вираження смутку «Попелюшка»;
- на вираження злості «Двоє хлопчиків посварилися»;
- на вираження страху «Лисеня боїться»;

вправи: «Тренуємо емоції», «Як покращити настрій», «Чарівні засоби», «Відгадай емоцію», «Розкажи про свій страх», «Лото настрою», «Море хвилюється», тощо;

ігри – медитації: «Сонечко», «Соняшник», «Дощ у лісі»;

мімічна гімнастика, рольове програвання - тренування виразної міміки, жестів. Діти показують мімікою, рухами «Лебеді», «Мавпочки», «Змія», «Папуга», насупитися, як зла чарівниця; розслабитись; посміхнутися, як радісна дитина; розізлитися, як два барани на місточку; злякатися, як кошеня, на яке гавкає пес, розслабитись.

Ще один дуже ефективний спосіб розвитку емоційного інтелекту – використання спеціальних **карток – піктограм** «Радості», «Суму», «Злості», «Здивування», «Страху». На них зображені персонажі з тими чи іншими виразами обличчя. Розглянувши їх з дітьми. обговорити, які емоції відчуває герой на зображенні, чим вони могли бути викликані, як зробити так, щоб ці емоції направити в потрібне русло.

Ігри та вправи спрямовані на розвиток і часткову корекцію емоційно – особистісної та комунікативної сфер: «Конструктор емоцій», «Рвання паперу», «Масаж», «Так ні», «Чарівний стілець», «Прислухайся до себе», та інші. Доречно з старшими дошкільниками проводити полілог на теми: «Що таке щастя?», «Якого кольору

радість?», «Чому буває сумно?», «Страх - це добре чи погано?». Діти навчаються висловлювати свою думку, аналізують відповіді ровесників, відстоювати свою точку зору.

Третя частина – практична – «арт - терапевтична хвилинка». Основна мета цієї частини – самовираження дітей в творчій діяльності, закріплення позитивних емоцій, висловлення свого ставлення до заняття, створення у кожного учасника почуття приналежності до групи й закріплення позитивних емоцій від роботи на занятті.

Важливо, перед проведенням практичної частини, підготувати необхідний інструментарій: фарби, олівці, папір, тісто, ножиці, клей, різні клаптики тканини, тощо. Теми арт – терапевтичних технік можуть бути самі різноманітні, зокрема:

- скульптура (робота з пластиліновою масою);
- малювання на мокрому папері «Мій страх»;
- малювання на скляному мольберті «Сонячні діти»;
- маскотерапія «Динозаврики»;
- музична терапія «Веселий танок»;
- робота з солоним тістом «Моя образа»
- лялькотерапія «Емоційні чоловічки»

Арт – терапія відрізняється від власне заняття мистецтвом, адже зорієнтована не на результат, а на процес. Тому не потрібно виправляти малюка чи робити щось за нього, втручатися в процес без дозволу дитини. Після завершення арт-терапевтичної роботи, слід вчити дитину обговорювати не тільки свій виріб, а й про те, що вона відчувала під час роботи. Якщо спершу доведеться запитувати в дитини, що вона намалювала чи виліпила, які емоції переживала, то згодом дитина сама аналізуватиме свій витвір, та свій емоційний стан. Відповідно, спостерігаючи за дітьми, можна зробити висновок про психологічний стан дитини.

Основна увага в тренінгових заняттях приділяється активним формам роботи, що оптимізують процес засвоєння матеріалу дітьми.

Оскільки програма передбачає роботу з маленькими дітьми, то ведучий повинен постійно стежити за тим, щоб учасники заняття були включені в роботу, не втомлювалися, не відволікалися. Тому кожне заняття обов'язково передбачає процедури, що сприяють саморегуляції дітей, а саме:

- вправи на м'язову релаксацію (знижують рівень збудження, знімають напруження);
- дихальну гімнастику (діє заспокійливо на нервову систему);
- мімічну гімнастику (спрямована на зняття загального напруження, відіграє велику роль у формуванні виразної мови дітей);
- рухові вправи, що включають почергове або одночасне виконання рухів руками під будь-який текст (сприяють розвиненню півкуль головного мозку);

Ці процедури можуть проводитися в будь-якій частині заняття залежно від ситуації.

У кожному занятті, крім нової інформації, є повтори. Одержана таким чином інформація краще запам'ятовується.

Вітання і прощання дітей супроводжуються віршованим текстом та мають ритуальний характер, як правило, вони індивідуальні в кожній групі.

Заняття проводяться:

- при добровільній участі дітей;
- дорослий повинен стати добровільним учасником гри;
- багаторазове повторення ігор, що дає розвиваючий ефект;

- дорослий не оцінює дії дитини.

Оскільки заняття проводяться з дітьми дошкільного віку, важливо, щоб ведучий був добре знайомий з психологічними особливостями дошкільників, емоційно – відкритим, здатним до імпровізації, чуйним та уважним до нестандартної дитячої поведінки, володів навиками саморегуляції та релаксації.

Отже, систематична робота з розвитку емоційного інтелекту сприяє розвитку дитячих емоцій в колективних іграх, творчості, спілкуванні.

Діти вміють співпереживати, відчувати і розрізняти різні емоції на інтуїтивному рівні. Важливо, спираючись на ці вміння, розвивати у дітей емоційний інтелект, а не тільки тренувати їх розум, і арт-терапія – є хорошим засобом, який допомагає викликати резонанс із внутрішніми проблемами дитини.

Розвиток емоційного інтелекту відіграє важливу роль в становленні особистості дошкільника. Ці знання вкрай необхідні не тільки для соціалізації дитини в дошкільному віці, а й в подальшому житті.

Провівши цикл тренінгових занять з старшими дошкільниками, можна сказати, що дітям заняття сподобались, вони з задоволенням виконували різні вправи, етюди, ігри – медитації, демонстрували емоційні стани. Особливо яскраві враження залишились у дітей від арт терапевтичних вправ і технік. Про все це діти розповідали під час рефлексії.

Результати роботи з розвитку емоційної компетентності дошкільників виявляються не так швидко і бувають не такими очевидними. Проте, як показує практичний досвід, систематична робота в цьому напрямку дає позитивні результати. Розвиваючи дитячі емоції, створюючи умови для отримання якомога більше позитивних емоційних переживань дітьми в колективних іграх, творчості, спілкуванні, навчаючи регулювати свою поведінку під впливом емоцій, було досягнуто того, що дошкільники навчилися визнавати та приймати свої емоції, екологічно і безпечно їх виражати, розуміти та відчувати почуття інших людей, бачити світ з позиції іншої людини і корегувати власну поведінку відповідно до цього. Це сприяло взаєморозумінню між дітьми та привело до зміцнення міжособистісних стосунків у групі.

Кожна дитина – це особистість, це неповторний світ бажань, переживань, емоцій. Завдання практичних психологів, педагогів навчити дошкільників правильно розпізнавати свої емоції та керувати ними, адже це запорука і професійного успіху, і щасливого життя.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності/І. Д. Бех. – К. : Либідь 2006.– 271 с.
3. Богуш А. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. – 2-ге вид., переробл. і допов./А.М.Богуш, Н.В.Лисенко. – К.: Вища школа, 2002. – 407 с.
4. Деркач О. Педагогіка творчості: арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. – Вінниця, 2009.
5. Фадеєва Т. Розвиток дрібної моторики // Палітра педагога, 2001. – № 1. - С. 21-23.

Петрик Н. С.,
музкерівник, спеціаліст вищої категорії, звання «вихователь-методист»
(ЗДО №8 «Ялинка», м. Малин);

Пилипенко Н.М.,
музкерівник, спеціаліст II категорії (ЗДО №8 «Ялинка», м. Малин)
**МУЗИКУВАННЯ В ДИТЯЧОМУ ОРКЕСТРІ ЗА СИСТЕМОЮ
КОЛЬОРОВИХ НОТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ МУЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ**

*«Ким би не стала в подальшому дитина
завдання педагогів виховувати в ній
творчий початок, творче мислення»
(К. Орф)*

Дитина чує і сприймає музику від народження. Музика розвиває, музика виховує, музика активізує та заспокоює. Дитина сприймає мелодію, ритм з перших місяців життя : реагує на брязкальця, ритмічно стукає різними предметами, прислухається до звучання музичних іграшок та маминих колискових. Це перші уроки життя, перші уроки знайомства з чарівним світом музики.

В наш час діти активні, допитливі, незалежні, охоче проявляють свою творчість в різних видах діяльності. Але всім без винятку подобається музикування. Саме тому держава велику увагу приділяє музичному вихованню дошкільників , мета якого, як визначено в інструктивно – методичних рекомендаціях щодо організації роботи з музичного виховання в ДНЗ «виховання гармонійно розвинутої, естетично й творчо спрямованої особистості дитини під впливом цінностей українського і світового музичного мистецтва, розвиток загальної музикальності, здібностей музичного виконавства і творчості, формування елементарних основ музичної культури, домірної віковій музичної компетенції» [4, с.3]

У сучасних умовах, коли зростає важливість естетичного виховання дітей, музичним іграшкам і дитячим інструментам відводиться особлива роль. Вони викликають у дітей великий інтерес, ними широко користуються в сім'ї, дитячих садках, залучаючи дитину до музики, допомагаючи розвитку її творчих здібностей, залучаючи до активного музикування. Саме тому ми зацікавились та стали активно використовувати в роботі з дітьми музикування в оркестрі за допомогою кольорових нот .

Гра в дитячому оркестрі є одним з дієвих методів музичного виховання дошкільнят, однією з форм колективної музичної діяльності. Вона формує у дитини почуття співпраці один з одним, цілеспрямованості, допомагає подолати внутрішні емоційні страхи, невпевненість у собі, підвищує відповідальність за участь у спільній справі, сприяє розширенню музичного кругозору, розвиває музичні здібності: ритмічне відчуття, гармонійний , мелодійний слух, відчуття ладу, уміння слухати і виконувати свою партію в поєднанні з іншими партіями. У процесі гри на музичних інструментах розвивається творча активність і художній смак. покращується чистота відтворення та чіткіше відтвор і тому виникла потреба , як придумати справді кумедні історії з юється ритм. Організація оркестру - це складна, трудомістка, але цілком реальна справа. Дошкільнят дуже приваблює гра на музичних інструментах і їх звучання. Вони із захопленням підіграють собі при виконанні пісень та в інших видах творчої діяльності, використовуючи своє

вміння. Тому це не тільки об'єднує дітей, але і розширює їх музичні знання, сприяє їх всебічному розвитку.

Однією з ефективних нетрадиційних методик організації оркестру є педагогічна концепція Карла Орфа - німецького композитора, музиканта і педагога. Його метода легко захоплює дітей музикою і елементарним музикуванням на Орф-інструментах, а також рекомендує подивитися на музичне виховання більш широким поглядом, а саме, щоб діти не тільки долучалися до слухання композиторської музики, а й в першу чергу самі вчилися створювати і виконувати свою.

«Кожен дізнається лише те, що сам пробує зробити.» Й. Г. Песталоцці [6,с.238]

Ідеї, як і речі, старіють, їх початкова енергія згасає, активна сила слабшає, а механізм виходить з ладу. У міру того як ідеї передаються з покоління в покоління, вони повинні переглядатися і розумітися по-новому - тільки так можна зберегти їх актуальність і життєздатність.

Практично у всіх розвинених країнах Заходу основу музичного виховання становить не пасивне слухання музики, а навчально-виховний процес вибудовується з всіляких форм музикування як «живий» в музичній діяльності. Дитина яка вміє музикувати - це не тільки дитина що грає на музичному інструменті, а й дитина яка співає, танцює і вміє спілкуватися під музику з іншими дітьми.

Вже на початковому поєднанні людства і музичної культури ритм і рухи тіла були першими проявами інструментальної музики та займали таке ж важливе місце, як і вокальна культура. Тому спів і елементарне музикування в Орф-підході тісно пов'язані між собою і не мають пріоритетних цінностей.

Коли дитина навчається грі на інструменті, він повинен бути зручним і незатяжким, а також не вимагати складного звукового вилучення і, звичайно ж, володіти приємним звуком. Всі ці інструменти мають поєднуватися з інструментами нашого тіла - ударами, лясканнями, притупуванням, клацанням, якими людина володіє від народження, від природи.

На наш погляд, цікавою, захоплюючою і дуже креативною формою діяльності є музикування по кольоровим нотах, що дозволяє вирішувати численні навчально-виховні завдання і створює широке поле для фантазії. До кольорових нот відносяться такі інструменти, як: чайм-бари (резонаторні пластини), діатонічні дзвіночки, трубки Boomwhackers. Спектр користувачів кольорових нот досить широкий, тому що грати на них можуть як діти дошкільного віку, школярі всіх вікових категорій, так і дорослі люди.

Навчальний процес за системою «Кольорових нот» дозволяє вирішувати складні педагогічні завдання в засвоєнні музичної мови. Колірна палітра в даній системі є головним елементом в осягненні нот і їх звуковисотного відтворення.

Через колірний код вирішуються дидактичні принципи *розвивального навчання*, а саме - діти опановують музичну грамоту: грають, візуально сприймаючи кольорові ноти, викладені на партитурі, та освоюючи їх місце розташування на нотному стані, розвиваючи долеве (сильна та слабка) відчуття.

Регулятивного навчання - в умінні ставити навчальні завдання при сприйнятті і виконанні музичних творів різних жанрів і стилів:

- в плануванні власних дій в процесі сприйняття, виконання : твори музику, імпровізуй.

- особистісні - в прагненні реалізації свого творчого потенціалу; в готовності висловлювати і відстоювати свою творчу позицію; у формуванні мотивації до музичної творчості.

Завдяки елементарному кольоровому музикуванню формуються наступні компетенції:

- комунікативні - у вирішенні навчальних завдань спільно з однолітками і педагогом в процесі музичної, художньо-творчої, дослідницької діяльності; у формуванні адекватної поведінки в різних навчальних, соціальних ситуаціях в процесі сприйняття і музикування; в самооцінці; в пошуку вирішення конфліктних ситуацій
- пізнавальні - в порівнянні, аналізі, міркуванні; до особливостей музичної культури свого краю; в адекватному сприйнятті музичних творів, в усвідомленні багатозначності змісту їх образів

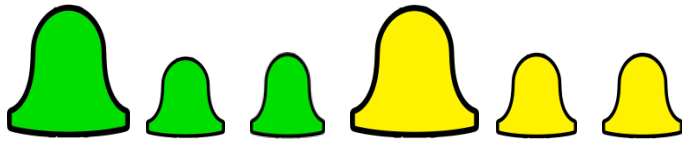
А також музикування на кольорових інструментах сприяє:

- вмінню управляти власним тілом і координувати його;
- розвитку тактильної чутливості;
- розвитку пізнавальних, соціальних, сенсомоторних навичок;
- розвитку музикальності і почуття ритму;
- формування нових зв'язків в головному мозку, а саме зростання нервових волокон в ділянках головного мозку

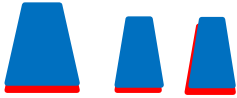
Дуже подобаються дітям діатонічні дзвіночки, які активно використовуються під час різних форм роботи. Наші спостереження показали, що діатонічні дзвіночки, розвивають музичний, гармонічний, поліфонічний, тембровий, динамічний слух. Вони ж сприяють розвитку почуття ритму, уваги та музичної пам'яті, адже діти грають по кольоровим партитурам. Формують готовність та вміння діяти в колективі, розвивають навички дрібної моторики, а також слухові, зорові і тактильні здібності до сприйняття. А спільне музикування дітей активізує уважність, дисциплінованість, цілеспрямованість, відповідальність за правильне виконання своєї партії і формує творче ставлення до процесу навчання на цих музичних інструментах. Тут кожна дитина стає активним учасником ансамблю, незалежно від рівня його здібностей, що призводить до психологічної розкритості і допомагає впоратися з надмірною сором'язливістю і скутістю дітей, формуючи доброзичливу атмосферу в групі.

Кожен із інструментів має своє звучання від ноти «до» 1-ї октави до «до» 2-ї октави, повторюючи розташування білих фортепіанних клавіш. Кольорові ноти партитур мають співпадати з кольоровими інструментами. Колір інструментів в різних наборах може бути різним. Кольорові партитури для музичних занять, призначені для роботи з групою дітей з 8 осіб. Для роботи з усіма дітьми, слід використовувати кілька наборів діатонічних дзвіночків, тоді один звук гратимуть кілька дітей. Кольорова партитура—це доступний і цікавий спосіб знайомства дітей зі світом музики, формування художнього смаку.

В партитурах намальовані кольорові ноти-дзвіночки. При виготовленні партитур, треба підбирати кольори нот які збігатимуться з кольором ваших дзвіночків. Ноти різного розміру, що вказує на тривалість.(Велика—довгі ноти, маленька—короткі ноти).

На партитурах зустрічається двох та трьохголосся, тоді нотки розташовуються один над одним.

На початковому етапі навчання дзвіночки краще роздавати в порядку звукоряду, так зручніше проводити попередню роботу при розучуванні партитур.

Дзвіночок потрібно взяти правою рукою за ручку, затиснувши його в кулак і притиснути його до плеча; або, затиснувши його в кулак і притиснути його збоку до стегна; або, якщо один дзвоник взяти в руку, то іншою рукою накрити зверху дзвоник – це вихідна позиція. Музичний керівник показує ноти за допомогою указки. Діти починають грати в той момент, коли указка покаже ноту яка збігається з кольором дзвоника що у руці, і грати до тих пір, поки указка показує на ноту. Якщо в партитурі є слова, то співати їх слід за таким же принципом. Перш ніж зіграти партитуру цілком, дітей слід поділити на партії і відпрацьовувати окремо поставлені ноти без музики. Тільки після того, як діти будуть грати впевнено свою ноту можна з'єднувати твір цілком.

Діти дуже швидко вчаться грати на діатонічних дзвіночках, передають як сучасні так і народні, класичні мелодії в спільному оркестрі.

Використовуємо в роботі з дітьми і чайм-бари (резонаторні пластини), які стали чудовим музичним знаряддям. В Орф – підході їм відведено важливе місце.

Чайм-бари - це винятковий музичний інструмент який поєднує кольорові пластикові трубки і резонаторні пластини і відносяться до класу ударних, та ще й має приємне мелодійне звучання. Кожна трубка чайм-барів - це окрема нота в октаві зі своєю висотою, яка залежить від розміру і колірною забарвлення, що дає можливість створювати як ритмічний, так і мелодійний малюнок одночасно. Звуковидобування відбувається при ударі паличкою з дерев'яним наконечником по металевій пластині чайм-бару.

Кожна дитина, розподілившись в групі з необхідними трубками-нотами, отримує можливість відчувати себе важливою частиною єдиного і складного механізму - справжнього оркестру і через інтерактивний процес створити його в спільній діяльності. Групова гра надає дітям можливість не тільки вербально спілкуватись, а й емоційно розвантажуватись, пробуджуючи віру в свої можливості. Насичена колірна палітра кольорових нот приваблює і концентрує увагу, покращує настрій, тому музикування з цими інструментами сприяє до психологічного розвантаження, та постає як кольоротерапія.

Перкусійні трубки Boomwhackers - це різнокольорові легкі трубки (кожна з яких видає різний звук, від С першої до С другої октави) вдаряючись одна об одну чи будь-яку іншу поверхню, видають різні звуки. Їх нехитра конструкція та прості правила використання дозволяють швидко та цікаво ввести і дітей, і дорослих у захоплюючий світ музики. Адже завдяки цьому навіть малюки, які не знають нот, зможуть відтворити більшість мелодій, керуючись лише кольорами трубок. З цієї

причини це і чудова навчальна іграшка, і музичний інструмент, на якому можна грати соло або в гурті, що ще веселіше.

Перкусійні трубки Boomwhackers чудово поєднують розважальні та освітні цінності. Робота з ними не тільки познайомить дітей зі світом ритму, мелодії та гармонії, але й позитивно вплине на сприйнятливність, художню уяву та вміння співпрацювати у групі. Крім того, таке створення музики є чудовим введенням у навчання гри на інших музичних інструментах. З точки зору наймолодших, проте, це буде насамперед творчо та насичено, під час якого вони засвоюватимуть основні ритми. Діти старшого віку, завдяки геніальній кольоровій системі, вже зможуть грати прості пісні-поспівки, як-от «Дибби-дибби» або «Вийди, вийди, сонечко».

Діяльність з трубами можна розділити на шість категорій.

1- РИТМ. Це можуть бути рівні удари чи простий ритм. Гра пісні з чітким ритмом або гра в парі з вигадуванням власних ритмів.

2 –ГАРМОНІЯ. Використовується те, що трубки налаштовані, і розділивши групу на дві-три команди, можна грати акорди різних пісень. Трубки в кожній команді можна замінити на персонажів, вигаданих дітьми, також використовуючи уяву для гри. Завдяки цьому кожна команда має свою назву, наприклад, плідні фрукти, гострі овочі, швидкі та усміхнені тощо.

3- МЕЛОДІЯ. Важка музика Простіше співати пісню, ніж грати просту мелодію. Однак іноді показуючи кольори, діти, що імітують "дощ", грають мелодію. Є дуже цікава комп'ютерна програма «Przybij Rurkę» (комп'ютерний диригент) гра в неї забавляє всіх. [8]

4-ТАНЕЦЬ. Розпочинаючи танець, який також може імітувати різні дії, що відбуваються в тексті пісні, випускається невичерпна енергія і дає можливість трохи втомитися, адже, мабуть, тоді веселощі проходять успішно. Будь-яка хореографічна композиція може бути перетворена на танцювальний танець, чіткі ритмічні та гармонічні елементи, практикуючи рухову координацію і навіть співпрацю в парах чи групах.

5 СПОРТ. Конкуренція - це те, що дітям подобається найбільше, але це може мати різні обличчя. Особливо, якщо ми використовуємо трубку як її елемент. До спорту також включаються всі фітнес-ігри сольо або в парах, де мова йде не тільки про те, щоб зробити щось якомога швидше. Будівництво труб - це одна із форм конкуренції, яка також використовує уяву для створення та назви конструктивного твору.

6 УЯВА. Не можна приховати, що це запальничка для всіх видів діяльності з трубами. Впевнено скажемо одне - завдяки цьому трубки ніколи не стануть нудними.

Перетворивши їх на різних персонажів, ми зможемо створити кумедні історії та призначити всіх під певну групу, перетворивши їх на необхідні реквізити, ми зможемо розігравати театральні сцени і навіть боротися з невидимим супротивником.

Для дітей найулюбленішим моментом у всіх видах музичної діяльності є гра-забава. І тому на запитання у дітей : «Що є для вас забава?» їхньою відповіддю було: «Це робити безглузді та смішні речі», що: «Гарна забава – це коли втомлюєшся». І тому виникла потреба, як придумати справді кумедні історії з використанням трубок Boomwhackers які найбільше привертають увагу дітей. Тому що, щоб втомитися, ти мусиш долучитися! Гра з перкусійними трубами Boomwhackers - не тільки надзвичайно весела, але розвиваюча та корисна.

Музично-виховна система Карла Орфа закладає хороші передумови для участі дітей у різноманітній музичній діяльності, оскільки ґрунтується не лише на інструментальному, а й на ритмопластичному, танцювальному і співацькому музикуванні. Вона акумулює передові гуманістичні ідеї гармонійного розвитку особистості, пробуджує її творчий потенціал. Орієнтація на природні сили особистості, на елементарне музикування, на фольклор, як першооснову музичної культури -- це прогресивність і плідотворність педагогічних пошуків Карла Орфа.

Саме тому ми впроваджуємо його ідеї, напрацювання, використовуючи цікаві, прості та доступні для дітей музичні інструменти. І як наслідок – наші діти активні, розкуті, гарно спілкуються та взаємодіють, залюбки грають у спільних оркестрах. Ми впевнені, що в подальшому діти можуть досягти дуже високих результатів у будь-якому виді музичної діяльності: вокальний спів, хорове або оркестрове диригування, створення музичних творів, а ще – виростуть креативними та творчими. Адже не дарма кінцевою метою музичного виховання Карл Орф вважав виховання особистості в дусі гуманізму, вивільнення пригнічених цивілізацією її природних сил, розвитку творчих здібностей. "Ким би не стала надалі дитина -- музикантом чи лікарем, учнем чи робітником, -- писав Карл Орф, -- завдання педагога -- виховати у ній творче начало, творче мислення. В індустріальному світі людина інстинктивно хоче творити і цьому слід допомогти. Проте прищеплені бажання і вміння творити виявлятимуться у будь-якій сфері майбутньої діяльності дитини."

Список використаної літератури

1. Бублей С. П. Детский оркестр Издание второе. – Ленинград: Музыка, 1989.
2. Ветлугина Н.А. Методика музыкального воспитания в детском саду. – М.: Просвещение, 1989. – 270 с.
3. Кононова Н. Г. Обучение дошкольников игре на детских музыкальных инструментах.- М.: Просвещение, 1990. — 159 с.
4. МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ № 1/9-454 від 02 вересня 2016 року. Щодо організації роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах. – С. 3.
5. Тютюнникова Т.Э. Учусь творить. Элементарное музицирование: музыка, речь, движение. – Москва, 2004. – 28 с.
6. Песталоцци И.Г. Избранные педагогические сочинения. Т.І. – Педагогика, 1981. С. 238.
7. Карла Орфа «Шульверк» Електронна енциклопедія. <http://www.orff.com.ua/category/method/schulwerk>.
8. <http://www.bumbumrurki.pl/przybij-rurke-gra-pc/>

Пінчук Н. П.,

вихователь логопедичної групи

(Житомирський центр розвитку дитини №69)

АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ ПІД ЧАС КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ

Заїкання – це порушення темпу, ритму та плавності усного мовлення, зумовлене судомним станом м'язів артикуляційного апарату (Л. І. Білякова). [1]

В усьому світі визнано, що заїкання — важка проблема як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Проблема заїкання залишається ще остаточно не

вивченою через широкий спектр причин його виникнення, різноманітність клінічних проявів, варіантів перебігу, патологічних реакцій логопата на своє порушення.

Заїкання як вид мовленнєвої патології розглядається багатьма вченими з різних точок зору: клінічної, фізіологічної, психологічної, нейрофізіологічної, психолінгвістичної.

Заїкання характеризувалось як різні неврози: очікування, страху, неповноцінності або нав'язливий невроз (В.С.Кочергіна, С. С. Ляпідевський, М. С. Лебединський) [4].

Актуальність теми обумовлена тим, що останнім часом зростає кількість дітей з мовленнєвою патологією, в тому числі і з заїканням. Незважаючи на велику кількість розробок по цій темі, проблема ефективної корекції заїкання продовжує залишатися актуальною.

І особливо необхідне підвищення ефективності допомоги таким дітям саме в дошкільному віці, коли термін заїкання ще невеликий, а компенсаторні можливості організму великі. Новизна полягає в тому, що я спробувала, вивчивши особливості заїкуватих дітей, показати ефективність і важливість використання психофізичних прийомів (аутотренінгу, психогімнастики, рухової драматизації та вправ на координацію мовлення і рухів), а також театралізованої діяльності для активізації мовлення дітей в роботі вихователя з подолання заїкання у дітей дошкільного віку.

В першу чергу, в роботі з дітьми із заїканням **намагалася створити** спокійний і разом з тим бадьорий, життєрадісний настрій, відвернути увагу дітей від тривожних думок про свій дефект. Важливе значення для дітей має різноманітність видів діяльності, це викликає у них інтерес. Для дітей збудливих намагалася підібрати спокійні ігри (настільно-друковані ігри, мозаїки, шнурівки), загальмованих дітей намагалася активізувати і розвивати самостійність.

Щоб зацікавити дитину заняттями, стимулювати, необхідно переконати, захопити її. Потрібно дати зрозуміти дитині, що чітка, ясна, гарна мова - необхідна умова для навчання в школі. Необхідно виховувати у дитини впевненість в собі, усвідомлення своєї повноцінності, здоровий погляд на дефект мовлення, бажання позбутися від нього.

Велике значення в подоланні заїкання у дітей має мовлення вихователя: неголосне, спокійне, неквапливе. Тоді діти, які заїкаються починають наслідувати цій манері говорити. Ставлюсь до дітей ласкаво, без осуду, найменші успіхи тут же захожую. Діти, із заїканням, потребують особливого піклування та уваги. Вони відрізняються підвищеною вразливістю, емоційною нестійкістю і порушенням сну.

Для психічного здоров'я таких дітей важливе сприятливе середовище, в якій її люблять і розуміють, не дозволяють грубого поводження, поважають і допомагають повірити в себе і свої сили. Працювати з такими дітьми з одного боку дуже важко, а з іншого боку - цікаво. Адже крім основного мовленнєвого порушення у багатьох заїкуватих дітей присутні різні невротичні розлади. Страшно не саме заїкання, а то, як воно патологічно змінює особистість дитини. Тому головним завданням для себе поставила - створити навколо дитини теплу і спокійну атмосферу, розсіяти тривогу, невпевненість.

В даний час для подолання заїкання застосовується комплексний підхід, що включає в себе цілий ряд різних медико-педагогічних заходів. І вихователю, який працює такими дітьми важливо зрозуміти свою виняткову, незамінну роль в справі практичної реалізації комплексного підходу подолання заїкання. Перш за все, це

звичайно, тісна співпраця з логопедом в групі, з психологом, музичним керівником, керівником по образотворчій діяльності та фізичної культури і робота з батьками.

Високу результативність в роботі з такими дітьми дає використання **психофізичних прийомів**.

Дуже ефективним прийомом в роботі з корекції заїкання виявився **аутотренінг**. Так як при корекції заїкання недостатньо тільки логопедичних прийомів, необхідна комплексна дія на психіку і мовленнєву діяльність дитини. Частиною цього комплексу є спеціальні вправи, що дозволяють заспокоїти дітей, які заїкаються, зняти характерне для них надмірне м'язове й емоційне напруження.

Аутотренінг вважається одним із найкращих методів корекції порушення стану особистості. Причиною широкого використання аутотренінгу є постійне збільшення і накопичення емоційних навантажень як у дорослих, так і у дітей.

Аутотренінг можна проводити у затемненій кімнаті. Діти лежать на ліжечках, звучить повільна, тиха музика.

Для музичного супроводу можна використовувати мелодійну сучасну і класичну музику: вальс Д.Шостаковича з к/ф «Овід», «Пори року» П.Чайковського, «Полонез» Огінського, а також звуки живої природи: шум дощу, вітру, морський прибій, крик чайок, спів пташок тощо.

Під музичний супровід діти разом з вихователем повторюють слова аутотренінгу, що діють як навіювання (по три рази) спочатку «про себе», потім пошепки, потім голосно:

- я спокійний;
- у мене все добре;
- я розмовляю чітко;
- я дихаю правильно;
- я спокійний;
- я говорю правильно;
- моя вимова правильна;
- моя вимова чітка;
- я не боюся співрозмовника;
- я спокійний.

Діти не повинні рухатися, лежати або сидячи спокійно, із заплющеними очима. Йде навіювання їм формули правильної вимови: подумай, вдихни, скажи.

- Я заспокоююсь;
- я відпочиваю;
- дихання рівне, спокійне, ритмічне;
- серце б'ється рівно, спокійно, ритмічно;
- я заспокоююсь;
- я відпочиваю.

Дуже добре проводити аутотренінг разом з музикотерапією, використовуючи ще й світлотерапію. Різнокольорове світло допомагає дітям розслабитись, зняти м'язове напруження, заспокоїтись.

Після аутотренінгу, який триває 10-12хвилин, малюки сідають на килимок чи на стільчики – і заняття триває. Але мовленнєве навантаження обмежене.

Психогімнастика – це спеціальні етюди та вправи, направлені на розвиток і корекцію як пізнавальної, так і емоційної сфери дитини.

Основний акцент у ній робиться на навчання елементів виразних рухів і виховання емоцій та вищих почуттів, на вироблення навичок саморозслаблення. Дітям із заїканням такий вид роботи допомагає подолати скутість у спілкуванні, краще розуміти себе, зняти психічне та фізичне напруження.

Під час занять психогімнастикою використовується безмовний матеріал. Після такого курсу у дітей виробляються позитивні риси характеру (упевненість, сміливість), зникають невротичні прояви (страх, невпевненість).

Кожне заняття із психогімнастики складається з декількох етюдів та вправ (ритміки, пантоміми, мімічних вправ, колективних ігор). Вони короткі, доступні дітям за змістом, матеріал подається від простого до складного.

Тривалість заняття залежить від віку дітей, якості їх уваги та поведінки. Їх можна проводити два рази на тиждень групою з шести дітей.

Наприклад, вправи «Подив», «Квітка», «Солоний чай».

Вправа «Подив»

Хлопчик виявив подив: він побачив, як клоун посадив у порожню валізу кішку і закрив її, а коли відкрив – кішки там не було.

Із валізи вистрибнув собака.

Міміка: ротик відкритий, брови підняті вгору.

Вправа «Квітка»

Теплий промінець впав на землю і зігрів зернятко. Із зернятка проклюнувся паросток. Із паростка виросла чудова квітка. Квітка ніжитья на сонечку, підставляє теплу й світлу кожну свою пелюстку, повертає голівку за сонечком.

Рухи: присісти, голову і руки опустити; піднімається голова, розправляються плечі, руки піднімаються в сторони – квітка розпустилась; голова повільно повертається за сонцем.

Міміка: посмішка, м'язи обличчя розслаблені, очі напівзакриті.

Вправа «Солоний чай»

Бабуся згубила окуляри і тому не помітила, як насипала в цукорницю солі. Онуку захотілося пити. Він налив у чашку гарячого чаю і поклав у нього дві ложки цукру, розмішав і зробив ковток.

Виразні рухи: голова нахилена назад, брови насуплені, ніс зморщений.

Також використовую **рухову драматизацію та вправи на координацію мовлення і рухів.**

Роботу на координацію мовлення і рухів доцільно проводити у другій половині навчального року, коли у дітей уже сформовані стійкі навички артикуляційної та пальчикової гімнастики.

Ці рухи діти виконують в досить високому темп, з веселим настроєм, зі зміною постави.

Після вивчення невеликих віршиків, діти ніби інсценують їх за допомогою різноманітних рухів.

Наприклад, вправи «Гарні діточки» і «Тигрєня».

Гарні діточки

У рудої білочки

Дуже гарні діточки.

Одне, як мізинчик – *загнути мізинний палець*

Сіло на ослінчик.

Друге, як грибочок – *загнути безіменний палець*

Сіло на горбочок.

А третє, як мишка –
Ухопило книжку.
Сторінки гортає, *імітувати гортання книжки*
Казочку читає.

Тигрєня

Засмутилось тигрєня *взятись за щічки, похитати головою*
Треба в школу йти щодня. *марширування*
І прикинулося вмиць,
Що у нього хвіст болить.
Довго думав баранець *палець до лоба*
І промовив як мудрець:
- Ця хвороба не проста,
Треба різати хвоста. *імітувати різання*
Тигрєня кричить:
- Ніколи, краще я
Піду до школи. *марширування*

Дитяча театралізована діяльність розвиває як психічні процеси особистості, так і художні здібності, творчий потенціал, загальнолюдську спроможність до міжособистісної взаємодії, допомагає адаптуватися у суспільстві, відчуті себе успішним. Дорослий має створити умови для відкриття прекрасного дитиною у навколишньому світі.

Спостерігається значний і всебічний вплив театралізованої діяльності на особистість дитини, що дозволяє використовувати її як сильний, ненав'язливий педагогічний засіб. Саме в цій діяльності дитина відчувається більш розкутою, вільною і природною. Також дитина навчається легше зносити невдачі, не боятися труднощів, адекватно переживати свій програш, поступатися одне одному.

Долучення дітей до театрального мистецтва відбувається і під час проведення свят та розваг, в основі яких – гра-драматизація за мотивами авторської або народної казки. Проведення заходів у такій формі дозволяє творчо розкритися кожній дитині. Разом з дитиною беруть участь і дорослі – вихователі, батьки. Дитина не тільки набуває знань, умінь, навичок, розвиває творчі здібності, а й розширює коло спілкування – дорослий і дитина виступають як рівноправні партнери.

Сучасному етапу розвитку системи освіти притаманні пошук і розробка нових технологій навчання і виховання дітей. В якості пріоритетного використовується діяльний підхід до особистості дитини. Одним з видів такої діяльності, яка широко використовується в процесі виховання та всебічного розвитку дітей, є театралізована гра. Л. Виготський визначає драматизацію, або театральну виставу, як найпоширеніший вид дитячої творчості, так як драматична форма відображення вражень у дітей має стихійний характер і проявляється незалежно від бажань дорослих.

Театралізована вистава передбачає сценарій, який регламентує діяльність дошкільників безпосередньо на занятті і збільшує їхню самостійність під час підготовки сценарію. Театралізовані вистави спрямовані на те, щоб викликати інтерес до заняття. Вони опираються на образне мислення, фантазію, уяву дітей.

В театралізованій діяльності слово пов'язане з рухами персонажів, з малюванням, конструюванням декорацій.

В даній діяльності розігруються готові тексти.

Тому бажано відбирати з творів дитячої літератури такі тексти, які мають виховну цінність, відрізняються динамікою, насиченістю, чіткою послідовністю подій, художньою виразністю мови, простотою побудови фраз.

Діти спочатку приймають участь в хорovій драматизації, а потім переходять до індивідуальних ролей.

Театралізована діяльність готує дітей до розгорнутого, зв'язного і послідовного вираження думок, впорядковують їх мовленнєву діяльність.

Можна використовувати різні види театрів (пальчиковий, ляльковий, рукавичковий, картинок, помпонів, на магнітах і т.п.), кожен з яких має свої особливості.

Наприклад, пальчиковий театр.

Пальчиковий театр - це набір персонажів, які одягають на пальчики рук, які виготовляють із паперу, картону, тканини, фетру, вив'язують із ниток крючком або спицями.

В першу чергу такі ляльки сприяють розвитку дрібної моторики та координації рухів. До того ж у процесі маніпуляцій із фігурками дитина знайомиться і закріплює – «відпрацьовує» поняття «справа-зліва, вгору-вниз, наступний, попередній і т. д.» (розвивається просторове сприйняття)

У імпрровізаціях, а не у грі по «жорсткому» сценарію, розвивається уява і фантазія.

З допомогою іграшок є змога вирішувати та програвати проблемні ситуації: труднощі у спілкуванні, конфлікти, страхи та тривоги дитини.

По суті, театр – це рольова гра, у якій навіть сама сором'язлива дитина відчувається вільно та розкуто. Діти, граючи разом у спектаклі опановують навички спілкування один з одним, у них активно розвивається мовлення, вміння управляти сюжетом гри.

Діти з особливими потребами є однією з найуразливіших категорій суспільства. Метою соціальної політики уряду України щодо дітей з особливими потребами є створення умов, за яких вони могли б користуватися тими самими правами й виконувати ті самі обов'язки, що й інші члени суспільства. Я, як педагог, перебуваю в постійному пошуку ефективних педагогічних технологій, які б викликали емоційний відгук дитини та стимулювали до активних дій. У зв'язку з цим, запропонована педагогічна методика «Лялька як персона» викликала в мене живий інтерес. З метою допомогти дітям із заїкуватістю позитивно сприймати себе в різних ситуаціях, переносити навички у спілкуванні з лялькою на реальні ситуації життя, була створена маленька особистість – Петрик.

З Петриком діти не граються, він, за легендою, живе в іншому місці і лише періодично «приходить» до нас, щоб розповісти про себе, поцікавитися нашим життям, презентувати певну життєву ситуацію, попросити поради щодо приємних і радісних та не дуже ситуацій. Під час занять із використанням цієї методики в невимушеній атмосфері обговорюємо складні питання.

Так за допомогою ляльки-персони діти можуть знайти розраду в усвідомленні того, що не лише вони переживають болісні почуття («я не один такий», «він такий само, як я»). Допомагаючи лялькам вирішувати їхні проблеми, малюки отримують можливість висловити власні почуття, які тримають у собі, та дізнаються, що коли поділишся з кимось своєю проблемою стає легше.

Приклад використання «ляльки-персони» Петрика у частині розробленого заняття по його використанню та його особистій історії:

Уривок заняття з лялькою-персоною Петриком

(Вихователь виходить за двері та заходить з лялькою-персоною)

Вихователь: Дітки, а подивіться хто до нас завітав. Пам'ятаєте цього хлопчика? Так, це Петрик. Він мені розповів на вушко, що його привела до нашого садочку мама. Минулого разу Петрикові так сподобалося у нашій групі, що він знову попросився до нас.

- Діти, а чи не здається вам, що Петрик якийсь сумний? Давайте запитаємо у нього що трапилось?

(Діти задають ляльці питання, а вона через вихователя-перекладача відповідає на них)

- Діти, Петрик каже, що діти до якої вона ходить постійно сваряться зовсім не вміють дружити. Петрик просить, щоб ви розповіли йому правила поведження у нашій групі. І тоді він зможе навчити користуватися ними дітей у своїй групі. (Діти розповідають правила поведження у своїй групі).

- Молодці! Тепер Петрик все запам'ятав і навчить цим правилам інших дітей.

- Дітки, а чи цікаво вам дізнатися іще про щось у Петрика? Чи не ображають його через заїкуватість? Як він себе тоді почуває? Як потрібно поводитися з такими людьми? Чи можна насміхатися? Чому? Як поведетесь ви у таких випадках?

(Діти обмінюються запитаннями із лялькою-персоною)

Історія/сценарій Петрика

Особиста історія Петрика

Петрику 5.5 років. Він живе зі своїми мамою і татом, бабусяю та братиком Мішею. Міша спить в одній кімнаті з братиком.

Де спиш ти? А у тебе є сестричка або братик?

(запитання передаються вихователем від імені ляльки).

Маленький Міша часто плаче і Петрик прокидається, тому що їхні ліжечка стоять поруч. Проте вчора він був дуже радий, тому що мама йому дозволила допомагати купати братика. Він бадьоро хлюпався, і це було весело. Вони обоє змогли, так, що навіть його окуляри стали мокрими. Петрик знає про те, що необхідно обережно поводитися з окулярами, бо одного разу поламав їх, коли швидко бігав у дворі сусідським хлопчиком, граючись у піжмурки. Тоді довелося купувати нові.

А вам подобаються нові окуляри Петрика?(Доцільно ставити запитання до дітей у процесі розповіді історії персонажа; такі запитання передає педагог від імені ляльки).

Петрик ходить у дитячий садок, там діти граються, знаходять друзів, пишуть, малюють, ліплять, йому це подобається. Але найбільше він любить гратися надворі під час прогулянки. Ще йому подобається грати з друзями в футбол. Також він любить слухати різні цікаві розповіді, слухати казки та дивитися телевізійні передачі про тварин.

А яка ваша улюблена телепрограма? Який ваш улюблений мультфільм? Яка історія чи гра найбільше подобається?

А ще Петрик любить шоколадне морозиво. Іноді вони з братиком та батьками ходять в кафе їсти морозиво і йому це дуже подобається. А ще він любить цукерки, але не любить деякі овочі (капусту, помідори).

А яка ваші улюблені страви?

Але у Петрика викають труднощі у спілкуванні з однолітками, бо трохи заїкається, коли хвилюється або спілкується з малознайомими людьми. Тому у нього

не дуже багато друзів. Деякі діти сміються над ним. Він точно не знає, але здогадується що це через те, що він заїкається (він невправно вимовляє нові для нього слова, вимовляє їх із запинками, а іноді йому зовсім важко вимовити якесь слово і він протяжно і довго говорить звук Е). Петрику не подобається, коли діти над ним насміхаються. **(Це може бути окремою темою для обговорення, яка викликає зацікавлення дітей, що мають такі ж самі проблеми).**

Діти висловлюють різні ідеї: «Він може розповісти батькам або бабусі, а вони потім скажуть виховательці, і вона поговорить з дітьми»; «Він може попросити свого друга (дядька) піти з ним, щоб сказати тим дітям: «Припиніть, мені не подобається, коли ви з мене насміхаєтесь»; або «Він може попросити свого тата насварити (побити) їх» і таке інше».

Петрик говорить, що дізнався від вас про багато ідей, як йому бути у такій ситуації. І тепер він почувається набагато краще. Він поговорить зі своєю вихователькою і з мамою, а також попросить свого друга Андрійка піти з ним, щоб сказати дітям припинити глузувати. Він дуже вам вдячний. Він запитує, чи цікаво вам дізнатися, як владнається ця ситуація. Він вам розповість наступного разу, коли прийде у гості. До побачення! **(Ці репліки передаються педагогом від імені ляльки).**

Робота з корекції заїкання в дошкільників спрямовувалася на зняття напруги м'язів мовленнєвого апарату, формування вміння правильно дихати та навичок плавного й ритмічного мовлення за наслідуванням. З цією метою застосовувався комплекс корекційно-розвивальних засобів (аутотренінг, релаксація, логоритміка, психогімнастика, рухова драматизація), які, у поєднанні з традиційною логопедичною роботою, наблизили такі параметри, як мовленнєве дихання, темп, ритм та виразність мовлення до норми, показавши, таким чином, високу ефективність у подоланні заїкання. Театралізована діяльність готує дітей до розгорнутого, зв'язного і послідовного вираження думок, впорядковує їх мовленнєву діяльність. А також використання педагогічної методики «Лялька як персона» з метою допомогти дітям із заїкуватістю позитивно сприймати себе в різних ситуаціях, переносити навички у спілкуванні з лялькою на реальні ситуації життя сприяє активізації мовлення дітей дошкільників з вадою заїкання.

Список використаної літератури

1. Белякова Л. И. Логопедия. Заикание / Л. И. Белякова, Е. А. Дьякова. – М.: Эскиммо–Пресс, 2001. – 320 с.
2. Журавльова Л. С. Корекція мовлення старших дошкільників із заїканням засобами музично-дидактичних ігор / Л. С. Журавльова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 19 : Корекційна педагогіка та психологія: [зб. наук. праць]. – К., 2005. – Вип. 5. – С. 25-32.
3. Кондратенко В. Заїкання: сеноменологія та основні напрями реабілітації: Посібник для вищ. навч. закладів / В. Кондратенко, В. Ломоносов. – К. : Вид-во КНТ, 2006. – 70 с.
4. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене / За ред. М. К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.
5. Поварова И. А. Коррекция заикания в играх и тренингах/ И. А. Поварова. - С-Пб: 2004. – 348 с.
6. Рибцун Ю. В. Проблема заикания у дошкольников в работах Р. Е. Левиной [Электронный ресурс] / Ю. В. Рибцун. – Режим доступа к изд.: http://www.logoped.in.ua/newsite/?page_id=1595.
7. Кравченко А. І. Корекція заїкання засобами комплексної фізичної реабілітації: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів /

- А. І. Кравченко, Н. М. Скачедуб. – перероб. і доп. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 178 с.
8. Буштрук К. Л. Нестандартні прийоми розвитку мовлення. Ж-л «Дошкільне виховання». 2004, № 1. – С. 21- 23.
 9. Волкова Г.А. Логопедична ритміка: посіб. для студ. вищ. учбов. закладів. – М: Гуманіст.вид.центр ВЛАДОС, 2002. – 272 с.
 10. «Корекція заїкання» Т. Іванова, Т.Кваша Київ, «Шкільний світ», 2015
 11. «Крок за кроком» Л.Ткаченко, І. Кравцова, Л.Стахова, «Мандрівець», 2018.
 12. Неводнича Т. Сучасні методи комплексного подолання заїкання. – Житомир, 2002.
 13. Деркач О. Педагогіка творчості: арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. – Вінниця, 2009
 14. Лебенская А.И. Аутогенная тренировка в системе логопедических занятий с заикающимися. -М., 1974.
 15. Макарова С. Щоб ротик був слухняний. Т., 2005.
 16. Кукловська В. Музично-ритмічні рухи в дитячому садку. К., Музична Україна. 1981.
 17. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят. – К. Школа, 2001
 18. Тренінг по сказкотерапії: Сборник програм по сказкотерапии/ Под ред. Т.Д.Зинкевич_Евстигнеевой. – Сб.: Речь, 2004. – 254 с.
 19. Сікорський І.А., Заїкання. – Вид. Астрель, 2005, 192 с.
 20. Соєва Л. Для розвитку творчого мислення // Дошкільне виховання. 2004 – №5. – С. 18-19.
 21. Толлок Г. Секрети пальчикового театру // Дошкільне виховання. 1998. – №1. – С. 18-21.
 22. Фадєєва Т. Розвиток дрібної моторики // Палітра педагога. 2001. – №1. – С. 21-23.
 23. Черниш В.В., А. А. Блудов, Особливості проведення логоритмічних занять з дошкільниками із заїканням. М: Гуманіст.вид.центр ВЛАДОС, 2005. – 120 с.
 24. Щолокова А. В., Юрова Р.А. Заняття з логоритміки в групах для дітей із заїканням. - К.: НМЦСО, 2000.
 25. Юрова Р.А.,Щолокова А.В. Заняття з логоритміки в групах для дітей з заїканням. – К., 2000.
 26. Особливості корекційної роботи вихователя з дітьми, які мають вади мовлення/ Автор-упорядник А.П.Рясенчук. Вимовляйко. – Житомир, 2014. – С. 25-29.

Поплавська Л. В.,
вихователь ДНЗ №13 м. Коростеня,
спеціаліст I категорії

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає перехід дошкільної освіти до креативних технологій виховання та навчання. Саме креативний розвиток – одна з основних ліній розвитку дитини і водночас одне з найскладніших завдань, що постають перед сучасним педагогом. Як модернізувати зміст дошкільної освіти? Забезпечити різнобічний розвиток дітей відповідно до їх задатків та вікових особливостей? Коли і якими засобами їх розвивати? І головне – чи сам педагог креативний, аби плекати цю рису у своїх вихованців? Чи вмє сприймати труднощі як виклик і обов’язково, в складній, суперечливій ситуації відшукати правильне рішення? Які ж риси необхідно мати, щоб бути здатним стояти віч-на-віч з

життєвими негараздами і вийти переможцем? Насамперед потрібно вміти нестандартно мислити, логічно розробляти різні варіанти дій, помічати навіть незначні деталі, продукувати принципово нові ідеї, бути впевненим у собі і вільним від стереотипів[1, с. 17]. Саме ці риси і є головними характеристиками креативної людини.

Звичайно, нам педагогам, хотілося б розвивати ці здібності у своїх вихованцях. Адже людина, яка не боїться проблем і може успішно їх розв'язувати, буде більш захищеною, коли потрапить у складні суперечливі ситуації і матиме більше шансів досягти успіху. Щоб сформувати у дітей такі здібності і уміння на допомогу прийде ейдетика. Ейдетика – напрям психологічної науки, який вивчає ейдетизм, як різновид образної пам'яті і можливості його практичного застосування у різних сферах життя людини. У перекладі з давньогрецької «ейдос» - яскравий образ, зовнішній вигляд. Ейдетика була описана ще Аристотелем, як дієва методика, спрямована на покращення пам'яті на основі образного сприйняття навколишнього світу та образного мислення. Термін «ейдетика» був уведений у психологію у 30-ті роки минулого століття німецьким ученим Еріком Йеншем та його однодумцями О.Кро, А.Рікелем, Р.Фішером, які позначили ним феномен довготривалого збереження чіткого сліду інформації, що утримується в пам'яті людини. Було доведено, що наявність унікальної пам'яті пов'язана з яскравим емоційно-образним сприйняттям інформації. Не обійшли увагою це питання і вітчизняні видатні психологи і науковці: П.П.Блонський, Л.С.Виготський і О.Р.Лурія. Саме останній вперше розділив прийоми зміцнення пам'яті на мнемотехніку та ейдотехніку. [4. с. 21].

Провідні вітчизняні педагоги та психологи зазначають, що зараз відбувається становлення української школи ейдетики, яка враховує особливості національної психології та менталітету. Найважливішим компонентом вітчизняної школи ейдетики є її спрямованість на позитивне сприйняття дитиною навколишнього світу.

За науковим визначенням ейдетизм, тією чи іншою мірою притаманний кожній людині, особливо в дитячому віці, але яскраво виражене явище зустрічається рідко.

Коли на світ з'являється маленька людина, то вже з перших хвилин від народження починає активно пізнавати навколишній світ через відчуття. Слухові, нюхові, зорові, дотикові, смакові враження виникають щохвилини, залишаючи глибокий слід в дитячій уяві та пам'яті. З плином часу вони складаються у цілісну картину і використовуються людиною довільно чи мимовільно. Характерно, що жоден предмет, об'єкт чи явище дійсності людина не сприймає якимсь одним з органів чуття. Якщо взимку згадаємо літню ягоду кавун, то відчуємо і його солодку соковитість, побачимо червону, достиглу м'якоть, уявимо зелено-смугасту шкірку. Ейдетика в психологічному значенні саме і полягає у здатності відтворювати наочний образ будь-якого предмета або явища через певний відрізок часу. Ейдетична пам'ять характеризується більш яскравими та емоційними спогадами. Тому людська уява може об'єкта.[2, с.18].

Східне прислів'я говорить: «Скажи мені – і я забуду, покажи мені – і я запам'ятаю, дай торкнутися – і я зрозумію». У цьому вислові розвиваються психологічні особливості малюка, який, вивчаючи світ, тільки того і прагне: подивитись, понюхати, обмацати, розібрати, перевірити на міцність, а то й спробувати «на зуб». Не випадково дошкільнят називають дослідниками і чомучками, адже світ, що їх оточує, видається їм таким великим і непізнаним. Впроваджувати ейдетичні техніки можна уже у молодшій групі. Варто розпочати цю

роботу зі створення відповідного розвивального середовища. Естетичний бік занять з ейдетичного розвитку визначається здебільшого якістю підготовки дидактичного матеріалу. Спокійна кольорова гама, приємна фактура, чітка форма дидактичних посібників приносять малюкам радість, нові враження, сприяють накопиченню ейдетичних уявлень. Заняття з ейдетики варто проводити в ігровій формі з дотриманням частого переключення з одного виду діяльності на інший. Це дозволяє уникнути втоми, зберігати в дітей увагу й зацікавленість, а також підтримувати позитивний емоційний фон під час діяльності. Якщо будуть створені такі умови, то діти будуть вчитися використовувати власну пам'ять із максимальною ефективністю, запам'ятовувати усвідомлено, раціонально, без виснажливого багаторазового повторення. Важлива умова – необхідно використовувати всі доступні дитині способи набуття й передання набутого досвіду. Із віком змінюється не лише кількість розв'язаних завдань, але й самі способи їх розв'язання: вибір однієї з ознак характерний для дітей молодшого віку; старші дошкільники виконують усі завдання шляхом ретельного зіставлення об'єктів між собою. Варто широко використовувати бесіди за змістом казок, вивчення віршів, скоромовок, приказок, потішок, загадок, переказування художніх творів, які збагачують досвід дитини. Бажано усі художні твори супроводжувати обігруванням, впроваджувати ігри-драматизації, інсценізації. [3, с.10].

К.Д.Ушинський зазначає, що для якісного засвоєння вихованцем матеріалу «потрібно змусити брати участь у цьому засвоєнні якомога більшу кількість нервів, змусити брати участь зір, показуючи картину, але й в акті зору повинні брати участь не лише мускули очей безбарвними обрисами зображень, але й сітківка дією кольорів розфарбованої картини. Необхідно залучити до участі дотик, нюх, смак, звук ... За такого дружнього сприйняття всіма органами в акті засвоєння...працюватиме найледачіша пам'ять».[5,с.15]. Подив, задоволення від зробленого відкриття сприяють виникненню й підтриманню в дитини інтересу до пізнання, забезпечуючи стійке запам'ятовування.

1. Тактильні асоціації

Для цього виду роботи потрібно виготовити тактильні таблички (картки): прямокутники з картону, пластику, дерева. Їх основна ідея полягає в тому, що всі вони обклеєні різними матеріалами, тобто мають свою фактуру. Матеріал для їх виготовлення може бути найрізноманітніший – хутро, наждачний папір, вата, фольга, металеві кнопки, крапельки воску, рис, пір'я, сірники, гудзики. Незмінна умова: допомогти дітям розширити знання про предмети та отримати додаткові враження від них. Ці картки не тільки формують асоціативне мислення (здатність створювати різноманітні зв'язки між явищами та об'єктами довкілля), але й допомагають у розвитку тактильної пам'яті. **Хід гри:** розкласти перед дітьми набір тактильних карток, запропонувати взяти будь-яку картку, наприклад з хутряним покриттям. Питання: про що ти подумав торкнувшись до цієї картки? (зайчика, рукавичку, котика). Слід пам'ятати: ніколи не примушуйте дитину торкатися картки, яка неприємна їй на дотик. Ускладнення: дібрати до конкретного зображення свої варіанти карток, відчуття від яких у них асоціюються із заданим предметом. Питання: у мене є м'яч, машина. Про яку табличку ти подумав? (Дитина пояснює свою відповідь).

2. Звукові асоціації

Широко застосовуються аудіо записи різних звуків та шумів, які можна розподілити на різні категорії: побутові шуми, звуки вулиці, музичні звуки. Звуки

людей, тварин, природи. Можна зробити мішечки і покласти в них різноманітні предмети, що породжують звуки – дзвіночки, круги, монетки, целофан, пластмасові кришечки. Крім того, можна підготувати різні музичні інструменти виготовлені власноруч (методика К.Орфа): свистки, дудочки, брязкальця, дзвіночки, склянки з водою, металеві, дерев'яні ложки. Тобто будь-які предмети, що видають звуки. Наявність цих джерел звуків дозволяє вільніше маніпулювати ними, не обмежуючи при цьому розвивальні можливості дитини. Порядок роботи та спосіб постановки питання лишається незмінним: перед дітьми викласти ряд предметних зображень і за допомогою звукового мішечка пропонуємо обраний звук, після чого запитуємо: «Про що ви подумали, почувши цей звук?» Порада: ховати за ширмою ті джерела звуків, які не можна покласти в мішечок.

3. Смакові асоціації

Для цього виду роботи не потрібні реальні смакові відчуття: смаки діти уявляють. Можна запропонувати не тільки смакові відчуття, як солодке, кисле, гірке, солоне, а й температурні якості: гаряче, холодне. Слід лише підготувати предметні зображення різних продуктів. Для старших дошкільників можна ускладнити завдання використовуючи комбінації: солодке і гаряче (чай), солодке і холодне (морозиво), солоне і гаряче (суп).

4. Нюхові асоціації

Нюховий аналізатор - найсильніший з усіх названих. Слід пам'ятати, що різні аромати можуть діяти на кожну дитину індивідуально, спричинити алергію, бути комусь неприємним. Цей вид роботи краще проводити із старшими вихованцями, попередньо проконсультувавшись з батьками. Кількість заходів обмежена. Питання знов звучить так само: «Про що ви подумали відчувши цей запах?».

5. Предметні асоціації

Цей вид асоціацій передбачає встановлення зв'язків предметів або між собою або з їхніми ознаками. Для виконання цього прийому потрібно мати набір різних предметів, що не мають чіткого призначення: клаптик тканини, паперу, хутра, паличку, камінчик, каштан. Предметні зображення не потрібні. Тримаючи в руці будь-який предмет, ставимо питання: «Про що ти подумав?». Спочатку варто допомогти дитині пояснити її асоціативний вибір, потім дитина робить це самостійно. Наприклад: показати дітям нитку, промовити: довге ігнучке. Про що подумали?. Варіанти відповідей: стрічка, волосина, змія.

Ці ейдетичні напрямки можуть використовуватися як складова частина кожного інтегрованого заняття або самостійно. А використання цих прийомів ейдетики у щоденній роботі є надзвичайно ефективним, цікавим, захопливим засобом саморозвитку та формування креативності у дітей.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) - К.; Видавництво – 2012. – 17 с.
2. Антошук Є. В. Ейдетичні вправи для пам'яті та уяви//Дошкільне виховання. – 2014. – № 2. – 18 с.
3. Пашенко О. Креативний розвиток: ейдетика для дорослих і малих// Дошкільне виховання. – 2012, № 5. – 10 с.
4. Лурія О.В. Маленькая книжка большой памяти – М; Молодая гвардия, 1979 – 21 с.
5. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. – М., 2004. – 15 с.

ЗАНЯТТЯ, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сьогодні з-поміж важливих завдань, що постають перед системою освіти, особливої актуальності набуває проблема розумового виховання дошкільнят. Основна функція розумового виховання дітей дошкільного віку – формування пізнавальної діяльності, тобто такої діяльності, в ході якої дитина вчиться пізнавати навколишній світ. Розумове виховання дітей дошкільного віку спрямоване на формування пізнавальних мотивів, тому одне із завдань – формування допитливості та пізнавальних інтересів. Ядром пізнавального інтересу є розумові процеси. Інтерес створює сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності і самостійності дітей.

Проблема формування пізнавальної активності не нова. Її вивчали спеціалісти в галузі психології та педагогіки стосовно навчального процесу (Л. П. Аристова, Ш. І. Ганелін, В. В. Давидов, М. І. Єникєєв, Л. В. Занков, М. М. Левіна, І. Я. Лернер, В. Ф. Паламарчук, П. І. Підкасистий).

Дослідниками пізнавальна активність розглядається як активність, що проявляється в процесі пізнання. Вона виражається в зацікавленому прийнятті інформації, в бажанні уточнити, поглибити свої знання, в самостійному пошуку відповідей на питання, що цікавлять, у прояві елементів творчості, в умінні засвоїти спосіб пізнання і застосовувати його на іншому матеріалі.

У дітей із затримкою психічного розвитку розумові дії формуються з відставанням і недостатньо продуктивно, до того ж процеси пізнавальної діяльності недосконалі: звужене й обмежене сприймання, недосконала пам'ять та увага. У таких дітей спостерігається тимчасова недостатність інтелектуальних функцій, тобто знижується не інтелект дитини, а його продуктивність внаслідок порушення пам'яті, уваги, працездатності. Треба пам'ятати, що дитина, яка відстає у психічному розвитку є дуже пасивною (Сак Т.В., Марчук Т.Ф.)[1].

Г.Ф. Фадіна зазначає, що при ЗПР у дітей спостерігаються відхилення в інтелектуальній, емоційній і особистісній сферах. Основні порушення інтелектуального рівня розвитку дитини припадають на недостатність пізнавальних процесів [2, с.21]. Недостатня сформованість пізнавальних процесів найчастіше є головною причиною труднощів, що виникають у дітей із затримкою психічного розвитку. З розвитком пізнавальних процесів тісно взаємопов'язана пізнавальна активність, яка формується в дошкільному дитинстві. Тому проблема розвитку пізнавальної активності у дітей із затримкою психічного розвитку є вкрай актуальною. У таких дітей набагато складніше пробудити пізнавальний інтерес, їх пасивність гальмує бажання приймати участь у вирішенні проблемних ситуацій, їх мало цікавить будь-яка дослідницька діяльність. Без спеціального педагогічного впливу у дітей із затримкою психічного розвитку не розвиваються такі якості як самостійність, здатність перенесення засвоєних знань і навичок з однієї ситуації в іншу при вирішенні аналогічних завдань, тому таких діток треба вчити працювати самостійно. Розвитку пізнавальної активності у дітей із ЗПР має приділятися особлива увага тому, що здатність дитини із ЗПР до активної пізнавальної діяльності на низькому рівні.

Однією з головних цілей у розвитку дитини – дошкільника, а особливо дошкільника із ЗПР, є розвиток його пізнавальної активності, адже саме пізнавальна активність є запорукою успішної діяльності дітей. Дошкільне дитинство – період пізнання і освоєння світу людських відносин. Проблема пізнавальної діяльності дітей цього віку надзвичайно важлива для системи дошкільної освіти. На перший план висуваються завдання розвитку здатності дитини до активної пізнавальної діяльності [5, с.32].

Саме дошкільне дитинство є періодом первісного пізнання навколишньої дійсності. У сучасній віковій та педагогічній психології психічний розвиток дитини розуміється як процес і результат присвоєння культурно-історичного досвіду попередніх поколінь. Необхідною умовою присвоєння цього досвіду є активність дитини, в тому числі і пізнавальна, що виявляється у відповідній діяльності. Проблема формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку ось уже на протязі не одного десятиліття займає одне з найважливіших місць у психолого-педагогічних дослідженнях. Під пізнавальною активністю дітей дошкільного віку слід розуміти активність, що проявляється в процесі пізнання. Вона виражається в зацікавленому сприйманні інформації, в бажанні уточнити, поглибити свої знання, в самостійному пошуку відповідей на питання, що цікавлять, у прояві елементів творчості, в умінні засвоїти спосіб пізнання і застосовувати його на іншому матеріалі [6, с.35].

Розвиваючи пізнавальну сферу дитини-дошкільника, необхідно прагнути створити такі умови для його життя, розвитку та навчання, щоб багатюще емоційно-чуттєве сприймання світу дозволило малюкові стати людиною. Для цього необхідно застосовувати різні засоби. Умовно засоби розвитку пізнавальної активності і пізнавального інтересу розподіляються на дві групи: діяльність дітей і твори духовної та матеріальної культури. На ранніх ступенях розвитку дитини особистий досвід - найважливіший шлях пізнання навколишнього світу [3, с. 22].

Протягом дошкільних років дитина, що відвідує дитячий садок, опановує двома категоріями знань. Першу категорію складають ті знання, які вона засвоює без спеціального навчання, у повсякденному житті, спілкуючись з дорослими, однолітками, в процесі ігор, спостережень, спираючись на свій особистий досвід. Вони нерідко хаотичні, безсистемні, випадкові, а часом і спотворено відображають дійсність. Більш складні знання, що відносяться до другої категорії, можуть бути засвоєні тільки в процесі спеціального навчання на занятті. На заняттях уточнюються, систематизуються, узагальнюються знання, які діти набувають самостійно.

Процес розвитку пізнавальної діяльності дітей із ЗПР вимагає цілеспрямованого педагогічного керівництва. Педагогічне керівництво процесом розвитку пізнавальної діяльності дітей здійснюється за допомогою ігрових вправ, завдань. Ігрові прийоми і ситуації виступають як засоби пробудження, стимулювання дітей із ЗПР до навчальної діяльності, збагачують емоційну сферу дітей, сприяють розвитку пізнавальної активності, особливо цікава ігрова мотивація, заохочення.

Завдяки ігровим формам організації занять мені вдається залучити пасивних дітей до розумової праці, дати змогу дитині відчувати успіх, повірити в свої сили. А використання на занятті загадок, віршів-добавлянок, віршованих фізхвилинок, авторських казок збагачують заняття, емоційно забарвлюють його, сприяють розвитку пізнавального інтересу та підвищенню пізнавальної активності. Вивчення віршів за допомогою підібраних картинок розвиває пам'ять дітей із ЗПР, сприяє

збільшенню її обсягу, розвиває мовлення, а також логічне мислення, до того ж розширюється коло знань за певним тематичним циклом. Також після тривалого використання в навчально-виховному процесі дидактичних ігор, в тому числі і моїх авторських дидактичних ігор, особливо ігор на розвиток психічних процесів, на розвиток дрібної моторики, сенсорних здібностей, ігрових вправ для ознайомлення з цифрами, рухливих ігор з інтелектуальним навантаженням пізнавальний розвиток дітей із ЗПР піднявся на більш високий щабель, більш досконаліми стали психічні процеси, і відповідно піднявся рівень пізнавальної активності.

Заняття є найоптимальнішим і ефективним засобом формування пізнавальної активності дітей. Заняття, організовані певним чином, дозволяють підвищити рівень пізнавальної активності дітей із затримкою психічного розвитку, яка, як свідчить практика роботи, у таких дітей на низькому рівні.

Яким же чином я організую свої заняття? В першу чергу я продумую цікаву для дітей мотивацію. Яка б запалила в часто байдужому погляді дитини вогник пізнавального інтересу, який так потрібен для прояву пізнавальної активності. Ідеї цікавих мотивацій черпаю із розповідей самих дітей про те, чим вони найбільше люблять займатися. Тому останнім часом найчастіше почала водити в практику роботи сюрпризні моменти з використанням комп'ютера, так як сучасні діти найбільше люблять грати на комп'ютері. Тому діти отримують, або ще краще знаходять, диск із зверненням до них героїв мультфільмів, лісовичка, королеви Математики, мешканців країни Звукляндії, тощо. У цих зверненнях, які я записую сама, діти отримують завдання в цікавій формі або відгукуються на прохання казкового героя про допомогу, або шукають скарби-завдання, що заховали пірати, тощо. Такий сюрпризний момент спонукає навіть надзвичайно байдужих і пасивних дітей включитися у процес виконання завдання, збуджує їх пізнавальний інтерес. Аби якнайдовше його утримати, кожне нове завдання діти отримують, виконавши попереднє. Надзвичайно стимулює дітей поява іграшок-маріонеток, іграшок рукавичкового театру, які «наживо» спілкуються з дітьми, відкривають дітям шлях в чудовий світ пізнання. Інформація, отримана із вуст такої іграшки краще сприймається і запам'ятовується дітками, ніж інформація із вуст вихователя. Дуже важливу роль відіграє емоційність вихователя, інтригуюча інтонація голосу при питанні, перебільшено заклопотана інтонація при озвученні важкого завдання, іноді використовую, навіть, жарти при поясненні завдання. Жвавість емоцій підвищує увагу дітей до завдань, внаслідок чого підвищується пізнавальна активність малюків.

Працюючи з дітьми з затримкою психічного розвитку я намагаюся слідкувати за реакцією та поведінкою кожного вихованця та застосовую індивідуальний підхід до кожної дитини, враховую темп її діяльності, тип сприймання вербального чи сенсорного матеріалу, темп засвоєння інформації, рівень розвитку психічних процесів. Практика роботи з дітьми з затримкою психічного розвитку свідчить, що такі дітки дуже швидко стомлюються та сприймають невеликий обсяг інформації, вони не можуть довго займатися одною й тою самою діяльністю. Тому я продумую можливі зміни на занятті різних сфер діяльності (емоційної, інтелектуальної, фізичної). Проводячи фізхвилинки, я використовую підібрані мною та систематизовані відповідно до тематичних циклів віршовані фізхвилинки. Фізхвилинка у віршованій формі проходить більш емоційно, підвищується емоційний тонус, знімається інтелектуальне напруження, відпрацьовується слухова та рухова реакції, промовляючи віршовані рядки, діти закріплюють свій словниковий запас по відповідній лексичній темі. Значне місце на занятті я відвожу ігровим вправам

та іграм на розвиток психічних процесів, на розвиток дрібної моторики руки та вправам на розвиток сили та спрямованості повітряного струменя. Проводжу їх, зазвичай, в середині заняття, коли у дітей із ЗПР падає працездатність, або виникають труднощі в переключенні на новий вид діяльності. Діти із затримкою психічного розвитку часто відволікаються, не заглиблюються в завдання, наміри не завжди доводять до кінця, перестрибують з одного на інше. Саме тому я ретельно підбираю наочний матеріал для занять з дітьми, слідкую, щоб не було ніяких зайвих деталей на малюнку, аби не відволікати увагу дитини, не повинно бути зайвих речей і в найближчому оточенні малюка, щоб не давати приводу для відволікання. У дітей з затримкою психічного розвитку переважає наглядна пам'ять над словесною, тому словесну інформацію підтримую наочним матеріалом, діти з великим задоволенням виконують різноманітні маніпуляції з предметами, обстежують та порівнюють їх. Дуже важливо під час заняття тримати в полі зору і активізувати кожного вихованця, залучаючи його до пояснення, пропонуючи доповнити відповідь товариша, розповісти про те, яким чином він збирається вирішувати поставлену задачу. Дітей із ЗПР дуже важливо навчити у спільній діяльності звертатися за допомогою і використовувати її. Я вчу їх як правильно поставити запитання та як відповідати на запитання, вправляю у виконанні дітьми вербальних вказівок. Найбільш ефективними для проведення такої роботи є підгрупові заняття.

Під час проведення занять широко використовую загадки. Хоча дітям із ЗПР і важко їх відгадувати, але загадки є важливим засобом розвитку мовлення та пізнавальної активності. Загадки розширюють кругозір дітей, знайомлять їх з навколишнім світом, вони сприяють формуванню розумових операцій, розвитку словесно-логічного мислення, спонукають до активної розумової діяльності. Використання загадок не тільки поживляє роботу на занятті, але й підвищує інтерес дітей. Будь-яка загадка – це логічна вправа, під час якої потрібно впізнати предмет за його характерними ознаками. Для того, щоб довести правильність відгадки, необхідне докладне послідовне логічне міркування. Саме тому дітям із ЗПР так важко відгадувати загадки, адже їх рівень логічного мислення значно відстає від рівня нормального дошкільника. Діти з затримкою психічного розвитку захоплюються дрібними деталями, не можуть виділити головне, виділяють незначні ознаки, порівнюють предмети за непорівнянними, несуттєвими ознаками. Я підбрала та систематизувала загадки відповідно до тематичних циклів, відбрала нескладні описові загадки, які дітям із ЗПР відгадувати набагато легше. Постійне вправляння в умінні розмірковувати, аналізувати, порівнювати призводить до того, що на кінець року діти набагато краще відгадують загадки, рівень їх словесно-логічного мислення зростає.

З метою розвитку словесно-логічного мислення дітей я також підбрала добірку віршів-добавлянок відповідно до тематичних циклів. Добирають відповідні слова, які стерла капосна наслухняна гумка, діти з великим задоволенням, намагаючись це зробити з усіх сил, тому що цим вони надають допомогу мавпочці-писульці, яка дуже любить писати вірші і щотижня надсилає їх дітям нашої групи. Роблять дітки це з великим задоволенням, аби не засмутити мавпочку, аби вона не знала, що гумка зіпсувала її вірші, адже мавпочка періодично з'являється в груповому куточку книги з подарунками для дітей та новими віршами. Це емоційне забарвлення заохочує дітей, вони викладаються на всі 100%, хоча деяким дітям це зробити занадто важко. Використовуючи вірші-добавлянки у своїй роботі я працюю не тільки над розвитком словесно-логічного мислення, а й розвиваю почуття ритму у дітей, збагачую та

розвиваю їх мовлення. А відчуття того, що вони змогли допомогти, у них вийшло, збагачує та розвиває емоційну сферу дітей із затримкою психічного розвитку.

Дітки не тільки добирають рими у віршах-добавлянках, а й щотижня заучують вірш відповідно до тематичного циклу. Це сприяє розвитку пам'яті дітей із ЗПР, збільшенню обсягу пам'яті. дуже добре розвиває мову, формує у дитини почуття ритму і стилю, а також розвиває логічне мислення, до того ж розширюється коло знань за певним тематичним циклом, формується здатність розуміти літературну мову. Цей процес завжди повинен подобатись дитині, інакше можна надовго відбити бажання вчити вірші. І якщо дитина не хоче вчити вірші, то треба зацікавити дитину, придумати дієву мотивацію, бо саме у віці 4 -5 років починає особливо швидко розвиватися пам'ять, і вчити вірші край необхідно в дошкільному віці. Я намагаюся добирати вірші, щоб вони були цікаві дитині, за змістом відповідали віку та особливостям дітей із ЗПР. Вірш з дітками ніколи не вчу просто так, а це обов'язково має бути подарунком комусь (мамі, татусю, казковому герою тощо), або ж є допомогою якомусь герою чи умовою знаходження скарбів тощо. До вивчення віршів напам'ять підхожу індивідуально, з урахуванням психологічних особливостей дітей із ЗПР. У дітей з затримкою психічного розвитку переважає наглядна пам'ять над словесною. Враховуючи цю особливість дітей із ЗПР, я почала добирати картинки до кожного віршованого рядка. Отже після цікавої мотивації та пропозиції вивчити вірш напам'ять, я зачитую вірш із своєї збірки віршів, які я підбрала та систематизувала відповідно до тематичних циклів, при повторному читанні вірша, на дошку виставляю картинку до кожного віршованого рядка, потім ще раз зачитую вірш, звертаючись до виставлених вже в певній послідовності картинок, далі останній раз читаю вірш, а діти, дивлячись на картинку, підказують мені пропущене слово у рядку (ніби допомагають мені відтворити вірш), а потім уже діти, дивлячись на малюнки самі розказують вірш, а я при потребі підказую окремі слова, або навіть промовляю цілі рядки. Коли діти так вчать вірш, то процес запам'ятовування не зводиться до зазубрювання, а стає легким та веселим. Потім обов'язково намагаюся закріпити вірш під час практичної діяльності дітей. Діти під час СХД самостійно малюють вірш (послідовність подій), використовуючи трафарети, силуети, штами та печатки, або ж виліплюють персонажів вірша та вже за своїми малюнками знову розповідають вірш напам'ять. Для індивідуальної роботи з дітьми, що не запам'ятали вірш під час заняття я використовую схеми, на яких об'єдную підібрані картинки на одному аркуші(створюю мнемотаблицю). Обов'язково дотримуюсь правил повторення вірша: повторюємо через півгодини після того як вивчили, потім через день, потім через два тижні, а потім через три місяці, влаштовуючи літературні вікторини, на яких в цікавій формі пригадуємо вірші, що вчили впродовж кварталу.

Останнім часом все більше і більше в навчальний процес при роботі з дітьми з затримкою психічного розвитку намагаюся вводити елементи ігор-драматизацій, коли гармонійно поєднується гра та казка, стаючи одним із найцікавіших для дітей видом діяльності. Найбільш вдало ігри-драматизації застосовуються під час проведення інтегрованих занять. Така робота, в якій поєднується театралізована діяльність та мовленнєве спілкування чи грамота, чи математика вже сама собою збуджує інтерес, викликає позитивні емоції, які так необхідні дітям з затримкою психічного розвитку для підвищення їх пізнавальної активності. Заняття тоді стає бажаним для дитини, а не примусовим.

Під час ігор-драматизацій розвиваються творчі здібності дітей, збагачується і

розвивається їх мовлення, уява, концентрується увага дітей. Такі ігри викликають у дітей позитивні емоції, збагачується емоційна сфера дітей, яка у дітей із ЗПР дозріває в уповільненому темпі. Як свідчить практика роботи, діти під час таких ігор стають більш розкутими, краще ідуть на контакт з вихователем і це дає змогу краще здійснювати корекційний вплив на дітей із ЗПР. Ігри-драматизації також допомагають мені в невимушеній обстановці, під час театралізованої діяльності дітей, збагатити знання дітей про оточуючий світ, закріпити набуті під час організованої діяльності знання. З цією метою я придумую свої власні казки. Зміст цих казок дозволяє збагатити знання дітей по певній темі, закріпити геометричні фігури, цифри, тощо.

Казки, мабуть, подобаються дітям найбільше. Тому, що казка – це цікава вигадана історія про події, яких не може бути в реальному житті. Рослини й тварини у ній уміють розмовляти і робити все те, що й люди. У казках трапляються чарівні пригоди, діють чаклуни та чародії. Все це захоплює дитину. Саме з казки дитина здобуває свої перші знання, вона наслідує героїв казок. Казка є засобом формування у свідомості дитини позитивного образу, певного ідеалу. Ще В.Сухомлинський звернув увагу на те, що через казку дитина вчиться помічати прекрасне, розуміти добро і зло, учиться бути товариською, доброзичливою, вчиться бути людиною з великої букви.

Отже, де б не була дитина, а казка завжди поруч. Бажання чути або бачити казку є природною потребою дитини. Саме тому я намагаюсь через казку розвивати дітей, прищеплювати моральні правила поведінки. Казка є формою спілкування та передачі досвіду. Діти люблять не тільки слухати казку, подобаються їм також і драматизації казок і ігри-драматизації, в яких діти приймають активну участь. В ігри-драматизації гармонійно поєднується гра та казка, стаючи одним із найцікавіших для дітей видом діяльності. Саме казка допомагає дитині підвищити самооцінку, врятуватися від капризів, заспокоїтися або розслабитися, зробити рутину святом. Під час гри, перетілюючись у казкового героя, малюк може спокійно розповісти про свої почуття, думки. Саме під час сеансів казкотерапії діти засвоюють необхідні моделі поведінки, вчать реагувати на життєві ситуації, підвищують рівень знань про себе й оточуючих, тому що казки зрозуміліші їм порівняно з поясненнями педагогів та батьків. Казки сприяють пізнавальному розвитку дітей, виховують моральні почуття, впливають на уявлення дитини про оточуюче, спрямовуючи розвиток бажань і вчинків малюка. Казки спираються на те найкраще, що вже є у кожній дитини. Заняття, проведені в ігровій формі, з використанням описаних вище форм і методів роботи, збагачують особистий досвід дітей про навколишнє, пробуджують пізнавальний інтерес, викликають бажання приймати участь у вирішенні проблемних ситуацій, спонукають брати участь у дослідницькій роботі. Цікаво змотивоване заняття спонукає дітей із ЗПР до прояву самостійності у виконанні запропонованих завдань. Все це сприяє підвищенню рівня пізнавальної активності дітей із затримкою психічного розвитку.

Список використаної літератури

1. Колупаєва А. А. Дитина із затримкою психічного розвитку / А. А. Колупаєва. // Київ. – 2010.
2. Фадіна Г. В. Діагностика та корекція затримки психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку / Г. В. Фадіна. // Миколаїв. – 2004.
3. Грізік Т. Методологічні основи пізнавального розвитку дітей / Т. Грізік. // Дошкільне виховання №10. – 2008.

4. Годовікова Д. Б. Формування пізнавальної активності / Д. Б. Годовікова. // Дошкільне виховання №1. – 1986.
5. Голіцин В. Б. Пізнавальна активність дошкільнят / В. Б. Голіцин. // Радянська педагогіка №3. – 1991.
6. Годовікова Д. Б. Формування пізнавальної активності / Д. Б. Годовікова. // Дошкільне виховання №1. – 1986.

Слинявчук К.,
студентка 4СБз групи спеціальності 012 Дошкільна освіта;
Литньов В. Є.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ГРА ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються норми поведінки. Особливості життя в сучасному соціумі вимагають зниження вікових меж для початку економічного виховання й соціалізації дітей як фундаментальної бази для подальшої економічної освіти. У розв'язанні питань економічної освіти й виховання державні документи (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні) орієнтують громадську думку й професійну діяльність педагогів на усвідомлення цілей і завдань економічного виховання в умовах ринкової економіки. У силу своїх можливостей, діти старшого дошкільного віку не можуть самостійно набувати досвід економічної діяльності, але вони здатні у специфічній для свого віку формі задовольнити цю потребу. Саме тому основним засобом засвоєння елементарних економічних понять і категорій, формування базових економіко-психологічних якостей особистості та набуття первинного економічного досвіду в старшому дошкільному віці виступає гра.

На сучасному етапі проблемі формування гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку приділяє увагу значна кількість науковців. Дослідження учених Н. Грама, Г. Григоренко, Р. Жадан, Є. Курак, Ю. Лелюк, А. Сазонової, А. Смоленцевої, Г. Шатової довели, що дітям дошкільного віку доступне розуміння окремих економічних понять. Проблемі формування у дітей економічних знань, умінь і навичок у процесі вивчення основ різних наук присвячені праці Н. Баріло, Ю. Васільєва, Г. Гебекова, Н. Кулакової, О. Лосєвої, С. Малініна. Розвиток економічного мислення дітей через засвоєння економічних понять досліджували Г. Ягода, О. Козлова. Питання економічної соціалізації у дитячому віці розкрили такі науковці, як: А. Бояринцева, К. Данзигер, О. Козлова, Л. Магрудер, Г. Маршалл, Р. Саттон, М. Сігал, А. Страусс, П. Томас, А. Фернам, Д. Швальб, О. Щедріна, Г. Ягода; загальнопсихологічні закономірності входження особистості в соціальне життя: Л. Виготський, О. Леонтєв; ступінь виховного впливу праці: З. Зайченко, Г. Могилевська; зміст і методи економічного виховання дітей: Л. Горкіна, Г. Григоренко, М. Єрмоленко. Незважаючи на посилений інтерес з боку науковців,

проблема формування основ економічної вихованості у старших дошкільників засобами гри досі потребує подальшого дослідження.

Реалізація особистісно орієнтованої моделі, проголошеної Базовим компонентом дошкільної освіти пріоритетним на сучасному етапі розвитку держави, вимагає переосмислення позиції дитини не лише в навчально-виховному процесі, а й у побудові життєвих відносин з оточуючими. В умовах сьогодення одне з основних завдань навчально-виховного процесу полягає не в накопиченні навчальної інформації з окремих галузей знань, а насамперед у формуванні готовності до самостійного пошуку способів пізнавальної інформації, налагодження людських стосунків, взаємодії, спілкування й уже на цій основі збагачення власного запасу знань і досвіду [1, с. 6].

Сучасну дитину вже з перших років життя оточує економічне середовище, наповнене різноманітними економічними поняттями й процесами. Безумовно, процес економічної соціалізації ширший порівняно з процесом економічного виховання. Але в більшості випадків дуже важко простежити за тим, що засвоює дитина в процесі спілкування з однолітками, перегляду телебачення та встановити відповідність такої інформації морально-етичним нормам суспільства.

За результатами дослідження А.В. Іванової успішне засвоєння елементарних економічних знань реалізується через:

- 1) системно-діяльнісний підхід;
- 2) побудову педагогічного процесу на основі спеціально розробленої системи, яка поєднує мету, зміст, форми та методи навчання на засадах взаємодії за типом педагог – дитина – батьки;
- 3) створення економічного предметно-просторового розвивального середовища;
- 4) технологія навчання дітей елементарним економічним знанням на різних етапах (емоційно-мотиваційний, когнітивний, діялісно-ігровий) [4, с. 22].

Курак Е.А. стверджує, що найбільш важливим завданням економічної освіти дошкільників є формування моральних якостей дитини, таких як: працездатність, відповідальність, практичність, доброзичливість, бережливість, економність, діловитість, поважне ставлення до людей праці. Провідними завданнями економічного виховання є: забезпечення можливості виховання в дошкільників корисних економічних знань (у межах життєвого досвіду), зокрема ціннісного ставлення до соціальних ситуацій, явищ в економічній сфері, формування вміння використовувати доречно набутий економічний досвід ігровий, трудовий, побутових ситуаціях, знаходити та використовувати необхідну інформацію. Важливим завданням є усвідомлення дитиною власних знань та вмінь для прийняття самостійних рішень, пов'язаних із життєвою реальністю [6, с. 42].

Саме тому важливо сформувати в дітей дошкільного віку елементарний економічний досвід, що стане базою для подальшої успішної економічної соціалізації та економічного виховання. Провідним засобом засвоєння елементарних економічних понять і категорій, формування базових економіко-психологічних якостей особистості та набуття первинного економічного досвіду в старшому дошкільному віці виступає гра.

Гра як соціальне явище, що виникло в процесі історичного розвитку людства, відображає реальну дійсність, удосконалюється з розвитком відносин «людина-суспільство». Вона є активною, свідомою, цілеспрямованою діяльністю, яка втілює потребу дитини в активності. Гра активізує мисленнєву діяльність старших дошкільників, сприяє вихованню економічної культури споживача [8, с.6]. Під час

гри поглиблюються знання дітей про основні економічні поняття; розвиваються уважність, швидкість мислення та інтелектуальні здібності.

За А.Д. Шатовою засвоєння економічних знань має відбуватися у створюваних реальних ігрових ситуаціях; дидактичних іграх економічної спрямованості; іграх-заняттях, під час яких дошкільники мають зрозуміти, звідки і як з'являється продукт, що таке послуги, економічні ресурси, навчитися оперувати грошми тощо [9, с. 82].

Задля забезпечення економічної соціалізації дітей старшого дошкільного віку під час проведення ігор І.І. Ярита вважає за необхідне спонукати дітей дошкільного віку до моделювання економічних відносин, що виникають у реальному житті. Доцільно проводити ігри на матеріалі економічної термінології, що спрямовані на збагачення активного словника та вдосконалення культури мовлення. Важливим є осмислення дітьми таких, пов'язаних з економікою людських рис, як бережливість, ощадливість, працьовитість, чесність, співчуття, співрадість та розумний азарт, уміння вигравати і програвати [10, с.99]. У сучасних умовах важливо давати дітям елементарні початки економічного виховання. Оскільки діти майже на кожному кроці зустрічаються з такою термінологією як кредит, бартер, оренда, бізнес тощо.

Гра має важливе значення для цілісного розвитку дитини. В ігрових діях розвиваються мова й мислення дитини, її почуття й сприймання світу, збагачується емоційна сфера. Саме в грі дитина наслідує форми суспільних відносин людей, поступово опановує моральні норми й починає керуватися ними у своїх стосунках з дорослими й іншими дітьми. Через гру дошкільник освоює та пізнає світ. Вона є тим механізмом, що переводить зовнішні вимоги соціального середовища у власні потреби дитини. Відтак, гра – найкраща підготовка до майбутнього життя, у грі дитина розвиває ті здібності, які знадобляться їй у майбутньому. Усі ігри можуть бути як частиною занять із економіки, математики, ознайомлення з навколишнім світом і природою, так і використовуватися в повсякденній діяльності, а батьками – в домашніх умовах [7, с.63]. В іграх дітей відбувається дієве формування соціальної особистості, оскільки гра дитини спрямована, головним чином, на діяльність соціального характеру. Дитина бачить діяльність дорослих людей, які її оточують, наслідує їй й переносить у гру, у ній же опановує основні соціальні відносини й проходить школу свого майбутнього соціального розвитку.

Н.Г. Грама узагальнила основні вимоги до ігор економічної спрямованості:

– ігри економічної спрямованості мають бути засобом розвитку власних морально-економічних якостей, збагачувати первинний економічний досвід;

– необхідно дотримуватись поетапності впровадження ігор економічної спрямованості у навчально-виховний процес: на першому етапі впроваджувати дидактичні ігри, спрямовані на формування елементарних економічних понять, на другому – ситуативні, орієнтовані на засвоєння найтипівіших способів соціально-економічної поведінки, на третьому – сюжетно-рольові, зокрема ігри-стратегії, для збагачення досвіду дій у різноманітних соціально-економічних ситуаціях;

– необхідно пам'ятати, що для проведення гри економічної спрямованості необхідна термінологічна підтримка. Отже, ключові економічні поняття гри повинні бути знайомі дітям;

– у процесі ігор важливою є робота, спрямована на формування й закріплення знань з економічної сфери, але особливої значущості набуває процес формування якостей, ставлень, цінностей. Це обумовлено тим, що сформований ціннісно-

мотиваційний компонент є призмою, через яку дитина стане розглядати, оцінювати соціально-економічну сферу життя та на цій основі набувати економічний досвід;

– сюжети ігор мають бути максимально наближені до інтересів дітей. В основу них мають бути покладені реальні ситуації, з якими діти стикаються кожного дня в повсякденному житті;

– ігри повинні надавати дітям можливість виконувати різні соціально-економічні ролі та оцінювати одну й ту саму ситуацію з різних позицій (покупець – продавець, касир – клієнт банку тощо);

– вихователів не потрібно брати на себе провідну роль у процесі ігор-стратегій. Необхідно надати дітям можливість робити помилки, знаходити їх, виправляти та, як результат, збагачувати власний досвід;

– у процесі гри-стратегії важливо не мінімізувати проблеми. Розглянуті суперечливі та конфліктні соціально-моральні ситуації сприятимуть формуванню морально-економічних якостей дитини;

– необхідно пам'ятати, що морально-економічні якості формуються не лише в штучно створених ігрових ситуаціях. Вихователь повинен використовувати з цією метою й природні соціально-економічні ситуації, які можуть з'являтися щодня (відмова дитини прибрати за собою речі, псування книг, конфлікт через іграшку тощо);

– вихователів необхідно пам'ятати, що процес економічного виховання має бути гармонійною складовою загального навчально-виховного процесу [3, с.180].

Ігри можна проводити як з усією групою в дитячому садку, так і з підгрупою або індивідуально. Багато залежатиме від педагога, який творчо підійде до запропонованого ігрового матеріалу: ускладнить, полегшить, замінить, додумає відповідно до віку та індивідуальних особливостей, характерів, емоцій та пізнавальних здібностей своїх вихованців [2, с. 33].

Для дітей дошкільного віку гра має виняткове значення: гра для них — навчання, гра для них – праця, гра для них – серйозна форма виховання. Гра для дошкільників – засіб пізнання навколишнього світу. Керуючи грою, організовуючи життя дітей у грі, вихователь впливає на всі сторони розвитку особистості дитини: на почуття, на свідомість, на волю і на поведінку в цілому. Однак, якщо для вихованця мета – в самій грі, то для дорослого, що організує гру, є й інша мета – розвиток дітей, засвоєння ними певних знань, формування умінь, вироблення тих чи інших якостей особистості.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4 – 19.

2. Беляева Н.Л. Экономика в детском саду: программа экономического воспитания детей 6-7 лет / Н. Л. Беляева. – Набережные Челны: Набережночелнинский гос. пед. институт. – 2007. – 50 с.

3. Грама Н.Г. Формування економічної грамотності у дітей дошкільного віку: Монографія. / Н.Г. Грама – Одеса, 1997. – 216 с.

4. Іванова А.В. Економічний досвід – старшим дошкільнятам / А.В. Іванова // Дошкільне виховання. – 2006. – №7. – С. 22 – 25.

5. Кривошея Н.Б. Ознакомление детей старшего дошкольного возраста с трудом взрослых как средство первоначального экономического воспитания: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Кривошея Н.Б. – Славянск: Славянский гос. пед. университет. – 1996. – 216 с.

6. Курак Е.А. Экономическое воспитание дошкольников / Е.А. Курак. – М.: Сфера, 2002. – 80 с.
7. Лелюк Ю. М. Сучасні проблеми дошкільної економічної освіти в Україні / Ю.М. Лелюк // Економічна освіта: проблеми і перспективи: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси, 2001. – С. 63-66.
8. Подкаминська Т.В. Економічне виховання старших дошкільників / Т.В. Подкаминська // Наша школа. – 2011. – № 6. – С. 6.
9. Шатова А.Д. Экономическое воспитание дошкольников: Учеб.-метод. пособие / А.Д. Шатова. – М.: Педагогическое общество России, 2005. – 256 с.
10. Ярита І.І. Інноваційні аспекти економічної освіти дошкільнят / І.І. Ярита // Вісн. Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22(257), ч. 4. – С. 99-105.

Стрельченко А.В.,
студентка 21МзД групи ННІ педагогіки;
Гужанова Т.С.,
кандидат філологічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СИСТЕМА РОБОТИ НАД СЛОВНИКОМ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З КАЗКАМИ

Актуальність проблеми: Необхідною умовою формування соціально активної і духовно багаті особистості є оволодіння мовленням як засобом спілкування. Посідаючи важливе місце у життєдіяльності дитини, мовлення виступає інструментом спілкування, пізнання, регуляції її поведінки, засобом розвитку й виховання. Рівень мовленнєвої культури виявляє достатній словниковий багаж, уміння точно і доречно використовувати його у різних ситуаціях спілкування. Словник є однією з провідних мовленнєвих характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства. Тому Базовий компонент дошкільної освіти розглядає як кінцеву мету словникового розвитку дитини дошкільного закладу сформованість у нього мовленнєвої, в тому числі лексичної, компетентності.

Мета статті: полягає в аналізі системи словникової роботи в процесі ознайомлення з казками дітей середнього дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу:

Розвиток словника дітей у вітчизняній методиці має багаті традиції, закладені в працях К.Д. Ушинського, Л.М. Толстого. Основи методики розвитку активного словника дошкільників визначені у роботах М.М. Коніної, А.М. Леушиної, Л.А. Пеньєвської, О.І. Соловйової, Є.І. Тихеева, А.П. Усовой, Е.А. Флериной. Проблеми змісту і методів розвитку словника дітей в закладі дошкільної освіти плідно розроблялися наступними науковцями: А.М. Бородич, Н.Ф. Виноградова, Л.В. Ворошніна, В.В. Гербовий, Е.П. Короткова, Н.А. Орланова, Е.А. Смирнова, Н.Г. Смольнікова, О.С. Ушакова, Л.Г., Шадріна та ін. Авторами визначено мету і завдання розвитку словника дітей, методичні принципи, створені системи навчальних занять, розглянуті специфічні умови розвитку словника дітей.

В сучасній дошкільній лінгводидактиці виокремлюють такі основні засоби і джерела розвитку словника дитини: спілкування дітей з однолітками та дорослими, театралізовану діяльність, дидактичні ігри і використання художніх творів. При цьому художня література розглядається як визначальний засіб розвитку мовлення і

збагачення словника дітей дошкільного віку.

Життя дитини у дошкільному закладі постійно наповнене спілкуванням з вихователем і однолітками. За визначенням психологів, спілкування – це специфічний напрямок діяльності, що полягає у взаємодії двох чи більше людей: воно спрямоване на погодження й об'єднання їхніх зусиль з метою встановлення взаємин і досягнення спільного результату. Якщо вихователь прагне, щоб діти спілкувалися, він має потурбуватися про виникнення потреб, які стимулювали б мовленнєві контакти, і зробити так, щоб ці контакти були мотивованими.

У вихователя є час і можливість розмовляти з кожною дитиною на різні теми, стимулювати і підтримувати розмови між дітьми. Проте розвиток мовлення і збагачення словника у дітей можливий лише за умови правильного мовлення вихователя та інших дорослих, які їх оточують. Адже діти, наслідуючи мовлення дорослих, переймають усі тонкощі вимови, слововживання, побудови фраз. Тому їх потрібно вчити на кращих зразках рідної мови. І в цьому важлива роль відводиться вихователю, який постійно перебуває в контакті з дітьми і від якого вони переймають зразки культури мовлення.

Важливим засобом розвитку мовлення і збагачення словника дитини виступають твори художньої літератури та казки. Казка – це універсальний засіб розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку. Прослуховування казок дозволяє розширити, збагатити словниковий запас, закласти міцний фундамент зв'язного мовлення. Адже казки, як правило, включають в себе повторення, багаторазове прослуховування. Таким чином казки сприяють запам'ятовуванню слів і окремих виразів, поповненню пасивного словника дошкільників.

Варто тільки згадати такі казки, як «Колобок», «Ріпка», «Рукавичка», «Коза-Дерева» та інші. Діти, слухаючи казку, із задоволенням повторюють разом з дорослими пісеньки головних героїв, початок і кінець казки і т. д. Драматизація казки сприяє розвитку вміння вести діалог, а переказування - навчає монологічного мовлення, розвиває пам'ять [1].

Враховуючи той факт, що діяльність вихователя при компетентнісному підході має забезпечувати створення умов для стимулювання активності дитини, можна розробити систему роботи з формування словникового запасу, що включає чотири етапи, при яких процес здійснюється послідовно в доступній і цікавій дітям формі: 1. Організаційно-підготовчий. 2. Мотиваційно-діагностичний. 3. Діяльнісний. 4. Рефлексивний.

У процесі організаційно-підготовчого етапу потрібно організувати відповідне предметно-розвиваюче і природне мовне середовище, що сприяє розвитку естетичного сприйняття, розкриває творчий потенціал особистості дошкільника у процесі роботи з казками. Наприклад, куточок "У світі мудрої казки", в якому діти будуть відчувати себе в світі казкових образів. Там же розмістити книги з яскравими ілюстраціями.

Під час "казкового заняття" діти слухають казку. Звернемо увагу на те, що казку потрібно розповідати. При цьому діти розвивають вміння слухати і розуміти монологічну мову. Щоб перше знайомство дітей з казкою не тільки було цікавим, а й відобразилось в їх почуттях і емоціях, потрібно виразно подати текст. Емоційне забарвлення мови діти починають відчувати з засвоєнням мови взагалі. Особливо доступна їм виразність інтонації.

Після ознайомлення дітей з казкою необхідно розглянути ілюстрації, провести бесіду, яка допоможе дітям краще зрозуміти зміст, правильно оцінити деякі епізоди

казкової історії. Потрібно задавати питання, які допомагають формуванню лексико-граматичних уявлень дітей, а також спонукають їх аналізувати, міркувати, робити висновки. Одні питання допомагають з'ясувати, наскільки діти зрозуміли сюжет, інші допомагають точніше охарактеризувати героїв казки, треті - звернути увагу на окремі слова, вчинки, епізоди, відчуті головну ідею твору [2].

Метою другого етапу навчання є виховання у дітей середнього дошкільного віку стійкої потреби у спілкуванні з казкою; осягнення дитиною виразності, краси і точності рідної мови, насичення її мовними зворотами і образними виразами; введення у зв'язне мовлення мовних засобів для самостійної творчості дітей.

Діти можуть переказувати казку за власним бажанням, або за настановою вихователя. Переказ може бути повним (всього тексту) і фрагментарним – епізодів, індивідуальним і колективним (за частинами), за ілюстраціями і репродукціями на казкові сюжети, настільними картинками [4]. Після переказування діти виконують різноманітні завдання: у казці "Колобок" – знаходять і вказують повторність схожих епізодів, послідовність появи персонажів "від малого до великого"; у казці "Три ведмеда" – триразові повтори, послідовність "від великого до маленького"; "У страху великі очі" – повтор дії, послідовність "від великого до малого"; таке ж завдання дається при переказі казок "Ріпка", "Хвости". Так, порівнюючи дві казки - "Рукавичка" та "Ріпка", можна знайти схожість і різницю побудови: "Рукавичка" – "від малого до великого", "Ріпка" – "від великого до малого", повторюваність епізодів [3].

Потрібно звертати увагу дітей і на прийоми композиційного оформлення казкового оповідання – традиційні зачини (жили-були старий зі старою, у деякому царстві, у деякій державі...); кінцівки (і стали вони жити-поживати, добра наживати, тут і казці кінець, а хто слухав – молодець); елементи, що зв'язують оповідання (чи довго, чи коротко, швидко казка мовиться, та не швидко діло робиться, ні в казці сказати, ні пером описати, туди – не знаю куди), їх функції у казці [4].

З метою узгодження кількісних числівників з іменниками діти можуть перерахувати героїв казки "Ріпка"; звірив, які приходили жити до рукавички. Для розширення дієслівного словника дошкільникам можуть перерахувати дії героїв (коза з казки "Вовк і семеро козенят" - жила-була, ходила, карала, співала; заєць із казки "Заєць-хваста" - жив-був, хвалився, боявся, біг).

Метою третього етапу є розвиток у дітей самостійності в словесно-творчих проявах: продумування власного задуму казки, вибір теми, сюжету, героїв; навчання дітей зв'язно, послідовно, виразно будувати речення.

Для того, щоб мова дитини була правильною і красивою необхідно вирішити наступні завдання: - активізувати пасивний та активний словники, що створюють можливість для розвитку у дошкільників вміння зв'язних висловлювань; - удосконалювати фонетичну, лексичну, граматичну, синтаксичну складові мовленнєвого розвитку; - розвивати образну мову, дитячу фантазію і уяву.

На цьому етапі відбувається ознайомлення зі схемою розвитку сюжету казки. У процесі роботи над з'ясуванням функцій казкових героїв можна ставити дітям приблизно такі питання: 1) Жив був... Хто? Який він був? Чим займався?; 2) Пішов гуляти (подорожувати, дивитися...)... Куди?; 3) Зустрів якого злого персонажа? Яке зло цей негативний герой всім завдавав? та ін. [3].

Дітям середнього дошкільного віку можна запропонувати провести заняття "Складемо казку", де дошкільники складають казку, самостійно обираючи теми, персонажів і вигадуючи сюжет. Якщо перші казки дітей будуть простими по

композиції, то наступні казки стануть більш складними, з ланцюговою композицією.

Мета четвертого – рефлексивного - етапу навчання активізація власної виконавської діяльності; прояв творчості у реалізації задумів при створенні образу; передача художнього образу за допомогою рухів, міміки, інтонації; підвищення рівня самоконтролю за власною мовою і прагнення поліпшити її; подолання сором'язливості, невпевненості при виступі перед аудиторією.

Для розвитку інтонаційної виразності діти виконують такі вправи: просяться в рукавичку від особи мишки, жабки, ведмедя; виконують пісеньку кози з казки "Вовк і семеро козенят" то в образі кози, то в образі вовка, розігрують діалог двох персонажів. Таким чином, діти вчаться словесному перевтіленню, прагнучи, щоб характер, голос героя, а також манеру його поведінки легко всі впізнали. Підсумковим заняттям може стати виступ гуртка театрального мистецтва з інсценізацією казки, мета якого розкрити творчий потенціал дітей; формувати вміння втілюватися в образи героїв; поліпшення і активізація невербальних засобів спілкування: пластики, міміки; розвиток інтонаційної виразності мовлення.

Таким чином, народні казки розкривають перед дитиною красу мови, формують вміння самостійно придумувати казки. Використання вихователями казок збагачує і актуалізує словниковий запас дитини, розвиває навички граматичного структурування і зв'язного оформлення власних висловлювань.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. Монографія. Видання 2-е, допрацьоване, доповнене. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. 392 с.
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа., 1978. 264с.
3. Л.Б.Фесюкова. Виховання казкою: Для роботи з дітьми дошкільного віку. Харків: Фоліо, 1997. 464 с.
4. Сухомлинський В.О. Рідне слово / Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Рад.школа, 1977. – Т. 3. – С. 201-205. 5. Сухомлинський В.А. Комната сказки // Избранные произведения в 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1980. – Т. 3. – С. 188-200.

Фаренюк К.,

студентка 21Мз Дошк групи ННІ педагогіки

Литньов В. Є.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Постановки проблеми: Актуальність теми зумовлена соціальною потребою розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку як важливого компонента становлення особистості та пріоритетним спрямуванням Національної доктрини розвитку освіти України, Законом України "Про освіту". Багато вчених, такі як А.Богуш, А.Арутюнова, О.Ушакова, Ф.Сохіна та багато інших досліджували різні сторони розвитку мовлення дошкільника.

Мета статті: Проаналізувати особливості розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку та яким чином усна народна творчість впливає на його становлення.

Основна частина: У дошкільному віці розвиток мовлення відбувається на всіх його рівнях – фонетичному, лексичному, граматичному і текстовому, включаючи опанування основних одиниць мови: звука, слова, словосполучення, речення й тексту. Результативність вказаного процесу забезпечується шляхом комплексної реалізації взаємопов'язаних завдань виховання звукової культури мовлення, формування його граматичної правильності, розвитку словника та зв'язного діалогічного й монологічного мовлення. Виконання таких завдань спрямовується на формування мовленнєвої компетенції й комунікативної культури вихованців.

Найголовнішим завданням мовленнєвого розвитку дошкільників є звукова культура мовлення, а саме артикуляція звуків, фонетична та орфоепічна правильність мовлення, темп мовлення, сила голосу та фонематичний слух. Найголовнішим завданням для правильного формування мовлення в дошкільників є зосередженість, задля кращого опанування основних завдань. Тож у сучасній дошкільній лінгводидактиці виокремлено три основні завдання виховання звукової культури мовлення дітей: – розвивати фонематичний слух, правильне мовленнєве дихання, звуко- і слововимову, виховувати орфоепічну нормативність мовлення на основі розвитку й поступового удосконалення причетних до мовлення органів (слуху, дихання й артикуляції); – вчити диференціювати звуки мови, формувати елементарні уявлення про їх характеристики, розрізняти їхнє символічне та знакове сприйняття як основи грамотності; – сприяти свідомому оволодінню мовленнєвими (тон, наголос, сила голосу), позамовленнєвими (жести, міміка, постава) та інтонаційними засобами виразності, до яких належать мелодійність мовлення (ніжність, співучість, м'якість), темп, ритм, тембр (веселий, сумний, тривожний), фразовий і логічний наголоси (паузи між мовленнєвими відрізками, підвищення або зниження голосу) відповідно до умов та завдань спілкування. Найбільш сензитивним для реалізації окреслених завдань є середній вік, адже саме на його етапі властиві важливі новоутворення та характеристики. В цей період інтенсивно вдосконалюється фонематичний слух як основа формування фонематичного сприймання (здатність визначати звуки у слові, їхню послідовність і кількість; сприймати на слух і точно диференціювати всі звуки мови (фонем), особливо подібні за звучанням). Дітям п'ятого року життя доступний звуковий аналіз слів поза ігровою імітацією, якщо вони оволоділи прийомом протягування вголос окремих звуків. Вони граються зі звуками та словами, експериментують з ними, вдаються до римування і словотворення. Дошкільники цього віку чітко розрізняють у мовленні дорослих підвищення й зниження сили голосу, помічають прискорення чи уповільнення темпу мовлення. До того ж вони можуть користуватися різною інтонацією залежно від ситуації спілкування, виражати емоційне ставлення до мовця. У більшості дітей середнього дошкільного віку закінчується процес засвоєння звуків рідної мови, зменшується кількість перестановок складів, пропусків звуків, зникає їхнє загальне пом'якшення, з'являється правильна вимова шиплячих звуків [ж], [ч], [ш] та сонорного [р]. Лише в окремих малюків може залишатися нестійкою вимова у словах певних шиплячих і свистячих звуків: у сполученні з голосним звук вимовляється правильно, а у сполученні з приголосним – неправильно. Серед основних причин неправильної вимови дошкільниками звуків, виокремлюють такі:

1) вікові, або фізіологічні;

б) патологічні вади в мовленні дітей як наслідки педагогічної занедбаності;

в) вроджені чи набуті розлади мовленнєво-рухового апарату. Перші дві категорії перелічених причин можна усунути в умовах закладів дошкільної освіти, забезпечивши чисте, правильне мовлення дорослих, котрі оточують дитину і яких вона наслідує [4, с. 27]. Провідною у зазначеному процесі постає роль вихователя, який є прикладом у користуванні рідною мовою. Він має розмовляти з помірною силою голосу, повільно, чітко, виразно. Крім того, йому слід організовувати таке розвивальне й навчальне середовище, яке б максимально відображало індивідуальні особливості дітей у групі. Ефективність виховання звукової культури мовлення не лише середніх дошкільників, а й загалом всіх дітей залежить від умов їх занурення у різні види емоційної діяльності : навчально-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, ігрової тощо. Власне з огляду на формування звукової культури дошкільників мета педагогів полягає в тому, щоб, упорядковуючи життєвий комунікативно-мовленнєвий простір дітей, сприяти закріпленню їх звуковимови, розвитку фонематичного слуху й інтонаційної виразності мовлення. Відтак важливо застосовувати усі види усної народної творчості. Фольклор (з англ. folk – народ, lore – наука) – народна мудрість, усна народна творчість [2, с.91]. Це – найбільше духовне багатство народу, скарбниця його традицій і звичаїв, у якій віддзеркалені бачення навколишнього світу, подій, що відбувалися упродовж віків. Дитячий фольклор – найцікавіший, найдоступніший, багатофункціональний матеріал для виховання дошкільників, суть якого полягає в наданні дитині перших відомостей про оточуюче середовище, передачі суспільних моральних цінностей і культури свого народу. За своєю природою дитячий фольклор скерований на вдосконалення потреб дитини у спілкуванні з батьками, ровесниками, іншими людьми, на саморозвиток та виховання, набуття практичного життєвого досвіду особистості [2, с.92]. Важливу роль у розвитку мовлення дітей відіграють малі форми фольклорних жанрів. Жанр – вид творів у галузі якого-небудь мистецтва, який характеризується певним сюжетними та стилістичними ознаками [4, с. 661]. Їх сучасна наука визначає як продуктивні когнітивно-семантичні категорії, без засвоєння яких неможливе формування мовленнєвої компетенції дитини. До них відносяться: прислів'я, приказки, загадки, колискові пісні, народні пісеньки, утішки, пестушки. Так, приказки (примовки) – короткі, переважно віршовані прямі звернення до тварин, птахів, комах, передражнювання їх голосів. Прислів'я через особливу організацію, інтонаційне забарвлення, використання специфічних мовних засобів виразності (порівнянь, епітетів) передають ставлення народу до того чи іншого предмета або явища. В художніх образах прислів'їв та приказок віддзеркалено досвід прожитого життя в усьому його різноманітті та суперечливостях. Означені жанри є найбільш стійкою частиною лексики загальнонародної мови, в них немає ніяких прикрас, думка передається лише найнеобхіднішими і до того ж точно відібраними словами. Використання у мовленні прислів'їв та приказок, сприяє формуванню умінь лаконічно й виразно висловлювати свої думки і почуття, інтонаційно забарвлюючи думку, образно описувати предмет та давати йому характеристику. Колискові пісні збагачують лексичний багаж дітей за рахунок того, що містять широке коло відомостей про навколишній світ, про образи, предмети і явища, які близькі дитячому розумінню й привертають своїм зовнішнім виглядом, наприклад, «заїнько», «кошеня». Граматична різноманітність колискових сприяє засвоєнню граматичного ладу мови. Так, використання у пісні слів («коток», «котик», «котя»), підводить дітей до розуміння про однокореневі слова та способи їх творення. До того ж позитивні емоції, викликані колисковою,

роблять це засвоєння успішним і міцним. Особлива інтонаційна організація (наспівне виділення голосом голосних звуків, повільний темп), наявність повторюваних фонем, звукосполучень, звуконаслідування сприяє формуванню фонематичного сприймання, запам'ятовуванню слів та їх форм, словосполучень, засвоєнню лексичної сторони мовлення. Використовуючи у роботі з дітьми народні пісеньки, утішки, пестушки можна також давати дітям поняття про однокореневі слова та способи їх утворення. Наприклад, у потішках про зайчика – однокореневими словами будуть: зайчатко – зайчик, сіренький – сірий. Прислів'я, приказки, пісеньки, скоромовки, та загадки, є незамінним матеріалом для вправ на вироблення дикції у дітей. Завдяки лаконічності, глибині й ритмічності означених форм, діти навчаються чіткій вимові слів, проходять школу художньої фонетики, вправляють мовний апарат у гнучкості й рухливості, внаслідок чого у них формується інтонаційна виразність мовлення, що разом із дикцією свідчить про певний рівень культури мовлення. У процесі народних ігор-забав, де прослідковується монологічне й діалогічне мовлення, шляхом постановки запитань та відповідей на них, що супроводжуються імітаційним рухами, поряд з мовленням розвивається й дрібна моторика, що готує руку дитини до письма. Загадки – фольклорний жанр усної народної творчості, в якому в стислій, образній формі викладаються найбільш яскраві й характерні ознаки предметів чи явищ [2, с. 102]. Розгадування загадок розвиває здатність до аналізу, узагальнення, формує вміння самостійно робити висновки, вміння чітко виділяти найбільш характерні виразні ознаки предмета або явища, яскраво й лаконічно передавати образи предметів, розвиває у дітей «поетичний погляд на дійсність». Відгадування і вигадкування загадок також впливає на різні аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників. Вживання, для створення у загадці метафоричного образу різних засобів виразності (прийому уособлення, використання багатозначності слова, визначень, епітетів, порівнянь, особливої ритмічної організації), сприяють образності дитячих висловлювань. Збагачення лексичного багажу відбувається за рахунок багатозначності слів у загадках, що допомагають помітити вторинні їх значення, формують уявлення про переносне значення слова. Вони допомагають засвоїти звуковий та граматичний лад рідної мови, зосереджуючи увагу на мовній формі і її аналізі, що підтверджується в дослідженнях Ф. Сохіна [5, С.187].

Висновок. Таким чином, у різних видах та формах фольклору закладені великі потенційні можливості щодо розвитку мовлення дошкільників, використання їх у роботі з дошкільниками, створює ґрунт для розвитку чуття мови, її емоційних відтінків, формує уміння дітей користуватися різними засобами відтворення й передачі мовленнєвої інформації, відбирати потрібні слова, дає можливість поступово опановувати образною системою мовлення. Особлива цінність фольклорних творів полягає в тому, що вони сприяють мовленнєвому розвитку дітей, починаючи з раннього віку, надаючи можливість, через гру словами й звуками, виявити специфіку рідної мови, характерну для неї співучість, виразність, образність. В цілому, доступність, недовготривалість малих фольклорних жанрів насичує процес розвитку мовлення позитивними емоціями, робить його цікавим і привабливим, що позитивно впливатиме на ефективність освітнього процесу в умовах ДНЗ.

Список використаної літератури

1. Трифонова О. Реалізація ідей А. М. Богущ у вихованні звукової культури мовлення в дошкільників / О. Трифонова // Дошкільна освіта. – 2004. – № 4. – С. 27 – 32

2. Макаренко С.І. Особливості становлення процесу розуміння значення слів на початковому етапі розвитку дітей / С. І. Макаренко // Педагогічні науки. – Вип. 50. – Ч. 1. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – С. 201 – 206.
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А. М. Богуш. – Вид. 2-ге, допов. / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. – К. : Слово, 2011. – 704 с. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ PEDAGOGICAL SCIENCES 2017 Випуск 35 / Issue 35 257
4. Горбунова Н. Сучасні наукові підходи до розвитку словника дітей дошкільного віку / Н. Горбунова // Гуманітарні науки. – 2012. – № 2. – С. 46 – 52.

Федорова М. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-МОРАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність проблеми дослідження. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, у програмах розвитку дитини дошкільного віку («Українське дошкільня», «Дитина у дошкільні роки» «Я у світі», «Дитина») відзначено, що соціально-моральна активність дошкільника є важливим показником його успішної соціалізації. У психології та педагогіці (І. Бехом, О.Запорожцем, Н.Колесник, О.Кононко, Д. Леонтєвим, Л.Лохвицькою, О.Максимовою, Т.Піроженко, О.Смірноюю, В.Тернопільською, В.Холмогоровою та ін.) окреслено особливості становлення соціальних форм поведінки у дітей дошкільного віку, психологічні механізми, педагогічні умови, форми і методи їх виховання у дошкільному дитинстві.

Формулювання цілей статті. Метою статті є окреслення особливостей сформованості та обґрунтування змістової структури соціально-моральної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. О.Кононко відзначає, що соціально-моральна активність – це форма активності, що пов'язана з входженням дитини у соціум, з оволодінням соціально прийнятними і схвалюваними формами поведінки та діяльності, засвоєнням моральних норм [2, с. 101].

Н.Непомняща обґрунтовує етапи формування моральних форм поведінки у дитинстві: цей процес починається з виділення певної сторони дійсності, в подальшому відбувається поєднання її з відповідним емоційним станом і, нарешті, включення цього зв'язку в образ-«Я». Виходячи з цього, основним механізмом формування соціально-моральної активності дошкільника є ідентифікація власних вчинків із закріпленими в образі «Я» емоційно-забарвленими смислами (цінностями): «дитина прагне до того змісту, реалізація якого дає позитивний емоційний стан і через який вона виділяє і стверджує себе» [5, с. 30.].

Л.Виготський, Я.Коломинський відзначали, що формування соціально-моральної активності здійснюється через включення дитини в різні соціальні групи (сім'ю, дошкільний навчальний заклад тощо). Визначальними умовами при цьому є взаємодія на засадах співробітництва, створення сприятливого психологічного клімату у поєднанні з високим соціометричним статусом у групі однолітків.

Перебування в соціумі та реалізація зазначених умов сприяє тому, що дошкільник усвідомлює і переживає свій зв'язок з людьми, відчуває спільність з групою та прив'язаність до неї.

Важливим фактором розвитку соціально-моральної активності дошкільника є включення в різні види діяльності. І.Бех, О.Бодальов, Л.Виготський, Г.Кравцов, О.Кравцова, М.Лісіна та ін. наголошують на важливості спілкування, оскільки лише в цій діяльності здійснюється формування узагальнень, характер яких визначає смислову будову свідомості. Н.Ганошенко, Т.Єрмолова, С.Мещерякова доводять, що спілкування з оточуючими навіть сильніше впливає на соціально-моральний розвиток дитини ніж ігрова діяльність. Таким чином, становлення соціально-моральної активності може бути розкрито через особливу, властиву певному віковому періоду форму спілкування.

У дошкільному віці провідною стає ігрова діяльність, інтенсивний розвиток якої стає можливим завдяки виникненню інтелектуалізації сприймання, зв'язку між афектом і інтелектом як новоутворень критичного періоду та розвитку уяви, довільної уваги як новоутворень подальшого літичного періоду (Л.Божович, Л.Виготський, О.Кравцова, С.Новосьолова). Реалізація цих новоутворень полягає у тому, що дитина усвідомлює власні сприймання, може діяти незалежно від наявної ситуації на основі сформованих уявлень і образів, усвідомлює себе суб'єктом сприймання і суб'єктом власних емоцій. Дошкільник реалізує ці новоутворення у спілкуванні з дорослим, проте прогрес у розвитку можливий лише за допомогою дорослого, який в уявлюваній ситуації допомагає дитині осмислити її дії або змінити смисл ситуації [3, с. 88-89]. Повноцінний розвиток ігрової діяльності сприяє розвитку основних новоутворень дошкільного віку, забезпечує формування компонентів навчальної діяльності і оптимальний перехід до неї у молодшому шкільному віці. Також Н.Непомнящею доведено зв'язок між рівнем розвитку рольової гри і рольових дій та рівнем розвитку образу «Я» дитини і в подальшому розвитку певного типу цінності. Вчена пояснює це тим, що у грі дитина починає усвідомлювати себе суб'єктом дій, діяльності, а потім і навчається виділяти дії, які надають задоволення. Зазначені уміння в подальшому переносяться у реальну життєдіяльність [5, с. 29].

Базовою потребою, що визначає соціально-моральний розвиток особистості, є потреба у враженнях, що формується у перші місяці життя дитини (Л.Божович). Визначальними новоутвореннями кризи 3-х років є інтелектуалізація сприймання (Л.Виготський, О.Кравцова), система «Я», усвідомлення себе як суб'єкта власних дій (Л.Божович, Л.Виготський, Д.Ельконін), що призводить до нового типу взаємовідносин з оточуючим світом.

Загалом, дошкільний вік характеризується спрямованістю дитини на світ людей, що є надзвичайно сприятливим для розвитку емоційно-почуттєвої та мотиваційно-потребнісної сфери. Представники вітчизняної психології (Л.Виготський, Д.Ельконін, Г.Кравцов) одним з найважливіших новоутворень дошкільного віку вважають розвиток уяви, завдяки чому дитина починає орієнтуватись на загальний контекст діяльності, усвідомлює смисл дій і вчинків оточуючих. Також завдяки уяві стає можливим розвиток ігрової діяльності як провідної діяльності дошкільного віку. Центральною функцією дошкільного віку є емоції (О.Запорожець). Завдяки розвитку уяви і включення її в структуру емоційних процесів, на думку О.Кравцової, формується довільність емоцій, а дещо пізніше

відбувається розвиток такого новоутворення як узагальнення переживання (при збереженні афективного смислу ситуації).

Важливим новоутворенням дошкільного віку є виникнення уяви, яка дозволяє дитині розвести видиме і смислове поле і уможлиблює розвиток ігрової діяльності (Л.Виготський, Д.Ельконін, О.Кравцова). Завдяки такій властивості уяви як здатність сприймати ціле раніше частин – дитина усвідомлює контекст діяльності, навчається бачити смисли людських дій і вчинків і сама оволодіває процесом смислеутворення (О.Кравцова). Отже, у дошкільному віці важливо в першу чергу сприяти розвитку уяви, а не системи значень, що дозволить дитині надавати своїм діям певний смисл.

У структурі соціально-моральної активності дітей старшого дошкільного віку ми виділяємо когнітивний, емотивний та діяльнісно-вольовий компоненти.

Емотивний компонент соціально-моральної активності характеризується такими особливостями. У старшому дошкільному віці здійснюється інтенсивний розвиток соціальних почуттів (симпатії, співчуття, товариськості) і соціальних мотивів діяльності, розвивається здатність розуміти емоційний стан і настрої оточуючих (як правило, дифузно-аморфний та дифузно-локальний типи сприймання емоцій), диференціація емоцій. Починають розвиватися когнітивні схеми емоцій. Формується цінність колективу та суспільно значущих справ.

Основними потребами, що стимулюють моральний розвиток дошкільника, є потреба в емоційній насиченості, що спонукає дитину до переживання відносин і стає важливим фактором, що визначає спрямованість особистості (Б.Додонов); потреба у соціальній відповідності оптимізує розвиток полімотивації та посилення ролі оцінки дорослого (Г.Бреслав); потреба у самостійності забезпечує саморегуляцію діяльності, спонукає до прийняття власних рішень та здійснення морального вибору (Г.Бреслав); пізнавальні потреби забезпечують пізнання соціальної дійсності, засвоєння соціальних еталонів (Л.Божович); потреба у встановленні і збереженні позитивних взаємин з дорослими, потреба у спілкуванні з однолітками, співпраці та спільній діяльності з ними спонукає до оволодіння нормами взаємовідносин, спричинює зниження кількості конфліктів, усвідомлення спільності з іншими (Л.Божович, Я.Коломінський, Г.Урунтаєва).

Розвиток мотиваційної сфери дітей старшого дошкільного віку пов'язується з такими новоутвореннями: співвідкорення мотивів, усвідомлення власних мотивів, зростання кількості опосередкованих мотивів, соціальних мотивів поведінки (Л.Божович, Г.Бреслав, Д.Ельконін, О.Леонтьєв, Г.Урунтаєва). Розвиток зазначених новоутворень дозволяє дитині досягати значимих, хоча і непривабливих цілей, надає окремим її діям відображений смисл, сприяє розвитку механізмів саморегуляції поведінки, довільності, формуванню вольових якостей, що є невід'ємною складовою моральних цінностей. Необхідно відзначити, що соціальні мотиви залишаються ще нестійкими, потребують зовнішніх опор, легко порушуються під впливом емоційного збудження (О.Запорожець).

Когнітивний компонент соціально-моральної активності розвивається в напрямі від позбавлення егоцентризму до становлення об'єктивної позиції особистості (О.Запорожець). У старшому дошкільному віці розвивається орієнтація на загальний смисл людських взаємовідносин, осмислена орієнтація у власних переживаннях та їх узагальнення (В.Давидов), здатність планувати діяльність та прогнозувати наслідки своїх дій (Л.Обухова). Відбувається формування

елементарних смислів діяльності (коли мета і мотив діяльності поєднуються), тобто дитина починає діяти «для чогось» (О.Смирнова).

У старших дошкільників поглиблюються і диференціюються уявлення про основні моральні поняття (доброту, чесність, відповідальність, дружбу тощо), які поки що залишаються злитими з безпосереднім емоційним ставленням до людей або літературних персонажів (Л.Божович). Моральні поняття ще недостатньо узагальнені (спостерігається низький, рідше середній рівень узагальнення), що пов'язано з переважанням егоцентричної спрямованості відносин «я – інший». Етична оцінка дитини залишається емоційною і ситуативною. Вона неточна, нестійка, залежить від оцінок авторитетних дорослих, який фіксує увагу на певних аспектах поведінки і тим самим сприяє виробленню еталонів поведінки, з якими дошкільник зв'язує власну поведінку і поведінку однолітків. Образ «Я» у дошкільника сформований на достатньому рівні і є достатньо усвідомленим (Т.Овчиннікова).

Діяльнісно-вольовий компонент соціально-моральної активності пов'язаний з розвитком довільності всіх психічних процесів. Визначальним новоутворенням старшого дошкільного віку є довільність поведінки, яка являє собою узгодження власних вчинків з певним зразком. Необхідно відзначити, що саморегуляція поведінки є ще недосконалою, імпульсивність призводить до неусвідомленого порушення норм поведінки (усвідомлене їх порушення є нечастим явищем).

На думку Колесник Н.Є. формування соціально-моральної активності у дітей дошкільного віку має взаємозв'язок з організацією художньо-естетичної діяльності через широке використання різноманітних нетрадиційних технологій виконання художніх зображень: малювання нетрадиційними матеріалами, симетричного передрукування плями, ниткографії та інші. Вони додають настрою, вносять елемент гри у процес зображення, розвивають у дітей уміння художнього експериментування, уяву, фантазію, впевненість і свободу рухів та дій [1, с. 104].

Розвивається здатність ставити мету діяльності, планувати її, самостійно виконувати і контролювати результати. Поступово зростає стабільність поведінки незалежно від присутності дорослого. Дошкільник оволодіває позаситуативно-особистісною формою спілкування (М.Лісіна), яка у найбільшій мірі сприяє переходу на більш високий рівень розвитку моральності.

Необхідно відзначити що особистісні утворення, які входять у структуру моральних цінностей дошкільників необхідно розглядати у взаємозв'язку з іншими компонентами. Кожна психічна властивість, поєднуючись з іншими буде по-різному визначати спрямованість особистості та її поведінку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Колесник Н. Є. Реалізація принципу наступності у підготовці майбутніх вихователів та вчителів початкової школи до організації художньо-естетичної діяльності дітей // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. — 2014. — № 4. — С.100-105.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О.Л.Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
3. Кравцова Е.Е. Понятие возрастных психологических новообразований в современной психологии развития / Е.Е.Кравцова // Культурно-историческая психология. 2005. № 2. С. 87–94.
4. Максимова О.О. Змістова структура толерантності дітей старшого дошкільного віку / О.О.Максимова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім.

М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. - Випуск 52. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – С. 37 – 41.

5. Непомнящая Н.И. Ценностность как центральный компонент психологической структуры личности / Н.И. Непомнящая, М.Е. Каневская, О.Н. Пахомова, В.В. Барцалкина, С.Н. Рубцова, Э.Н. Музе // Вопросы психологии. 1980. №1. С.22-30

6. Тернопільська В. І. Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / В. І. Тернопільська; Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2009. – 46 с.

7. Федорова М.А. Виховання моральних цінностей у дітей дошкільного віку: діяльнісний аспект / М.А.Федорова // Збірник наукових праць Уманського державного університету ім. Павла Тичини / [гол.ред.: М.Т.Мартинюк]. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. – Ч. 3. – С.357 – 363.

Яцик І. С.,

кандидат філософських наук, доцент, докторант
Національної академії державного управління при Президентові України

ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З СІМ'ЄЮ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

Пізнання починається зі здивування.

Платон

Змістом Базового компонента дошкільної освіти в освітній лінії «Дитина в природному довкіллі» передбачено: «Природнича освіченість передбачає уявлення дітей про живі організми і природне середовище, багатоманітність явищ живої природи, причинно-наслідкові зв'язки в природному довкіллі та взаємозв'язок природних умов, рослинного і тваринного світу, позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи. Ціннісне ставлення дошкільника до природи виявляється, насамперед, у його природодоцільній поведінці: свідоме, виважене ставлення до рослин і тварин, готовність включатися в практичну діяльність зі створення та збереження умов, необхідних для життєдіяльності представників рослинного і тваринного світу, дотримування правил природокористування» [1, с. 10].

Кожен малюк прагне до творчості і руху вперед, а пошуково-дослідницька діяльність приносить дітям радість, впевненість у собі, самостійність, допомагає пізнавати себе і світ навколо. Наш заклад винагороджує це прагнення цікавими підходами до організації експериментів, дослідів, спостережень, які допомагають кожній дитині проявити свої здібності, дізнатися багато нового, а найголовніше – дозволяють дитині розкритися, а батькам побачити весь спектр справжніх можливостей своєї дитини, зрозуміти сферу майбутніх її інтересів [3, с. 26]. Для організації пошуково-дослідницької роботи створені всі необхідні умови, предметно-розвиваюче середовище, розроблені авторські програми і навчально-тематичні плани, методичні рекомендації та поради, ряд змістовних проєктів, які включають розробки системи занять, матеріалів проведення дослідів, експериментів, спостережень, налагоджено тісну співпрацю з батьками.

Пошуково-дослідницька робота у закладі не самоціль, а засіб та умова всебічного гармонійного розвитку, виявлення свого розуміння навколишнього, свого ставлення до природи [1, с. 42]. Вона допомагає розкрити внутрішній світ,

особливості сприймання, уявлень, пізнавальних інтересів, здібностей дітей дошкільного віку.

Пошуково-дослідницька діяльність буде ефективною тільки тоді, коли будуть передбачені та враховані такі передумови:

- впровадження особистісно-орієнтованої моделі;
- створення сприятливого клімату для дітей;
- впровадження інноваційних технологій;
- підвищення фахового рівня вихователів, самовдосконалення та самоосвіта;
- систематичність та плановість у роботі;
- забезпечення матеріально-технічної бази.

Звернення до проблем дослідницько-пошукової діяльності дошкільнят є актуальним і невідкладним завданням сьогодення, розглядається як важлива складова виховання гармонійно розвиненої особистості, забезпечення її взаємодії з навколишнім середовищем [8, с. 79]. Одним із головних пріоритетів нашого закладу є організація пошуково-дослідницької діяльності, *вдосконалення роботи з пізнавального розвитку дошкільників*, що передбачає забезпечення і поширення знань дошкільнят про взаємозв'язок у природному довкіллі, дбайливе ставлення до природи. Уже у старшому дошкільному віці помітно підвищуються можливості пізнавальної діяльності, зростає пізнавальна активність дітей, яка може бути реалізована через пошуково-дослідницьку діяльність, тому що саме цей вид діяльності вдало поєднує чутливість і діяльність, які є основою розумового розвитку дошкільника [2, с. 196]. У ході пошуково-дослідницької діяльності вихователь спільно з дитиною може досліджувати явища або об'єкти, змінювати умови їх існування, ситуації та засоби дослідження. Для дітей стає доступним те, що в об'єктивно існуючій природі не піддається спостереженню. *Щодня сучасна людина потрапляє під інформаційний шквал. Щоб опрацювати отриману інформацію, їй необхідно володіти певними вміннями та пізнавальними навичками.*

Саме пошуково-дослідницька діяльність передбачає розв'язання дошкільниками ситуацій за допомогою проведення дослідів, під час яких діти застосовують свій чуттєвий досвід, самостійно аналізують результати, роблять умововисновки, пізнають сутність того чи іншого явища. Крім цього, пошуково-дослідницька діяльність сприяє удосконаленню пам'яті дітей, активізації їхніх розумових процесів, стимулює розвиток у них мовленнєвих навичок [6, с. 17]. У дітей накопичується досвід розумових дій та операцій, тобто формуються розумові уміння - уміння розмірковувати, спостерігати, запам'ятовувати, застосовувати, відтворювати, прогнозувати.

Використовуючи компетентісно орієнтовані завдання із застосуванням сучасних освітніх технологій (розвиток критичного мислення і креативності, проблемний підхід, проєктні технології), сприяємо розвитку пізнавальних мотивів дошкільників, набуттю пізнавального досвіду.

Організація освітнього процесу в нашому закладі базується на моделі особистісно-орієнтованої взаємодії педагогів з вихованцями, яка дає змогу дітям реалізувати свої пізнавальні потреби. Аналізуючи організацію практичної діяльності з дітьми різного віку ми дійшли висновку, що необхідно активізувати саме роботу пошуково-дослідницького змісту, адже ефективність освітнього процесу безпосередньо залежить від емоційного забарвлення діяльності, чуттєвого досвіду та від усвідомлення кожною дитиною своїх можливостей - невід'ємних складових дитячого експериментування [4, с. 143].

В нашому закладі дитячому експериментуванню приділяється багато уваги. Створено гуртки, в яких проводиться дослідницька діяльність дітей, вирішуються спеціальні проблемні ситуації, проводяться заняття. У групах створені умови для розвитку пізнавальної діяльності, в центрах активності підібрані матеріали та обладнання для експериментування: прозорі та непрозорі контейнери різного об'єму, пляшечки, стаканчики, поролон, папір та тканина різних видів; природний матеріал: пісок, камінчики, глина, різний за складом ґрунт, вугілля, мушлі; покидьковий матеріал; прилади – помічники: лупи, пісочні годинники, магніти, біноклі; картки, схеми та багато інших матеріалів. Діти із задоволенням проводять досліди на заняттях та під час гуртової роботи. Але для малят також важливо, щоб і вдома мами і тата підтримували їх інтереси, прагнення [7, с. 32].

Відомо, що жодне виховне або навчальне завдання складно успішно розв'язати без тісного контакту із сім'ями вихованців і повного взаєморозуміння між батьками і педагогами. Тому потрібно переконувати батьків у необхідності звертати увагу на дитячі радощі й засмучення, заохочувати прагнення дітей дізнатись про щось нове, самостійно з'ясувати незрозуміле, вникнути у суть предметів і явищ. Зробити це можна під час індивідуальних бесід, консультацій, на батьківських зборах, використовуючи при цьому різні види наочності. Батьків необхідно залучати в освітній процес дошкільного закладу, це дозволить якнайкраще дізнатись як розвивати дітей, спираючись на їх природну допитливість і дослідницьку активність, а також отримати знання про нові форми взаємодії з дитиною [9, с. 48].

Організація співпраці з родинами дітей потребує попередньої підготовки. Перший етап – організаційно-підготовчий. На цьому етапі проводиться діагностична та просвітницька діяльність з батьками та дітьми. Анкетування батьків дозволить виявити ступінь їх інтересу до даної форми роботи. Під час батьківських зборів можна ознайомити батьків з експериментально-дослідницькою діяльністю дітей, продемонструвавши нескладні досліди. Необхідно надавати рекомендації та консультації про те, як підтримувати і розвивати пізнавальну активність дітей.

Другий етап – основний. Під час цього етапу проходить безпосередня взаємодія між батьками і дітьми. В організації такої діяльності головним є принцип: для розвитку дитини вирішальне значення має не кількість знань, а спосіб їх засвоєння. Спільна діяльність ґрунтується на підтримці дитячої ініціативи та дослідницької діяльності. Дорослий може спільно з дитиною вести пошук способів використання різних матеріалів або предметів оточуючого світу, уточнювати їх призначення, проводити досліди та спостереження [10, с. 34]. При необхідності організувати проблемну ситуацію, яку діти можуть вирішити як теоретичним, так і експериментальним шляхом: «Незабаром прийде свято, може виростимо до нього свою, домашню цибульку і зробимо весняний салат? Як швидше виросте цибулька, якщо посадити її в ґрунт чи поставити у воду?». Осінньої пори назбирати природного матеріалу і оформити різні колекції. Залучати дітей до догляду за домашніми улюбленцями, кімнатними рослинами, виховуючи почуття відповідальності за них.

Взаємодії з дітьми батьків необхідно вчити. Організація цікавої спільної діяльності сприяє встановленню більш продуктивних контактів між ними, дає можливість виробити нові форми та інші норми спільних дій, а також критично оцінити власний стиль взаємодії з дитиною. Співпраця згуртовує сім'ю.

Результати роботи показали, що наші діти стали більш активними, самостійними, цілеспрямованими, допитливими та оригінальними, мають унікальну

можливість творчо проявляти себе. Збільшилася кількість талановитих дітей, які проявляють себе неординарно, творчо, нестандартно. Вони не просто висловлюють свої припущення, фантазують, а реалізують свої задуми, самостійно приймають рішення, спрямовують свою увагу на пошук нового, доводять задумане до кінця, дошкільнята вміють аналізувати, розмірковувати, співвідносити, знаходити нестандартні рішення. Очікувані результати живлять інтерес дитини, спонукають до творчих експериментів. Наслідки роботи свідчать, що у дітей сформовано віру у свої досягнення, можливість почуватися щасливими та потрібними.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти(нова редакція) /Настільна книга керівника дошкільного закладу. Частина 5/упор.: Т.В. Панасюк, С.І. Нерянова, А.А. Грищенко. - Тернопіль: Мандрівець, 2013.
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» /О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко. - Тернопіль: Мандрівець, 2013.
3. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт»/, кер. проекту Б.М. Жебровський. - Тернопіль: Мандрівець, 2012.
4. Крутій К. Л. Експериментальна робота в дошкільному закладі освіти: проблеми і досвід/Крутій К. Л. - Запоріжжя: Тов. ЛПІС. Лтд, 1999.
5. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дошкільників/Лисенко Н.В. – К., 1994.
6. Плохій З.П. Виховання позитивного емоційного ставлення до природи в дітей дошкільного віку/Плохій З.П. - Екологічний вісник. – 2003 – січень.
7. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей 2-7 років/ ред. Є.А. Мартинова, І.М. Сучкова. - Волгоград: Учитель, 2011.
8. Тарасенко Г.С. Навчаємо пізнавати природу / Тарасенко Г.С. - Харків: Основа, 2008.
9. Чехоніна О. Експериментування як основний вид пошукової діяльності/ Чехоніна О. – Дошкільне виховання. 2007. №6.
10. 100 цікавих експериментів (домашня лабораторія). – К.: Країна мрій, 2006.

РОЗДІЛ II

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ТА ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАНСЬКОЇ ШКОЛИ

Баранчук І.,
студентка групи 45Бд- Почат
навчально-наукового інституту педагогіки
Рудницька Н. Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ПРОСТИХ ЗАДАЧ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Розвиток творчих здібностей пов'язане з поняттям творчість. Творчість – це поняття, яке перетинається під час викладання математики в початковій школі. Зазвичай вчителі думають, що саме логіка необхідна дітям у вивченні математики, а творчість не так важлива. З іншого боку, якщо розглядати вчителя математики, який розробляє нові методи та інноваційні підходи для пояснення та вивчення нової теми з учнями, ми не можемо не звернути увагу на використання ним творчого потенціалу. Поняття «творчість» в українському педагогічному словнику трактується, як «продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення» [1, с. 326]. Творчість характеризується як вища форма діяльності особи, що вимагає тривалої підготовки, ерудиції і інтелектуальних здібностей.

Мета статті – розкрити особливості розвитку творчих здібностей учнів на уроках математики під час вирішення простих задач в початковій школі.

Проблемами розвитку розумової діяльності, формування творчих здібностей займались А. Н. Леонт'єв, П. А. Нечаєв, Я. А. Пономар'єв, А. Н. Лук, М. І. Меєрович, Л. І. Шрагіна та багато інших. Питання управління навчальною діяльністю розкрито в роботах Т. І. Шамової, Т. М. Давиденко. У роботах вказаних учених розглянуто психологічні моделі процесу творчості, якості творчої особистості; психологічний механізм творчості; виявлення творчих здібностей; методи пошуку творчих розв'язків; алгоритми розв'язання проблемних ситуацій, різні форми сумісної діяльності вчителя й учнів, різні підходи до управління розвитком особистості. Ш. Амонашвілі привертає увагу до того, що, навчаючи та виховуючи, учитель залучає дітей до матеріальних і духовних цінностей минулих поколінь. Учитель є посередником між дитиною й цілими поколіннями, і через нього діти пізнають дійсність. І це «через» означає, що різні цінності, знання, морально-етичні норми не доходять до дітей у стерилізованому вигляді, а несуть у собі особисті риси вчителя, його оцінки, ставлення, його світогляд. Головне завдання - не «донести», «пояснити» та «показати» учням, а організувати спільний пошук розв'язання завдання, яке виникло перед ними. Учитель виступає як режисер міні-вистави, що народжується безпосередньо у класі. .

Актуальною є проблема різнобічного розвитку дитини вже на самому початку її життєвого шляху, адже втрати в естетичному вихованні збіднюють внутрішній світ людини. Саме в період початкового навчання дитині потрібна

найпильніша увага, піклування та любов учителя. Якщо вчитель задовольнить цю потребу, то пробудить потяг до знань, повагу до себе. Тому уроки і позаурочну роботу в початкових класах треба будувати так, щоб діти відчували себе дослідниками, мали змогу зіставляти, порівнювати, шукати і знаходити істину. Мета сучасної початкової школи – забезпечити подальше формування особистості дитини, цілеспрямовано виявляти і розвивати здібності, формувати вміння і бажання вчитися. Привернути увагу учнів можна: незвичайним оформленням класної кімнати, цікавим вступом вчителя, між предметними зв'язками [2, с.45].

У початкових класах в основному розглядають сюжетну задачу, в яких описується кількісна сторона деяких явищ. Сюжетну задачу, для розв'язання якої треба виконати одну арифметичну дію, називають простою. Прості задачі можна поділити на групи відповідно до арифметичних дій, за допомогою яких їх розв'язують. Однак з погляду методики зручніша інша класифікація: поділ задач на групи залежно від тих понять, які формують під час їх розв'язування, можна виділити три такі групи:

До першої групи належать прості задачі, під час розв'язування яких діти засвоюють конкретний зміст кожної з арифметичних дій, тобто діти засвоюють, яка арифметична дія пов'язана з тією або іншою операцією над множинами

До другої групи належать прості задачі, під час розв'язування яких учні засвоюють зв'язок між компонентами і результатами арифметичних дій. До них належать задачі на знаходження невідомих компонентів.

До третьої групи належать задачі, під час розв'язування яких розкривають новий зміст арифметичних дій. До них належать прості задачі, пов'язані з поняттями різниці, і прості задачі, пов'язані з поняттям кратного відношення [3, с.67].

Поза групами існують ще декілька видів задач. Це задачі на час, задачі на рух, задачі на знаходження числа за його частиною і частини від числа, задачі на ділення з остачею, на знаходження площі прямокутника та задачі з логічним навантаженням. Усі прості задачі, крім задач на непряме збільшення чи зменшення числа на кілька одиниць або в кілька разів, є обов'язковою складовою частиною програми, так званий програмний мінімум. Тут названо основні види простих задач, з якими зустрічаються у своїх підручниках учні початкових класів. Велику роль відіграють задачі які учні складають самі. Складання задач часто вимагає роздумів, які під час розв'язку готових задач не потрібні. Тому складання задач сприяє розвитку творчого мислення учнів. Великого значення видатний педагог В. Сухомлинський надавав розвитку дітей логічного мислення, пам'яті, творчої уяви, вміння використовувати під час навчання предмети і явища навколишньої діяльності наділяючи їх казковими рисами. Наприклад складання і розв'язування казок-задач, а також вивчення нового матеріалу з використанням на уроці казкових елементів [4, с.109]. Формуючи загальні способи і методи розв'язування математичних задач, ми вчимо дітей на основі математичних знань певним чином діяти у ситуаціях, що виникають у повсякденному житті. Цілеспрямоване навчання дає можливість забезпечити високий рівень розвитку потенційних творчих здібностей. Творча діяльність учнів не обмежується лише оволодінням нового. Робота буде творчою, коли в ній проявляється власний задум учнів, ставляться нові задачі і самостійно розв'язуються за допомогою отриманих знань.

Розглянемо нетрадиційні творчі вправи для уроків математики під час виконання простих задач в початковій школі.

1. Пошук нових способів розв'язування задач. Складання своїх

задач, їх розв'язування. Доцільно пропонувати учням розв'язувати задачі не по діях, а за допомогою виразів, користуватися властивостями додавання під час розв'язування рівнянь, складати й розв'язувати свої задачі. Адже загальновідомо, що самостійно придумана і розв'язана задача запам'ятовується краще і надовго.

2. Написання «математичних» творів із використанням простих задач. Пропонувати учням написати казку, вірш, байку, сценку на математичну тему при цьому використовуючи в них просту задачу. Написані твори діти із задоволенням читають один одному. Такі завдання виховують навички дослідницької діяльності, ефективні щодо висвітлення практичної спрямованості матеріалу, що, зрештою, приводить до глибокого розуміння предмета, зацікавленості ним.

3.Залік за домашнім завданням. Учням пропонується стільки задач чи прикладів, скільки учнів у класі (за змістом є задачі прості, середньої складності, складені). Термін виконання завдання - від одного-двох тижнів до місяця. Оцінюється творчий підхід до розв'язування, кількість способів розв'язування однієї задачі тощо. Поступово, від уроку до уроку, у дітей з'являється бажання не просто розв'язати задачу, а розв'язати її «найкрасивішим» способом. Успішний пошук такого способу власне і є їх маленьким відкриттям.

4.Гра «Знайди загублене». Під час такої гри учням пропонують розв'язати задачі, де відсутні деякі числа або символи. Дітям цікаво знаходити «загублене» і відновлювати записи. Без сумніву, у такій діяльності також проявляється творчість.

Таким чином, доволі важко зосередити увагу дітей на вивченні нового матеріалу, для цього вчителю доводиться в повній мірі проявляти свою креативність та творчих підхід під час підготовки уроку. Щоб зацікавленість учнів до вивчення математики не знижувалась, доречно систематично проводити ігри з використанням інтерактивних технологій. Розв'язування задач - це робота дещо незвичайна, адже це розумова робота. А щоб навчитися будь-якій роботі, треба спочатку добре вивчити той матеріал, над яким доведеться працювати, ті інструменти, з допомогою яких буде виконуватись робота[5, с.35].

Список використаної літератури

1. Гончаренко С.М. Український педагогічний словник :К. Либідь, 1997. с. 326.
2. Бантова М.О., Бельтюкова Г.В., Полевщикова О.М. Методика викладання математики в початкових класах. К.: Вища школа, 1982. с. 288.
3. Коберник Г., Диференціація навчання на уроках математики Початкова школа. 1999. № 9,С. 65-68.
4. Король С., Психолого – педагогічні умови організації навчального процесу : Початкова школа. 2000. №12, С. 108-111.
5. Ганул О., Диференціація навчання: Початкова школа. 2000. №10, С.34-36.

Бондаренко Х.,
студентка 32 групи
навчально-наукового інституту педагогіки;

Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ ДІТЬМИ

Робота з педагогічно занедбаними дітьми набуває актуальності, тому що з'явилась проблема антисоціальної поведінки дітей. Стає все більше важковиховуваних дітей, для їх перевиховання потрібно знати та враховувати позитивні та негативні сторони поведінки дітей. Вивчення занедбаної особистості ускладнюється такими умовами – одні приховують, або маскують дійсні мотиви поведінки потреби, в інших важко помітити позитивні якості через надмірність негативних.

Мета статті – розкрити причини педагогічної занедбаності учнів та підібрати шляхи її подолання в процесі навчання.

Педагогічно занедбана дитина - це така дитина, яка потребує особливого ставлення, підвищеної уваги сім'ї, вчителя. Занедбані діти є менш соціально пристосовані. Вони відрізняються надмірною ображеністю, у поведінці часто спостерігається негативізм, впертість. У таких дітей розсіяна увага, швидка втомлюваність. Вони часто реагують на невдачі, невпевнені в собі, важко адаптуються до нових умов, мають нестійкий настрій, неадекватну самооцінку. Такі діти намагаються компенсувати свій стан агресивністю, схильністю до ризикованих вчинків з метою привернути до себе увагу.

Родинне виховання стає головним у формуванні особистості дитину, тому так важливо, щоб саме в сім'ї вона прагнула розвиватись та бачила цей приклад з боку дорослих. Як зауважував В.О. Сухомлинський: «сім'я... - це первинний осередок багатогранних, людських відносин - господарських, моральних, духовно-психологічних, естетичних і, звичайно ж, виховних. Однак могутньою виховною та облагороджуючою силою для дітей вона стає тільки тоді, коли батько і мати бачать високу мету свого життя, живуть в ім'я високих цілей, що звеличують їх в очах дитини» [2, с. 414].

У молодшому шкільному віці в зв'язку з переходом до навчання у розвитку занедбаності головну роль починають відігравати сім'я та шкільні фактори. Сім'я може: відправивши в школу, не приділити дитині уваги, не допомагати їй в процесі навчання, не звертати уваги на проблеми в навчанні. У школі дитина може зустрітись з невмінням будувати відносини з однолітками, непосильністю навчальних вимог, перенавантаженням навчальним матеріалом. На формування занедбаності позначаються моральна атмосфера в класі, налаштованість на навчання, взаємини учнів.

Причинами відхилень у поведінці є такі фактори: втрата інтересу до школи; надзвичайно ускладнена життєва ситуація; несприятливе мікросоціальне середовище; психопатія або інші патології мозку; труднощі адаптації до шкільного життя .

Найголовнішим завданням педагога є дослідити, за яких умов дитина стала педагогічно занедбаною, застосовувати різні виховні впливи, що враховували б індивідуальні особливості таких дітей. Такі діти потребують особливого підходу. В.О. Сухомлинський вважав, що немає такого становища, яке можна назвати безнадійним, отже немає дитини, яка б не піддавалася педагогічному впливу.

Вивчення учнів слід вести на основі спостережень, з допомогою анкетувань, бесід з батьками школярів. Об'єктами спостереження виступають навички навчальної діяльності школярів, рівень розвитку їх мислення та пам'яті, стан здоров'я, побутові умови, вплив навколишнього середовища. Метою роботи з такими дітьми є не лише корегування їх успішності, але й розвиток їх пізнавальної самостійності.

У молодшому шкільному віці, у зв'язку зі зміною провідної діяльності, на розвиток педагогічної занедбаності активно впливають шкільні фактори: неадекватні вимоги, непосильність перенавантаження, негативна оцінка результатів навчання, методика негативного стимулювання поведінки, негативне емоційне ставлення з боку вчителя, втрата бажання вчитися. За наявності несприятливої соціальної ситуації розвитку в сім'ї гальмуються та порушуються процеси формування самосвідомості особистості, внаслідок чого дитина стає педагогічно занедбаною.

За ступенем педагогічної занедбаності дітей можна поділити на такі групи:

1) діти, які байдуже ставляться до навчання, періодично порушують правила поведінки і дисципліну. Для них характерні негативні моральні якості, такі як нечемність, брехливість, грубощі тощо;

2) діти, які негативно ставляться до навчання й суспільно корисної діяльності. Вони систематично порушують дисципліну та норми моральної поведінки, постійно проявляють негативні моральні риси особистості;

Хорошим прикладом виховання такої дитини є виховання «успіхом». Адже коли в нас щось виходить краще, коли ми маємо певні досягнення - це надихає нас продовжувати далі. Так само і ці діти прагнуть в чомусь бути кращими, і педагог, аналізуючи поведінку дітей, повинен звертати увагу на позитивні сторони, старатись саме завдяки ним створити ситуацію успіху. «Найважливіше... зміцнювати у дитини віру в свої сили і терпляче чекати того моменту, коли відбудеться хоча б маленьке зрушення в її розумовій праці... Від успіху до успіху - в цьому й полягає розумове виховання важкої дитини» [1, с. 512].

Для ефективного розвитку особистості важливо розвивати інтерес до світу, допитливість, бажання дізнаватись щось нове. Педагог повинен зацікавити дитину. Для успішного навчання і виховання важливо формувати в учнів адекватну оцінку власних досягнень, зміцнювати віру в власні сили. Лише така самооцінка стимулюватиме до активної самостійної та творчої діяльності.

Однією з головних умов виховання занедбаних дітей є ставлення до них як до особистостей, адже тоді вони почувають себе серед інших рівними, тоді з'являється повага до інших, товариські відносини, дружня атмосфера. Легше створити ситуацію успіху в дружній, колективній атмосфері. Проблема важковиховуваності – це, в першу чергу, проблема ставлення оточуючих до особистості з певними відхиленнями в поведінці.

Можна сказати, що педагогічна занедбаність – це ще й стійке відхилення від норми в поведінці, навчальній діяльності, що проявляється в нерозвиненості,

неосвіченості та невихованості дитини, відставання у розвитку, що обумовлено впливом сім'ї, школи, навколишнього середовища.

Педагог повинен допомагати дитині реалізувати себе в різних видах діяльності, тому важливо пропонувати всі можливі варіанти та види діяльності.

Від успіху до успіху - в цьому полягає сенс виховання «важкої» дитини.

Виключне значення має увага та терпіння вчителя на уроці, коли така дитина працює поруч з іншими. Ні словом, ні жестом не можна показати, що вчитель перестав вірити в таку дитину, адже це може спричинити замкнутість дитини в собі та небажання продовжувати, як наслідок - апатію до всього навколо. Не можна сварити таку дитину, потрібно коректно вказати на помилки дитини та при можливості допомогти їй справитись з ними.

Навіть якщо «важка» дитина не досягає таких успіхів як інші, головним є те, що вона робить успіхи в порівнянні з попередніми її досягненнями.

Такої ж думки був педагог-новатор кінця ХХ ст. - В. Шаталов. Згідно з його ідеями всі діти талановиті, здатні оволодівати шкільною програмою. Вчитель повинен лише допомогти учневі пізнати себе, світ, виховати почуття людської гідності, складова якого – усвідомлення відповідальності за свої вчинки перед собою, товаришами, школою, суспільством.

Робота з педагогічно занедбаними дітьми – це важка справа що потребує неабияких зусиль педагога та сім'ї (іноді їх взаємовплив на дитину, співпрацю).

Роль вчителя полягає у використанні на уроках таких ефективних методів, як: наочність, ігрові форми навчально-пізнавальної діяльності, поетапне формування розумових дій.

Отже, удосконалення навчально-виховного процесу, використання різних форм, засобів, співпраця з сім'єю допомагає вчителю правильно організувати роботу на уроці з педагогічно занедбаними дітьми.

Список використаної літератури

1. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. - К., 1978.
2. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину // Вибр. Твори: в 5 т. - К., 1976. - Т.2.

Возняк К.М.,
вихователь ГПД

(Коростенська міська гімназія Житомирської області)

ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ В РЕЖИМІ ГПД

«Групи подовженого дня за своєю ідеєю - дуже цінна форма виховання. Саме в них створюються сприятливі умови для того постійного духовного спілкування вихователя і дітей, без якого немислиме виховання емоційної культури» - говорив В. О. Сухомлинський. Діяльність груп подовженого дня відкриває широкі можливості для надання кваліфікованої допомоги учням у виконанні навчальних завдань, усуненні прогалин у знаннях, створює сприятливі умови для задоволення різнобічних інтересів учнів, організації дозвілля вихованців, проведення позакласних заходів.

Потреба організації ігрової діяльності для першокласників в умовах ГПД є обов'язковою. Для дитини особлива цінність гри полягає в тому, що вона дає їй

можливість як загального, так і фізичного, духовного зростання, а й у плані підготовки до різних сфер життя. Гра для дитини, особливо в шестирічному віці, наділена ще й дослідницьким змістом, який дає змогу моделювати все те, що існує поза грою. Саме через цей вид діяльності учні швидко знайомляться з правилами та нормами спілкування з оточенням, світом природи з людьми, опановують навички і звички культурної поведінки.

Відомі освітяни минулого та продуктивні вчені сучасності: Ушинський К.Д., Блонський П. П., Ващенко Г. Г., Грінченко Б. Д., Русова С.Ф., Макаренко А. С., Сухомлинський В. О., Шацький С. Т., Чапіга Я. Ф., Савченко О. Я., Паламарчук В.Ф., Бібік Н. М. та багато інших дають високу оцінку педагогічним функціям ігрової діяльності. Вона характеризується багатовимірністю впливу на формування особистості, з нею пов'язується трансформація психічних процесів, удосконалення пізнавальної діяльності, розвиток соціальних якостей і форм поведінки, здатності дитини до творчості. Останні наукові дослідження показали, що гра тісно пов'язана з розвитком базових засад особистості. Вона є такою формою творчості, яка реалізує здібності і потреби людини. Означені чинники мають враховуватись у визначенні розвивально-виховного впливу гри, її функцій у освітньому процесі групи подовженого дня. Ігри дуже різняться між собою змістом, ігровими діями, правилами, результатами, роллю матеріальних умов їх проведення. І це викликає необхідність класифікації ігор і розробки диференційованої методики керівництва різними видами ігрової діяльності шестирічних першокласників.

Між грою та іншими видами дитячої діяльності немає чіткої межі. Вона інтегрується із комунікативною, інтелектуальною, творчою, трудовою, спортивною та іншими видами діяльності, поступово змінюється і разом із нововведеннями гри змінюється та дорослішає дитина. Це зумовлює необхідність посилення уваги до трансформації гри в організації ігрової діяльності в ГПД.

Гра в освітньому процесі першокласників, акцентує увагу на педагогічному керівництві цією діяльністю, насамперед у режимі роботи груп подовженого дня, в якому є об'єктивні передумови для самоініціативної гри, яка необхідна для ефективного соціального розвитку особистості.

Вихователь повинен знати ігри, володіти методикою їх проведення, вміти підбирати їх відповідно віку дітей, для досягнення педагогічних цілей. Ось ці години, що вільні від виконання програмових завдань, мають бути заповнені розумно, цікаво, щоб цей період часу був корисним для дітей, а саме : дати вихід їхній енергії, надати кожному можливість повною мірою проявити свої здібності, реалізувати себе.

Успішна робота групи подовженого дня залежить не тільки від того, наскільки цілеспрямовано спланована робота, але й наскільки правильно організований у ній режим. Від раціонального, режиму залежить підвищення успішності, збереження достатньої працездатності і попередження втомлюваності учнів. Дотримання упродовж тривалого часу правильного режиму сприяє зміцненню здоров'я, створює життєрадісний настрій і підвищує працездатність школярів. Неухильне дотримання режиму виховує в учнів такі цінні якості як дисциплінованість, акуратність, організованість.

Правильне чергування в режимі дня праці і відпочинку в свою чергу сприяє збереженню в дітей найвищої працездатності. Тому велику допомогу в цьому вихователю групи подовженого дня може надати ігрова діяльність - постійна і не змінна супутниця дитинства. Це особлива сфера дитячої активності, в якій

особистість немає на меті нічого, крім отримання задоволення від прояву фізичних та духовних сил.

Дитячі ігри створені для всебічної підготовки до життя, тому вони мають генетичний зв'язок із усіма видами діяльності людини і є специфічною дитячою формою пізнання, праці, спілкування, мистецтва та спорту.

Учням пропонуються такі види ігор: пізнавальні, інтелектуальні, будівельні, музичні, художні, спортивні, ігри-праця, ігри-спілкування, гра-драматизація та інші.

Зазвичай розрізняють два основні типи ігор: ігри з фіксованими, відкритими правилами; ігри з прихованими правилами.

Прикладом ігор першого типу є більшість дидактичних, пізнавальних та рухливих ігор, сюди також входять розвивально-інтелектуальні, музичні ігри, ігри-забави, атракціони.

До другого типу належать сюжетно-рольові ігри. Правила в них існують приховано. Вони у нормах поведінки відтворюваних героїв: лікар сам собі не ставить градусник, пасажир не літає у кабіні льотчика.

Розглянемо у загальних рисах характерні особливості типів ігор (за класифікацією Газмана О.С.): [1, с.]

1. Рухливі ігри - найважливіший засіб фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Вони завжди вимагають від тих, хто грає, активних рухливих дій, що спрямовані на досягнення умовної мети, що зазначена в правилах. Перевага рухливих ігор в тому, що у процесі гри використовують усі види притаманних людині рухів: ходьбу, біг, боротьбу, лазіння, метання, кидання і ловлю, вправи з предметами і тому є найуніверсальнішим і незамінним засобом фізичного виховання дітей.

2. Сюжетно-рольові ігри (іноді їх називають сюжетними) займають особливе місце в моральному вихованні підростаючого покоління. Вони мають здебільшого колективний характер, тому що відображають відносини у суспільстві. Поділяють їх на рольові, режисерські, ігри-драматизації.

3. Комп'ютерні ігри мають перевагу перед іншими формами ігор: вони наочно демонструють рольові способи вирішення ігрових завдань, наприклад, у динаміці подають результати спільних дій та спілкування персонажів. Їх емоційні реакції під час успіху або невдачі, що в житті складно уявити.

4. Взірцем таких ігор можуть бути народні казки та фольклорні твори. В них діти набувають досвіду моральної поведінки в найрізноманітніших умовах життя.

5. Дидактичні ігри розрізняються за навчальним змістом, пізнавальною діяльністю дітей, ігровими діями та правилами, організацією та взаємовідносинами дітей, за роллю вихователя. Перераховані ознаки притаманні всім іграм, але в одних більш чітко виступають одні, а в інших-інші. Умовно можна виділити декілька типів дидактичних ігор, що згруповані за видом діяльності учнів: ігри-мандрівки, ігри-доручення, ігри-загадки, ігри-бесіди (ігри-діалоги).

Ігри-мандрівки подібні до казок, їх розвитку, чудес. Гра-мандрівка відображає реальні факти або події, але зазвичай розкриває все незвичайно: просте - через загадкове, складне - через переборне, необхідне - через цікаве.

Ігри-доручення мають ті самі структурні елементи, що і ігри-мандрівки, але за змістом вони простіші, а за тривалістю - коротші.

Завдання: ігрові дії з предметами, іграшками, та словесні доручення. Ігрове завдання та ігрові дії засновані на пропозиції щось зробити: «Допоможи Буратіно розставити розділові знаки», «Перевір у Незнайки домашнє завдання» тощо.

Ігри-загадки. Виникли загадки дуже давно. Вони були створені самим народом, входили до обрядів, ритуалів, свят та використовувались для перевірки знань, винахідливості. В цьому і полягає очевидна педагогічна спрямованість та популярність загадок, як розумової розваги.

Ігри-бесіди (ігри-діалоги). В основі гри-бесіди знаходиться спілкування педагога з дітьми, дітей з педагогом та дітей один з одним. Це спілкування має особливий характер ігрового навчання та ігрової діяльності дітей. Під час гри-бесіди вихователь часто діє не від себе, а від близького дітям персонажа і тим самим не тільки зберігає ігрове спілкування, але й посилює радість його, бажання повторити гру. Цінність гри-бесіди полягає в тому, що вона висуває вимоги до активізації емоційно-розумових процесів: єдності слова, думки та уяви дітей [1, с .42].

Отже, підсумовуючи результати проведеного сучасного педагогічного досвіду використанню ігор в організації діяльності в умовах ГПД, з усією впевненістю можна сказати, що гра визначається важливим фактором озброєнні першокласників певними уміннями, навичками, знаннями та достатньо активно використовується вихователями для підготовки до уроків.

Список використаної літератури

1 Виготський Л. С. Знряддя і знак у розвитку дитини/ Виготський Л. С., Лурія А. Р., Санкт-Петербург:Знання, 1930. – 244 с.

2 Ярошенко О.І., Соколкіна Т. М. , Капелюшна М.А., Ігротека вихователя ГПД/ Харків, Видавнича група “Основа”, 2012.

Давиденко Ю.Г.,

вчитель вищої категорії,
вчитель-методист початкових класів
(Житомирська міська гімназія № 3,
м.Житомир, Україна);

Сахневич О.П.,

вчитель вищої категорії,
вчитель-методист початкових класів
(Житомирська міська гімназія № 3,
м.Житомир, Україна)

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

В умовах становлення національної системи освіти в Україні не перестає бути актуальною роль вчителя – майстра педагогічної праці, носія загальнокультурних і національних цінностей. Саме від нього, його особистісних якостей залежить якість виховання підростаючого покоління.

Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. передбачає суттєві зміни в підходах до підготовки сучасного фахівця – освіченої людини, творчої особистості, професійно підготовленої до інноваційної діяльності, орієнтованої на останні досягнення педагогічної науки і практики. Сучасний педагог у нових умовах організації навчально-виховного процесу покликаний експериментувати,

здійснювати творчий пошук ефективних, нестандартних підходів до вирішення педагогічних проблем, уміти впроваджувати новітні технології навчання, оригінальні педагогічні ідеї, інноваційні методи, прийоми і форми організації пізнавальної діяльності учнів. Подібний підхід вимагає розв'язання проблеми формування професійної майстерності вчителя початкової школи, його здатності навчатися протягом усього життя, прагнути до самовдосконалення, бути кваліфікованим працівником відповідного рівня і профілю, компетентного, відповідального, що вільно володіє професією, здатного до ефективної діяльності на рівні світових стандартів.

Потреба суспільства передавати свій досвід і знання підростаючим поколінням викликана потребою системи шкільного навчання і породила особливий вид суспільно необхідної діяльності - професійну педагогічну діяльність. Елементи педагогічної етики з'явилися разом з виникненням педагогічної діяльності як особливої суспільної функції.

Принципи моралі визначають ставлення особистості до суспільства і суспільного прогресу, до батьківщини і людей, до праці і суспільної власності, до людини і колективу. Звідси випливає можливість систематичного викладу вимог педагогічної етики в житті та праці вчителя саме в такому плані.

Ця система педагогічної етики повинна показати, в чому полягає особливість ставлення вчителя до суспільства і суспільного прогресу, в чому специфіка вчительського патріотизму і інтернаціоналізму, гуманізму і сумлінного ставлення до праці, колективізму і чесності, правдивості і скромності.

Цілком очевидно, що основні вимоги моралі учителя не можуть не збігатися з вимогами моралі, не бути однаковими з моральними вимогами інших професій.

Проте особливості педагогічної праці породжують деяку специфіку норм моралі, які втілюватимуть в житті той чи інший принцип морального кодексу.

Недолік цієї системи полягає в тому, що вона передбачає розгляд всіх принципів морального кодексу однаковою мірою, в той час як їхня вагомість для учителевої професії неоднакова.

Професійна діяльність учителя являє собою його навчально-педагогічне спілкування з учнями, їхніми батьками, колегами і адміністрацією школи, які разом з учителем виконують функцію навчання і виховання. Виклад специфіки стосунків, що складаються між учителем та учнями, розкриває систему вимог педагогічної етики і повніше показує її особливості.

Звичайно, ця структура моральних вимог і норм не може бути цілком вільна від деяких повторень у загальних своїх рисах, наприклад, педагогічний такт потрібен учителю при спілкуванні з кожною категорією людей, з якими він стикається в навчально-виховній діяльності. Однак конкретніші норми педагогічної етики істотно різнитимуться між собою.

Історія науки знає багато прикладів, коли видатні вчені були водночас і блискучими лекторами; М.В.Ломоносов, Д.І.Менделєєв, К.А.Тімірязєв, Н.Н.Лузін, О.Ю.Шмідт - цей список можна було б продовжити. На жаль, не всім педагогічний талант дається від народження, і якщо його немає, його обов'язково потрібно виховувати, розвивати в собі.

О.С.Макаренко сподівався, що прийде час, коли майбутніх педагогів будуть навчати тому, як увійти в аудиторію, де і як стояти, як привітати, як посміхнутись і навіть як подивитись на своїх вихованців. В останнє десятиліття проблема педагогічної майстерності досліджувалась багатоманітними вченими. У їхніх роботах

досліджується проблема підготовки викладача творчого що має яскраву індивідуальність, здатного до безперервного самовиховання і самоосвіти.

Педагогічна майстерність - це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямувати їх на всебічний розвиток та удосконалення особистості, що забезпечує високу організацію педагогічного процесу [1, с.2-7].

Дослідники І.Зязюн, Л.Крамущенко та ін. визначають рівні оволодіння педагогічною майстерністю:

1. Елементарний рівень. У вчителя наявні лише окремі якості професійної діяльності. Найчастіше – це володіння знаннями для виконання педагогічної дії, володіння предметом викладання тощо. Продуктивність його навчально-виховної діяльності є невисокою.

2. Базовий рівень. Учитель володіє основами педагогічної майстерності: педагогічні дії гуманістично зорієнтовані, стосунки з учнями й колегами розвиваються на позитивній основі, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на уроці. Цього рівня, як правило, досягають наприкінці навчання у ВНЗ.

3. Досконалий рівень. Характеризується чіткою спрямованістю дій учителя, їх високою якістю, діалогічною взаємодією у спілкуванні. Педагог самостійно планує й організовує свою діяльність на тривалий проміжок часу, маючи головним завданням розвиток особистості учня.

4. Творчий рівень. Характеризується ініціативністю і творчим підходом до організації професійної діяльності. Вчитель самостійно конструє оригінальні педагогічно доцільні прийоми взаємодії. Діяльність будує, спираючись на рефлексивний аналіз [4].

Сформовано індивідуальний стиль професійної діяльності. У визначенні рівнів сформованості педагогічної майстерності має місце певна умовність, бо майстерність тісно пов'язана з творчою діяльністю і визначити конкретні рамки, кількісні параметри для оцінки цих якостей досить складно та й навряд чи можливо. Слід пам'ятати, що досягнення висот педагогічної майстерності потребує максимально великих зусиль, енергії, природних здібностей, нахилів, педагогічних технік, працездатності, прагнення стати справжнім фахівцем.

Наприклад, володіння педагогічною технікою відзначається вмінням перетворювати на апарат педагогічного впливу свої емоції, голос (тон, сила, інтонація, жести, міміку).

Вміння керувати своїм психічним станом, педагогічно активно і емоційально відкрито виявляти своє ставлення до предмета та учнів є однією з ознак технологічної культури, вчителя.

При будь-якому підході до визначення змісту педагогічної техніки постійно зберігається ряд елементів, а саме:

- культура спілкування вчителя з учнями;
- саморегуляція технічної діяльності (самоконтроль, витримка), управління внутрішнім самопочуттям;
- оволодіння увагою аудиторії;
- виразний показ почуттів і відношень (міміка, пантоміміка, зовнішній вигляд педагога);
- володіння мовою (голос, дихання, дикція, грамотність, інтонаційна гнучкість, емоційна виразність, тощо).

Загальною ознакою цих елементів є їх найтісніший зв'язок з індивідуальною особливістю вчителя.

Розглянемо спілкування як важливий професійний інструмент педагогічної діяльності. Педагогічне спілкування - це професійне спілкування вчителя та учнів під час занять або поза ними, спрямована на створення сприятливого психологічного клімату, яке має такі функції: пізнання особистості і обмін інформацією, організація діяльності, обмін ролями, співпереживання, самоствердження.

На етапі управління спілкування необхідно вміння підтримувати ініціативу та організувати діалогічне спілкування.

Природно, що вчитель у навчальній діяльності і поза нею повинен бути ініціатором в управлінні спілкуванням. Для цього необхідно звернути увагу на демонстрацію власної прихильності до аудиторії, показ яскравих цілей діяльності, передачу учням розуміння вчителем їхнього внутрішнього стану під час навчання, організацію контакту з усією аудиторією.

Фактор уміння спілкуватись дуже аргументовано викладений у книзі Д.Карнегі " Як завойовувати друзів і впливати на людей", а також у книзі А.Іствуда "Я Вас слухаю". Молодим вчителям буде дуже корисно познайомитись з ними.

Педагог повинен володіти арсеналом засобів за допомогою яких він передає свій досвід, свої уявлення. Ці засоби завжди індивідуальні неповторні. Окрім слів, голосу, інтонації в арсеналі педагога є ще жести, рухи, ритм. Але, насамперед, очі!

Вчені вже давно встановили, що ефективно спілкування перебуває на рівні його сугестивної дії, оскільки заняття - творчість педагога.

Творче самопочуття ніколи не залишається безслідним. Воно проникає, впливає на почуття і свідомість учнів, переборює психологічні бар'єри, народжує творче сприйняття матеріалу і залишається не лише надовго в пам'яті, а й стає якоюсь мірою їхньою життєвою позицією.

У науковій психолого-педагогічній літературі виділяються такі компоненти творчого самопочуття:

- зібраність, поглиненість вчителя головними завданнями заняття його пізнавальним виховним задумом;
- усвідомлення задуму цілей і завдань, які впливають на волю, розум і почуття, стаючи збуджувачем його творчості; усвідомлення задуму цілей і завдань впливають на волю, розум і почуття викладача, стаючи збуджувачем його творчості;
- уявлення вчителем усіх учнів і кожного ніби "зсередини";
- здатність контролювати себе, здійснювати самоаналіз.

Велике значення під час спілкування вчителя з аудиторією мають **пантоміміка і міміка**.

Пантоміміка - це рухи тіла, рук, ніг. Вона допомагає виділити головне, малює образ. Рівна хода, зібраність говорити про впевненість педагога в собі, в своїх знаннях. Водночас сутулість, в'ялість свідчить про внутрішню слабкість людини, невпевненість у собі. естетика тіла не терпить поганих звичок: покачування взад-вперед, переступання з ноги на ногу, звички триматися за спинку стільця, тримати в руках різні предмети, тощо. Жест повинен бути органічним і стриманим, без різних змахів [6].

Міміка - мистецтво висловлювати свої думки, почуття, настрої, стани, діями м'язів обличчя. Жести, міміка, підсилюючи емоційну значущість інформації,

активно впливають на слухачів. Широкий діапазон почуттів демонструє посмішка на обличчі вчителя. Найвиразніші на обличчі людини очі "Порожні очі - дзеркало порожньої душі"[6].

Таким чином, у формуванні професійної майстерності необхідний тісний зв'язок теорії, методики і педагогічної техніки.

В справі оволодіння педагогічної майстерності важливі наступні положення;

- не можна вдосконалити свою педагогічну майстерність, не займаючись постійно вивченням власної методики, і навпаки, не можна вивчати методику, не ставити шляхи її вдосконалення ;

- не можна вдосконалити свою майстерність, не використовуючи досвід своїх колег;

- вивчення своєї методики і методики колег можливо лише при практичній діяльності;

- по-справжньому можна вивчити методику свого колеги, лише допомагаючи йому;

- не можна вдосконалити педагогічну майстерність з орієнтацією на "чорний ящик";

- вдосконалення і самовдосконалення викладача не має меж.

Педагогічна майстерність є багатоаспектним поняттям, що має певну структуру.

Розглянемо основні елементи педагогічної майстерності.

Гуманістична спрямованість діяльності полягає в спрямованості діяльності педагога на особистість іншої людини, утвердження словом і ділом найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків. Передбачає гуманістичний вияв його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів. Той, хто не любить і не поважає дітей, учнів, не може досягти успіху в педагогічній праці, бо тільки щира любов і глибока повага педагога до вихованців породжують відповідну любов і повагу до нього, до його ідей, поглядів, переконань та знань [4].

Професійна компетентність – це знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології. Важливою особливістю професійних педагогічних знань є їх комплексність, що потребує від учителя вміння синтезувати матеріал для успішного розв'язання педагогічних задач та аналізу педагогічних ситуацій. Професійна компетентність педагога виражає єдність його теоретичної і практичної готовності в цілісній структурі особистості та характеризує його професіоналізм [4].

Одним із основних напрямів реформування сучасної системи освіти в Україні є удосконалення рівня професійної компетентності педагогів. В сучасних умовах реформування освіти радикально змінюється статус учителя, його освітні функції, відповідно зростають і вимоги до його професійної компетентності та рівня професіоналізму.

Розв'язання вказаної проблеми пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу до навчання, тобто спрямованістю педагогічного процесу на формування ключових (базових) і предметних компетентностей людини, які розглядаються як інтегрована характеристика особистості. Саме компетентнісний підхід забезпечує формування професійної компетентності вчителя початкової школи, є показником сформованості професійно необхідних знань, умінь, навичок, якостей і практичного досвіду.

Компетенція і компетентність – різні поняття.

Компетенція – це суспільно визначений рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини.

Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Це досконале знання своєї справи. Серед вчених нерідко компетентність утотожнюється з професіоналізмом, обізнаністю (Н.Кузьміна).

У сучасній науково-педагогічній літературі поглиблюються дискусії з приводу трактування професійної компетентності як педагогічної категорії.

Дослідник В.Адольф стверджує, що «професійна компетентність – це складне утворення, що вміщує комплекс знань, умінь, властивостей і якостей особистості, що забезпечують варіативність, оптимальність та ефективність побудови навчально-виховного процесу».

В.Маслов під професійною компетентністю вбачає готовність якісно виконувати свої посадові обов'язки на рівні світових вимог, що гарантує достатню ефективність фахової і громадської діяльності особистості.

Н.Кузьміна визначає професійну компетентність педагога як його обізнаність, як властивість особистості, що дозволяє продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, спрямовані на формування особистості іншої людини.

Проаналізувавши наукові джерела, вивчення практичного досвіду роботи педагогічних працівників, вимог до їх професійної майстерності, дає підставу стверджувати, що професійна компетентність учителя початкових класів – це інтегративна властивість особистості, що володіє комплексом професійно значущих для вчителя якостей, має високий рівень науково-теоретичної й практичної підготовки до творчої педагогічної діяльності та ефективної взаємодії з учнями в процесі педагогічної співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів.

Отже, професійна компетентність вчителя – поняття динамічне, багатогранне й багатоаспектне, його зміст змінюється у відповідності з процесами, що відбуваються в суспільстві й освіті.

Список використаних джерел

1. Андреева В.М. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / Упорядники: Андреева В.М., Григораш В.В.. – Х.: Вид.гр. «Основа», 2007. – 352 с.
2. Буняк Т.А. Розвиток педагогічної майстерності вчителя в системі особистісно орієнтованого навчання // Педагогічна майстерня. – 2011. – № 4. – С. 2-7.
3. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційно-методичний збірник / Упорядник Г.О. Сиротенко. – Полтава: ПОППО, 2006. – 124 с.
4. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Лариса Георгіївна Карпова. – Харків, 2004. – 27 с
5. Ковальчук В. Педагогічна майстерність педагога // Відкритий урок. – 2011. – №2. – С.59-62.
6. Краснощок І. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя як складова педагогічної освіти / Краснощок І. // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 9-11.
7. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування). – К.: Главник, 2005. – 112 с.

8. Онищенко І. Модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів / Ірина Онищенко // Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія та практика. – 2012. – № 8. – С. 94- 101.
9. Острроверхова Н. Педагогічна техніка – невід’ємна складова педагогічної майстерності вчителя // Завуч (Шкільний світ). – 2006. - №1. – С.8-11
10. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін. [За ред. І.А.Зязюна]. - К.: Богданова А.М., 2008. - 376 с.
11. Сахно Л.І. Підвищення професійної компетентності педагогів // Завучу. Все для роботи / Науковометодичний журнал. – 2010. – №13. – С.39-54.
12. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю // Вибрані твори: В 5-ти т. – Т. 2. – К.: Рад. шк., 1976.
13. Фоміна Н. Вплив емоційного стану вчителя на якість проведення занять // Завуч (Шкільний світ). – 2005. – №6. – С.13-14.
14. Хоружа Л. Етична компетентність сучасного вчителя // Відкритий урок. – 2006. – №5-6. – С. 51- 57.
15. Чухно Л. Технологічна культура вчителя // Завуч (Шкільний світ). – 2006. – №10. – С.11-12.

Дорош С.,
студентка 44 групи ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Рудницька Н.Ю.,
доцент, кандидат педагогічних наук
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ 1 КЛАСУ ПРИ ВИВЧЕННІ НУМЕРАЦІЇ ЧИСЕЛ ПЕРШОГО ТА ДРУГОГО ДЕСЯТКА

Одним із завдань навчання математики є забезпечення рівня математичної культури. Математика є унікальним засобом формування не тільки освітнього, а й розвивального та інтелектуального потенціалу особистості.

Сучасний етап розвитку суспільства, модернізація Нової української школи вимагають вдосконалення змісту і технологій педагогічної освіти в Україні. Початкова школа має відігравати важливу роль у всебічному розвитку учнів, формуванні загальнолюдських цінностей, досвіду, забезпечувати готовність та здатність молодших школярів жити й адаптуватися до стрімких змін у державі, вміння мислити самостійно, критично, творчо.

Мета статті – з’ясувати розвиток математичного мислення в учнів 1 класу при вивченні нумерації чисел першого та другого десятка.

Основна частина.

Мислення – це передусім психічний процес самостійного пошуку й відкриття суттєво нового, тобто процес опосередкування та узагальнення відображення дійсності під час її аналізу й синтезу, що виникає на основі практичної діяльності й досвіду [3, с. 214].

Проблему розвитку мислення досліджували такі науковці, як К. Бабанов, О.Белкіна, Л. Брунер, І. Зязюн, М. Красовицький, В. Олійник, О. Пехота, О. Пометун, Л. Пироженко та ін. Вони розглядали її у контексті оновлення змісту освіти і впровадження новітніх освітніх технологій. В свою чергу, зарубіжні автори (Д. Дьюї, К. Меридіт, Ж. Піаже, Д. Стіл, Ч. Темпл) розглядають процес надбання навичок

мислення як набуття компетентності і її реалізації з урахуванням системи вищих індивідуальних і суспільних цінностей та ідеалів.

Виділять наступні види мислення:

- наочно-дійове;
- наочно-образне;
- словесно-логічне

У дитини наочно-дійове мислення є першим кроком до опосередкованого пізнання свого оточення [5, с. 280].

Мислення людини є дуже пов'язане з мовою та практикою. Практика є основним джерелом мисленнєвої операції. Механізмами мислення є аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, класифікація, систематизація. Формами мисленого відображення є судження, міркування, умовиводи, поняття. Індивідуальними особливостями мислення являються такі параметри – самостійність, критичність, гнучкість, глибина, широта, послідовність, швидкість, ригідність. У навчальній діяльності процес мислення – це процес пізнання, що будується за відомою теорією пізнання, у якій умовно можна виділити наступні етапи: сприймання, осмислення, узагальнення, практичні дії.

У процесі навчання математиці слід у першу чергу турбуватися не взагалі про розвиток мислення, а саме про розвиток математичного мислення.

Відомий радянський математик А. Я. Хінчин, один з найвизначніших вчених у радянській науковій школі теорії ймовірностей, що глибоко цікавився проблемами навчання математиці, вказав на чотири характерні ознаки математичного мислення: 1) бездоганна логічна схема міркувань; 2) лаконізм, свідоме прагнення завжди знаходити найкоротший, що веде до даної мети, логічний шлях, нещадне відкидання усього, що не абсолютно необхідно для бездоганної аргументації; 3) чіткий хід аргументації; 4) скрупульозна точність символіки [6, с. 38].

Узагальнюючи вище зазначене під математичним мисленням розуміємо сукупність мислительних індивідуальних особливостей, за допомогою яких відбувається процес пізнання людиною математичної науки або у процесі застосування математики в інших науках, техніці, господарстві.

Мислення починається з проблемної ситуації, для виходу з якої індивід повинен знайти і застосувати нові для себе знання чи дії. Вона включає в себе невідоме, індивідуальну потребу індивіда, його здібності та досвід. Найчастіше індивід вдається до мислення тоді, коли проблемна ситуація перетворюється на задачу – мету, яка дається в певних умовах і якої можна досягти за рахунок останніх.

Аналіз умов завдання є обов'язковим для розуміння того, як протікає і чим визначається процес мислення. Процес аналізу є взаємодією суб'єкта, з можливостями його мислення, і об'єкта - умов завдання. При цьому, змінюючись, об'єкт викликає новий процес мислення, що знову ж таки змінює об'єкт, тобто результат одного акту мислення включається у подальший його процес, пізнання об'єкта, відповідно, поглиблюється. І так триває доти, доки індивід не отримає бажаний результат. Загалом, процес розв'язання завдань є актом конкретизації – переходу від загального і вкрай нечіткого уявлення про майбутній результат до його конкретного образу.

Пошук невідомого в межах акту конкретизації здійснюється як безперервний процес прогнозування – створення образу очікуваного результату. Цей процес здійснюється шляхом мислительних дій та операцій.

Якщо говорити про нумераці, то нумерація вивчає способи найменування чисел і позначення їх на письмі знаками. Нумерація існує для того щоб назвати й записати будь-яке число, але при цьому вживати мінімум слів, бо вона є позиційною. Тобто значення цифри в записі залежить від її позиції. У початкових класах математики навчають концентрично[2, с. 106].

Перший концентр складають числа від 1 до 10, а також 0. Коли вже учні ознайомилися із назвою та написанням чисел першого десятка, учні вчать виконувати арифметичні дії в його межах, а далі переходять до наступного концентру. У 1 класі під час вивчення теми «Нумерація в межах 10» виникає проблема активізації класу щоразу, коли вводиться нове число. Вивчення чисел першого десятка проходить монографічним способом, тобто кожне число вивчається окремо.

Другий концентр « Сотня» - вивчають двома етапами[1, с. 64]. На першому етапі учні ознайомлюються з числами другого десятка, а на другому – з числами 21-100. При вивченні чисел другого десятка спочатку йде ознайомлення з усною нумерацією, а потім з письмовою. На цьому уроці учні дізнаються, що можна лічити не тільки окремими одиницями, а й десятками. Якщо зв'язати у пучок 10 паличок, ми дістанемо нову лічильну одиницю – десяток. На другому уроці діти вже починають ознайомлюватися з назвами чисел другого десятка:и вони містять один десяток і ще декілька окремих одиниць. Учитель на пучок-десяток паличок кладе зверху ще одну паличку і повідомляє: один на десять – 11. Одинадцять – це 1 десяток і 1 одиниця. Утворюючи число 12, на пучок-десяток кладемо дві палички і говоримо, що два на десять – 12. Дванадцять – це 1 десяток і 2 одиниці[4, с.108].

Вік першокласників, за Ж. Піаже. припадає на перехід від доопераційного мислення до мислення на рівні конкретних операцій. Діти цього віку здатні встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, якщо вони можуть безпосередньо спостерігати за зміною об'єкту. Досягнення рівня конкретних операцій відкриває можливості для учнів II—IV класів теоретично міркувати про світ, і створює основу для досягнення стадії формальних операцій, яка розпочинається уже в 11—12-річних дітей.

Висновки.

Розвиток математичного мислення при вивченні математики полягає у формуванні в учнів характерних для цього предмету прийомів розумової діяльності. При цьому важливо, щоб в структуру розумової діяльності школярів крім алгоритмічних умінь і навиків, фіксованих в стандартних правилах, формулах і способах дій, увійшли евристичні прийоми, які необхідні для вирішення творчих завдань, застосування знань в нових ситуаціях, докази висловлюваних тверджень.

Системний розвиток мислення повинен бути невідривний від уроку, кожен учень повинен брати участь в процесі рішення не тільки стандартних завдань, але і завдань розвиваючого характеру (активно або пасивно).

На уроках вчитель повинен моделювати ту розумову діяльність, яка потрібна на даному етапі розвитку (учити аналізувати завдання, робити креслення, виявляти відносини об'єктів і т.д.). Це має повчальне і виховуюче значення: учні залучаються до методу пошуку, орієнтуються не тільки на результат, але і на процес його досягнення, тобто вчать мислити логічно.

Список використаної літератури

1. Бантова М.О. Методика викладання математики в початкових класах. Київ: Вища школа, 1982. 288 с.

2. Богданович М.В., Козак М.В., Король Я.А. Методика викладання математики в початкових класах: Навч. пос. 3-є вид. перероб. і доп. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2006. С. 106-206с.
3. Загальна психологія: Курс лекцій для першого ступеня педагогічної освіти./Сост.е.І. роїв.- Москва: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2000. 448 с.
4. Коваль Л. В., Скворцова С. О. Методика навчання математики: теорія і практика: Підручник для студентів за спеціальністю 6.010100 „Початкове навчання”, освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр” [2-ге видання допов. І переробл.] – Харків: ЧП „Принт-Лідер”, 2011. С. 106-160.
5. Максименко С.Д. Загальна психологія. Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Вінниця: Нова Книга, 2004. 704 с.
6. Хинчин А. Я. Педагогические статьи. Москва: АПН РСФСР, 1963. 128 с.

Сенько Н.М.,

учитель початкових класів,
(Малинська ЗОШ І-ІІІ ст. №2,
учитель початкових класів)

СКЛАДОВІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КЛАСОМ

*«Не забуваймо, що в школі дитина не тільки вчиться.
У школі вона живе. Там, де навчання виступає
як невід’ємна частина багатогранного духовного життя,—
воно для дитини бажане й захоплююче.»*

Василь Сухомлинський

Доки існуватиме цивілізація та людське суспільство, доти держави розв’язуватимуть одвічні проблеми навчання та виховання, вестимуть пошук закономірностей ефективного управління педагогічним процесом з метою досягнення кращих результатів. Закон України «Про освіту» регулює суспільні відносини щодо реалізації кожною людиною права на освіту, прав та обов’язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь в їх реалізації, а також визначає компетенції державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти [2].

Кожна школа унікальна. І ця унікальність починається зі стилю управління, побудови культури школи. До творення якої залучені учні, вчителі та батьки. Сучасна школа висуває нові вимоги до педагогічних працівників. Головна мета – створити школу, у якій будуть школярі навчатися із задоволенням і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті. Тут прислухаються до думки кожної дитини, вчать критично мислити, не бояться висловлювати власне бачення ситуації та бути відповідальними громадянами.

Управління, як сфера людської діяльності, з’явилося разом із формуванням суспільства — сукупності людей, що існують, певним чином, взаємодіючи між собою у процесі спільного виконання певних завдань.

Управління класом – це процес планування, організації та координування освітнього процесу з метою ефективного навчання та виховання школярів. Учитель – це менеджер, який професійно займається управлінською діяльністю.

Ефективне управління класом: встановлює і підтримує впорядковане середовище в класі; підвищує значущість академічного навчання і полегшує соціальний та емоційний розвиток; зменшує негативну поведінку і збільшує час, затрачений на академічну діяльність. Важливо використовувати ефективні стратегії

управління, оскільки вони служать як методами профілактики, так і методами втручання, які сприяють позитивним результатам.

Питання про те, як стати універсальним учителем, завжди було предметом дискусій. Така постановка питання створює досить багато проблем, оскільки у житті просто не існує, та й не може існувати формули для успіху вчителя, тому що різні підходи спрацьовують тільки для певних учнів класу в конкретних фахівців.

Міністерство освіти і науки України розробило професійний стандарт «Вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти». У документі чітко прописано функції вчителя: планування і здійснення освітнього процесу; забезпечення і підтримка навчання, виховання і розвиток учнів; створення освітнього середовища; рефлексія та професійний розвиток; проведення педагогічних досліджень; надання методичної допомоги колегам з питань навчання, виховання, розвитку й соціалізації учнів; узагальнення педагогічного досвіду; оцінювання результатів роботи вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти. Для кожної функції конкретизовано професійні компетентності, знання, вміння та навички, якими має володіти педагог. Зазначено також інформацію про предмети та засоби праці вчителя [4].

Учні приходять до школи навчатися, а вчителі повинні створити комфортне освітнє середовище, яке приваблюватиме школярів і спонукатиме їх до навчання. Хороший менеджмент у класі це більше, ніж організованість та дисципліна. Учитель менеджер організовує роботу класу так, щоб уникати проблем з поведінкою і менше турбуватися про дисципліну. Продуктивне навчальне середовище часто може бути шумним, оскільки вимагає спілкування, обміну інформацією, дослідження, експериментів та опитувань. Ефективність навчання, в певній мірі, залежить від цікавого уроку. Отже, учні мають бути вмотивовані та зацікавлені. Ефективне управління класом сприяє ефективному навчанню. Управління класом (Classroom management) – це процес планування, організації та координування освітнього процесу з метою ефективного навчання та виховання школярів. Учитель – це менеджер, який ефективно займається управлінською діяльністю. Метою вчителя менеджера є створення класу в якому діти почуваються безпечно та радісно, розвивають свої соціальні та академічні навички, де заохочуються гуманні моделі поведінки. Управління класом має подвійну мету: створення середовища для академічного навчання (навчання за Держаним стандартом початкової освіти) та створення середовища для соціально-емоційного навчання (соціальні навички, емпатія).

Виклики часу зумовили розроблення Концептуальних засад реформування освіти - збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей. Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, вмотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учні, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином / громадянкою України [7, с 23].

Особливості управління класом у початковій школі.

Молодший шкільний вік – перехідний період, у якому проявляються риси дошкільного дитинства і формуються типові особливості школяра. Цей вік багатий на приховані можливості розвитку, які дуже важливо своєчасно помітити і

підтримати, бо тут закладається та розвивається основа багатьох психічних якостей. Потрібно вдумливо поставитися до врахування вікових та індивідуальних особливостей фізичного, психічного та пізнавального розвитку дітей, що дасть учителеві можливість цілеспрямовано, без шкоди для вихованців, організувати їх якісне навчання й розвиток [5, с. 327].

Враховуючи вікові та індивідуальні особливості школярів, плануючи щоденну навчальну діяльність, учитель добирає підходи для покращення управління класом, які можуть підвищити просоціальну поведінку учнів та академічну участь, створивши при цьому впорядковане середовище.

Учителі нашої школи вирішили прислухатися до думки усіх учасників навчального процесу. У всіх класах створено скриньки зворотного зв'язку. Саме так дізнаємося про думки різних зацікавлених сторін про школу. Побажання із скриньки зворотного зв'язку від учнів та батьків аналізуємо всією командою вчителів початкових класів на спеціальних зустрічах. Ділимося ідеями для покращення уроків. На Конференції Партнерів збираємо думки різних учасників шкільної спільноти та генеруємо спільні ідеї для покращення слабких сторін школи. Успішність навчання вимірюємо не тільки оцінками, а й зацікавленістю учнів. Батьки змінюють критичне ставлення до школи, адже діти краще про неї відгукуються. Педагоги відкриті до думок інших, а батьки знають, що школа піклується про розвиток особистості учнів.

Декілька років поспіль я працюю в класі, де навчаються діти з особливими освітніми потребами. В інклюзивному класі визначальним і найбільш ефективним є командний підхід. Основні механізми нашої діяльності – це розроблення індивідуальної програми розвитку та використання практики спільного викладання. Для ефективного планування робочого часу, разом із асистентом учителя, ми використовуємо різні форми викладання: один викладає, інший допомагає; паралельне викладання; диференційоване викладання; викладання в команді. У процесі командної роботи спільно плануємо навчальний зміст, організацію уроку, розробляємо стратегії навчання та управління класом.

Облаштування комфортного фізичного середовища

Ефективне управління класом відбувається лише тоді, коли вчитель створив середовище, що сприяє академічному та соціально-емоційному навчанню. Якщо діти точно знають, що від них щодня очікують, вони відчують себе в безпеці. Наша робота, вчителів, створити простір, який є передбачуваним і продуктивним. Середовище створюємо разом з учнями. Воно має бути цікавим, упорядковане та зручне, облаштоване для роботи та відпочинку. Облаштування класу залежить від віку та інтересів дітей. Активне включення учнів та учителя у цей процес допомагає формувати дружню, турботливу класну спільноту. Упродовж навчального року підлаштовуємо середовище під навчальні теми та потреби учнів. Варіації розміщення учнів у класі залежить від видів діяльності. При цьому завжди пам'ятаємо про те, як учні будуть взаємодіяти і наскільки їм зручно буде перебувати в класі. На початку підбираємо легке завдання, яке діти, під час роботи в групах, із задоволенням можуть виконати. На цьому етапі формуємо у школярів вміння комікувати один з одним, поважати думку іншого, приходити до спільної думки. З часом завдання ускладнюємо. Діти, працюючи у групах, розуміють що результат роботи залежить тільки від ефективної роботи кожного члена групи.

На уроках використовую такі види роботи в парах: прави «Так чин ні», «Незнайко»; «Інтерв'ю» (узяти інтерв'ю, з'ясувати ставлення партнера до заданого

тексту); ігри «Зайчик та вовчик», «Кіт і мишка» (зробити критичний аналіз, або редагування письмової роботи один одного); «Ромашка», «Кубик запитань», «Взаємні запитання» (протестування, взаємо оцінювання); «Щоденник подвійних нотаток» (проаналізувати разом проблему, вправу, задачу, дослід; сформулювати підсумок уроку чи теми).

Стратегії об'єднання дітей у групи:

- словесні (лічилки, ігри, за кольором очей чи волосся, за датою народження, порами року, днями тижня, кольорами веселки і т.д.);
- за роздатковим матеріалом (пазли, геометричний матеріал, цеглинки LEGO, листочки, шишки, картинки);
- вправи на уважність;
- стратегії критичного мислення («Джигсоу», «Ажурна пилка», «Карусель»).

Перед початком роботи в групах обговорюємо правила. Під час роботи вчитель виконує роль партнера. Обов'язково визначаємо (чек-лист) результативність роботи групи. Підводимо учнів до висновку: коли ми працюємо ефективно – продуктивність збільшується. А якщо чек-лист створювали самі діти, то вони розуміють важливість своїх дій.

Освітнє середовище, у якому присутня групова, ігрова, проектна та дослідницька діяльність, що дозволяє розширити урок і за межі класу - спрямована на розвиток дитини і мотивації її до навчання.

Налагодження турботливих дружніх взаємовідносин

Найважливішим менеджментом у класі є відносини. Відносини між учителем та учнями та відносини між самими учнями мають бути наповнені ввічливим мовленням, підтримані контактом очима, шанобливим ставленням до однокласників та дорослих.

Практика ранкових зустрічей сприяє створенню взаємин між дітьми і дорослими, формує відчуття спільноти. Створення спільноти у класі стає ефективнішим, якщо вчитель виконує роль фасилітатора. Під час проведення ранкових зустрічей діти вчаться спілкуватися, формуються академічні й соціальні навички. Ранкова зустріч має на меті виявити настрій з яким дитина прийшла до навчального закладу. Інформація про настрій учнів класу може вплинути на проведення щоденних рутин: ранкового кола та щоденника вражень. Рутини є ефективними інструментами, які допомагають організувати клас на навчальний день та сприяють формуванню дружніх взаємовідносин і турботливої класної спільноти. Відносини зміцнюються коли вчитель постійно спілкується з дітьми. Доброзичливі взаємовідносини позитивно впливають на навчальний процес. Учні, які відчують до себе повагу, поведуться просоціально й відповідально (за дослідженнями Карен Ф.Остерман).

Ранкові зустрічі спрямовані на ознайомлення школярів з демократичними цінностями: інклюзія, активна участь, критичне мислення, толерантність і прийняття, висловлення власної думки, відкритість, власна і соціальна відповідальність.

Розроблення правил і впровадження рутин

Для ефективної роботи класу потрібні правила, які регулюють загальну поведінку та якісні рутини, що вивільняють час для навчання. Вони демонструють очікування щодо поведінки учнів та є важливою частиною управління класом на шляху формування середовища сприятливого для навчання. Правила розробляємо і

приймаємо усім класом. Важливо, щоб діти розуміли, що правила, як і закони, створені для безпечної поведінки людей, для захисту їх особистих прав і свобод, а слугують вони дороговказами щодо відповідної поведінки. Модель ідеальної поведінки ефективно навчає учнів правильно діяти в різних життєвих ситуаціях.

Учитель повинен завжди мати арсенал передбачуваних сигналів для учнів (маленький дзвіночок - для Щоденних 3 та Щоденних 5; «долоньки» - для концентрації загальної уваги школярів; «світлофор» - за короткий проміжок часу дає уявлення про те, як діти зрозуміли матеріал; «чек-листи» та «сигнальні картки» для різних видів діяльності і т.д.)

Для ефективного керування класом необхідно, щоб вербальні і невербальні сигнали, що йдуть від учителя, відповідали один одному. Слова, які промовляє учитель, повинні бути підтвержені його мімікою, голосом, жестами.

Ефективний план уроку

Ефективний план уроку передбачає використання методичних прийомів, які підвищують мотивацію та зацікавленість учнів. Існує чіткий зв'язок між цікавими завданнями та управлінням класом. Щоб провести ефективний урок учителям важливо усвідомити управлінські функції, які він має здійснювати під час уроку (налаштувати фізичний дизайн класу, підготувати матеріал, розрахувати кількість учнів, об'єднати учнів у групи, продумати зміст уроку, розробити чіткі зрозумілі інструкції, спланувати паузи для відпочинку, контролювати прогрес, забезпечити зворотній зв'язок). Важливо спостерігати за поведінкою учнів у процесі навчальної діяльності. Під час зниження уваги мати декілька завдань для переключення на інший вид роботи.

На кожному уроці перед учителем стоїть дилема: як привернути увагу до того, чого він вчить і не загасити іскру допитливості великою кількістю інформації. Це питання вибору різних стратегій та технологій. Для розуміння і запам'ятовування учнями певних текстів підручника доречно створювати опорні схеми. Компактні опорні схеми концентрують увагу учнів, спонукають їх до активної праці. Технологія «Скрайбінг» - ефект паралельного слідування структурно-логічних схем та малюнків - допомагає фіксувати ключові моменти теми. Це потужний стимул для активізації пізнавального інтересу школярів. «Сторітелінг» може бути цікавий як одна з форм мотивації на початку уроку. Технологія інтелект-карт придатна для розв'язання найрізноманітніших інтелектуальних завдань. Карти пам'яті (Mind Map) – це природний продукт діяльності мозку. Складаючи такі карти, люди графічно виражають процес свого мислення.

За допомогою інтелект-карти учитель може:

- пояснити нову тему;
- систематизувати і структурувати інформацію;
- організувати і проводити контроль знань;
- використовувати інтелект-карту як план свого виступу, план уроку чи тематичної теми;
- узагальнювати знання.

Діти люблять створювати інтелект-карти. Починаючи з першого класу впроваджуємо таку роботу.

Рефлексія - самоаналіз діяльності та її результатів – найбільш ціннісний момент у процесі навчання, оскільки свідчить про активну позицію учня. У цьому випадку учень не просто здобуває знання, а й бере їх сам усвідомлено. Якщо учень аналізує

свою роботу: мені цікаво (нецікаво), мені зрозуміло (незрозуміло), було складно (легко), то він почувається причетним до навчання. Особливість рефлексії, як елементу структури уроку полягає в тому, що її можна здійснювати на будь-якому його етапі. Рефлексія настрою та емоційного стану (для налагодження емоційного контакту з групою) : картки зі смайликами, колірне зображення настрою, вправа «Комплімент», емоційно-художнє оформлення (картина, музичний фрагмент), «Тепло долоньок». Рефлексія діяльності дає можливість зрозуміти і осмислити способи та прийоми роботи з навчальним матеріалом, пошуку найбільш раціональних. Ефективність розв'язання проблемної ситуації можна оформити у вигляді графічного організатора «Риб'ячий скелет», «Сходинки до успіху», «Мішень». Рефлексія змісту навчального матеріалу допомагає виявити рівень усвідомлення змісту вивченого: «Синквейн», «Плюс-мінус», «Бортовий журнал», написання есе. Особливою увагою у дітей користується «Щоденник вражень».

Школа – частина соціуму, і ми не можемо не зважати на ті зміни, які в ньому відбуваються. Інтернет, загальна комп'ютеризація здійснюють значний вплив на систему освіти. Ведення електронних класних журналів і щоденників у нашій школі створює майданчик обміну інформацією з батьками, учнями та учителями.

Опитування серед школярів показують, що саме уроки з використання ІКТ є найцікавішими для дітей. Тому із задоволенням у своїй практиці використовую програму SMARTKIDS, середовище SCRATCH вчить дітей програмуванню, приймаємо участь в онлайн-олімпіадах. Урізноманітнюємо навчальний процес за допомогою QR-кодів: проведення квестів (підказки до кожної загадки-схованки якого будуть зашифровані у вигляді відповідного QR-коду); інструмент звітності школярів; додатковий інструмент для опрацювання літератури.

Методика «Перевернутого навчання» дає змогу нову тему учням вивчати самостійно вдома за допомогою спеціально підготовлених матеріалів (відеофрагментів, презентацій), а в класі відбувається перевірка домашнього завдання та відпрацювання навичок та вмінь.

Застосування девайсів відкриває абсолютно нові можливості в навчанні. Так, під час слухання літературного твору у дітей формуються декламаторські здібності, чітка вимова. Наприклад, усний рахунок відпрацьовуємо у грі «Math Duel» (робота в парах). У цій навальній грі змагаються двоє осіб відпрацьовуючи математичні навички. Учні сприймають із захопленням можливість застосування девайсів, але вони спонукають учителя до самоосвіти, вдосконалення, застосування нових навичок управління класом, вимагають від учителя сміливості, впевненості у собі.

Проактивний підхід до дисципліни

На уроці у сучасному класі учитель говорить лише 10% часу, а 90% - діти. Школярі спілкуються, радяться, досліджують, висловлюють думки, роблять припущення та висновки. Дисциплінованим вважаю може бути такий клас, у якому поважають один одного, вміють слухати, відповідально ставляться до навчання та завдань, дбають про себе та інших. Формування відповідальної, дисциплінованої, активної спільноти – ключова мета вчителя, як ефективного менеджера класу.

Незначні порушення дисципліни вирішуємо невербальним чи словесним втручанням. Серйозні порушення вимагають не тільки вербального чи серйозного втручання, а й передбачають певну відповідальність, наслідки. Є багато діючих систем модифікації поведінки – «Коло вибору», «Контракт», «Договір», «Займи позицію».

Учитель повинен пам'ятати, що у будь-якого порушення є причини. Дорослим слід виявити їх і зрозуміти, щоб інциденти не повторювалися. Дітям важливо знати, що саме дорослі зможуть допомогти їм навчитися керувати своєю поведінкою, змінюватися, але для цього їм потрібна підтримка, заохочення, нагадування та спонукання.

Висновки. Управління групою людей вимагає авторитету. Професіоналізм поважають усі. І учням також необхідно переконатися у тому, що вчитель досконало володіє предметом, вміє згуртувати колектив.

Учитель – це та постать, яка може допомогти школярам обрати правильний вектор руху для того, щоб розвиватися повноцінно. Адже, школа не лише дає знання з певних предметів, а й впливає на виховання людини. Учитель допомагає дитині сформуватися цілісно. Кожен учитель має свій індивідуальний шлях, але для себе я виділила такі два уніфіковані правила:

- організація уроку на демократичних цінностях;
- клас – це місце, де кожного дня взаємодіють всі учні класу.

Середовище і взаємовідносини сформовані у класній спільноті переносяться у сім'ю. Спостерігається зміна відносин учнів з батьками. Розподіл зони відповідальності по-іншому відбувається «батьки-учні». Учень здатен самостійно приймати рішення. Забезпечується свобода вибору. У прийнятті рішень він бере на себе відповідальність.

Успішні практики: управлінські рішення, розвиток команд, звички лідерства, прийняття рішень і побудова керування освітніми процесами дають результат. Тобто, ми чітко визначаємо свій результат і це є такі інструменти, як фасилітація, коучинг. Вони абсолютно дієві. І в свою чергу вони забезпечують ефективну якість результату та культуру взаємодії. На сучасному етапі вчитель має залишатися в проактивній ролі та все ще рухатися шляхом змін. Це вибір, насамперед, мене, як людини. Це те, що мене мотивує, рухає.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про освіту» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.
3. Концепції Нової української школи. Порадник для вчителя. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.
4. Стандарт «Вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти». / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/tsifri-i-fakti/1230-profesijnij-standart-vchitel-pochatkovikh-klasiv-zakladu-zagalnoji-serednoji-osviti>.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник // О.Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012.—503с.
6. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник // О.Я Савченко К.: Грамота, 2009.- 225с.
7. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю: вибрані твори // Сухомлинський К.: Добро, 2006.-651с.
8. Шлейхер Андреас. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Переклала з англ. Ганна Лелів. – Львів: Літопис, 2018. – 296 с.

Зінчук К.А.,
студентка 47 групи ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Колесник Н.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ТЕХНІКА «КВІЛІНГ» НА УРОКАХ «ДИЗАЙН І ТЕХНОЛОГІЇ» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

*Розкажи мені – я забуду.
Покажи мені – я запам'ятаю.
Дай мені зробити – я навчуся.
Давня китайська мудрість*

Актуальність теми. У системі освіти особливе місце займає початковий рівень навчання, в якому закладається фундамент майбутніх знань.

«Дизайн і технології» в початкових класах ставить за мету сформувати у дитини вміння самостійно орієнтуватися в будь-якій роботі, тобто навчальна трудова діяльність розглядається як засіб пізнання навколишнього світу і своєї ролі в ньому як перетворювача.

Художня обробка паперу, яку передбачає техніка «квілінг» - це творча ручна праця, один із видів художньо-прикладної діяльності, який сприяє розвитку сенсомоторики - узгодженості в роботі думки, ока і руки, вдосконалення координації руху, гнучкості, точності у виконанні дій [6, с.47].

Одночасно практична робота з папером здійснює істотний вплив на розумовий розвиток дитини, формування образного і композиційного мислення. Таким чином створюються умови для розумової діяльності в руслі образного розуміння твору, що створюється з паперу. Проте сама собою наявність знань, умінь і навичок ще не є основою для виявлення продуктивної активності в царині художньо-образотворчої діяльності, творчого ставлення до процесу створення композиції з паперу.

Мета статті. Теоретично дослідити ефективні методи роботи використання техніки «квілінг» на уроках «Дизайн і технології» в початковій школі.

Квілінг – це простий і дуже красивий вид рукоділля, що не вимагає великих витрат. Робота із виконання за технікою квілінг належить до паперопластики, що передбачає конструювання об'ємних та напівоб'ємних форм з паперу шляхом його механічної обробки та трансформації. А саме: складання, скручування, згинання, вирізування, прорізування, гофрування, склеювання тощо.

Історія виникнення цього виду рукоділля дуже цікава і сягає своїм походженням аж у далеке минуле. Вперше заговорили про нього в 14- початку 15 століття в Європі, а перші творці прикрас в цій техніці були монахи. Саме вони робили дуже медальйони, закручуючи позолочену папір на кінчику пташиного пір'я. Саме звідси і взяла свій початок назва квілінг. Папір в середньовіччі часи була дорогою, тому дозволити робити вироби і прикраси з неї могли тільки добре забезпечені люди, в основному квілінгу займалися тільки дами з «вищого світу». На початку 20 століття квілінг знову втрачає свою популярність, проте до кінця століття набирає знову [4, с. 44]. Квілінг не тільки придбав колишню славу, а й багаторазово її примножив. Майстри квілінгу створюють найтонше об'ємне

паперове мереживо, яке може бути основою, як для практичних речей, так і для окремих виробів за авторським задумом.

Більшість уроків праці в початкових класах присвячені роботі з папером. Папір сама по собі - комора фантазії і гри уяви. А якщо його з'єднати з спритністю рук, то все можна оживити, дати ніби друге життя.

За програмою з трудового навчання для 1-4-х класів значна частина навчального часу відводиться на роботу з папером. На уроках трудового навчання діти роблять з паперу різноманітні вироби, які мають практичне застосування [1, с. 30].

Питаннями особливостей добору ефективних форм, методів та засобів на уроках «Дизайн і технології» у початкових класах учнів займалися такі видні учені, як: Крупська Н.К., А.В.Луначарський А.В., Фішер М.Н., Ще-бликін О.В. та ін.

На важливість використання паперу в художньо-діяльному та розумовому розвитку дитини звертали увагу багато вчених. Наприклад, педагоги-практики Богатєєва З.А., Гагарін В.І., Горошко Н.А., Русакова М.А., Ковальчук Т.П., Перевертень Г.І., Резніченко М.І., Сензюк П.К., Серпіонова Е.Н., Станкевич М.Є та ін.

Поповнення і систематизація знань учнів про папір, його відмінних властивостях сприяють спеціально організовані учителем спостереження, бесіди, найпростіші досліди та лабораторні роботи. Подібна, нехай ще дуже елементарна, дослідницька діяльність учнів з вивчення властивостей оброблюваних матеріалів допомагає дітям більш свідомо підходити до процесу конструювання і виготовлення виробів, вибору матеріалів для практичних робіт, правильному використанню цих матеріалів при виготовленні деталей виробів.

В процесі всієї цієї пізнавальної діяльності учні дізнаються, що людина навчилася надавати різним матеріалам потрібні їй властивості, наприклад: робити папір більш менш щільним або гладким.

Роботу з матеріалом доцільно починати із засвоєння елементарних дій з ним. На початкових етапах вивчення властивостей паперу учні оволодівають найпростішими прийомами, змінюючи аркуш, рвучи його на смужки і відщипуючи дрібні клаптики [4, с. 25].

Працюючи зі смужками, учні, скручуючи, складаючи, переплітаючи її, зазвичай намагається відтворити знайомі їм предмети. Утворюючи геометричні форми (округлі, прямокутні, зигзагоподібні), учень надає їм образної характеристики: називає тортом, яблучком чи пружинкою.

Як трансформувати паперову смужку, аби надати їй вигляду певної структури?

По-перше, зі смужок можна утворити композиції на площинах і скомбінувати з них декоративні панно.

По-друге, надати виробу об'ємності і зафіксувати образ у просторі допоможуть щільні з'єднання. Для цього один бік смужки надрізають до половини, а другий, відповідно, з протилежного боку. Стикуючи надрізи, дістаємо надійний роз'ємний «замок». Характерні особливості персонажа (хвіст, вуса) враховуються при конструюванні «викройки-заготовки» [5, с.25].

Отже, техніка квілінг має свою багату історію. Першочергово вона використовувалася в 14-15 столітті у Європі для одягу монахів (звідси походить назва техніки), а пізніше для одягу вельмож.

Нині квілінг дуже популярний для виготовлення різноманітних виробів. Правильно організована робота з папером на уроках «Дизайн і технології» у початковій школі дає учням поглиблені знання про якість та можливості паперу, про його використання у техніці квілінг сприяє закріпленню позитивних емоцій, стимулює бажання працювати та оволодівати особливостями майстерності, прилучає до народного декоративного мистецтва. У процесі виконання виробів із паперу у техніці квілінг педагогу потрібно створювати спеціальну обстановку навчання, викликати інтерес та прагнення учнів удосконалювати свою діяльність.

Тобто, є всі засади розглядати цю діяльність як важливий елемент гармонійного розвитку учнів. Така праця, яка за своїм змістом дуже схожа на конструювання, відкриває перед дітьми широкі перспективи творення.

Тому дуже доцільно правильно добирати матеріал для квілінгу та дотримуватися всіх етапів виконання роботи.

Список використаних джерел

1. Веремійчик І.М. Методика «Дизайн і технології» в початковій школі. – Тернопіль, 2007. – 276 с.
2. Волобуєва Т. Розвиток творчої компетентності школярів /Т.Волобуєва. – Харків: Основа, 2005. – 233 с.
3. Дремова Н. Паперова пластика — один із найдоступніших видів дизайну// Мистецтво і освіта, 2003, №2, С. 49-50.
4. Савицька О. Паперові фантазії або нове — це добре забуте старе // Трудова підготовка, 2009, №7-8, С. 25-26.
5. Тименко В. Методика трудового навчання – технічної і художньої праці // Поч. шк. – 2006.- № 10. –С. 23-29.
6. Тягур В. Робота в техніці паперової пластики // Мистецтво та освіта, 2005, №2, С. 46-48.

Колесник Н.Є.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МИСТЕЦТВО КОМУНІКАЦІЇ У СТВОРЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ КНИГИ ДЛЯ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Мультимедійна книга як дидактичний засіб для навчання учнів початкової школи нині є важливою самостійною складовою книговидавництва та цариною мистецтва веб-дизайну. Чимало видатних митців спрямовували власне творчий потенціал у дизайн-концепцію дитячої книжкової ілюстрації мультимедійного характеру, адже саме через знайомство з нею молодші школярі отримують перший досвід зустрічі з навчанням. Саме «книжка з живими картинками» розкриває дитині нові життєві обрії, стимулює потяг до пізнання, викликає інтерес до літератури, а згодом – до самостійного читання. Образи персонажів, світ їхнього існування з власними улюбленими кольорами, характерними їх сполученнями, форми, пластика, викликає емоційний відгук, закарбовується у пам'яті на рівні асоціацій та почуттів кожної особистості дитини молодшого шкільного віку. Це дозволяє констатувати актуальність та ефективність створення мультимедійних книг як дидактичного засобу для навчання молодших школярів в умовах Нової української школи.

Метою статті, що становить складову нашого дослідження, є теоретично обґрунтувати та дидактично змодельовати технологію створення мультимедійної книги як дидактичного засобу для навчання учнів початкової школи.

Мультимедійна книга в Україні почала розвиватися з 2011 р., але досі не набула широкого розголосу: середній показник скачування книжок — 3–4 тисячі. Більшість книг доступні українською або російською мовами. Додатки переважно розроблені лише для операційної системи iOS, що передбачає цільовою аудиторією користувачів техніки компанії Apple. Окрім цього, видавництва інформують про те, що ринок є незайнятим, на це існує низка причин. Було кілька спроб створити цікаві продукти, проте брак попиту й неготовність платити за цифровий контент поки що не дають можливості перетворитися цьому сегменту на повноцінний ринок. Причина в самій природі мультимедійних книжок, адже надто багато ресурсів потрібно витратити на створення якісного продукту, цінність якого не очевидна для широкої аудиторії.

Презентація першої української мультимедійної дитячої книги для iPad «Забавлянки» львівського «Видавництва Старого Лева» відбулася в Києві у межах Форуму видавців 27 вересня 2011 р. «Забавлянки» — це збірка ігрових віршиків відомої української поетеси Галини Малик.

Книга «ожила» завдяки співпраці видавництва з компанією Arivo, яка спеціалізується на розробці програмного забезпечення. Електронна інтерактивна версія розширює можливості для самостійного читання та забавляння. Саме видавництво позиціонувало вихід книги як «перший крок до того, аби AppStore нарешті з'явився і в Україні», але на цьому вирішило зупинитися [5].

Навесні 2011 р. друкована дитяча книжка «Літачок-рятівничок» видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» була адаптована і стала зразком для розробки інтерфейсу для читання книг на PocketBook IQ 701. 2012 р. українською студією Timescode було випущено «Снігову Королеву» «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГИ», після чого книгу кілька разів оновлювали (з виходом нових версій мобільної операційної системи). Крім того, у вересні 2011 р. І. Малкович оголосив про створення мультимедійної книжки «Вовченятко, яке запливло далеко в море». Проєкт реалізовувався за участі українських програмістів, котрі працюють на одну з американських компаній.

Зазначимо, що команда KievSeaPirates у 2013 р. випустила «Котигорошко». Доступна безкоштовно для користувачів App Store, а у 2014 р. вийшла мультимедійна книга для планшетів «Зовсім не страшний дракон: Історія дракона Оппі» на основі серії історій від журналів «Ангелятко» та «Ангеляткова наука».

Мультимедійна версія друкованої книги «Ходить котик по лавочці», випущена 2014 р. Є версії програми для iPad і Android. У книзі зібрані вірші та розважальні лічилки для найменших. «Антоміми» — результат роботи творчої майстерні «Аграфка» (2015 р.), інтерактивна версія друкованої книги з такою ж назвою від «Видавництва Старого Лева» розроблена компанією Smart Adventure. Доступна в App Store.

Львівська студія Nravo випустила анімовану презентацію мультимедійної версії книги «Скриня. Речі сили» (2016 р.) української письменниці Ярини Вінницької. Додаток можна безкоштовно завантажити для iOS і Android. У анімованій книзі дев'ять розділів і 36 сторінок. Вона побудована у вигляді віртуальної скрині, у якій з моменту народження дівчини складають придане. Саме тому для створення «скрині» використовували елементи, пов'язані з весільними

обрядами різних регіонів України. Живі картинки книги — справжні старовинні українські скрині, орнаменти, костюми, головні убори, рушники та інші народні артефакти, зібрані по всій Україні від Львова до Донецька. Наприклад, на одній зі сторінок оживають гуцульські кахлі XIX ст. відомого майстра Олексія Бахматюка. У книги є інтерактивні сторінки — наприклад, можна власноруч розмалювати старовинну ікону або портрет Гоголя. Для озвучування книги використовували старовинні весільні пісні з Покуття, а також весільні інструменти — гуцульські трембіти та цимбали [6].

Розвиток мультимедійних книг пов'язаний із активним впровадженням технологій та початком масового виробництва електронних носіїв, які на сьогодні доступні широкому колу споживачів. Однак, незважаючи на переваги таких книг (безпосередня взаємодія користувача з книгою; аудіо та візуальний супровід матеріалу; підсвічування певних елементів, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу; деталізація зображень; мобільність (можливість зберігати необмежену кількість книг/об'єктів на одному носіїві); довготривала експлуатація тощо), мультимедійні книги мають й низку недоліків: потреба в додаткових пристроях для роботи (на відміну від звичайних книг); відсутність сформованої культури читання та придбання електронних книжок; шкідливий вплив на здоров'я (зокрема зір).

Отже, поняття «мультимедійна книга» у науковій вітчизняній літературі не є однозначно визначеним та вивченим. Мультимедійна українська книга функціонує достатньо обмежено, її продукують чотири видавництва: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», «Видавництво Старого Лева», «Glowberry Books», найактивніше «Gutenbergz». В Україні переважають видання для дітей. Мультимедійна українська книга не має широкого функціоналу (наприклад, альтернативного розвитку сюжету).

Оскільки інтерактивна книга активно розвивається у сучасному технологічному суспільстві, існує необхідність її теоретичного витлумачення, вивчення особливостей редагування, визначення промоцій-них шляхів, що й може стати темами подальших досліджень.

Оригінальними способами популяризації книги, що породжені мережею, є електронні бібліотеки, майстер-класи, чати, форуми, сайти, блоги, книжкові соціальні мережі, інтернет-реклама, зокрема такі її види, як банер і буктрейлер [55]. Цікавим й оригінальним є новий мультимедійний формат подання текстової та ілюстративної інформації.

За переконанням Я. Чихольда, якісне оформлення книги – «це висока логічна майстерність і від усіх інших мистецтв воно відрізняється ступенем логіки, зрозумілим навіть сторонній людині» [11, с. 15]. Його довершена книга тотожна насамперед гармонійному виданню, що полягає у математично чіткому співвідношенні пропорцій. Крім того, майстер висловлює, що виготовлення книги – скоріше наука, ремесло, ніж мистецтво. Тобто жодні відхилення від загальноприйнятих законів архітектонічної будови видання неможливі.

У царині ринку мультимедійного простору сьогодні електронні медіа реалізують нечисленні спроби популяризувати українську книгу в сучасному освітньому просторі. Стан інформаційного суспільства вмотивовує доцільність промоції книги за допомогою сучасного інтернет-формату, зокрема мультимедійного контенту. У процесі розроблення й упровадження інтернет-платформи необхідно зважати на інформаційні запити потенційної аудиторії, пропонувати широкий вибір інформаційних джерел, дбати про достовірність

поданих відомостей. Мультимедійні книги на сьогодні стали ідеальною еволюцією в освітньому просторі сучасної початкової школи.

Для розроблення мультимедійних видань існує безліч інструментальних засобів та сервісів. Їх можна умовно поділити на: онлайн-сервіси; компілятори електронних книг; програмні редактори.

В аспекті нашої проблеми, нами було проаналізовано можливості веб-сервісів, у результаті чого виявлено, що онлайн-сервіси не забезпечують багатофункціональності, а більшість з них – і інтерактивності електронних видань. Не всі сервіси забезпечують експорт створеної публікації на комп'ютер, а інші лише дозволяють зберегти публікацію на сервері та розмістити на неї посилання у мережі Інтернет. Зокрема, сервіси Creatavist та Simple Booklet, які мають найбільші коефіцієнти, якнайкраще підходять для створення інтерактивних публікацій, однак кожен з них має свої недоліки та переваги над іншим. Тому при виборі онлайн-сервісів як інструмента для створення інтерактивних електронних видань необхідно звертати увагу на очікувану функціональність видання.

У результаті аналізу сучасних можливостей он-лайн сервісів виявили, що онлайн-сервіси мають обмежені можливості, оскільки не всі підтримують інтерактивні елементи, проте мають визначальні фактори за швидкодією.

В дослідно-експериментальному дослідженні нами було проаналізовано найвагоміші компілятори мультимедійних книг: eBook Maestro, HTML Executable, eBookGold, eBook Maker, eBook Compiler й виявлено, що за описаними характеристиками компілятор HTML Executable є найкращим для створення мультимедійних книг, бо підтримує мультимедійні формати, дає унікальну можливість створювати свої пункти меню, найкраще підтримує виконання сценаріїв. Найпотужнішими інструментальними засобами для створення мультимедійних книг є програмні редактори, до яких належать такі поширені програми, як SunRav BookEditor, NeoBook, Adobe Indesign, Apple iBooksAuthor(для MacOS), My Autoplay.

Такі програми, на відміну від звичайних компіляторів містять набір інструментів для створення та редагування окремих елементів майбутньої книги, а також дозволяють додавати особливі можливості та керувати параметрами інтерактивних елементів [9].

Можливості представленого на ринку широкого спектра дизайн-програм справді безмежні, а оскільки комп'ютерні програми постійно оновлюються й удосконалюються, їх стає щораз більше. Багатий інструментарій сучасного програмного забезпечення виконує всі необхідні функції, що трапляються на шляху від реалізації перших ідей до розробки поетапного створення та підготовки мультимедійної книги.

У нашому дослідженні ми використовували on-line редактор Mbook Editor, який призначений для створення мультимедійних книг або журналів і їх подальшої публікації на Інтернет-проєкті «Автограф Видавництва»[7]. На конкретній розробці авторської мультимедійної книги «Зимова казка» можна простежити поетапну верстку книги та основні повноваження цієї програми.

Мультимедійна книга – це унікальний формат, який поєднує в собі естетику традиційної паперової книги з можливостями сучасної «цифрової» епохи. Як і паперова книга, вона має обкладинку і сторінки, які можна «перегортати». Однак можливості мультимедійної книги значно ширші. Крім тексту і картинок в ній можна розміщувати аудіо- та відеофайли, фотоальбоми, створювати зовнішні і

внутрішні гіперпосилання, вибирати будь-який фон для сторінок і обкладинки, а також здійснювати безліч інших операцій, в залежності від поставленої мети.

При комбінуванні зорового і слухового сприйняття та залученні людини до активних дій у процесі вивчення засвоюється до 75 % матеріалу. Саме інтерактивні видання дають можливість доповнити текстові пояснення аудіовізуальними елементами [1].

Створення мультимедійної навчальної книги полягає у верстанні видання із текстом, зображеннями, інтерактивними елементами та передбачає додавання дій, які відбуваються внаслідок використання цих елементів. У нашому випадку верстають текст навчального видання [10] з дотриманням основних правил книжкового верстання, однак з врахуванням особливостей електронного видання.

У процесі розробки мультимедійної книги, нами було виявлено, що основними інтерактивними елементами, які використовуються у виданні, є: гіпертекстові посилання; відео-фрагменти; навігаційні елементи; кнопки текстових пояснень; кнопки-перемикачі. До різних інтерактивних елементів можна додавати виконання деяких дій.

Дизайн-концепція мультимедійної книги «Зимова казка» для учнів початкової школи сприймає світ у її «змістовій перспективі», й перетворює його. Значення такого проектного підходу підкреслив О. Роден, кажучи своїм учням: «Коли ваші плани визначено, все знайдено. Ваша статуя уже живе» (Sparke, Hodges, Coad, та Stone, 1996). В дизайн-концепції мультимедійної книги визначено внутрішній імпульс і конструктивна цілісність, що є підсумком раціонального вирішення проблеми в аспекті нашого дослідження.

Отже, користування в роботі над дизайн-концепцією проекту передовими комп'ютерними технологіями дає можливість створювати мультимедійну книгу для моделювання у віртуальному просторі. Такий спосіб моделювання дозволило включити у діяльність увесь спектр якостей матеріальної реальності — від матеріальної форми до аудіонаповнення простору. Таким чином, в процесі створення мультимедійної книги виникає своєрідне поле єдиної творчості — диференціація мистецтв і творчих підходів.

Список використаної літератури

1. Городенко Л. М. Тенденції оформлення навчальних та наукових книжкових видань Німеччини [Електронний ресурс] // Електронна бібліотека Інституту журналістики. – 2006. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1450>.
2. Колесник Н. Є. Моделювання підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дизайн-діяльності учнів // Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія / за ред. С. С. Вітвицької. – Житомир: Вид-во О. О. Євенок, 2019. – С. 50 – 64.
3. Колесник Н. Є. Формування предметно-перетворювальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи засобами арт-технологій // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Спецвипуск. – Вінниця – Київ, 2015. – С. 51-56.
4. Колесник Н. Є. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання сучасних новітніх цифрових технологій у творчій діяльності учнів // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15 (58). – Рівне: РДГУ, 2017. – 152-155.
5. Перша дитяча книжка для iPad // Новини : останні новини сьогодні на порталі ZAXID.NET [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

http://zaxid.net/news/showNews.do?vidavnitstvo_starogo_leva_rozrobilo_pershu_dityacu_knizhku_dlya_ipad&objectId=1236729 – Назва з екрана.

6. «Скриня. Речі сили»: в Україні вышла інтерактивна книга на основі фольклору // Последние новости из мира моды, авто, науки и техники Styler [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://styler.rbc.ua/rus/nauka_i_tehnika/-skrinya-rechi-sili-ukraine-vyshla-interaktivnaya-1472447662.html. — Назва з екрана.
7. Создание мультимедийной книги в редакторе MbookEditor [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.i-autograph.com/index/info/url/Редактор%20Mbook%20Editor>
8. Фіалко Д. Промоція книжки в інтернеті [Електронний ресурс] / Д. Фіалко // Студентська наука: видавнича справа. — Режим доступу : <http://www.uk.xlibx.com/4raznoe/1214017-1-udk-65555-0047385>.
9. Шабатура М. Ю. Спеціалізоване програмне забезпечення інтерактивної комп'ютеризованої системи / М. Ю. Шабатура // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2012. — № 745 : Комп'ютерні системи та мережі. — С. 185–189.
10. Шахіна І. Ю. Технологія розробки програмного забезпечення навчального процесу. [Електронний ресурс] // Інформаційно-освітній портал кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті. — 2007. — Режим доступу: http://www.ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/ENK/PPZ_shahina/.
11. Sparke, P., Hodges, F., Coad, E. & Stone, A. 1996. Design Source Book. London: MacDonald.

Лукашук І.В.,
студентка 32 групи
навчально-наукового інституту педагогіки;
Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТОКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В ХХІ столітті життя людства набуло динамічного характеру. Зміна ідей, технологій, пришвидшення технологічного процесу відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. Тому роботодавці шукають на роботу не лише висококваліфікованих працівників, а й в першу чергу тих, хто здатний самостійно навчатися, постійно шукати шляхи розвитку себе, як особистості. Тому сучасна школа перейшла від знаннєвої системи знань до компетентнісної. В типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти вказано: "Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі" [4, с.187].

Перед сучасним вчителем постає питання не лише навчити певним знанням, але й навчити учнів самостійно прагнути пізнавати нове, засвоювати нові знання, організовувати пізнавальну діяльність, готувати учнів до нових потреб життя, активно діяти, швидко приймати рішення.

Метою статті є аналіз педагогічних чинників розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів та вплив батьків на ці умови.

У словнику "Енциклопедія освіти" зазначено, що пізнавальна самостійність – сформованість потреби і уміння самостійно мислити, здатності орієнтуватися в новій пізнавальній ситуації, самому бачити питання, задачу, віднаходити шляхи їх вирішення [1, с.680].

Про необхідність формування самостійності учнів у процесі навчання писав ще К. Д. Ушинський: "Потрібно постійно пам'ятати, що слід передавати учню не тільки ті або інші знання, а й розвивати у ньому бажання і здатність самостійно, без учителя, здобувати нові знання, дати учню засіб одержувати корисні знання не тільки із книг, а й з предметів, які його оточують, із життєвих подій, із історії власної душі. Маючи таку розумову силу, яка видобуває звідусюди користь, людина буде вчитися все життя, що, звісно, і складає одне із найголовніших завдань шкільного навчання" [5, с. 345].

Тому, на сьогодні вчителі намагаються зорганізувати навчання так, щоб перш за все виховати всебічно розвинену особистість, здатну до комунікації, креативного мислення, відповідальна за власні вчинки. Тому, важливо організовувати розвиток пізнавальної самостійності дитини на уроках, використовувати різні нові та ефективні методики. Наприклад, дуже ефективною є методика "Чотирьох площин".

Мета цієї методики розвинути у дитини бажання працювати в групі, команді, розвивати самостійну пошукову діяльність, прагнення знати більше. На уроці учні намагаються якнайбільше захопити інформації про певний предмет з точки зору мови, історії, творчості (картини, музика, театри тощо). Одне з найголовніших завдань – це дитина має підготувати інформацію про певний предмет. Залежно від віку дітей, можливо можна завчасно поділити дітей на групки і сказати в якому напрямку з чотирьох їм варто шукати інформацію. Таким чином, діти намагатимуться підготувати інформацію, щоб не підвести інших діток і відчуватимуть відповідальність, як член групи. Таким чином у дітей буде стимул та бажання пошукати більше інформації і не підвести власну групу.

Звісно, за вимогами для першого класу домашнє завдання не задається. На цей випадок ми пропонуємо дітям здійснити пошук, наприклад на тему "Олівець" віднайти вдома всі олівці та дізнатися в якому вони стані. Чим менший олівець, тим більше ним користувалися і це означає, що він кращий з усіх тих, що є вдома. На тему "Листок" запропонувати дітям назбирати різноманітного листя в осінньому лісі. На уроці за допомогою фарби можна визначити, яка структура у листочка, можна буде складати композиції з осіннього листя.

Але великою проблемою серед батьків є бажання зробити все домашнє завдання замість дитини. Батькам варто не бути контролерами над власними дітьми і сварити їх за кожную неправильну написану паличку, а дозволити дитині робити помилки, самостійно їх виправляти. Коли батьки виконують домашнє завдання за дитину в них створюється ілюзія, що вони роблять це на благо дитини, вони позбавляють її можливості самостійно засвоїти необхідну навчальну інформацію й розвинути важливі навички. В дитини зроблене домашнє завдання, а пояснити його розв'язання не може. Така поведінка дає дитині зрозуміти, що батьки не вірять у її

здібності, а також розвиває в ній ліню і призводить до того, що дитина починає ухилятися від виконання своїх шкільних обов'язків. Тому батькам не варто вирішувати завдання за дітей, а почати мотивувати дітей до виконання завдань, допомогати порадами. Якщо у дитини виникає питання, намагайтесь пояснити їй, щоб наштотвхнути на ключові слова.

У монографії "Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів" О. Я. Савченко вказувала: "У розвитку пізнавальної самостійності учнів слід підкреслити винятково важливу роль запровадження системи пізнавальних задач і навчання способів їх розв'язування" [3]. Вона вважала, що хоча в початкових класах пізнавально-проблемні завдання нескладні за змістом і структурою, проте навіть найпростіша задача містить у собі питання, яке спонукає дітей до міркування, порівняння, доведення, встановлювання причинно-наслідкових зв'язків, висловлення оцінних суджень, визначення головного і другорядного. О. Я. Савченко зауважувала, що для того, щоб підготувати дитину до самостійного життя, необхідно, щоб школярі відчували потребу в знаннях, прагнули до оволодіння ними, навчити дитину вчитися – означає підготувати її до самостійного життя.

Аспекти, що сприяють розвитку пізнавальної самостійності (за О. Я. Савченко):

- пробудження в учнів допитливості, спостережливості, зацікавленості навколишнім світом, бажання якомога більше знати і вміти;
- оволодіти певними організаційними та мисленнєвими навичками (засвоєння учнями раціональних прийомів навчальної діяльності та вироблення навичок вмілого користування підручником, розв'язування задач тощо);
- навчити дитину навчатися (О. Я. Савченко вважає, що діти не хочуть навчатися, бо не вміють цього робити. Для цього необхідно учням освоїти раціональні прийоми навчальної діяльності та вміння користуватися підручником. На сьогодні це й ще вміння учнями користуватися перевіреними електронними джерелами, вміння перевірити достовірність інформації, отримати знання, які можна використати у реальному житті);
- молодшим школярам потрібно передусім вивчати навколишній світ, ознайомлюватися з видами трудової діяльності, явищами суспільного життя, подіями, характерними для місця проживання учнів. Це сприятиме розширенню їхнього кругозору, виховуватиме спостережливість, допитливість, порівнювати вчинки людей та основі цих знань робити висновки. Аналізувати не лише вчинки інших, а й самого себе.

Не варто підганяти дитину, необхідно дати їй час, щоб подумати, все зважити та прийти до правильного рішення. Якщо надто важке завдання дати дитині схему, малюнок, прояснити міркування розв'язання, заохочувати до мислення. Лише тоді діти не боятимуться робити помилок, самостійно вирішуватимуть завдання та відчуватимуть відповідальність від того, що вони зробили.

В. О. Сухомлинський казав, що навчати треба так, щоб учні самостійно здобували знання. Необхідно навчати школярів не боятися висловлювати свої думки, оцінювали поведінку як і свою, так і інших, оцінювали ситуації, вчинки, дії.

Отже, розвиток пізнавальної самостійності можливий, якщо у навчанні дітей дозволяти їм робити власні помилки, на яких вони можуть навчатися. Застосовувати різноманітні пізнавальні завдання, навчати дітей навчатися, викликати в них

пізнавальну самостійність. Учителю на уроках доречно створювати такі ситуації, які сприяли б мисленню дітей, вирішування проблем з опорою на власний життєвий досвід. Лише тоді ми зможемо виховати особистість в якій потребує XXI століття.

Список використаної літератури:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Інтернет джерело: http://natstor.blogspot.com/p/blog-page_22.html
3. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів / О. Я. Савченко ; НДІП УРСР. — К. : Рад. шк., 1982. — 177 с.
4. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. – К.: Видавництво «Світоч», 2019. – 336 с.
5. Ушинский К. Д. Собр. соч. в 11 томах / К.Д. Ушинський. – М.-Л.: Изд. Акад. пед. наук, 1950. – Т. 2. – 500 с.

Лясківська Т.,
студентка 32 групи ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

Актуальність проблеми. Казка – це невід’ємний елемент у вихованні дітей. Вона доступною мовою навчає дітей життю. Діти беруть із них багато корисних для себе знань – перші уявлення про час і простір, про зв’язки людини з природою, та предметним світом. Казка дозволяє дитині вперше відчувати хоробрість та стійкість, розрізнати добро та зло.

На думку В. Сухомлинського, казка – це активне естетичне мистецтво, яке охоплює всі сфери духовного життя дітей: розум, почуття, уяву та волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяючи створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі.

Казка оволодіває почуттями дітей, тому що через казку діти пізнають світ не лише розумом, але і серцем. «Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена у яскравих образах. А казка – це благородне та ніким незамінне джерело виховання любові до Вітчизни». На думку педагога, музика, уява, казка та мистецтво допомагають дитині розвивати свої духовні сили, особливо велике задоволення у дітей викликає прослуховування казок та музики казкового характеру.

Вивчали проблеми виховання дітей казкою педагоги: І. Каїров, С.Литвиненко, Н. Міронова, Ю. Ступак, Л. Фесюкова.

На початку минулого століття багатоаспектний світ казки стає предметом психолого-педагогічних досліджень Т. Алієвої, Є. Аркіної, А. Виноградової, Л. Гурович, М. Кашиної, Т. Морозової, А. Орлова та ін. Так, велику увагу казкам як жанровій творчості та засобу виховання школярів приділяли Н. Бібко, Р. Бурова, С. Дорошенко, Н. Ігнатенко, І. Корнійчук, М. Кубинський, Г. Олійник, В. Пабат, В. Сиротинко, С. Тищенко, Г. Чуйко та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб виявити та дослідити виховання молодших школярів засобами української народної казки.

Основна частина. Неможливо уявити дитяче мислення без казки, живої, яскравої, яка засвоюється свідомістю, почуттями людини, як певної сходинки людського мислення. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, а й виражає своє ставлення до добра і зла, відгукується на події і явища навколишнього світу. З казки черпаються перші уявлення про справедливість і несправедливість. Казка виховує любов до рідної землі, вона є творінням народу [3, с. 7].

Термін «казка» походить від слова казати (казки розказуються). За часом виникнення, казки належать до найдавніших форм народної творчості. У казках знайшли відображення життя й погляди народу від найдавніших часів до наших днів. У казці виявляються потреби людей у щасті, достатку, благополуччі, мрії про непереможність добра та правди; відображаються особливості народної психології та господарських процесів, світогляд народу, його мудрість і оптимізм, морально етичні й естетичні принципи і традиції, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючого покоління.

Одним з актуальних завдань сучасної педагогіки є формування пізнавального інтересу учнів як дієвого мотиву навчальної діяльності, що активізує інтелектуальну діяльність. Визначено, що дитина в стані інтересу засвоює матеріал швидше і міцніше. Від того наскільки свідомо, творчо, з бажанням навчатимуться діти залежить в подальшому їх повноцінний розвиток, успішна адаптація в соціум, тому розвиток пізнавального інтересу є завданням, яке повинне бути першочерговим протягом усього навчання [2, с. 36].

Казка розвиває творчий потенціал, фантазію, уяву і співчуття учня. Вона формує у дитини на все життя основи поведінки і спілкування, навчає наполегливості, терпіння, вміння ставити цілі і йти до них. Слухаючи казки, діти накопичують у підсвідомості механізми вирішення життєвих ситуацій, які за необхідності активізуються. Розповідаючи і читаючи казки, ми виховуємо дитину, розвиваємо її внутрішній світ, даємо знання про закони життя і способи вияву творчості та кмітливості

Вона є хорошим матеріалом в плані пізнання навколишнього світу. Адже саме казка доступно виховує, знайомить дитину з навколишнім світом, добром і злом. А якщо в неї внесені певні природознавчі знання, поняття про взаємини живих організмів між собою та з навколишнім середовищем.

Народні казки виникли у результаті тривалих спостережень за життям і поведінкою різноманітних представників флори і фауни. Багато з них повчають дітей бережливо ставитись до живої та неживої природи та наділяють персонажів мудрістю, силою, повагою. «Справедливий вуж», «Як лисиця чоловіка багатим зробила», «Як соловейко чоловіка розуму навчив», «Як пес врятував господаря від смерті», «Чудо-груша», «Про дідову та бабину дочку».

Наприклад, казка «Справедливий вуж» починається словами: «Вужа не треба ніколи турбувати й заважати йому: не займай його, то й він тобі нічого...» Народні казки, в яких зображено протилежні типи ставлення людини до природи: чуйне та лагідне ставлення до живої і неживої природи та корисливе ставлення, повчають молодших школярів. Наприклад: «Про дідову дочку та бабину дочку», «Про бідного парубка і царівну», «Чудо-груша» та інші. Використання таких казок дає змогу показати учням, як герої дбайливо та бережливо ставляться до живих істот і до

неживої природи, винагороджуються щастям, добробутом, повагою людей і, навпаки, коли герой ставить на перший план свої корисливі інтереси, не звертає уваги на потреби природи, його спіткають невдачі, розорення, зневага громадян і навіть смерть. Особливо близькі й зрозумілі дітям казки про тварин. Ці казки впливають на формуванні характеру, високих моральних якостей дитини, розширенні їх світогляду. Такими казками є, наприклад, «Рукавичка», «Солом'яний бичок», «Півник і котик», «Лисичка-сестричка і вовк - панібрат».

«Казки доносять до серця і розуму дитини могутній творчий дух трудового народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення. Казка виховує любов до рідної землі вже тому, що вона - творіння народу», - писав В. Сухомлинський. Педагогічне значення народних казок про тварин високо цінував І. Франко. Видаючи збірку «Коли ще звірі говорили», він писав у передмові, що звідси малі читачі «винесуть перші й міцні основи замилювання до чесноти, правдомовності й справедливості, а надто любов до природи» [2, с. 74].

Використання казок в навчально-виховному процесі повинно займати одне із центральних місць. Вони дають можливість дитині в простій та доступній формі оцінити наявні проблеми. Учні можуть почерпнути із казок багато знань: перші уявлення про час та простір, зв'язок людини з природою та навколишньою дійсністю. Казки дають можливість дитині побачити добро і зло, допомагають розширити словниковий запас, правильно будувати діалоги, роблять мовлення емоційним, образним, розвивають фантазію та уяву. Сприймання казок – особливий вид діяльності, що відображається на розвитку зв'язного мовлення.

Казки є важливим виховним засобом, виробленим протягом століть і перевіреною народом. Вони надзвичайно важливі для навчально-виховного процесу, мають вагомий педагогічний цінність. Ознайомлення учнів із казками свого народу і народів світу має обов'язково бути частиною їх навчання і виховання. Вони залежно від теми і змісту змушують слухачів замислитися, пізнавальне значення казок поширюється на народні звичаї та традиції, побут. У ході роботи над текстом казки на уроках учням необхідно давати завдання, які сприяють розумінню їх змісту, пошуку потрібної інформації та вмінню використовувати отримані знання в інших видах мовленнєвої діяльності.

Казка дає можливість вирішити кілька важливих завдань – сформувати в людині здатність до навчання, пробудити творчу силу і спрямувати її на пізнання внутрішнього і навколишнього світу. Вона пропонує і пояснює читачеві різні форми поведінки, акцентує увагу на рольових взаємодіях, індивідуальних емоціях.

Казки відображають багатовікову мудрість народу, ненав'язливо, поетично, але простою мовою передаючи свої принципи й ідеали наступним поколінням. Це найбільш комфортний для дітей спосіб знайомства і вивчення моральних норм, культурних традицій свого народу. Крім цього, казка в легкій і захопливій манері ознайомлює дітей із розмаїттям культур інших народів.

Висновок. Українська народна казка володіє невичерпним джерелом виховного арсеналу і займає особливе місце в житті дитини. Казкові образи яскраво емоційно забарвлені і довго живуть у свідомості дітей. Казка вчить дітей мріяти, підкреслювати головне, індивідуальне в образі, узагальнювати істотні ознаки, посилює розумову діяльність, формує бережливе ставлення до природи. Вивчення феномена виховного впливу української народної казки не лише на емоційно-чуттєву сферу, а й на психіку взагалі дає підстави зробити висновки про доцільність

та дієвість використання кращих з них для формування культури молодших школярів.

Отже, в казках відобразилися світогляд народу, його морально-етичні та естетичні принципи, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь. Саме тому казки потребують аналітичного підходу і наукового обґрунтування з точки зору жанрових особливостей та вивчення їх педагогічної цінності в плані навчання, виховання та розвитку молодших школярів, формування особистісних якостей та особистості дитини в цілому.

Список використаної літератури

1. Байбара Т. М. Я і Україна: Підручник для 3 класу. / Т. М. Байбара, Н. М. Бібік – Київ : Форум, 2002. – 176 с.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками / Т. Д. Зинкевич - Евстигнеева. – СанктПетербург : Речь, 2006. - 240 с.
3. Новак О. Твори-мініатюри та казки в сучасній школі / О. Новак // Початкова школа. – 2011. – № 9. – С. 7–10.

Омельяненко Л. О.,

вчитель математики

(Більковецька ЗОШ І – III ст. Коростишівської ОТГ)

НАСКРІЗНІ ЛІНІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ. ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ ТА ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

До питання підвищення фінансової грамотності молоді та розвитку її підприємницьких навичок у суспільстві завжди була належна увага, але впродовж останнього десятиліття загострилась. Це відбулось не тільки у нас, а й у всіх розвинених країнах. Розв'язання цього завдання реалізується через введення змін та нових вимог до навчальних програм, через окремі ініціативи громадських та приватних організацій, спрямованих на надання допомоги громадянам в управлінні особистим бюджетом, у веденні бізнесових та фінансових справ, у розробці стартапів, як спланувати і розпочати власну підприємницьку діяльність.

Такий запит сучасності на молодь враховано у нових Державних стандартах загальної середньої освіти. У них викладено «вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача загальної середньої освіти» [1].

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток випускника школи, який здатний до життя у суспільстві, готових до свідомого вибору, до відповідної трудової діяльності.

Для описання компетентностей з різних галузевих (предметних) освітніх галузей використовуються ключові поняття «знає та розуміє», «вміє та застосовує», «проявляє відношення та оцінює» та ін.

Що для освітньої галузі «Математика», то Державний стандарт визначає для учителя ціль розвивати «математичне мислення для вирішення широкого спектру проблем у повсякденному житті» [2]. На розвиток лідерських рис, здатність успішно діяти в умовах швидкоплинного світу а також формування спроможності молоді застосовувати знання та уміння в реальному житті спрямована наскрізна лінія «Підприємливість та фінансова грамотність».

Реалізація завдань цієї лінії формує ділові якості: осядливність, мотиваційну готовність діяти в умовах ризику, контроль ситуації, підтверджений чіткими

розрахунками та накопиченням знань щодо власності та окремих проблем у повсякденному житті. Ці якості формуються в процесі розв'язування задач з фінансово-економічним змістом. Збірників таких задач зараз достатньо, одним із вдалих є «Збірник задач з математики. Наскрізнi лінії компетентностей та їх реалізація» Д.В.Васильєвої, Н.І.Василюк, «Математичні задачі з фінансовим змістом в основній школі» А.С.Межейнікової, В.О.Швець та ін. Цікавими є багато відомих задач історичного змісту.

Учні, вивчаючи суспільні науки та економіку, розширюють свою фінансову обізнаність, отримують певного рівня фінансові знання, розуміють ключові фінансові поняття про доходи, витрати, заощадження, планування бюджету. А вже в процесі розв'язування задач з фінансовим змістом на окремих уроках математики у школярів формуються навички, вміння застосовувати фінансові знання, щоб отримувати максимальну користь від управління власними фінансами. У процесі розв'язування задач з фінансовим змістом у молоді формується відповідний рівень компетентності з фінансових питань, що допомагає зробити правильний при розподілу доходів, плануванні бюджету, нагромадженні коштів на майбутнє.

У близькому майбутньому така фінансова грамотність молоді справить вплив і на економіку держав. І на рівень добробуту її громадян.

Економісти розвинених держав спільно з діячами освітніх галузей давно приділяють цій проблемі належну увагу. Уряди цих держав виділяють значні кошти для підвищення рівня фінансової освіченості населення. Низка країн вже розробила повноцінні національні стратегії в галузі фінансової освіти, з яких випливають конкретні рекомендації щодо їх запровадження в школах. А також брала участь у програмі міжнародного оцінювання учнів PISA ((Programme for International Student Assessment)). Ця програма запроваджена з 1997 року та координована Організацією з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Метою програми є визначення тенденцій у результатах освітніх програм конкретних країн, підвищення якості викладання та організації системи освіти. Увага до цієї програми посилюється. Вже з 2000 року дослідження проводять один раз на три роки. У 2018 році Україна вперше взяла участь серед близько 80 країн світу у програмі міжнародного оцінювання PISA [3]. Мета цього дослідження – визначити наскільки учень може використовувати знання та уміння, які отримав у школі та наскільки у нього сформовані компетентності до читання, до розуміння прочитаного, до використання знань з математики для подолання різноманітних життєвих викликів та проблем.

PISA вивчає різноманітні аспекти життя учнів, збирає інформацію про школи, проводить опитування працівників адміністрацій, причетних до освіти, та кваліфікацію вчителів, про ефективність навчальних планів, здійснює контроль якості шкільних процесів та їх моніторинг. Як залучаються батьки до участі в шкільному житті, вивчається мікроклімат, загальні цінності тощо. Ця інформація аналізується і організація робить висновки про відмінності в читацькій та математичній грамотності 15-річних підлітків як у межах даної країни, так і порівняно з іншими країнами. Існують дві форми участі: комп'ютерна і паперова. Україна брала участь у паперовій формі. Тестування проводилось впродовж двох годин в одному із тринадцяти тестових зошитів.

Так у результаті аналогічних досліджень PISA Мексика розпочала нову реформу «Альянс заради якості освіти», в Італії, скориставшись результатами PISA, радикально змінили стан національної освіти, США та Франція використали дані PISA для обґрунтування освітніх реформ шляхом підвищення продуктивності та

конкурентоспроможності. Німеччина, Ірландія та Австралія ввели нові критерії оцінювання з математичної грамотності. А у Фінляндії – країні з високим рейтингом у PISA увагу громадськості зосередили на підтримку державної програми освіти, вчителів, підвищення статусу, матеріальному забезпеченні. Результати програми доводять країнам учасникам наскільки важливим є ставлення учнів до навчання.

А що ж може отримати Україна? Перш за все в Україні можна запозичити досвід країн, які зробили зміни в освітніх реформах, залежно від висновків PISA. Також, враховуючи реальні дані про результати навчання наших учнів, здійснити удосконалення вітчизняних освітніх моделей. Одержані дані повинні слугувати важливим джерелом інформації для керівних органів країни, науковців, широких кіл освітян, громадськості, батьківської спільноти. Всі ці висновки та рекомендації повинні посприяти зростанню якості освіти в Україні. Нажаль, тестування PISA-2018 засвідчило, що наші школярі відстають від своїх однолітків з Європи. Це є сигналом того, що реформа шкільної освіти в галузі фінансової грамотності є об'єктивною потребою. До слова - 2020 рік оголошено роком математики. Поки що наші українці зайняли 41-46 місце в математичній грамотності серед 78 учасників.

Міністр освіти Ганна Новосад закликала об'єднатись навколо цієї проблеми всіх вчителів та батьків. У рейтингу референтних країн Україна випередила лише Грузію і Молдову, але виявилась позаду Білорусі, Естонії, Польщі, Словаччини, Угорщини. Прокоментувала результати PISA-2018 і Лілія Гриневич на своїй сторінці у Facebook: «Дітям важко використовувати свої знання, складно прочитати звичайну графічну інформацію, застосувати її, комбінувати відоме з різних предметів для вирішення конкретної життєвої задачі. Це є проблема для наших дітей, і це має вирішити НУШ» [4].

Тому слід робити висновки всій освітянській спільноті, в тому числі і вчителям математики. Правильним є рішення впроваджувати освітянські реформи, міняти стиль викладання, надавати викладанню математики практично спрямовуючого характеру, більшість уроків математики мають бути пронизані орієнтацією на формування підприємливості й фінансової грамотності за рахунок інтеграції міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін, забезпечення наступності між початковою та середньою ланками освіти, інтегруючи підприємницьку складову у зміст шкільних навчальних предметів, зокрема, математики. Тоді можна подолати ті виклики та недоліки, які виявило дослідження PISA-2018.

Список використаної літератури та джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти від 2019 р., додаток 4. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>
2. Державний стандарт базової середньої освіти від 2019 р., додаток 4. Наскрізні змістові лінії [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-liniyi>
3. PISA. Programme for International Student Assessment. Програма міжнародного оцінювання учнів. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/pisa>.
4. Міністр освіти і науки України Ганна Новосад: Ми не можемо зробити всіх щасливими, але ми точно маємо зробити всіх готовими до життя [Електронний ресурс]. Режим доступу: УНІАН: <https://www.unian.ua/politics/10726149-ministr-osviti-i-nauki-ukrajini-ganna-novosad-mi-ne-mozhemo-zrobiti-vsih-shchaslivimi-ale-mi-tochno-mayemo-zrobiti-vsih-gotovimi-do-zhittya.html>

Онищенко О.К.,
вчитель-методист
заступник директора з НВР
(Коростенська міська гімназія Житомирської області)

СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОРОСТЕНСЬКІЙ МІСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Конституція України гарантує право кожної людини отримати початкову та середню освіту. Проте, коли мова йде про дітей з обмеженими можливостями, виникають складнощі з дотриманням цього конституційного права [1]. Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини, Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Важливу роль у досягненні гармонійного розвитку таких дітей відіграє технологія впровадження інклюзивної моделі навчання. Вона не є альтернативою спеціальній освіті, але значно розширює її можливості [2].

Саме тому проблема інклюзивного навчання в початковій школі стає як ніколи актуальною, важливою, що і зумовило вибір теми статті: «Створення доступного освітнього середовища для учнів з особливими освітніми потребами» у Коростенській міській гімназії Житомирської області.

Наявність знань, умінь і навичок педагога безумовно важлива й необхідна умова, однак провідну роль відіграють його установки, цінності, ставлення, особистісні характеристики. На думку Г. Стангвіка, «...професійна компетенція безпосередньо пов'язана з ціннісними установками. Інклюзія базується на певному комплексі цінностей, які дають змогу робити висновки стосовно того, що є важливим, значущим, правильним і обґрунтованим в освітньому процесі. Для того щоб ідея інклюзії дійсно «запрацювала», необхідно, щоб вона заволоділа думками вчителів, стала складовою їхнього професійного мислення. А це означає необхідність спеціальних зусиль у зміні останнього». Сучасні дослідники зауважують, що в роботі вчителя інклюзивного класу першочергову роль відіграють не окремі засоби корекції й методичні прийоми, а особистість педагога, тобто педагогічно спрямована сукупність соціальних, емоційно-вольових і характерологічних якостей [7, с. 136].

У світі десятиліттями склалася система роздільного навчання здорових дітей і дітей з обмеженими фізичними можливостями. І тому, коли до нашого навчального закладу в 2014 році прийшла дитина з особливими потребами, ми не мали ніякого досвіду. Тому перед педагогічним колективом постала проблема створення умов для інклюзивного навчання дітей із обмеженими можливостями здоров'я, їх інтеграція у загальноосвітній простір, поширення різноманітних форм спільного навчання і виховання дітей з особливостями розвитку та їх здорових однокласників.

На сьогоднішній день у нас навчається троє дітей за інклюзивною формою навчання. І ми маємо вже певний досвід роботи з такими дітьми. Ключовим фактором розвитку інклюзивної освіти в нашому навчальному закладі є розуміння педагогами того, що інклюзивне навчання – це гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи.

Підготовка до нового навчального року у нас починається заздалегідь, бо розуміємо, що передумовою у забезпеченні успішності навчання дитини з особливими освітніми потребами у нашому навчальному закладі є індивідуалізація навчально-виховного процесу.

Індивідуальна програма розвитку розробляється командою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, що працюють в інклюзивних класах, асистенти вчителів, психолог, логопед) із обов'язковим залученням батьків, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та індивідуальний навчальний план.

Індивідуальна програма розвитку має такі розділи:

1. Загальна інформація про дитину: ім'я та прізвище, вік, телефони батьків, адреса, проблема розвитку (інформація про особливі освітні потреби), дата зарахування дитини до школи та строк, на який складається програма.

2. Наявний рівень знань і вмінь.

3. Інформація щодо впливу порушень розвитку дитини на її здатність до навчання (відомості надані інклюзивним центром).

4. Спеціальні та додаткові освітні послуги. В індивідуальній програмі розвитку фіксується розклад занять з відповідними фахівцями (логопедом, психологом та іншими спеціалістами), вказується кількість і тривалість таких занять з дитиною. У нас навчаються діти з порушенням інтелекту, тому при складанні індивідуальної програми розвитку обов'язково аналізуємо, які адаптації та модифікації слід розробити для облаштування середовища, застосування належних навчальних методів, матеріалів, обладнання, з урахуванням потреб дитини.

5. Індивідуальний навчальний план визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин. У плані враховуються додаткові години на індивідуальні і групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо. Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальному навчальному плані учня передбачається від 3 до 8 годин на тиждень (кількість годин визначають відповідні психолого-медико-педагогічні консультації). Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляється педагогічними працівниками, у тому числі з дефектологічною освітою, які беруть безпосередню участь у освітньому процесі, за участю батьків дитини та затверджується директором гімназії. Індивідуальна навчальна програма дитини з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням розробляється на основі освітньої програми гімназії з відповідною їх адаптацією. Навчальна програма визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем. При складанні індивідуальної навчальної програми педагоги в першу чергу аналізують відповідність вимог навчальної програми та методів, що використовуються на уроці, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами [8, с.121].

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти та обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною

навчальною програмою [4]. Але у нас навчаються учні з інтелектуальними порушеннями за індивідуальним навчальним планом і програмою. Тому система оцінювання навчальних досягнень носить бідьш стимулюючий характер.

З метою оцінювання індивідуальних досягнень учнів використовуємо метод оцінювання портфоліо.

Розклад уроків у класах з інклюзивним навчанням складається відповідно до робочого плану гімназії з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

В процесі підготовки до уроку в інклюзивному класі вчитель складає план-конспект уроку, в якому інтегрує учбовий матеріал загальноосвітніх і спеціальних (корекційних) програм так, щоб на одному уроці діти з різним станом психофізичного і інтелектуального розвитку вивчали близьку за змістом тему, але на тому рівні засвоєння, який доступний для кожного учня. Інформація, одержувана учнем по темі, що вивчається, відповідає рекомендованій йому для навчання освітній програмі. Закріплення і відпрацювання отриманих знань, умінь і навичок ведеться на різному дидактичному матеріалі, підбраному для кожного учня індивідуально: роздаткові картки, вправи з навчальних посібників і підручників. Структура уроку в такому класі відповідає вимогам, що пред'являються до організації і проведенню уроків в малокомплектних школах, де вчитель по черзі проводить спільну діяльність з різними групами дітей в класі. Така побудова учбових занять створює умови, при яких всі учні класу залучаються до загальнокласної роботи [8, с.17].

В тісному контакті з вчителями, батьками працює асистент вчителя, який допомагає в організації навчально-виховного процесу в класі з інклюзивним навчанням; надає освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб учнів співпрацюючи з вчителем класу; спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; інформує вчителя класу та батьків про досягнення учня. Він постійно веде відстежування розвитку дитини.

В інклюзивних класах створено атмосферу взаєморозуміння та взаємодопомоги між дітьми, щоб забезпечити дитині з особливостями психофізичного розвитку можливість самоствердитися, подолати неадекватні установки та стереотипи, набуті певних навичок соціальної поведінки. Учні з особливими освітніми потребами є активними учасниками позакласної роботи, яка проводиться з урахуванням можливостей дитини і спрямована на всебічний розвиток особистості, формування позитивного соціально-психологічного статусу. Вони залучаються до позашкільної роботи відповідно до можливостей, інтересів, нахилів, здібностей, з урахуванням їх побажань, віку, психофізичних особливостей та стану здоров'я. Вся виховна і освітня робота при інклюзивному навчанні проводиться у повсякденному житті та на спеціально організованих заняттях [6, с. 5].

У гімназії розуміють важливість даної проблеми, активно працюють над пошуком нових форм та методів роботи, залучають до цього фахівців та спеціалістів. Перебування дітей з особливими потребами в звичайному класі дає свої перші результати.

На завершення я хочу процитувати думку Нормана Кунка: «Коли інклюзивне навчання буде повністю опановане, ми зможемо відмовитись від ідеї, що всі діти для того, щоб приносити користь суспільству, повинні бути схожими один на одного. Замість цього ми будемо шукати і підтримувати таланти, властиві всім людям. Ми

починаємо розглядати нетипові способи, щоб виховувати корисних членів суспільства, і в процесі цієї роботи ми зможемо дати всім дітям відчуття того, що вони потрібні» .

Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. (Стаття 19. Освіта осіб з ООП. Стаття 20. Інклюзивне навчання).
2. Концепція «Нової української школи».
3. Лист МОН України від 10.01.2017р. №1\9-2 «Про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами».
4. Методика соціально-виховної роботи: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / авт.-упоряд. К. В. Педь. – Полтава.: ПДПУ, 2009. – 254 с.
5. Войцехівський М. Ф.. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н.З. Софій., О.В.Мартинчук, Ю.М.Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. – К.: ТОВ Видавничий дім "Плеяди", 2015. – 172 с.
6. Колупаєва А. А. Навчальний курс "Вступ до інклюзивної освіти" – К., 2010. – 19 с.
7. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для батьків : навч.-метод. посібник. / Колупаєва А. А., Таранченко О. М. / – К.: "АТОПОЛ". – 2010. – 96 с.
8. Уманець Г. М. Інклюзивна освіта: Особливій дитині – особлива увага / Уманець Г. М., Кобзар О. В., Кулеш В.О. – Донецьк: Витоки, 2010. – 135с.

Пилипчук Оксана,
студентка 32 групи Бд - Почат
навчально-наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);

Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

НАЦІОНАЛЬНІ ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасному світі відродження національної освіти неможливе без формування національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу, виховання духовної культури особистості, патріотизму, моральності, толерантності, за допомогою колективних справ, участі у заходах, зорієнтованих на патріотичне виховання, відродження культури, традицій. Сучасну освіту важливо підпорядковувати системі національних інтересів, цінностям духовного скарбу українського народу – національним звичаям і традиціям. Національне виховання – це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь [2]. На сучасному етапі проблемі питання національної самосвідомості присвячено

праці таких авторів, як С. Бевзенко, І. Голубенко, Г. Донченко, Є. Пасічник, З. Старкова, В. Онишук.

Мета статті полягає в аналізі змісту і форм роботи з національного виховання учнів молодшого шкільного віку.

Для того щоб, виховати справжніх громадян своєї держави, потрібно цілеспрямовано і систематично формувати навчання й виховання молодших школярів елементи національної самосвідомості особистості на основі народних звичаїв, традицій, усної народної творчості. Саме усна народна творчість допомагає розвивати у дітей почуття національної самосвідомості. Школярі дізнаються про характерні риси українського народу та його традиції. Важливим фактором при використанні українських національних традицій у вихованні є такі методи, форми і прийоми роботи: бесіди, спостереження, розповіді, конкурси, свята, розваги, екскурсії. Найкращі пам'ятки фольклору зберігаються в казках, легендах, епосах, прислів'ях, приказках, які створив сам народ. Вони відображають народні звичаї, традиції, передбачають цілеспрямоване виховання та навчання молоді.

На основі традицій під керівництвом учителя свідомо і цілеспрямовано формується виховний ідеал українського народу і самої нації. А з іншого - ідеал відбивається у звичаях, обрядах, національному, народному мистецтві тощо. Тому їх потрібно знати, розуміти. Г. Ващенко пише: "Традиційним ідеалом треба визнати той, що витримав іспит історії; найбільш відповідає психології народу та увійшов у психіку народних мас, відбитий у народній творчості і в творах кращих митців і письменників, що стали духовними провідниками свого народу" [3].

Найбільш ефективним чинником виховання поваги і любові до Батьківщини є національно-культурні традиції українського народу. Прийдешній день України повністю залежить від того, як ми сьогодні сформуємо у дітей почуття патріотизму, єдності її з рідним народом.

Тому, виховуючи на традиціях, прагнемо сформувати у молодших школярів вірність ідеалам побудови в Україні демократичної, правової держави, горде почуття належності до українського народу, стимулювати національне пробудження. Доводимо глибинний зв'язок національного з духовністю особистості, інтелектуальною зрілістю і красою. У цьому полягає мета виховання школярів на національно-культурних традиціях українського народу.

Один із головних засобів національного виховання молодших школярів є рідна мова. Опанування починається з раннього дитинства, вже з колискових пісень. Засвоєння культури мовлення триває протягом усього життя. С. Русова зазначає: «Рідна мова у вихованні й освіті – то є найкращий інтимний провідник думок, почування, вражень. От, через що першою свідомою вимогою задля справедливого задоволення нації є вимога національної школи»[1].

Успішно використовується в цілях національного виховання молодших школярів народний календар. Це система історично обумовлених дат, подій, свят, традицій, звичаїв і обрядів, які в певній послідовності відзначаються народом протягом року. Традиції, звичаї і обряди народного календаря комплексно діють на особистість, всебічно розвивають її.

Сучасна українська родина має бути справжнім осередком формування основ патріотичного виховання у дітей та молоді. З цією метою необхідно широко запроваджувати святкування родинами дат народного календаря, оскільки народний календар зберігає багатовікову історію України, її невичерпні традиції, які зберегли

та віддзеркалили в собі те, що характерне для українського народу, взаємозв'язок працьовитості та духовності.

Складовою частиною народного календаря є родинний календар, який включає важливі дати, віхи життя сім'ї, ювілеї та інші знаменні події родини, кожного її члена.

Традиції й обряди народного та родинного календаря зміцнюють сім'ю, виховують найглибші людські почуття, учать любити й поважати матір та батька, рідну оселю, рідний край, Батьківщину.

Історичний досвід свідчить, що сама родина не може виховати особистість. Це можна зробити лише у тісному зв'язку з школою.

Основними критеріями вихованості засобами національних традицій є :

- любов до Батьківщини;
- гуманність;
- чесність;
- позитивне ставлення до праці;
- любов до прекрасного.

Багато традицій та обрядів пов'язано з народними іграми, які створені народом так само, як казки, приказки, загадки. Вони передаються з покоління в покоління. В їх змісті відбито національну психологію кожного народу. Народні забави та ігри становлять досить великий розділ народної педагогіки й охоплюють найрізноманітніші її аспекти: народознавчий, мовленнєвий, природничий, пізнавальний, розважальний тощо. Народні ігри супроводжують свята та національні обряди, у їх змісті відбиті сезонні явища, звичаї, пов'язані з хліборобською та землеробською працею. За допомогою народних ігор діти опановують перші елементи грамотності, вони розвивають мовлення, виховують любов до рідного слова і своєї землі.

Провідна роль у формуванні особистості належить сім'ї, яка відповідає за соціальне відтворення населення, за його національний, моральний, духовний розвиток, за створення певного способу життя. Виховна місія сім'ї є особливою, тому що саме в ній формується характер дитини, її ставлення до навколишнього світу, до людей, до життя, до української мови, до звичаїв і традицій, до Батьківщини. Тільки в сім'ї, за умови усвідомлення всього свого родоводу можливе національно-патріотичне виховання, саме в ній дитина проходить шлях від роду до народу і до нації. Сучасна українська родина має бути справжнім осередком формування основ патріотичного виховання у дітей та молоді .

Основними педагогічними умовами, які забезпечують ефективність виховання молодших школярів засобами національних традицій, є:

- зв'язок виховання учнів початкових класів засобами національних традицій із життям;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- емоційність виховання;
- комплексний підхід до використання українських традицій у виховання молодших школярів;
- доступність національних традицій.

Отже, суть процесу виховання на традиціях зводилася до того, щоб людина керувалася в своїй поведінці духовними звичаями народу. Таким чином, початкова школа повинна виховувати майбутніх громадян України на основі культурно-історичного досвіду нашого народу, його багатовікової мудрості та

духовності. Ефективним засобом цієї роботи виступають національні традиції, які мають потужні виховні можливості.

Список використаної літератури

1. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова / За ред. С. Л. Коваленко. – К.: Либідь, 1997. – 272 с.
2. 4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Ващенко Григорій. Виховний ідеал - Полтава. Полтавський вісник, 1994. – 190 с.

Пилипчук Олена,

студентка 32 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

(Житомирський державний університет імені Івана Франка);

Коновальчук І.М.,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови

з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

На сьогоднішньому етапі розвитку України зростає рівень захворювань населення, різко знижується працездатність організму людини, особливо дітей і підлітків. Тому однією з найважливіших проблем сучасної педагогічної науки є пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу в школі, спрямованих на гуманізацію освіти, що забезпечить створення оптимальних умов для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я.

Проблемі збереження здоров'я та різних аспектів здорового способу життя присвячені дослідження філософів, медичних працівників, педагогів, психологів, соціологів М. Амосова, Г. Власюк, В. Войтенко, М. Гончаренко, О. Дубогай, Н. Куїнджі, Ю. Лисицина, В. Оржеховської, Л. Сущенко, А. Щедріної та ін.

Метою статті є розкрити особливості формувань основ здорового способу життя в молодших школярів.

Здоровий спосіб життя – це діяльність людини, спрямована на зміцнення і розвиток індивідуального і суспільного здоров'я. До основних складових елементів ЗСЖ науковці відносять: розумне чергування праці і відпочинку; раціональне харчування; подолання шкідливих звичок; оптимальна рухова активність; дотримання правил особистої гігієни; загартування; психогігієна.

Формування здорового способу життя людини сьогодні особливо пов'язано з вихованням особистої безпеки в повсякденному житті, адже з розвитком технологій і техніки спектр негативних чинників, що загрожує безпеці життєдіяльності людини, її здоров'ю, поступово розширюється. Тому завдання освіти полягає в тому, щоб зробити життя особистості, що підростає, якомога безпечнішим або принаймні мінімізувати негативні наслідки технологічної революції. Компонентами здорового способу життя молодших школярів є: гармонійний розвиток фізичних і духовних сил; загартування організму; оптимальна рухова активність, фізична культура і спорт; збалансоване харчування; творча діяльність; активний і пасивний відпочинок; повноцінний сон; отримання режиму дня згідно з біологічними ритмами та

індивідуальними особливостями; психологічна підготовка як основа попередження стресів і розумової перевтоми; дотримання правил гігієни; особистісна поведінка, спрямована на попередження шкідливих звичок [2, с. 6]. Отже, здоровий спосіб життя є передумовою для розвитку різних сторін життєдіяльності людини, досягнення нею активного довголіття та повноцінного виконання соціальних функцій: трудової, громадської, сімейно-побутової.

У процесі формування основ здорового способу життя молодших школярів необхідно враховувати рівень розвитку їхніх емоційних та пізнавальних процесів, психологічні особливості формування особистості в цьому віковому періоді. Слід зважати на те, що валеологічна сфера – складний конструкт людської психіки і поведінки, в основі якого лежить валеологічна свідомість. Валеологічна свідомість формується на основі валеологічних знань, уявлень, переконань, поглядів, почуттів, які виражають ставлення індивіда до здоров'я, а також до діяльності, пов'язаної із збереженням здоров'я.

Великого значення у валеологічному вихованні дітей набуває формування валеологічних цінностей. Лише цінність, що визнається дітьми, здатна виконати найважливішу ціннісну функцію – функцію орієнтира поведінки. Сучасна аксіологія виходить з того, що цінність – це поняття, що вказує на суспільне або особистісне значення (значущість) явищ, фактів, подій. Кожну дитину характеризує неповторне поєднання потреб, інтересів, у кожній може існувати своя система цінностей, що структурується в певну ієрархію.

Формування ціннісних орієнтацій відбувається в період між дошкільним і молодшим шкільним віком. Цей період характеризується виникненням нових потреб та інтересів, суперечністю між ціннісними орієнтаціями та попередньою системою мотивів та потреб. Про те, що саме в молодшому шкільному віці активно формуються ціннісні орієнтації, свідчить наявність головних умов їхнього виховання – розвиток рефлексії, усвідомленого життєвого досвіду й довільної поведінки.

Процес формування основ здорового способу життя – це організація системи виховної роботи в урочний та позаурочний час, що сприяє формуванню активного та здорового громадянина, спрямована на прищеплення і розвиток валеологічних почуттів, міцних переконань і потреб берегти та зміцнювати своє здоров'я. Виховна мета реалізується в системі навчально-виховної роботи вчителя, класного керівника, вихователя груп подовженого дня, організаторів виховної роботи, складовою якої є позаурочна виховна діяльність. Позаурочна діяльність характеризується значним спектром можливостей у виборі змісту, форм, методів, прийомів, засобів проведення, оскільки не регламентована програмою, часом і місцем.

Виховну роботу, що доповнює й поглиблює виховання, яке здійснюється у процесі навчання, у педагогічній літературі називають різними термінами: «позаурочна», «поза навчальна», «позакласна». Науковці зазначають, що позакласна робота у школі організовується і проводиться в позаурочний час органами дитячого самоврядування за активної допомоги й тактовного керівництва з боку педагогічного колективу [1, с. 3].

Значну роль в організації позаурочної роботи з формування основ здорового способу життя відіграють принципи виховання, які впливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації. Зокрема до принципів роботи з формування основ здорового способу життя можна віднести ті, які традиційно визначають

науковці і практики: гуманізму виховання; урахування вікових та індивідуальних особливостей школярів; виховання в діяльності і спілкуванні; цілісного підходу до виховання тощо [3, с. 65].

Позаурочна робота з формування основ здорового способу життя проводиться в наступних організаційних формах: масових, групових, індивідуальних. Молодші школярі особливо охоче долучаються до масових форм виховної роботи, оскільки вони залучають вихованців до системи різноманітних взаємовідносин і сприяють зближенню дітей, покращенню їхніх стосунків, збагаченню досвіду взаємин, пробудженню почуття відповідальності за власні вчинки.

Стан виховної роботи основ здорового способу життя з молодшими школярами залежить від методичної підготовленості класних керівників до здійснення цього напрямку виховання в школі. Для здійснення процесу формування основ здорового способу життя молодших школярів учитель повинен чітко уявляти основні цілі, завдання, форми і методи цієї роботи.

Роботу з формування основ здорового способу життя молодших школярів розуміємо як систему взаємодії вчителя та учнів, що здійснюється в позаурочний час з метою розширення і поглиблення знань, умінь і навичок, якими оволодівають учні на уроках з основ здоров'я; розвитку і зміцнення ціннісних орієнтацій та мотивації валеологічної поведінки; залучення школярів до практично-творчої діяльності у валеологічній сфері.

Я вважаю, якісне виконання вчителями початкових класів своїх виховних функцій щодо формування основ здорового способу життя в молодших школярів включає: теоретико-методичну і практичну підготовку вчителів щодо формування основ здорового способу життя; здатність до реалізації методики виховної роботи з основ здоров'я з використанням інтерактивних, інноваційних технологій.

Проблеми та негативні тенденції у стані здоров'я населення України, особливо в дітей та молоді, вимагають негайних заходів у їхньому розв'язанні як на державному рівні, так і в педагогічній науці. Гуманізація освіти потребує якісно нового підходу до потреб школярів, формування стійких мотивацій до здорового способу життя, позитивної соціальної поведінки. Молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для формування мотивації і правил здорового способу життя, розуміння його доцільності та необхідності.

Список використаної літератури

1. Деркач Л. Виховання громадянськості у молодших школярів на уроках і в позаурочний час / Л. Деркач // Початкове навчання та виховання. – 2004. – № 16. – С. 2-9.
2. Жабокрицька О. В. Педагогічні умови виховання основ здорового способу життя підлітків у позакласній діяльності: автореф. дис.. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / О. В. Жабокрицька. – Київ, 2004. – 15 с.
3. Лозовая В. И. Вопросы теории воспитания : учеб. пособие для студ. пед. вузов / В. И. Лозовая, А. В. Троцко. – Харьков : Основа, 1994. – 161 с.

Плотницька О.В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МАЙСТЕРНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Музичне мистецтво наповнює людину не лише позитивними чи негативними емоціями і переживаннями, але у процесі музичної діяльності кожен студент має можливість ознайомитись із історичними епохами, особистостями, що творили історію і культуру кожного стилю і напрямку мистецтва, засвоює найкращі зразки поезії, літератури, синтетичних видів мистецтва, інколи навіть і деякі математичні і фізичні поняття, пов'язані зі звуком, тембром, кольором.

Мета статті – розкрити основні принципи майстерності комунікації в підготовці майбутніх учителів інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі, проаналізувати наукові підходи під час процесу музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мистецтво в Новій українській школі допомагає відтворити бачення ідеального світу засобами художнього образу, особливими, тільки даній особистості властивими засобами відтворення дійсності.

Інтеграційні процеси розумової діяльності вимагають від навчального процесу включення всіх рецепторів, відповідальних за сприйняття, подачу, кодування інформації у вигляді образів, форм, тощо.

Взаємодія зору, слуху, нюху, дотику й інших почуттів у процесі сприйняття й аналізу мистецького твору визначається як синестезія "співвідчуття", "перетинання почуттів". Цей психолінгвістичний термін був засвоєний мистецтвознавством, культурологією, методикою викладання мистецтв і літератури і характеризується неподільністю різних форм людського існування, а також є дотичним до теорії синкретизму, психофізіологічні основи якої були концептуально розроблені в працях А. Веселовського й А. Потебні. Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. проблема синестезії була пов'язана з розробкою теорії звукового символізму (М. Граммон, Л. Мішель, А. Рембо, Ш. Бодлер, В. Брюсов, К. Бальмонт, А. Білий). Пізніше вона досліджувалася в роботах вітчизняних (Л. С. Виготський, А. Р. Лурія, С. В. Воронін) і закордонних психологів і психолінгвістів (Р. Якобсон, Л. Тейлор, Ж. Дарк).

Кожен вид мистецтва, як правило, відбиває фрагменти дійсності відповідно власним виразним можливостям. А інтеграція мистецтв може створити цілісну художню модель явища, події, часу, простору, світу тощо.

Нами було проаналізовано низку наукових літературних джерел й простежено, що виокремлюють такі напрямки інтеграції, які можемо застосовувати й у педагогіці мистецтва:

- формування комплексних міждисциплінарних проблем і напрямків досліджень;
- перенесення ідей, законів, принципів, концепцій з однієї галузі знань в іншу при їхній взаємодії;
- використання поняттєво-концептуального апарату, методів і засобів одного виду мистецтва іншими;

- універсализація засобів мови мистецтва; виникнення блоків наук (технічних, математичних, природних, гуманітарних) і встановлення взаємозв'язку і взаємодії між науками, що складають ці блоки; зближення фундаментальних і прикладних наук, теоретичних і емпіричних; вироблення загальнонаукових і конкретно наукових засобів, способів і форм пізнання і діяльності; посилення інтегративної ролі філософії; створення нових педагогічних технологій в галузі педагогіки мистецтва.

Майстерній комунікації в підготовці майбутніх учителів інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі виявляється через особливості художньо-творчої синестезійності, через тенденції синтезу та інтеграції різних видів мистецтва, прояву в мистецтві нових синтетичних форм, що призводить до становлення принципово нового типу культури. Варто зазначити, що синестезія – це психічний феномен, властивий людині тією чи іншою мірою. Зараз окреслилася наступна тенденція розвитку проблеми синестезії – виходячи за межі інтересів окремих наук, перетинаючи кордони різних синтетичних мистецтв, дана проблема поступово стає загальноестетичною. Синестезія, або співвідчуття, викликана інтеграцією мистецтв, має на меті створення передумов для різнобічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища, збагачення уяви та розвитку світосприйняття. Міжсенсорні асоціації, які виникають у суб'єкта внаслідок взаємовпливу візуальних, слухових та інших образів мистецтва, зумовлюються інтегративною природою конкретно-чуттєвого осягнення їх художнього смислу. Найбільш яскраво синестезія виражена засобами художньої

літератури, особливо поезії, яка стимулює фантазію в цілому: слово активізує візуальні й слухові параметри сприймання образу. Для мистецтва живопису, статичного за своєю формою, також характерна синестезійність: художник передає динаміку зорових образів засобами мазка (текстури), композиції, і, як наслідок, картина "звучить". Внутрішня синестезійність значною мірою притаманна й музиці.

Найчастіше сенсорна інтеграція звукових образів пов'язана з "візуалізацією" музики, яка має здатність передавати пластику, рух, колір, світло тощо, адже асоціативні відчуття людини спираються на її життєвий досвід, у якому звукове невіддільне від інших відчуттів у цілісному сприйнятті.

Таким чином, надаючи мистецтву форм, фарб, звуків, ми робимо навчання доступним. Використовуючи на уроці інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі можливості літератури й поезії, образотворчого мистецтва, пластичної діяльності, художньої праці, вчитель формує у дітей не тільки навички музичної діяльності, розвиває не лише музичні здібності, він природно вводить особистість у світ звуків, відчуттів, почуттів, явищ, подій і вчинків, які і складають цілісну картину світу, дають синтетичне уявлення про всесвіт.

Особливістю професійної підготовки майбутніх учителів інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі є орієнтація на об'єктивний взаємозв'язок між дисциплінами мистецького циклу. Студенти повинні пізнати закономірності, які лежать в основі реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі й визначаються 4 принципами: цільовим, мотиваційним, понятійним, креативним [1, с. 33].

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі дозволив виділити психолого-педагогічні та спеціальні фахові вміння, якими повинні володіти майбутні вчителі інтегрованого курсу «Мистецтво»

в Новій українській школі для підвищення рівня художньої компетентності і здійснення ефективної професійної діяльності. Уміння включають в себе: знання основ дії (понять, законів, теорій), способів виконання дії (правил, прийомів), використання необхідного обладнання (апаратури, інструментів), навички їхнього застосування та практичний досвід виконання аналогічних дій і елементів творчого підходу [2, с. 81].

На думку О. Плотницької, інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу надає можливість кожній особистості відтворити погляд на сучасний світ через плюральність та еkleктичність культури, суспільства власного досвіду. Мистецтво допомагає відтворити бачення ідеального світу засобами художнього образу, особливими, тільки даній особистості властивими засобами відтворення дійсності.

Кожен вид мистецтва, як правило, відбиває фрагменти дійсності відповідно до власних виразних можливостей. А інтеграція мистецтв може створити цілісну художню модель явища, події, часу, простору, світу тощо [3, с. 90].

Виникнення інтеграції – результат високого рівня реалізації між предметних зв'язків, що припускають не просто контакти, комунікацію предметів, найчастіше в якій-небудь одній області знань, а встановлення глибинного зв'язку, оскільки вона ґрунтується на загальних для декількох предметів наукових ідей, концепціях, які дають цілісне уявлення про людину, світ, культуру через майстерність комунікації в підготовці майбутніх учителів інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі. Метою такого поєднання – накопичення системи знань і цінностей, "занурення" у певну культурну епоху, діалог з нею, осягнення її картини світу і людини в знаках, символах, образах, моделях буття.

Отже, застосування феномену інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу набуває особливого значення у професійній підготовці майбутніх учителів інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі. Адже важливим елементом професійної підготовки є формування художньо-образного мислення майбутнього вчителя інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі. А невід'ємною складовою художньо-образного мислення є оригінальність, яка розкривається через створення суб'єктивно нового продукту, не схожого на вже існуючі. Оригінальністю можна вважати: формулювання незвичайних відповідей, уміння інтуїтивно передбачати і пропонувати нетрадиційні підходи та методи розв'язання поставлених завдань, надавати новизни ухваленим рішенням; виявляти основні властивості об'єктів і явищ та пропонувати нові можливості їх використання, уміння доносити до слухача незвичні образи; застосовувати авторські техніки виконання творчих завдань.

Список використаної літератури

1. Madeja S. The Arts in the Curriculum //Principle. –1986. №3. – Р. 30-35.
2. Дидактика современной школы /Под ред. В. А. Онищука. – К. : Рад. школа, 1987. – 351 с.
3. Плотницька О. В. Проблема інтеграції предметів художньо-естетичного циклу у професійній підготовці майбутніх учителів музики / О. В. Плотницька // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. – 2003. – Вип. 11. – С. 89–91.

Прачук Марія,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СОЦІАЛЬНО - ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В останні роки гендерні дослідження стають невід'ємною частиною педагогічних та психологічних наук, а гендерна проблема пронизує різні напрями педагогіки та психології. Тому, в умовах незалежної розбудови держави відбуваються зміни й у системі освіти згідно з новими реаліями та вимогами життя. На сучасному етапі виховання як хлопчиків, так і дівчаток є центральною проблемою психологопедагогічної теорії та практики. Норми поведінки, прийняті в суспільстві щодо виконання чоловіками й жінками певних ролей, визначають права й можливості статей, зміст та характер гендерного виховання дітей молодшого шкільного віку. Тому проблема гендерного виховання дітей молодшого шкільного віку потребує дослідження: доцільно проаналізувати усі його особливості, включаючи і соціально – педагогічні фактори цього виховання.

Дослідженню проблеми гендерного виховання приділяли і зараз приділяють велику увагу різні вчені.

З античних часів велику увагу цьому приділяли Платон та Арістотель.

Прихильником теорії вільного виховання вважається Ж. Руссо. Його суть полягає в тому, що виховувати потрібно більше хлопчиків, бо для дівчаток головною функцією є бути матір'ю.

Я. Коменський був прихильником роздільного навчання, однак він не знаходив підстав щоб цілком усунути слабку стать від наукових занять.

Завдання освіти та виховання, з огляду на гендерну проблематику, визначені в працях Т. Говорун, О. Кікінежді, Л. Татарнікової, Н. Чухим та інших дослідників. Однак незважаючи на безліч досліджень вказаної проблеми, насамперед слід виявити соціально – педагогічні фактори гендерного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті – розкрити зміст поняття «гендерне виховання» та виявити соціально – педагогічні фактори гендерного виховання молодших школярів.

У процесі історичного розвитку суспільства склалися і розвивалися гендерні уявлення та стереотипи, що існують і в сучасному суспільстві. Відмінність норм поведінки, розподіл праці між чоловіками й жінками, своєрідність статі, порівняння однієї статі з іншою – це проблеми, які і зараз актуальні для гендерної педагогіки.

Аналіз педагогічних досліджень дає підстави стверджувати про те, що хлопці та дівчата по-різному ставляться до навчання, по-різному поведуть себе на уроці та мають різний рівень знань. На це значною мірою впливає гендерне виховання.

Гендерне виховання за В. Кравець – це сучасний напрямок методики виховної діяльності вчителя або педагога, який шляхом сприятливої соціалізації дозволяє сформувати у дитини стійке поняття власної статі [2].

Наразі головним напрямком у педагогіці є особистісно-орієнтований підхід до кожної дитини, формування всебічно та гармонійно розвиненої особистості, здатної до самопізнання та самоактуалізації. На це значною мірою впливає освітній простір дитини, що супроводжує її від народження і до кінця життя. Тобто від сім'ї, школи до середовища, яке її оточує і в якому вона розвивається і засвоює досвід.

Незважаючи на той факт, що нинішнє суспільство прагне рівності між статтями, всі подальші установки закладаються ще зі школи. Тому значну роль в гендерному вихованні дітей молодшого шкільного віку відіграють вчителі. Їхня готовність до гендерного виховання має комплексний характер та визначається за такими критеріями:

- мотиваційна готовність – вивчення та усвідомлення вчителями свого власного потенціалу та його впливу на хід виховного процесу;
- теоретична готовність – наявність достатнього рівня знань в напрямку гендерного виховання школярів;
- практична готовність – наявність комунікативних, психологічних, організаторських умінь щодо здійснення різних форм гендерного виховання;
- готовність до творчості і співпраці – відкритість і сприйняття всього нового, здатність до експерименту, пошуків та інновацій [3].

У молодшому шкільному віці статеві відмінності проявляються в успішності та поведінці. Узагальнені дані свідчать, що хлопчики важче адаптуються до школи, ніж дівчатка. Дівчатка швидше і краще сприймають і засвоюють новий матеріал. Дівчатка - кращі виконавці, ніж хлопці, їх легше змусити виконувати якесь доручення.

У багатьох педагогічних дослідженнях акцентується увага на те, що хлопці та дівчата молодшого шкільного віку по-різному ставляться до навчання, по-різному поведуть себе на уроках та мають різний рівень знань. Їх цікавлять різні етапи уроку, дівчатка добре розуміють те, що хлопчики сприймають дуже повільно, і навпаки.

Школа виступає для дитини першою і основною моделлю соціального світу. На шкільні роки дитини припадає основний період формування громадянських цінностей, самоусвідомлення себе чоловіком або жінкою. Саме шкільний досвід допомагає засвоїти ті закони, за якими живе дорослий світ та здійснити формування здатності до подальшого саморозвитку та самопізнання.

Гендерне виховання в школі — це процес впливу системи освіти на хлопчиків і дівчаток, що враховує їх відмінності, зумовлені статевою приналежністю, і спрямований на те, щоб вони були готові до виконання прийнятих у даному соціокультурному середовищі гендерних норм і цінностей, моделі чоловічої і жіночої поведінки. Його метою є не лише формування правильного розуміння сутності моральних норм та установок у сфері взаємин статей, але й потреби керуватися ними в усіх сферах діяльності.

Виховання хлопчиків у школі є, загалом, більше важким завданням для вчителів, тому, що для них характерна більша розкутість, „розмашистість” поведінки, більша рухливість і непосидючість. Та нерідко ця активність співіснує з інертністю, інколи пасивністю деякої частини представників чоловічої статі в побуті, в спілкуванні, у взаємодії з представниками жіночої статі. З ними справитись складніше, бо деякі з них можуть сприймати такі риси, як недисциплінованість і неуспішність, як прояв чоловічої поведінки. Ті ж, хто виправдовує очікування вчителів, зазвичай не користуються популярністю та повагою серед однолітків.

Тому, саме роль вчителів, як одного з соціально – педагогічних факторів, у молодшому шкільному віці допоможе уникнути дисгармонійної рольової ідентифікації та статево-вікових криз і праця вчителя не буде зводитися нанівець, так як, саме цей вік являється сензитивним для формування мотиваційної та пізнавальної сфер, гендерної свідомості та самосвідомості, певних установок, ціннісного ставлення до сім'ї та до самої себе. Наступним фактором гендерного виховання є сім'я. У процесі близьких відносин з матір'ю, батьком в дитини з перших днів життя починає формуватися особистість, яка формується не тільки у дитини, але і в її батьків. Батьки впливають нею на дітей. Недарма народна мудрість стверджує: «Який батько, такий і син» [4].

Поведінка батьків у процесі виховання дітей диференційована за ознакою статі: хлопчикам надається більше, ніж дівчаткам, можливостей для самостійного вирішення проблем. Для дівчаток акцент робиться на слухняності, відповідальності та працьовитості, для хлопчиків - на прагненні чогось досягти, змаганні й опорі на власні сили. Результати багатьох досліджень, проведених ученими з різних галузей науки, указують не те, що, урахувавши статево диференціацію, найбільший вплив на виховання сина має батько, а на виховання доньки – матір. Сучасна сім'я часто не має змоги повною мірою реалізувати власний виховний потенціал. Це пов'язано як з особливостями суспільного виховання, так і зі змінами в самій сім'ї: зниженням її інтегративності, порушенням емоційних зв'язків між батьками і дитиною, розлученням батьків тощо. Усе це заважає засвоєнню дитиною норм поведінки, моральних позицій, призводить до порушень в особистісному розвитку.

Велику роль відіграє саме склад сім'ї. Тому що, існують сім'ї, де діти виховуються лише одним із батьків. Бувають ситуації, що хлопчики виховуються у сім'ї тільки з мамою. Тоді, як результат, він буде наслідувати поведінку мами та переймати її. Та з іншої сторони в хлопчика буде формуватися зразкове уявлення про жінку, дружину та матір. Мама може навчити сина відповідальності, чуйності та розуміння іншої людини. Схожа ситуація і з дівчатками, що живуть лише з батьком. Хоч і татусі допомагають дівчині сформувати емоційну незалежність, самодисципліну, разом з цим дівчинці може не вистачати жіночого впливу, прикладу і вона буде різкою та грубою у спілкуванні.

Отже, проблема гендерного виховання не є вирішеною до кінця. Її досліджують різні вчені, даючи різні підходи до її вирішення. На гендерне виховання молодших школярів впливають такі соціально – педагогічні фактори як сім'я та школа, де реалізуються уявлення про сутність чоловічого й жіночого, в цілому. Вчителі мають бути готовими здійснювати гендерне виховання в умовах навчально-виховного процесу, а сім'я – поза його межами. Таким чином, здійснення гендерного виховання стане більш ефективним.

Список використаної літератури

1. Говорун Т. В., Кікінежді О. М., Кравець В. П. Психологія статі. Гендерний та психосексуальний розвиток людини / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді, В. П. Кравець. – Т. : ТДПУ, 2001. – 48 с.
2. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : [навч. посіб.] / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
3. Сагарда В., Прокопович Ю, Колесник Л. Актуальність гендерної освіти педагога // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія „Педагогіка. Соціальна робота”. – Вип.8. – Ужгород, 2005. – 175 с.
4. <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-batka/>

Прохоренко Анастасія,
студентка 32 групи ННІ педагогіки, спеціальності 013 Початкова освіта
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЛЬ ПЕДАГОГА У ТРУДОВОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Процес формування відповідального ставлення до праці набуває важливого значення в умовах сучасного суспільства. Праця формує особистість в усіх її проявах. Правильно організований процес призводить до формування таких рис: акуратність, наполегливість, активність, цілеспрямованість. Молодший шкільний вік є сприятливим для формування відповідального ставлення до праці. Також трудове виховання відіграє важливу роль в подальшій профорієнтації дитини.

В Типових освітніх програмах зазначено, що метою технологічної галузі є формування компетентностей в галузі техніки і технологій та інших ключових компетентностей, здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без заподіяння йому шкоди, до використання технологій для власної самореалізації, культурного і національного самовираження. Здобувач освіти: втілює творчий задум у готовий виріб; дбає про власний побут, задоволення власних потреб та потреб тих, хто його оточує; ефективно використовує природні матеріали, дбаючи про навколишній світ; практикує і творчо застосовує традиційні та сучасні ремесла. Тому проблема трудового виховання на сьогоднішній стає актуальною.[5, с.95-96]

Метою статті є теоретичний аналіз ролі педагога у трудовому вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Великий внесок у розробку методологічних і теоретичних основ трудового виховання школярів, підготовку вчителя початкових класів до цієї роботи внесли К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, В.Я. Стоюнін, Н.В. Касаткін, Д.Д. Семенов, Н.І. Пирогов, В.В. Водовозов та інші.

Діти, зайняті різними видами праці, кмітливіші, винахідливіші, вони стикаються з різними видами праці та різними знаряддями, матеріалами, дізнаються про них, збагачують свій словниковий запас. Участь у трудовій діяльності дисциплінує школярів.

Трудове виховання за В. О. Сухомлинським – це виховання свідомого ставлення до праці як до основної життєвої потреби, а також таких рис характеру, які забезпечують успіх у праці, як працьовитість, старанність, відповідальність.[4, с.39]

Трудове виховання здійснюється такими шляхами:

- 1) родинно-побутова трудова діяльність;
- 2) заняття в загальноосвітніх навчальних закладах;

Важливо сформувати в дитини готовність до праці, тобто усвідомлення соціальної значущості праці, бажання працювати, творче та бережливе ставлення до праці, вироблення вмінь і навичок трудової діяльності.

Від педагога залежить усвідомлення дітьми того, що праця потребує фізичних і вольових зусиль, уміння, терпіння.

Праця для дітей молодшого шкільного віку має бути доступною. Непосильна праця призводить до невпевненості в собі, у власних силах, породжує небажання виконувати її. Це відзначав і В.О. Сухомлинський: «Якщо дитина не бачить успіхів у своїй праці, вогник прагнення до знань згасає, в дитячому серці утворюється крижинка, яку не розтопити ніякими намаганнями доти, поки вогник знову не загориться; дитина втрачає віру в свої сили...»[1, С.163]. Важливо підбирати цікаві за змістом види праці, організовувати роботу так, щоб діти, не усвідомлюючи навіть всієї важливості праці, все одно виконували її з задоволенням. Проте місце «нецікавої» роботи в житті школяра теж присутнє і тоді велику роль грає вміння вчителя навчити дитину доводити розпочату справу до кінця.

Важливим є ознайомлення учнів з різними видами професій. Вибір професії один з найважливіших в житті людини, від нього залежить те, як людина реалізує себе в житті. Свідомим вибір професії буде тоді, коли учень буде якнайбільш обізнаним у різноманітних її видах та матиме здатність спів ставляти свої можливості з вимогами.

Чим раніше дитина привчається до праці, тим раніше вона розуміє її значення і більше буде успіхів в трудовій діяльності. Важливо, щоб вчитель показував як слід робити доти, поки в дитини не сформується навичка, лише тоді дитина може сама виконувати роботу, але під ненав'язливим наглядом дорослих.

Види праці, що допомагають дитині в формуванні навичок праці:

1) Самообслуговування – це справжня праця, яка полягає у догляді за своїм тілом, одягом, предметами побуту і триває вона протягом усього життя. Цей вид допоможе дитині в майбутньому мати уявлення про професії, що допомагають людині в самообслуговуванні (перукар, ткач, ...);

2) Господарсько-побутова праця – спрямована на підтримку чистоти і порядку в приміщеннях, допомога дорослим (хатня робітниця, няня,...);

3) Праця у природі – спрямована на формування навичок догляду за рослинами, тваринами (археолог, садівник,...);

4) Художня праця – полягає у виготовлення виробів з різноманітних матеріалів (архітектор, скульптор,...);

Педагог може привчати учнів до праці навіть в класі, коли кожен учень відповідає за своє робоче місце, має наводити порядок на ньому. Учні мають чергувати та слідкувати за чистотою ганчірок біля дошки, власне дошки, поливати кімнатні рослини (це привчає дітей до відповідальності та акуратності, при тому ж ця робота є посильна для них).

Також праця на свіжому повітрі, може бути корисною та розвивати дитину в декількох аспектах. Наприклад, засаджування клумби на уроках природознавства може сприяти кращому запам'ятовуванню видів рослин, їх будови; діти стають дружніші, допомагають один одному; це є патріотичним вихованням, адже є рослини, що символами українських пісень та інше.

Головним для початкової школи є вироблення елементарних прийомів, умінь і навичок ручної обробки різних матеріалів, вирощування сільськогосподарських культур, ремонту навчального приладдя, виготовлення іграшок, різних предметів, догляд домашніх тварин (чи тварин в шкільному куточку), виготовлення подарунків.

Участь дітей в шкільних виставках - кращий спосіб прилучити дитину до трудової діяльності. Власне цей вид праці буде розвивати критичне мислення,

вміння підшукувати потрібний матеріал, речі, цілеспрямованість, старанність. Коли виріб вже готовий, або навіть в процесі виготовлення дитина розуміє що в неї щось виходить добре, учень надихається цим і прагне створювати щось далі. Якщо в дитини не вдається щось, важливо підтримати, допомогти, але ні в якому разі не виконувати це за неї, тоді дитина може подумати, що так буде завжди і просто зникне бажання до праці.

В організації трудового навчання вагома роль належить особистому прикладу вчителя, його майстерності та культури праці.

Працюючи поряд з дорослими учень прилучається до життя суспільства, набуває досвіду. Суспільна корисна праця учнів може виражатися у збиранні макулатури, лікарських рослин, дарів лісу, надання допомоги пенсіонерам, ветеранам, хворим.

Суспільно корисна праця є найвпливовішою за своїм виховним впливом. Вона найбільш розповсюджена та використовується в сільських та міських школах. Трудові об'єднання школярів відіграють важливу роль в трудовому, моральному, естетичному, розумовому та фізичному розвитку дитини. Морально дитина розвивається тоді коли бере участь у суспільному житті та розуміє, що ця справа корисна і для неї самої, і для навколишніх - адже добрі справи завжди виховують дитину (тим паче якщо ця справа їй подобається). Естетично дитина розвивається в процесі праці, коли виконує доручену їй справу з максимальною акуратністю та відданістю.

Учні повинні розуміти чітку мету праці, знати для чого вони її виконують, якими будуть її результати. А.С. Макаренко стверджував, що праця без освіти, без політичного і морального виховання, що йдуть поряд - нейтральний процес.

У процесі колективної праці формується дух співробітництва, взаємодопомоги, формуються товариські відносини.

Отже, творче ставлення учнів до праці можливе лише за умови, коли людина відчуває радість від своєї праці, розуміє від неї користь та необхідність. Праця учня в будь-якому віці пов'язана з розвитком його інтелекту. Необхідно привчити дитину переборювати перешкоди навіть шляхом втоми. В житті часто доводиться втомлюватись для того, щоб досягнути якого-небудь ефекту в праці.

Список використаної літератури

1. Захаренко О.А. Поспішаймо робити добро. – Черкаси, 1997. – 28 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 3.
3. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості//Вибр. твори.: В 5 т.- К.: Рад. шк., 1976. – Т.1.
4. Типові освітні програми для закл. Загальної середньої освіти: 1-2 класи – К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240 с
5. Шухардина С.Б. Организация и проведение урока технологии в начальных классах. Учебное пособие для студентов, обучающихся по специальности: «Педагогика и методика начального образования» С.Б. Шухардина; ГОУ ВПО «Урал.гос.пед.ун-т», - Екатеринбург, 2009 – 45 с.

Процик М.,
студентка 45 групи навчально-наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Рудницька Н. Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СКЛАДЕНИХ ЗАДАЧ

Проблема формування і розвитку мислення у молодших школярів в останній час є основним завданням школи і стає все більш актуальною. З приходом дитини до школи, під впливом навчання починається перебудова всіх її пізнавальних процесів. Саме молодший шкільний вік є продуктивним у розвитку логічного мислення.

Державним стандартом початкової загальної освіти передбачається одна з найголовніших задач школи- підготовка різнобічно розвиненої, активної особистості, здібної до самостійних досліджень і відкриттів. Навчання математики забезпечує формування у молодших школярів ключових компетентностей, які позначаються через вміння вчитися, здатність логічно міркувати, вміння критично мислити, готовність розв'язувати проблеми із застосуванням досвіду математичної діяльності для вирішення повсякденних задач, вміння працювати в команді тощо. Крім того, навчання математики сприяє виробленню в учнів передумов самостійного пошуку й аналізу інформації, фінансової грамотності та підприємницьких навичок. [1, с.135]

Уміння логічно мислити характеризується здатністю виконувати певні дії в різних умовах. Особливістю логічних умінь є те, що учень повинен не тільки аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, але і мислити, робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язків між фактами, процесами, явищами, погоджуючи їх із законами логіки.

Мислителі, починаючи ще з Аристотеля, відмічають педагогічну спрямованість логіки. Цю думку поділяв і видатний педагог К.Д. Ушинський, який розглядав логіку як одну із основ педагогіки. Він підкреслював, що доки логіка не стане на належне місце, відбуватиметься «сумна плутанина понять».

Роль навчання в розвитку логічного мислення й основні методологічні положення з виховання логічної культури досліджувалися: Ушинський К.Д., Баєва Т.Ф., Руденко В.М., Мудрик О.І., Бевз Г.П., Беденко М.В., Богданович М.В., Данилової В.Л., Гальперіна П.Я., Калмикова З.І., Богоявленський Д.Б., Пономарьова Я.А., в області логічного мислення теоретично обґрунтовані, однак робота над покращенням цих людських властивостей продовжує розвиватися. Велика увага приділяється виявленню природи логічного мислення.

Метою нашої статті визначити і науково обґрунтувати розвиток логічного мислення у дітей молодших школярів на уроках математики в початковій школі під час розв'язування складених задач.

Психологи і педагоги, які працюють з дослідження спеціального, цілеспрямованого розвитку креативності, виділяють такі основні умови, що впливають на формування логічного мислення:

- індивідуалізація освіти;
- дослідне навчання;
- проблематизація.

Зауважимо, що питанню навчання молодших школярів логічним задачам приділяв у своїх роботах найвідоміший вітчизняний педагог В. Сухомлинський. Суть його міркувань зводиться до вивчення й аналізу процесу рішення дітьми логічних задач, при цьому він дослідним шляхом виявляв особливості мислення дітей. Сухомлинський спостерігав за ходом мислення дітей, і спостереження підтвердили, «що насамперед треба навчити дітей охоплювати думкою ряд предметів, явищ, подій, осмислювати зв'язки між ними... Вивчаючи мислення тугодумів, я усе більше переконувався, що невміння осмислити, наприклад, задачу - наслідок невміння абстрагуватися, відволікатися від конкретного. Треба навчити мислити абстрактними поняттями». [2, с.458]

Питання розвитку мислення учнів завжди знаходилося у центрі уваги психологів та педагогів. На думку Руденко В., мислення - це найвищий ступінь пізнання людиною дійсності.[4, с. 23] Чуттєвою основою мислення є відчуття, сприйняття і уявлення. Через органи чуття, які є єдиними каналами зв'язку організму з навколишнім світом, поступає в мозок інформація. Зміст інформації переробляється мозком. Найбільш складною (логічною) формою переробки інформації є діяльність мислення. Вирішуючи розумові та життєві задачі людина міркує, робить висновки і тим самим пізнає суть речей і явищ, відкриває закони їх зв'язку. Мислення тісно пов'язане з відчуттям і сприйняттям, і формується на їх основі. Перехід від відчуття до думки є складним процесом, який складається у виділенні і відокремленні предмета чи його ознаки, та відокремленні від конкретного, і встановленні загального для предметів.

Мислення — це особливого роду розумова і практична діяльність, що припускає систему включених в неї дій і операцій пізнавального характеру.

Розумова діяльність дітей здійснюється за допомогою розумових операцій: порівняння, аналізу, синтезу, абстракції, узагальнення і конкретизації.[5, с. 96]

Логічне мислення є вищим ступенем розумового розвитку дитини, проходить тривалий шлях розвитку. Воно характерне тим, що здійснюється у формі абстрактних понять і міркувань. Логічне мислення, на відміну від практичного, здійснюється тільки словесним шляхом. Навчання дитини доказу вимагає від нього сформованості умінь правильно міркувати, що безпосередньо виявляється через правильність математичної мови дитини. Математична мова і уміння правильно міркувати тісно пов'язані один з одним.

Рішення будь-якої задачі по математиці - це, перш за все, ланцюг міркувань. Обчислення, перетворення, побудови, якими так часто доводиться користуватися для вирішення завдань, неможливі без логічних міркувань: вони прямують міркуваннями.[2, с.486] Отже, в математиці неможливо обійтися без логіки. Для успішного вивчення математики треба наполегливо вчитися правильно міркувати.

Мислення людини, і зокрема школяра, найяскравіше виявляється при рішенні завдань.

Рішення розумової задачі починається з ретельного аналізу даних, з'ясування того, що дане, що має в своєму розпорядженні дитина. Ці дані зіставляють один з одним і з питанням, співвідносять з колишніми знаннями і досвідом людини. Дитина намагається привернути принципи, успішно застосовані раніше при рішенні задачі, схожої з новою. На цій основі виникає гіпотеза, намічається спосіб дій, шлях

рішень. Практична перевірка гіпотези, перевірка шляху рішення може показати помилковість намічених дій. Тоді шукають нову гіпотезу, інший спосіб дії, причому тут важливо ретельно з'ясувати причини попередньої невдачі, зробити з неї відповідні висновки.

Щоб учні легше усвідомлювали зв'язки й залежності між числами задачі, потрібні спеціальні завдання функціонального змісту, які поділені на три групи:

- вправи (з використанням аналогії, на виключення зайвого, з ланцюжком слів, на розрізання фігур, на складання фігур із паличок, на відновлення цифр, про числові вирази і дії);

- задачі (на рівний розподіл предметів, на вагу та зважування, геометричні, на кмітливість, з природним сюжетом, з логічним навантаженням, економічного змісту);

- нетрадиційні форми (анаграми, лабіринти, кросворди).

Рішення завдань - вправи, що розвивають мислення. Мало того, вирішення завдань сприяє вихованню терпіння, наполегливості, волі, сприяє пробудженню інтересу до самого процесу, пошуку рішення, дає можливість випробувати глибоке задоволення, пов'язане з вдалим рішенням. Сам процес вирішення завдань при певній методиці робить досить позитивний вплив на розумовий розвиток школярів, оскільки він вимагає виконання розумових операцій.[3, с.47] Так, при вирішенні будь-якої задачі учень виконує аналіз: відокремлює питання від умови, виділяє дані і шукані числа; намічаючи план рішення, він виконує синтез, користуючись при цьому конкретизацією (подумки малює умову задачі), а потім абстрагуванням (відволікаючись від конкретної ситуації, вибирає арифметичні дії); в результаті багаторазового рішення завдань будь-якого виду учень узагальнює знання зв'язків між даними і потрібним в завданнях цього виду, в результаті чого узагальнюється спосіб розв'язання задач цього виду.

Навчання математики має сприяти формуванню культури мислення молодших школярів, а саме:

- дослідницькому інтересу, прагнення до пошуку;
- аналітичності розуму, логічного мислення;
- якостей мислення: гнучкості, самостійності, критичності;
- інтелектуально-творчих умінь: планувати свої дії на декілька кроків вперед, розмірковувати, знаходити конструктивні рішення проблеми.

Існує велика кількість складених задач з різним рівнем складності. Але при розв'язуванні таких задач треба застосовувати різні форми роботи над задачею для кращого результату.

З метою підвищення якості знань з математики учителям початкових класів рекомендується:

- організовувати роботу з ліквідації прогалин у теоретичних знаннях учнів з математики, з цією метою складати плани індивідуально-групової роботи;
- реалізовувати диференційований підхід до навчання учнів розв'язувати різні типи складених задач;
- проводити діагностичну роботу щодо формування обчислювальних умінь учнів початкової школи; приділяти увагу формуванню навичок усних обчислень;
- організовувати розв'язання саме складених задач на уроці у формі колективної, фронтальної або індивідуальної самостійної роботи;

- навчати учнів користуватися аналітичним і синтетичним способами аналізу задач; розвивати логічне мислення учнів, уміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати, а також уміння розв'язувати різні типи задач;
- виховувати інтерес до самостійного розв'язування задач, заохочувати учнів знаходити раціональні прийоми обчислення;
- постійно спиратися на набуті знання учнів, їх повсякденний досвід;
- розв'язану (засвоєну) задачу використовувати для розв'язання інших задач, відшукування простіших способів розв'язування та постановки нових перспектив;
- активізувати роботу над систематизацією помилок;
- використовувати зразки запису розв'язання задач.

Вчителю треба використовувати різні інтерактивні технології навчання, але всі види діяльності повинні працювати на кінцевий результат. У практиці навчання учнів небезпечним є захоплення виконанням дій по готовому зразку. В цьому випадку дитині не потрібно думати, аналізувати, зіставляти: подивився, зрозумів- виконав. Це механічне запам'ятовування. Більшість завдань які пропонує вчитель має тренувальний характер. При розв'язуванні складених задач діти повинні вчитися думати, міркувати, шукати раціональний шлях розв'язання, різні способи розв'язання.

Список використаної літератури

1. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти 1- 2 класи. К., ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. 239 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т., К.: Радянська школа, 1976. 670 с.
3. Баєва Т.Ф., Руденко В.М., Мудрик О.І. Уроки розвитку логічного мислення у початкових класах. Кам'янець- Подільський: Абетка, 2001.
4. Бевз Г.П. Методика викладання математики. К., 2009. 336 с.
5. Богданович М.В. та ін. Методика викладання математики в початкових класах. – Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2006. 336 с.

Рудницька Н.Ю.,

доцент кафедри дошкільної освіти
та педагогічних інновацій

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В умовах становлення Нової української школи досить велика увага приділяється впровадженню елементів проблемного навчання в початковій школі. Це пов'язано з тим, що кожна дитина молодшого шкільного віку має біологічно обумовлену потребу дослідницького пошуку. Дослідницька активність – це природний стан молодшого школяра. Адже діти в цьому віці прагнуть нових вражень, спостережень, експериментів, вони допитливі та зацікавлені оточуючим світом. Тому саме в початковій школі існують найбільш сприятливі умови для впровадження елементів дослідницького навчання. У Державному стандарті початкової освіти вказується, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до

вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості[1, с. 92].

Застосування проблемного методу навчання дуже тісно пов'язане з використанням дослідницької діяльності. Вирішуючи поставлену перед нею проблему, намагаючись знайти найбільш оптимальні способи розв'язання проблемної ситуації, дитина діє як дослідник. Вона йде шляхом спроб і помилок, мобілізує свої інтелектуальні та творчі ресурси, але найголовніше те, що в цей час школяр виступає активним учасником процесу навчання, пізнавальна діяльність захоплює його, він сам прагне досягти результату. Таким чином навчальний матеріал буде засвоєний учнем на досить високому рівні, тому що це вже не просто інформація, яку необхідно вивчити, а особистісно значимі, здобуті самостійно результати пошукової роботи.

Питаннями впровадження проблемного навчання займалися психологи Д. Богоявленський, А. Брушлінський, Д. Вількєєв, О. Матюшкін, Н. Менчинська, С. Рубінштейн та ін., а також педагоги І. Лернер, Т. Кудрявцев, М. Махмутов, М. Скаткін та ін. Вони обґрунтували сутність проблемного навчання як організації навчально-пізнавальної діяльності школярів, що полягає у створенні, формулюванні та розв'язанні пізнавальних суперечностей, тобто проблемних ситуацій.

Проблема розвитку пізнавальної самостійності та активності учнів шляхом використання елементів проблемного навчання знайшла відображення у працях видатних педагогів: Я. Коменського, Й. Песталоцці, Ф. Дістерверга, К. Ушинського, В. Сухомлинського. Серед вітчизняних вчених дане питання досліджували: П. Алексюк, І. Ільницька, Г. Ксензова, В. Кудрявцев, І. Лернер, В. Максимова, Р. Малафєєв, А. Матюшкін, М. Махмутов, В. Оконь, Н. Савіна, М. Скаткін та інші.

Разом з тим проблеми розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів, а також застосування проблемного методу навчання на уроках й досі залишаються актуальними як для науковців, так і для вчителів-практиків. Детальне вивчення питання ефективності розвитку пізнавальної самостійності учнів початкової школи за допомогою впровадження елементів проблемного навчання є дуже важливим резервом для підвищення успішності та результативності навчально-виховного процесу, необхідною умовою для реалізації інтелектуальних можливостей і творчих здібностей кожної дитини. Метою нашої статті є обґрунтувати роль проблемного навчання як ефективного засобу розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів.

Проблема проблемного навчання стала актуальною в 20-30-х роках у радянській та зарубіжній школі. Проблемне навчання базується на теоретичних положеннях американського філософа, психолога і педагога Дж. Дьюї. Фундаментальні роботи, присвячені теорії і практиці проблемного навчання з'явилися наприкінці 60-х – початку 70-х рр. ХХ століття. Великий внесок у розробку технології проблемного навчання зробили вчені Т. В. Кудрявцев, А. Матюшкін, М. Махмутов, В. Оконь та ін. Поява цієї технології передбачала усунення недоліків традиційного чи пояснювально-ілюстративного навчання. Під час проблемного навчання вчитель не повідомляє знання в готовому вигляді, а ставить перед учнями завдання (проблему), зацікавлює їх, викликає в них бажання знайти спосіб її розв'язання.

До методичних прийомів, які використовуються вчителем для створення проблемних ситуацій можна віднести:

- вчитель підводить учнів до суперечності й пропонує їм самостійно знайти спосіб її вирішення;
- зіштовхує протиріччя практичної діяльності;
- викладає різні точки зору з одного й того ж питання;
- спонукає учнів робити порівняння, узагальнення, висновки з ситуацій, співставляти факти;
- ставить конкретні запитання (на узагальнення, обґрунтування, конкретизацію, логіку мислення);
- визначає проблемні теоретичні і практичні завдання (наприклад, частково-пошукові або дослідницькі);
- ставить дослідницькі завдання (наприклад, з недостатніми або надлишковими даними, з суперечливими даними, свідомо допускаючи помилки тощо) [2, с. 24].

Таким чином проблемний метод навчання базується на включенні дитини у дослідницьку діяльність. Вирішуючи поставлену перед нею проблему, намагаючись знайти найбільш оптимальні способи розв'язання проблемної ситуації, дитина діє як дослідник. Вона йде шляхом спроб і помилок, мобілізує свої інтелектуальні та творчі ресурси, але найголовніше те, що в цей час школяр виступає активним учасником процесу навчання, пізнавальна діяльність захоплює його, він сам прагне досягти результату. У початковій школі одним з найбільш ефективних засобів розвитку пізнавальної самостійності є включення учнів у навчально-дослідницьку діяльність. Кожна дитина молодшого шкільного віку має біологічно обумовлену потребу дослідницького пошуку. Дослідницька активність – це природний стан учня початкової школи. Адже діти прагнуть нових вражень, спостережень, експериментів, вони допитливі та зацікавлені оточуючим світом. Тому саме в початковій школі існують найбільш сприятливі умови для впровадження елементів дослідницького навчання.

Дослідження – це один з видів пізнавальної діяльності, що передбачає пошук нових, невідомих раніше знань. Дослідницьке навчання формує в школярів здатність самостійно і творчо опановувати не лише нові знання, а й нові способи діяльності в різних сферах суспільного життя.

Дослідницький метод навчання – це організація пошукової пізнавальної діяльності школярів шляхом постановки вчителем пізнавальних і практичних завдань, що потребують самостійного і творчого підходу до їх розв'язання. Використовуючи цей метод, педагог залучає дітей до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких учні встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки помічають закономірності.

Виконання дослідницьких робіт порівняно з іншими формами навчальної діяльності дозволяє найбільш ефективно й поступово здійснити перехід від традиційного підходу в навчанні до нового, продуктивного навчання. За допомогою використання дослідницького підходу в навчальному процесі можна розвинути такі універсальні здібності й компетентності учнів:

- здатність до самонавчання;
- навички орієнтування в інформаційних потоках;
- уміння визначати, розуміти й розв'язувати проблему.

Усе це є проявом високого рівня пізнавальної самостійності школярів, адже лише та дитина, котра має бажання навчатися та знає, як це потрібно робити, котра

може самостійно вирішувати пізнавальні завдання, може добитися вагомих результатів у процесі навчання. Орієнтація ж на дослідницьку діяльність є інноваційним підходом до навчального процесу. Мета такого навчання – це розвиток в учнів можливості опанувати новий досвід.

Молодші школярі мають вікову потребу в пошуковій активності. Тому важливим завданням вчителя є створення умов для її реалізації. Основу дослідницької діяльності складають:

- розвиток пізнавальних умінь і навичок учнів;
- уміння орієнтуватися в інформаційному просторі;
- уміння самостійно конструювати власні знання;
- уміння інтегрувати знання з різних галузей наук;
- уміння критично мислити.

Для того, щоб учні початкової школи мали змогу успішно оволодіти дослідницькою діяльністю, необхідно створити сприятливі умови для формування в них дослідницьких умінь. Це можливо тоді, коли вчитель:

- включає дітей у самостійне розв'язання навчальних завдань і допомагає відчувати задоволення від дослідницької діяльності;
- цілеспрямовано розвиває мислення, інтелектуальні вміння, головним чином критичне мислення;
- створює умови для розвитку творчої особистості, її самовизначення та самореалізації, а також успішної соціалізації.

Отже, достатній рівень сформованості в дітей дослідницьких умінь є надзвичайно важливим чинником можливості використання проблемного методу навчання в початковій школі, а також вагомим фактором розвитку пізнавальної самостійності та активності молодших школярів. Формування *дослідницьких умінь* може відбуватися за такими напрямками:

- *уміння усвідомлювати проблему*. Не можна вимагати від дитини, щоб вона чітко формулювала проблему ще на самому початку дослідження. Саме формулювання проблеми часто виникає вже тоді, коли її розв'язано. Не потрібно вимагати також ясного формулювання проблеми, чіткого визначення мети. Досить її загальної приблизної характеристики;
- *уміння ставити питання*. У процесі дослідження запитання відіграє ключову роль, адже воно спрямовує мислення школяра на пошук відповіді, викликаючи таким чином потребу в пізнанні;
- *уміння висувати гіпотези*. Гіпотеза – це припущення, котре не доведене логічно та не підтвержене досвідом;
- *уміння давати визначення понять*. Визначити поняття – вказати його значення, виявити характерні ознаки з метою уточнення змісту;
- *уміння класифікувати*. Класифікація – це операція розділення понять на групи за певними ознаками;
- *уміння спостерігати*. Спостереження – це цілеспрямоване сприйняття об'єкта чи явища;
- *уміння й навички проведення експерименту*. Експеримент – це дослідницький метод, що полягає у здійсненні практичних дій з метою перевірки та порівняння;

- *уміння висловлювати судження й робити висновки.* Судження – висловлювання про предмети чи явища, котре включає твердження чи заперечення будь-чого;
- *уміння працювати з текстом та книгою.*

Навчально-дослідницька діяльність дозволяє перетворити процес навчання в самонавчання, стимулює саморозвиток дитини. Вона відіграє значну роль у розвитку пізнавальної активності молодших школярів, а також має безпосередній вплив на такі показники розумової діяльності, як уміння:

- класифікувати;
- узагальнювати;
- знаходити всі можливі варіанти розв'язання завдання;
- складати план власних дій щодо виконання певної роботи;
- розглядати об'єкт з різних точок зору;
- порівнювати;
- ставити перед собою конкретні завдання;
- здійснювати самоконтроль.

Дослідницька діяльність допомагає дитині навчитися робити відкриття і отримувати задоволення від процесу пізнання [3, с. 25-26].

Проблемне навчання супроводжується ситуаціями вільного вибору завдань, атмосферою дискусій, що підвищує мотивацію престижності навчання, мотивацію прагнення до компетентності. Керуючись поставленою метою, діти на деяких етапах самостійно планують хід роботи, добирають матеріал для спостережень, дослідів, висловлюють припущення, фіксують результати дослідів, роблять замальовки, висновки, доводять [4, с. 316].

Перераховані вище форми навчальної діяльності стимулюють розвиток усіх видів пізнавальних мотивів, викликають різного роду позитивні емоції від нових, «доросліших» форм праці, від нових типів взаємин з учителем, створюють атмосферу невимушеності і розкнутості школярів, активізують процеси цілепокладання, коли діти не бояться ставити мету самостійно і знають, як досягати її.

Отже, проблемне навчання пробуджує інтерес до засвоєння нових знань, бажання навчатися, а це, в свою чергу, є показником розвиненої пізнавальної самостійності учнів початкової школи.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт початкової освіти / Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор – укладач Н.П. Наволокова – 2-ге вид. Х.: Вид. група «Основа», 2012. - 176 с.
3. Коломієць М. В. Навчально-дослідницька діяльність дітей молодшого шкільного віку / М. В. Коломієць // Завучу. Усе для роботи. – 2015. - № 9-10 (153-154). – С. 25-29.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручн. – К. Грамота, 2012. – 504 с.

Сударик Ольга,
студентка 32 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті зазначено: «Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України...» [4], а Закон України «Про загальну середню освіту» стверджує: «Завданням загальної середньої освіти є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань» [3].

Державний стандарт НУШ визначає головну мету початкової освіти: «Всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [1]. Нові завдання шкільної освіти в Україні передбачають нові пріоритети навчання і виховання, зокрема формування ініціативної, активної особистості, здатної до творчої, науково-пошукової діяльності, до вирішення складних завдань. У період глобалізації, широкої комп'ютеризації та інтенсивного розвитку всіх галузей виробництва і науки виникає потреба в усвідомленні стрімких змін, що відбуваються у суспільстві і освіті.

У наш час велику ціну мають досвідчені особистості, які мають гнучкий розум та володіють комунікативними навичками спілкування. Тому до традиційної системи навчання варто включати й інтерактивні технології, щоб досягти високого рівня мотивації та розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Саме інтерактивні технології сприяють активізації діяльності учнів початкової школи, розвивають їх творче та критичне мислення, вміння спілкуватися, розмірковувати та приймати рішення.

Метою статті є обґрунтування актуальності впровадження інтерактивних технологій навчання на уроках початкової школи як передумови розвитку пізнавального інтересу молодших школярів.

Поняття «інтерактивне навчання» не є новим в українській педагогіці. Його елементи ми можемо знайти у працях В. О. Сухомлинського, видатних педагогів-новаторів 70-80-х років, а саме: Ш. А. Амонашвілі, В. Ф. Шаталова та інших. Саме наприкінці ХХ століття інтерактивні технології набули широкого поширення в теорії та практиці американських шкіл. Теоретичні й практичні аспекти обґрунтовано в дослідженнях таких вчених: О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Т. О. Ремех, О. І. Саган, О. В. Стребной та ін.

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської мови від слова «interact», що означає здатний до взаємодії, діалогу. Це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має на меті створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність. Суть

інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів класу [5, с. 5]. Інтерактивне навчання, в першу чергу, спрямоване на те, щоб навчити школяра, а не просто подати інформацію на уроці. Якщо порівняти традиційний урок і урок з використанням інтерактивних технологій, то другий тип уроку є цікавішим, ніж звичайний урок. Це пов'язано з психологічними особливостями молодших школярів, адже у цей період гра є провідною діяльністю.

Виділяють такі правила організації інтерактивного навчання: до роботи мають бути залучені всі учні класу; використання заохочень; самостійна розробка і виконання правил роботи у малих групах.

Робота вчителя початкових класів складна і відповідальна, при цьому складність її полягає у тому, що необхідно викликати в учнів пізнавальний інтерес до знань, не згасити цей «вогник допитливості», який спонукає до вивчення явищ навколишньої дійсності. Виникають питання: «Як активізувати пізнавальний інтерес?», «Які методи використовувати на уроці, щоб зробити його цікавим?». Саме використання інтерактивних технологій на уроці сприятиме підвищенню його ефективності. Їх використання змінює роль і функції вчителя: він припиняє бути центральною фігурою і починає регулювати навчально-виховний процес, визначає його напрям тощо. У ході інтерактивного навчання вчитель не повідомляє дітям готові істини, рішення, висновки, а організовує навчальний процес так, щоб учні самостійно вирішували проблемні запитання; допомагає створити сприятливий психологічний клімат

У побудові класифікації інтерактивних методів скористаємося класифікацією інтерактивних технологій (за О. І. Пометун і Л. В. Пироженко):

- технології кооперативного навчання (навчання відбувається в робочих групах, «Карусель», «Акваріум»);
- технології колективно-групового навчання (фронтальні форми роботи: «Мікрофон», «Незакінчені речення» тощо);
- технології ситуативного моделювання (симуляції або імітаційні ігри);
- технології опрацювання дискусійних питань (тобто форми організації та проведення дискусій: метод «ПРЕС») [2].

Інтерактивні технології можна застосовувати на різних етапах уроку. Наведемо приклад: на етапі мотивації навчальної діяльності та підготовки до сприймання нового матеріалу використовують такі нестандартні інтерактивні технології, як «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Незакінчені речення». «Асоціативний куц»; під час засвоєння та осмислення навчального матеріалу застосовують: «Акваріум», «Ажурна плитка», «Ситуативне моделювання», «ПРЕС»; на етапі підсумку уроку доречними є використання технологій «Займи позицію», «Дерево рішень». На всіх етапах уроку можна використовувати групові форми роботи: робота в парах постійного і змінного складу, малих групах [5, с. 16]. Метод «Незакінчені речення» вдало поєднується з «Мікрофоном», що дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних думок та ідей, порівнювати їх з іншими; відпрацьовувати вміння говорити коротко, але переконливо. Сутність броунівського руху полягає у тому, що учні вільно рухаються по кімнаті, хаотично об'єднуючись в пари, метою отримання відповіді на подане запитання чи знайти парну картинку. Не варто забувати про створення ігрових ситуацій. Імітаціями (імітаційними іграми) називають процедури з виконанням певних простих відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища

навколишньої дійсності. Учасники імітації реагують на конкретну ситуацію в рамках заданої програми, чітко виконуючи інструкцію. Ігри-симуляції – це подання вибраного фрагменту конкретної ситуації в спрощеному вигляді та їх розігрування учнями в ролях.

Працюючи у групах чи парах, школярі самостійно розв'язують доступні для них завдання, стають дослідниками, разом переборюють труднощі що виникають у них на шляху до здійснення мети. У результаті учні проявляють більший пізнавальний інтерес до навчального предмету, прагнуть дізнатися щось нове тощо.

Ми розглянули зміст окремих технологій інтерактивного навчання. Насправді ж їх велика кількість. Кожна з них є цікавою для учнів і спрямована на розвиток їх пізнавальних інтересів та мотивації.

Отже, використання інтерактивних технологій дає можливість вчителю зробити кожен урок захоплюючим та цікавим. Інтерактивне навчання сприяє:

- о створенню атмосфери співробітництва та взаємодії;
- о формуванню доброзичливого ставлення до інших;
- о вмінню аргументувати свою точку зору, знаходити альтернативне вирішення проблеми;
- о можливості проявити свою ініціативність та самостійність;
- о винахідливості та творчому підходу до роз'язання проблеми та інше.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
2. Електронний ресурс: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:yoWZ5FK3elYJ:bahmat.at.ua/SUSPILSTVOZN/lk_5.pdf+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua
3. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dneprtest.dp.ua/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=45%3Azakonproz-agerosvitu&catid=37%3Alaws&limitstart=1
4. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidruchniki.com/15970122/pedagogika/natsionalna_doktrina_rozvitku_osviti_vityag
5. Пометун О. І. Активні та інтерактивні методи навчання: Всі питання про диференціацію понять / О. І. Пометун // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 5 – 8

Суша Катерина,
студентка групи 45Бд - Англ
навчально-наукового інституту педагогіки
Рудницька Н.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Актуальність: на сучасному етапі питання активізації пізнавальної активності молодших школярів є одним із найважливіших серед проблем сучасної педагогічної науки і практики. Пізнавальна активність передбачає вміння самостійно мислити, здатність до творчої дії та креативності. Необхідною умовою успішного формування тих чи інших умінь є бажання самого учня до пізнання.

Головною метою вчителя на уроках математики є створення мотивації до розумових та практичних дій, оволодіння увагою молодшого школяра. Якщо в учнів виникло бажання розуміти, вивчати новий матеріал, вони стають співучасниками навчально-виховного процесу, тоді мислення в учнів активізується.

Серед українських науковців, які доклали чимало зусиль для розвитку методики навчання математики в початковій школі, слід назвати автора першого навчального посібника для студентів «Методика викладання математики в початкових класах» (1971р.) І. З. Василенка.

Важливою умовою активізації пізнавальної активності учнів в процесі навчання є знання психологічних закономірностей розвитку школярів. Це можна відмітити в працях Б. Г. Ананьєва, В. О. Крутецького, П. Д. Кудрявцева, Н. О. Менчинської, С. Л. Рубінштейна та ін. В існуючих наукових дослідженнях розглядаються питання формування пізнавальної активності, показано її природу та сутність [1, с.46].

Мета статті – виявити, обґрунтувати та перевірити психолого-педагогічні умови розвитку пізнавальної активності учнів на уроках математики в початковій школі.

Пізнавальна активність дитини – це її внутрішня готовність до подальшої участі у процесі оволодіння знаннями, уміннями і навичками та виявлення самостійності й творчого підходу до виконання навчальних завдань. Формування активності - це дуже важкий та довгий процес. Він зумовлений соціальним оточенням, сферою і характером діяльності не тільки самої людини, але й тих, хто її оточує, процесами навчання і виховання, що мають особливі прийоми збудження інтересів, колективом, активністю самої особистості, її позицією і роллю в структурі діяльності колективу.

У центрі навчально-виховного процесу має бути учень. Активність, бажання і здатність до навчання, уміння спілкуватися, співпрацювати, міркувати, обґрунтовувати свої думки, бути собою закладаються у процесі навчання на уроках у початкових класах [3,с.79].

Сьогодні перед початковою школою стоїть завдання домогтися, щоб діти не лише засвоїли математичні знання, а й могли вільно оперувати ними, застосовувати їх для вирішення навчальних та життєвих проблем, для розширення свого пізнавального досвіду. Збільшення розумового навантаження на уроках математики вимагає ефективних методів навчання і таких методичних прийомів, які б активізували пізнавальну активність кожного учня. На уроках математики розв'язуються три основні завдання: засвоєння нових знань, закріплення нового матеріалу і формування в учнів навичок використання здобутих знань.

Для пізнавальної активності учнів на уроках математики використовують такі способи й методи стимулювання інтересу:

1. Використання ефекту подиву.
2. Створення проблемної ситуації.
3. Евристична бесіда.
4. Використання аналогії, порівняння, протиставлення.
5. Проведення навчально-пізнавальних ігор.
6. Використання навчальних дискусій.
7. Створення ситуацій успіху, захопленості.
8. Використання наочності, дидактичних матеріалів.
9. Формування мотивів обов'язку та відповідальності у навчанні.

10. Використання історичного матеріалу.

11. Використання прикладних задач [2,с. 61].

Навчання – основна форма розвитку пізнавальної активності молодших школярів. З одного боку, під час навчального процесу школярі здобувають нові знання, які розширюють їхній кругозір, і з другого боку - у процесі активної пізнавальної діяльності розвиваються навчальні можливості учня, завдяки яким він може самостійно і творчо не лише використовувати запас знань, а й шукати нове, задовольняючи свої потреби в пізнанні. І тому щоб урок математики був ефективним потрібно дотримуватися педагогічних умов. Головною умовою є врахування вікових особливостей дітей. Вчитель повинен підібрати завдання, приклади, які будуть підходити дитині. Другою педагогічною умовою є позитивне налаштування дітей на співпрацю. Діти під час уроку повинні бути позитивними, радісними, емоційно готовими до праці. Вчитель повинен підібрати якісь веселі ігри, щоб дітям було цікаво. Також він може використати різні інноваційні технології для покращення учнів засвоєння знань. Ще він може використати вступні бесіди, різні матеріали які допоможуть йому емоційно налаштувати дітей на активну співпрацю. Третьою умовою є інтеграція уроків. Вчитель повинен інтегрувати різні предмети і використовувати нестандартні уроки, адже дітям це дуже цікаво. Найпоширеніші нестандартні уроки: уроки фантазії і мислення; урок-інтелектуальна розвага; урок-екскурсія; урок-гра; урок-конкурс; урок подорож; урок-інтерв'ю; урок-вікторина; урок семінар; урок-”круглий стіл”; урок-дискусія. Саме такі уроки містять в собі різні групування, здібності, що і розкривають у дітей пізнавальну активність. Також для формуванню пізнавальної активності молодших школярів сприяє позаурочна діяльність. Зміст позаурочної діяльності повинен відповідати пізнавальним інтересам, запитам дітей, рівню їх інтелектуальних можливостей і поступово ускладнюватися. Наприклад, молодші школярі із задоволенням беруть участь в таких заходах пізнавального характеру, як конкурс знавців, вечір розгаданих і нерозгаданих таємниць і т.п. Беручи участь в таких заходах, діти можуть знайти собі справу до душі, розширити свої знання, виявити активність, що буде стимулювати подальшу пізнавальну активність молодших школярів.

І четверта педагогічна умова це співпраця учня і вчителя. Під час уроку вчитель повинен підтримувати, допомагати, вислуховувати учня, щоб під час уроку учень почувався комфортно та цікаво [4,с.202].

Ефективність процесу навчання математики в наш час визначається багатьма факторами, але головна роль належить вчителю. Його завдання, перш за все, виховати особистість. Від майстерності вчителя, його вміння управляти процесом формування знань учнів, розвитком їх мислення багато в чому залежить, чи зможе учень творчо підійти до досліджуваного матеріалу. Зупинюся на деяких методах і прийомах, які сприяють успішному засвоєнню навчального матеріалу, розвитку пізнавальної активності школярів [5, с.6].

Отож, зараз ми з вами розглянемо різні завдання та вправи для покращення пізнавальної активності на уроках математики в початковій школі. І перша моя рекомендація це інтегровані уроки. Наприклад, ви можете поєднувати уроки математики з читанням, географією, письмом. Також впливають на учнів дуже позитивно ігри. Вона допомагає дітям краще запам'ятовувати, розуміти, та створювати цікаву атмосферу на уроці. Наприклад, гра в якій учитель називає

поспіль числа, а учні числа, які кратні трьом, правильна відповідь супроводжується оплеском. Ряд, який менше допустив помилок, є переможцем. Також можна використати таку гру як “Рахунок-додаток”. Учитель записує на дошці якесь число, припустимо, 18. Потім він повільно називає число, яке менше, ніж 18. Учні повинні у відповідь назвати інше число, яке доповнює дане до 18. Ті числа, які називає учитель, і ті, що дають учні, не записуються.

Розвитку пізнавальної активності і самостійності учнів сприяють факультативні заняття. Олімпіади, КВН, математичні вечора, випуск математичних газет, участь у тижні математики, все це також сприяє розвитку пізнавальної активності учнів, так як для підготовки до цих заходів необхідно самостійно відповісти на поставлені питання, підібрати матеріал, задуматися над тією чи іншою проблемою. Проблема повинна бути доступною для розуміння учнів.

Отже, навчання і виховання ґрунтується на активній позиції учнів, їхній пізнавальній самостійності. Актуальним сьогодні є впровадження у навчальний процес таких засобів активізації, як системи пізнавальних і творчих завдань, застосування різних прийомів співробітництва і навчального діалогу, групової та індивідуальної роботи, що сприяє зміцненню інтересів дітей.

Таким чином, для ефективного розвитку пізнавальної активності учнів на уроках математики в початковій школі потрібно використовувати різні ігри, вправи та цікаві задачі, які краще можуть підвищити рівень пізнавальної активності, розвинути у собі творчі здібності, краще розуміти даний предмет, та розвивати самовдосконалення та саморозвиток.

Список використаної літератури

1. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. К.: Віпом, 1998.с. 46-47.
2. Дюдін О., Дюдін М. Пізнавальна активність молодших школярів на уроці: Початкова школа. 2006. №6 с. 57-58.
3. Сокіл І. Пізнавальні вправи на уроках математики Початкова освіта. 2007. №6 с.79.
4. Щукіна Г.І. Педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів. М.: Педагогіка. 1988. 208 с.
5. Артемова Л. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися. 2000. №5. С. 6 – 7.

Сьомко Тетяна,
студентка 45 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Рудницька Н. Ю.,
доцент кафедри дошкільної освіти
та педагогічних інновацій, кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Актуальність дослідження. Програма «Освіта ХХІ століття» передбачає те, що у центрі дидактики, психології навчання і предметних методик перебуває проблема виховання пізнавальної активності, самостійності й творчості учнів, результатом якої є формування здатності самостійно виробляти діалектико-

матеріалістичний світогляд, з одного боку, і прагнення до активної, творчої діяльності в усіх видах розумової та фізичної праці – з другого. Тому до найважливіших наукових і практичних проблем сучасної початкової освіти належить проблема самостійності учнів початкової школи у процесі навчання.

У молодших школярів навички самостійної навчальної діяльності тільки починають формуватися. Водночас спеціальні дослідження і передовий педагогічний досвід показують, що за певних умов навчання вже першокласники спроможні успішно виконувати завдання, які вимагають пошуку, розмірковування, самостійних розумових зусиль.

Як свідчить аналіз педагогічної теорії і практики у сучасній початковій школі, ідеї розвитку пізнавальної самостійності ще не знайшли належної дидактичної і методичної реалізації, хоч у дошкільній психолого-педагогічній літературі наводяться численні дані про готовність дітей 5-6 річного віку до пошукової самостійної діяльності. Це, з одного боку, ще більше підносить важливість проблеми глибини і міцності таких знань, умінь і навичок, які формуються у початкових класах і є основою дальших успіхів дитини в навчанні, а з другого – вимагає від педагогів оптимального впливу на формування особистості учня, який у 6-10 річному віці є найбільш сприйнятливим для процесу навчання і виховання.

Саме тому проблема формування навичок самостійності молодших школярів за допомогою ефективних форм та методів роботи на уроках математики – важливий резерв інтенсифікації їх навчальної діяльності, необхідна умова наступності навчання і розвитку учнів.

Проблема самостійності у навчальній діяльності молодшого школяра стала об'єктом розгляду таких дослідників, як: К. Ушинський, В. Сухомлинський, Б. Єсіпов, П. Підкасітий, Д. Вількеєв, І. Підласий, С. Логачевська та інших.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов формування навичок самостійності молодших школярів на уроках математики.

Досить актуальною на різних етапах вивчення математики у початковій школі є проблема самостійності учнів.

Один з перших дослідників розвитку пізнавальної самостійності, відомий дидакт М.О. Данилов зазначав, що її суть виявляється в потребі й умінні учнів самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, задачу і знайти підхід до їх розв'язання. Пізнавальна самостійність виявляється, наприклад, в умінні самостійно аналізувати складні навчальні задачі і виконувати їх без сторонньої допомоги і характеризується певною критичністю розуму школяра, здатністю висловлювати свою думку незалежно від суджень інших[1, с.33]. На думку Г.О. Люблінської, самостійність у навчальній роботі молодших учнів насамперед є здатністю школяра не тільки розуміти матеріал, а й застосовувати його в нових видах самостійних завдань.

К.Д. Ушинський зазначав, що для теорії і практики навчання: «Слід постійно пам'ятати, що треба передавати учневі не тільки ті чи інші знання, але й розвивати в ньому бажання і здатність самостійно, без вчителя, засвоювати нові знання»[2, с.500].

У навчальній роботі самостійність виявляється в активності, спрямованій на набування, вдосконалення знань, оволодіння прийомами роботи. Останнє пов'язане з формуванням пізнавальних інтересів та інших мотивів, які стимулюють і зміцнюють вольові зусилля для виконання тих чи інших завдань»[3, с.26].

Пізнавальна активність і самостійність є якісними характеристиками пізнавальної діяльності, вони взаємозумовлені, взаємопов'язані, але не тотожні. «Активність... - означає свідоме, вольове, цілеспрямоване виконання розумової чи фізичної роботи, необхідної для оволодіння знаннями, вміннями, навичками, включаючи користування ними у подальшій навчальній роботі і практичній діяльності»[4, с.67].

У більшості досліджень, проведених останнім часом, пізнавальна самостійність учня визначається як сформованість прагнення й уміння пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку. Дослідники розрізняють в даній якості два аспекти: мотиваційний і процесуальний. Мотиваційний зумовлює потребу і прагнення особистості до пізнання. Це виявляється в активному сприйманні, допитливості, пізнавальних інтересах, самостійному ставленні до результатів праці, у потребі в самоконтролі. На думку Т. Шамової, мотиваційна сторона пізнавальної самостійності не забезпечує і не формує сама по собі технологічної, процесуальної сторони пізнання, тобто не забезпечує оволодіння засобами і способами пізнання, тими практичними і інтелектуальними можливостями особистості, які зумовлюють виконання самого механізму пізнання, інакше кажучи, вміння пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку [6, с.34].

Самостійність нерозривно пов'язана з розумовим розвитком і є одним з критеріїв його сформованості. Як і розумовий розвиток, вона ґрунтується на знаннях і способах їх засвоєння. Узагальнюючи дослідження психологів про взаємозв'язок навчання і розвитку, В.А. Крутенький висловлює думку, яка має принципове значення для розгляду нашої проблеми. Учений пише: «Розумовий розвиток пов'язаний з двома категоріями явищ. По-перше, необхідне нагромадження фонду знань – на це звернув увагу П.П. Булонський: «Пуста голова не міркує: чим більше досвіду і знань має ця голова, тим більше здатна вона міркувати». Таким чином знання – необхідна умова мислення. По-друге, для характеристики розумового розвитку важливі ті розумові операції, за допомогою яких засвоюються знання, тобто характерною рисою розумового розвитку є нагромадження особливого фонду добре відпрацьованих і міцно закріплених розумових прийомів, які можна віднести до інтелектуальних умінь. Отже, розумовий розвиток характеризується і тим, що відображається в свідомості, і ще більшою мірою тим, як відбувається відображення»[5, с.176].

Отже, ми визначили чому саме проблема формування навичок самостійності молодших школярів – важливий резерв інтенсифікації їх навчальної діяльності та необхідна умова наступності навчання і розвитку учнів

Дуже важливою є проблема формування навичок самостійності молодшого школяра, адже цей період є сенситивним для засвоєння математичних знань, здатності логічно мислити, а також виконувати математичні операції «у розумі».

Самостійність особистості характеризується такими умовами: по-перше, знаннями, вміннями й навичками, по-друге, ставленням до процесу діяльності, результатів і умов її здійснення, а також зв'язками, які створюються під час діяльності з іншими людьми. Самостійність – це насамперед свідоме мотивування дій та їх обґрунтованість, не піддавання чужим впливам, прагнення і здатність чинити відповідно до своїх особистих переконань. Вона виявляється нерівномірною і специфічною в різних видах діяльності.

Основними умовами формування навичок самостійності молодшого школяра є: відповідна побудова навчального процесу з орієнтації на теоретичне мислення;

використання методів проблемного навчання, забезпечення необхідної емоційно-доброзичливої атмосфери і активних способів розвитку самостійності дітей, їхньої фантазії, уяви; опора на зону найближчого розвитку дитини, диференційований підхід у навчанні.

Для активізації творчого потенціалу учнів початкових класів на уроках математики необхідно створювати умови: підбір навчальних завдань, які своїм змістом спонукають до творчої діяльності школярів; активізація сприйняття змісту завдань різних за характером. У шкільному віці одним з ефективних способів розвитку здібностей до математики є рішення школярами нестандартних логічних задач. Крім того, розв'язування проблемних задач здатне прищепити інтерес дитини до вивчення «класичної» математики. Цю роботу ми організували та провели лише із учнями ЕК. Із метою перевірки ефективності педагогічної системи роботи, ми провели повторне дослідження, яке показало те, що показники ЕК, із яким проводилася ця робота, були показані нам у динаміці. У КК особливих змін у показниках рівня сформованості самостійності відзначено не було. Отже, варто говорити про ефективність методичної системи роботи та педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Богданович М.В. Методика розв'язування задач в початкових класах. К.: «Вища школа», 2000. 183 с.
2. Грані творчості: книга для вчителя / відповід. ред. І.Д. Ярмоленко. Упоряд. В.Ф. Паламарчук. К.: Вища школа, 2009. 205 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти ПШ. 2018. № 7. С. 1-19.
4. Жаркова В. Розвиток логічного мислення молодших школярів на уроках математики ПШ. 2013. № 7. С. 7-10.
5. Комар О. Інтерактивні методи як інноваційна діяльність сучасного вчителя початкової школи. Педагогічний вісник. 2013. № 7. С. 47-50.
6. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. М.: Педагогика, 2007. 247 с.

Топольницька Анна,
студентка групи 45Бд-Почат
навчально-наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Рудницька Н. Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ НУМЕРАЦІЇ ТА АРИФМЕТИЧНИХ ДІЙ В МЕЖАХ 10

Актуальність дослідження. Одними із важливих програмових завдань під час вивчення курсу із математики у 1 класі, є формування у дітей понять про дії із числами, що у подальшому стане запорукою успішних усних та письмових обчислень. Процес засвоєння знань та формування умінь і навичок дітей із цієї теми можна набути завдяки тривалому виконанню різноманітних тренувальних вправ, які у більшості мають однотипний характер. Така робота хоч і сприяє засвоєнню навичок обчислення, проте знижує інтерес та мотивацію дитини до діяльності, що,

у свою чергу, впливає на розсіяність уваги дитини, на збільшення кількості помилок у роботі.

Як відомо, молодший школяр характеризується наочно-образним типом мислення, яке базується на сприйнятті за допомогою ілюстративного матеріалу, гри та інших форм та методів роботи, які через свою відповідність віковим особливостям дитини, здатні сприяти активізації пізнавального інтересу, самостійності дитини, здатності творчо підходити до вирішення проблеми.

Саме тому у контексті проблеми є пошук тих ефективних шляхів, що здатні підвищити рівень пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку під час вивчення нумерації та арифметичних дій в межах 10.

Проблему аналізу чисел та операцій над ними у 1 класі досліджували такі автори, як: Н. Я. Виленкін, Я.А. Король, Р. В. Канбекова, Н. Н. Лаврова, А.М.Пишкало та інші. Шляхи активізації пізнавального інтересу школярів під час вивчення чисел першого десятка висвітлювали у своїх дослідженнях В. Занкова, Н.Б.Истомина, Г. П. Бевз, Т.І. Рудакова, М.І. Моро та ін

Мета статті полягає у дослідженні проблеми формування пізнавального інтересу у молодших школярів при вивченні нумерації та арифметичних дій в межах 10.

Виклад основного матеріалу. Пізнавальний інтерес дитини молодшого шкільного віку – це її внутрішня готовність молодшого школяра до подальшої участі у процесі оволодіння знаннями, уміннями і навичками та виявлення самостійності й творчого підходу до виконання програмових завдань із математики [1, с.31].

Метою вивчення нумерації чисел в межах десяти у межах програмових завдань навчання математиці у 1 класі є: сформувані чіткі уявлення про величину (в розумінні кількісного значення) кожного з чисел і початкові уявлення про натуральний ряд чисел; удосконалити вміння лічити предмети; називати кожне число; розпізнавати позначення числа та записувати його цифрою; утворювати число з попереднього й одиниці; порівнювати числа. Учні повинні знати місце числа в натуральному ряді чисел, а також мати уявлення про склад числа з двох менших чисел [2, с.49]. Вивчення кожного з чисел першого десятка проводиться за такою схемою: ознайомлення з числом і відповідною цифрою, порівняння чисел і склад числа [5, с.205]. Опрацювання цих тем будується на основі предметно практичних дій, роздаткового матеріалу. В роботі над кожним числом потрібно дотримуватись послідовності завдань, поданих у підручнику [3, с.28]. Ознайомлення з новим числом і цифрою будується на таких завданнях: лічба предметів множин, чисельність яких характеризується числом, що розглядається, і показ відповідної цифри; утворення нового числа з попереднього й одиниці; співвіднесення кількості предметів з числом (цифрою) і числа (цифри) з відповідною кількістю предметів; порівняння числа, що розглядається, з одиницею та іншими числами; вибіркова лічба в межах числа, що розглядається (кількісна і порядкова); розгляд і написання відповідної цифри.

Для того щоб розвинути інтерес учнів до вивчення чисел у межах 10, їх варто поступово та систематично залучати до самостійної пізнавальної діяльності, щоб забезпечити співпрацю між учнями та учителем, використовуючи при цьому ефективні форми та методи роботи, як традиційні, так і нестандартні [3, с.4].

Експериментальна робота, яка передбачала формування пізнавального дітей при вивченні нумерації та арифметичних дій в межах 10, передбачала 3 етапи та

проводилася згідно них, на 1 етапі засвідчила у дітей із обох груп здебільшого низькі (КГ) та середні показники рівня сформованості пізнавального інтересу. Показники груп демонструє рис.1.

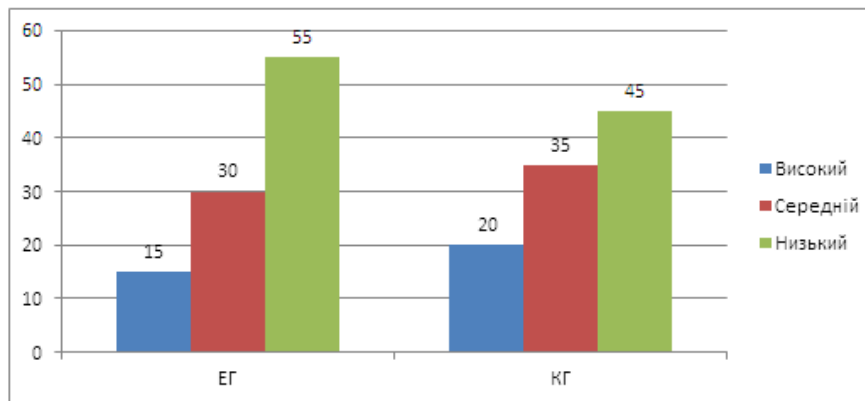

Рис.1. Рівні сформованості пізнавального інтересу молодшого школяра на початку дослідження

Із метою підвищення рівня інтересу школярів із ЕГ при вивченні нумерації та арифметичних дій в межах першого десятка, нами були розроблені та запроваджені відповідні педагогічні умови. Нами були проведені такі заняття: «Прийоми додавання та віднімання чисел у межах 10», «Додавання і віднімання в межах 10. порівняння задач на зменшення і збільшення числа на кілька одиниць», «Складання прикладів на додавання і віднімання в межах 10», «Складання прикладів і задач на додавання і віднімання в межах 10», «Лічба в межах 10» та ін.

Наприклад, на 1 занятті метою цікавості матеріалу для дітей ми використали разом із традиційними формами та методами навчання математиці, інтерактивні, які підвищують рівень мотивації дітей, їх інтересу для дітей 1 класу. Тому ми використали такі форми роботи, як «Каліграфічна хвилинка», роботу у парах, також під час роботи був використаний сюжет із улюбленої для дітей казки-мультфільму «Маша і Медвідь». На занятті №2 ми проводили дидактичні ігри («Назви сусідів числа) із метою формування навичок дітей порівнювати величини, метод проблемних ситуації, приклади на закріплення навичок усного рахунку та ін. На занятті №3, окрім формування навичок дітей щодо операцій із числами, ми також ознайомили дітей із економікою, наукою, що дозволяє раціонально розпоряджатися різноманітними ресурсами (грошовими, водними та ін.) Також була проведена робота із наочним картками (із метою потрапити у місто «Економічного ряду»). Також нами було використано сюжет із казки про Буратіно, адже всі діти дуже люблять казки, які, крім виховного, також мають дидактичне значення у контексті навчання математиці. Нами були використані також віршовані завдання, які активізували увагу, мислення, спостережливість дітей на занятті. Були використані такі методи, як бесіда, пояснення, робота у групах, а також наочність та ін. Отже, під час роботи із числами у межах першого десятка ми застосували поряд із традиційними, нестандартні форми та методи роботи (ігрові, роботу і групах, парах), використання наочності та ін. Адже, на нашу думку, саме такі форми та методи роботи здатні активізувати інтерес учнів на занятті.

Провівши повторну діагностику, із огляду на підсумкові показники ЕГ, де робота була ефективною та результативною. Результати на контрольному етапі відображає рис.2.

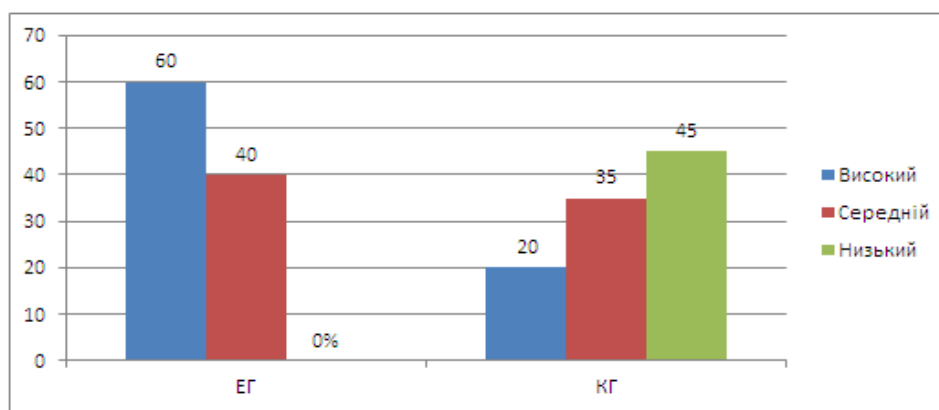

Рис. 2.. Підсумкові результати рівня сформованості пізнавального дітей при вивченні нумерації та арифметичних дій в межах 10.

Висновок. Отже, показники групи, де ми не проводили роботу були показані без динаміки та відповідних змін. Таким чином, педагогічні умови із застосуванням цікавих нестандартних форм та методів роботи, поряд із традиційними, є досить цікавими для дитини. Школяр краще сприймає навчальний матеріал, адже всі ці методи та прийоми були відповідними віковим особливостям дитини молодшого шкільного віку, провідною діяльністю якої є гра, робота із використанням сюжетів улюбленої казки та ін.

Список використаної літератури

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі: Монографія А.М.Алексюк. К., 2007. 233 с.
2. Бабаніна І.В. Майстерня як одна з форм організації творчої діяльності учнів початкових класів на уроках математики І.В. Бабаніна. Початкове навчання 2005. № 2. С. 49-50.
3. Беляєва Н. А. Активізація інтересу до навчання як один із засобів підвищення успішності. Н.А. Беляєва. - М., 2003. 118с.
4. Богданович М.В. та інші. Методика викладання математики в початкових класах. М.В. Богданович.. -Київ.:А.С.К, 1998. 352с.
5. Бойко О.В. Теоретичний аналіз проблеми мотивації учіння у молодших школярів. О.В. Бойко . Психологія. Збірник наукових праць. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2001. Випуск 14. С. 205-211.

Фомюк Ж. П.,
студентка 46Бд-Почат ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Рудницька Н. Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДРОБИ

Актуальність дослідження: Дробовими числами називається число, що складається з однієї, або кількох рівних частин одиниці.

У вивченні початкових відомостей про звичайні дроби за підручником 3,4 класу необхідно зберігати наступність з початковими класами. Нагадаємо, що в II класі учні дістають уявлення про частини (здобування і порівняння частин), знаходять

частину числа і число за частиною. У III класі на основі практичних дій вводять поняття про дріб. Терміни “чисельник” і “займенник” тут ще не вживається, а термін “дріб” вводиться без будь-яких пояснень. Проте діти виконують вправи на встановлення на встановлення рівності дробів, порівняння дробів (за малюнками), розв’язують задачі на знаходження дробу числа. Рівень складності цих задач порівняно високий. Для орієнтації вчитель приводить одну з них [1, с.20].

Проблема ознайомлення учнів початкової школи із дробами знайшла відображення у працях таких науковців, як: Богданович М.В., Будна Н.О., Лисенко Г.П. та інших.

Мета даної статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та у експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування у молодших школярів початкових уявлень про дробі.

Програмові завдання і з ознайомлення учнів 4 класу початкової школи передбачають формування знань учнів про частини : щодо утворення, позначення, знаходження частини числа та числа за його відомою частиною. Діти повинні володіти операціями порівняння частини з упорою на унаочнення (наприклад, визначати, скільки четвертих частин у половині, скільки восьмих частин у цілому та ін.). Школярі повинні мати розуміння про те, що коли ціле поділити на рівні частини, то кожна частина буде меншою від за нього цілою; чим на більшу кількість частин поділити ціле, тим меншою буде кожна його частка[3, с. 41].

Вивчаючи з учнями звичайні дробі, треба звернути увагу на такі особливості викладу матеріалу в підручнику. Для частини понять означення не формулюється, а після розглядання конкретних числових прикладів робиться підсумок (... такі записи ... називаються звичайними дробами) [2, с. 32].

У підручнику для 4 класу поняття дробового числа водиться двома способами:

1. Дробове число як частка.
2. Дробове число, як результат вимірювання

Хоч другому способу приділено менше уваги, він для учнів даного віку більш умотивований. Справа в тому, що дітям важко усвідомити поняття дробу як частки двох натуральних чисел, бо до цього часу вони знали, що ділення двох натуральних чисел не завжди можливе.

З дробовими числами у формі звичайних дробів учні 3 класу ознайомлюються у зв’язку з вивченням множення і ділення багатоцифрових чисел на основі уявлень, знань, умінь і навичок, які вони набули у 2 класі, ознайомлюючись з частинами величин (числа). Методичне вивчення найпростіших дробів ґрунтується на конкретних образах часток величини, на програмному утворенні тієї чи іншої частки, а потім і дробу в результаті поділу предметів, геометричних фігур на потрібну кількість рівних частин. Тут немає формального підходу до вивчення цього поняття.

Залежно від підготовленості класу на вивчення розділу «дроби» можна відвести 7-8 уроків. Причому 6 уроку на яких діти ознайомлюються з новим матеріалом – дробами, вводиться (до 50 %) поточний матеріал, пов’язаний з удосконаленням техніки обчислень, розв’язання рівнянь, задач.

У процесі формування початкових уявлень про дробі, учні повинні:

1. Вміти називати і показувати частки із знаменниками, що не перевищують числа 10, знати звичайні назви таких чисел як $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ (половини, третини, четверті).

2. Уміти читати і записувати звичайні дроби із знаменниками, що не перевищують числа 10; визначати знаменник і чисельник дроби і показувати відповідний дріб відрізка (круга, прямокутника).

3. Вміти порівнювати (за допомогою малюнка) зазначені вище дроби; без малюнка порівнювати дроби, в яких чисельник дорівнює 1 ($\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ і т.д.).

4. Уміти розв'язувати задачі на знаходження частини числа і числа за його частиною, а також на знаходження дроби числа.

Під час вивчення теми «Дроби» часто спостерігаються психолого-педагогічні труднощі їх застосування. В дітей наочно-образне мислення, увага швидко розсіюється, діти запам'ятовують лише ті предмети які вони бачать, і мають в себе на партах. Щоб цього запобігти, потрібно використовувати багато наочності. Наприклад:

1. Набір (демонстраційний) прямокутників з картону або міцного паперу, що дає змогу демонструвати поділ того самого прямокутника ("1"), на 1; 2; рівних частин. На цьому можна простежити, як утворюються дроби, як порівнювати їх.

2. Паперові смужки (прямокутники), які можна використати як роздавальний матеріал для проведення практичних робіт із зазначеною вище метою.

Таблиці з математики для 4 класу.

1. Картки з математичними завданнями.

Щоб дітям було легше засвоїти теми, потрібно в процесі вивчення цієї теми, працюючи за підручником, провести таких п'ять уроків:

1-ий урок, – на якому дітям дається загальне уявлення про дріб, читання і записування дробів.

2-ий урок, – на якому уточнюють і конкретизують уявлення учнів про дроби із знаменниками 2, 4, 8, виконують вправи на вираження великих чисел меншими і навпаки.

3-ій урок, – на якому вивчають дроби із знаменниками 5 і 10, 3 і 9, 3 і 6, діти навчаються виражати більшу частину меншою і навпаки, а також порівнювати дроби, користуючись наочними посібниками.

4-ий урок, – на якому закріплюють відомості про найпростіші дроби, здобуті на попередньому уроці, розв'язують задачі.

5-ий урок, – на якому учні більш досконаліше і точніше знайомляться з розв'язанням задач на знаходження дроби числа [7, с.117].

З дробовими числами у формі звичайних дробів учні 3 класу ознайомлюються у зв'язку з вивченням множення і ділення багатоцифрових чисел на основі уявлень, знань, умінь і навичок, які вони набули у 2 класі, ознайомлюючись з частинами величин (числа). Методичне вивчення найпростіших дробів ґрунтується на конкретних образах часток величини, на програмному утворенні тієї чи іншої частки, а потім і дроби в результаті поділу предметів, геометричних фігур на потрібну кількість рівних частин. Тут немає формального підходу до вивчення цього поняття [5, с.269].

Важливу роль у навчанні математики відіграє формування початкових уявлень про дроби в учнів молодших класів. Програмові завдання і з ознайомлення

учнів 4 класу початкової школи передбачають формування знань учнів про частини : щодо утворення, позначення, знаходження частини числа та числа за його відомою частиною. Діти повинні володіти операціями порівняння частини з упорою на унаочнення (наприклад, визначати, скільки четвертих частин у половині, скільки восьмих частин у цілому та ін.). Школярі повинні мати розуміння про те, що коли ціле поділити на рівні частини, то кожна частина буде меншою від за нього цілою; чим на більшу кількість частин поділити ціле, тим меншою буде кожна його частка.

Проаналізувавши теоретичні аспекти проблеми формування у молодших школярів початкових уявлень про дроби, слід сказати, що математика має широкі можливості для інтелектуального розвитку особистості, в першу чергу, розвиток логічного мислення, просторових уявлень і уяви, алгоритмічної культури, формування вміння встановлювати причинно - наслідкові зв'язки, обґрунтувати твердження, моделювати ситуації тощо.

На нашу думку, такий різноманітний і цікавий дидактичний матеріал дає змогу вчителю організовувати роботу з групами учнів різного рівня. Як правило, сусідні вправи - це пари аналогічних задач. Таке розміщення матеріалу допоможе вчителю організувати закріплення методів розв'язування типових задач при виконанні домашньої роботи. Дидактичний матеріал програми містив чимало задач комбінаторного характеру. Ці задачі дуже важливі для розвитку абстрактно-логічного мислення молодшого школяра.

Список використаної літератури

1.Афанасьєва О.М., Бродський Я.С., Павлов О.Л., Сліпенко А.К.Математика. 4 клас: Підручник для рівня стандарту. – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010. 480 с.

2.Бевз Г.П. Математика: 4 кл. : Підручник для загальноосвіт. навч. закл. / Г.П.Бевз, В.Г.Бевз. К.: Генеза, 2006. 281 с.

3.Богданович М.В. Урок математики в початковій школі / М.В.Богданович. К.: Знання, 2001.192 с.

4.Богданович М.В., Козак М.В., Король Я.А. Методика викладання математики в початкових класах: Навчальний посібник. Тернопіль: Богдан, 2006. –С. 269-274.

5.Вивальнюк Л.М., Ігнатенко М. Я. Елементи історії математики: Навч. посібник. К.: ІЗМН, 2003. 237 с.

Цимбалюк М. М.,

магістрантка навчально-наукового інституту педагогіки;

Танська В. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

директор навчально-наукового інституту педагогіки

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МАЙСТЕРНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Перед закладами вищої освіти поставлено завдання підготувати майбутніх учителів початкової школи до реалізації у подальшій професійній діяльності нового змісту освіти, заснованого на формуванні ключових і предметних компетентностей (Закон України «Про загальну середню освіту», Державний стандарт початкової загальної освіти», Концепція Нової української школи, Закон України «Про освіту». Формування двох із десяти визначених Концепцією Нової української школи

ключових компетентностей – «Компетентності в природничих науках і технологіях» та «Екологічна грамотність і здорове життя» – є одним із завдань навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі. Перехід початкової освіти від знаннєвої парадигми до компетентнісної потребує цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Професійна підготовка вчителя становила й продовжує становити інтерес багатьох дослідників, які зосереджують увагу на таких питаннях: психологічні основи професійного становлення вчителя (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн); формування педагогічної майстерності (І. Зязюн, Л. Кондрашова, В. Семиченко); професійна компетентність учителів (Н. Бібік, І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун, Л. Хоружа, А. Хуторський); готовність до педагогічної діяльності (А. Алексюк, В. Бондар, М. Євтух, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, С. Сисоєва, О. Ярошенко).

Теоретико-методичні засади професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи розглядаються в дослідженнях О. Дубасенюк, С. Мартиненко, О. Матвієнко, О. Пехоти, Г. Тарасенко, Л. Хомич, І. Шапошнікової та ін.

Проблема формування компетентностей учнів стала предметом уваги українських науковців Т. Байбари, Н. Бібік, О. Біди, С. Бондар, М. Вашуленка, Л. Коваль, О. Пометун, О. Савченко та ін. У результаті їхнього наукового пошуку обґрунтовано теоретичні і методичні засади формування компетентностей у молодших школярів.

Майстерність комунікації майбутніх учителів 1 – 4 класів залежить від розвиненості професійного мислення, мовлення викладача, його професійно-лексичного запасу, вміння визначити комунікативну структуру уроку «Я досліджую світ» в Новій українській школі, володіння технікою педагогічно доцільного переживання, емоційного самопочуття, орієнтування у часі й умовах комунікації.

Майбутнім учителям початкової школи на уроках «Я досліджую світ» важливо оволодіти технікою швидкого входження у взаємодію, а також такими прийомами динамічного впливу:

- зараження (підсвідомий емоційний відгук у взаємодії з молодшими школярами на підставі співпереживання з ними);
- навіювання (цільове свідоме «зараження» одним учнем інших мотиваціями певних дій, змістом чи емоціями за допомогою мовленнєвого впливу на основі некритичного сприйняття інформації);
- переконання (усвідомлений аргументований і вмотивований вплив на систему поглядів індивіда);
- наслідування (засвоєння форм поведінки іншої особистості на основі підсвідомої і свідомої ідентифікації з нею).

Важливим завданням майбутніх учителів початкової школи є утримання ініціативи у спілкуванні, надання їй необхідних ситуативних форм, а це не просто. Для вирішення поставленого завдання необхідно залучити молодших школярів у процес активного роздуму, виробити активність мислення та його систематичність.

Для учнів 1 – 4 класів важливою є мова учителя, її направленість, звертання до них. Усне мовлення викладача, як правило, є імпровізованим. У цьому також полягає його особливість.

Культура рухів педагога є також істотним компонентом візуального образу. Вона передбачає володіння своїм тілом, а саме: жести, міміку та пантоміміку. За їх допомогою та в поєднанні з іншими засобами майбутні вчителі початкової школи

мають можливість більш повно виражати свої почуття, ставлення до своєї діяльності та діяльності учнів. До того ж ці засоби завжди найбільш економні, динамічні, в них прихована велика спонукальна сила [2, с. 70].

Дослідження психологів підтверджують, що самопочуття і стан педагога мають межі ресурсів психічного здоров'я, щоб продуктивно працювати, майбутні вчителі початкової школи мають, насамперед, уміти раціонально витратити свою психічну енергію, знати як її можна поповнювати, відновлювати. Це допоможе йому усвідомлено й ефективно розподіляти свої сили протягом кожного дня, тижня, місяця, року, володіти ситуацією і собою, зберігати працездатність і оптимізм, бути упевненим у собі і, нарешті, успішно працювати [3, с. 112].

Майстерність комунікації має позитивні емоції, які надихають майбутніх учителів початкової школи, додають їм бадьорості і сил для подолання педагогічних проблем, а негативні, що викликають страх, тривожність, дратівливість, призводять до ускладнень у роботі. В основі психологічної стійкості людини, зокрема педагогів, лежить емоційна прихильність до учнів 1 – 4 класів, до роботи, до себе в Новій українській школі на уроках «Я досліджую світ». Ефективне вирішення навчально-виховних завдань залежить від рівня розвитку педагогічних здібностей, які, в свою чергу, формуються на основі задатків і розвиваються в процесі діяльності, в результаті праці, виявляючись в професійній майстерності. Нагадаємо, що здібності – це властивості особистості, які забезпечують успішне оволодіння будь-яким видом діяльності. Відповідно, педагогічні здібності визначаються якостями особистості, що виявляються в схильності до роботи з учнями 1 – 4 класів, отриманні задоволення від спілкування з ними. Педагогічні здібності забезпечують успішність педагогічної діяльності, додають своєрідності спілкуванню майбутніх учителів початкової школи на уроках «Я досліджую світ» з учнями, визначають швидкість і ступінь оволодіння ним різними вміннями, допомагають реалізувати себе. Тому майстерність майбутніх учителів початкової школи значною мірою визначається його здібностями.

Майстерність комунікації майбутніх учителів початкової школи на уроках «Я досліджую світ» залежить від вміння реалізувати зміст освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти [1]: «Громадянської, соціальної і здоров'язбережувальної», «Природничої» — із залученням змісту інших галузей: «Технологічної», «Мовно-літературної», «Математичної», «Мистецької» [4]. Майстерність комунікації майбутніх учителів початкової школи на уроках «Я досліджую світ» виявляється через розширення елементарних знань учнів про предмети і явища природи та соціуму; розкриття в доступній формі зв'язки між неживою і живою природою та впливом людини на природу; виховувати любов до Батьківщини; формування вміння аналізувати, оцінювати, систематизувати, узагальнювати об'єкти та явища, визначення закономірності зв'язків між ними; вироблення практичних умінь і навичок.

Варто зазначити, що під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для учнів 1 – 4 класів передбачаються різні види діяльності, що задовольняють природні потяги дитини до дослідництва і висновків, конструювання, комунікації, вияву своїх творчих здібностей. Ці види діяльності реалізовуватимуться через запропоновану систему завдань: «відшукай зайве», «знайди схоже і відмінне», «спостерігай», «досліди», «змоделюй», «установи зв'язки», «придумай», «розіграй сценку» тощо.

Майстерність комунікації майбутніх учителів початкової школи на уроках «Я досліджую світ» спрямована на розширення уявлення учня про себе, пробудження

допитливості до пізнання своїх можливостей та формування навичок самоорганізації, саморефлексії, самостійності, зарадності; усвідомлення нової ролі школяра та формування початкових умінь учитися, розвиток емоційного інтелекту.

Запропоновані завдання майбутніми вчителями початкової школи для учнів 1-4 класів на уроках «Я досліджую світ» сприяють розвитку критичного, логічного, творчого мислення, формуванню пошуково-дослідницьких умінь, розвитку спостережливості, творчої уяви, допитливості та формуванню позитивної пізнавальної мотивації навчання.

Важливими для комунікації педагога з дітьми є теми: «Я в школі», «Як я сприймаю світ», «Я пізнаю світ», «Я відчуваю», «Я піклуюся про себе», які вивчаються на уроках «Я досліджую світ» [5].

Дослід через майстерність комунікації майбутніх учителів початкової школи з учнями 1 – 4 класів є складною формою вивчення природи, оскільки передбачає визначення в штучних умовах особливостей об'єктів; створення спеціально підготовлених умов для їх проведення; формування вміння зіставляти явища і процеси, за якими спостерігають під час досліду, робити висновки й узагальнення.

Під час навчальної практики у загальноосвітніх закладах освіти м. Житомира нами було проаналізовано технологічні етапи проведення досліду в Новій українській школі. На перших етапах навчання першокласникам було запропоновано спостерігати за дослідом, або проводити прості досліди під керівництва учителя. Під час демонстраційних дослідів учитель показував школярам способи роботи з об'єктами, вказує, на що варто звернути особливу увагу, як фіксувати результати, наголошує на чіткій послідовності виконання етапів досліду та формулюванні висновків. Таку роботу необхідно починати з ознайомлення з інструкцією, в якій дається план дій і пропонується певний спосіб фіксації результатів. Під час експериментального дослідження ми звертали увагу, що важливою вимогою до демонстрації дослідів є підготовка необхідного обладнання, його встановлення, щоб кожен учень міг спостерігати за діями вчителя. Нами було створено безпечні умови для проведення або спостереження за дослідом.

Отже, реалізація діяльнісного підходу сприяє опануванню учнями сутністю певних об'єктів, явищ, способів дій у безпосередній практичній діяльності. Види діяльності на уроках мають сприяти формуванню допитливості, пробудженню радості пізнання довкілля, набуттю компетентностей.

Майстерність комунікації майбутніх учителів початкової школи на уроках «Я досліджую світ» залежить від підібраних завдань, щоб сприяти усвідомленню учнями цілісності природи у всіх взаємозв'язках. Важливим завданням є формування відповідального ставлення до природи та усвідомлення ролі кожного в соціумі. Щоб сформувати відповідальне ставлення на рівні внутрішнього прийняття, необхідно пропонувати дітям навчальні ситуації для самостійного визначення рішень. Водночас формуються екологічне мислення, екологічна поведінка, екологічна культура. Майстерність комунікації кожної особистості спрямовані на формування уявлень першокласників про себе як громадян України, які мають оберігати і любити Батьківщину, дбати про власне здоров'я і про тих, хто їх оточує. Таким чином, реалізуються завдання соціокультурного розвитку дитини.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text>

2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. – Х.: Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
3. Рогов. Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании: Учебное пособие. – М.: ВЛАДОС, 1996. – 529 с.
4. Орієнтовне календарно-тематичне планування інтегрованого курсу «Я досліджую світ. 1 клас. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://svitdovkola.org/1>
5. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко — Київ : Світич, 2018.

Яцик І. С.,

кандидат філософських наук, доцент, докторант
Національної академії державного
управління при Президентові України

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЕКТУ «НА КРИЛАХ УСПІХУ»

Пошук нових форм і методів навчання учнів, змін програм спонукали долучитись у 2018-2019 навчальному році до освітнього проекту «На крилах успіху».

Орієнтири для оновлення форм, методів організації освітнього процесу, шляхів структурування змісту освіти задають прийняті в 2017-2018 роках документи: Закон України «Про освіту», Державний стандарт початкової освіти та освітні програми [7, с. 412].

Відповідно до визначених у Державному стандарті цілей початкової освіти, Проект розроблено з метою нормативного забезпечення гармонійного розвитку та виховання особистості дитини для застосування набутого досвіду в навчальних і життєвих ситуаціях та закладання основ її особистісного зростання на наступному рівні освіти [3].

Проект акцентує увагу на навчанні учнів вміння застосовувати отримані знання, бачити сфери їх використання, відшукувати нову інформацію. Разом із наскрізними вміннями (уміння читати та розуміти прочитане, виявляти ініціативу, творити, приймати рішення, застосовувати емоційний інтелект, співпрацювати в команді та інші) ці компетентності становитимуть основу успішної самореалізації учня.

Проектом зроблено важливий крок до зменшення навчального навантаження на учнів. Ґрунтуючись на засадах особистісного, діяльнісного, компетентнісного, інтегративного підходів, Типовий навчальний план Проекту передбачає структурування предметів за провідними стилями навчальної діяльності молодших школярів: логіко-математичним, вербально-лінгвістичним, моторно-рухливим, натуралістичним, музично-ритмічним. Як результат, кількість освітніх галузей зменшено до шести, серед яких чотири мають інтегрований характер. Це предмети «Всесвіт» (інтегрує освітні галузі «Природознавство», «Суспільствознавство» та здоров'язбережувальний складник освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура»), «Українська мова» (поєднує мовний і літературний компоненти), «Математика» (має математичний і логічний складники) і «Арттехнології та ІКТ» (забезпечує

навчання переважно за музично-ритмічним та моторно-рухливим стилями). Таким чином, учні мають змогу отримати цілісні знання про оточуюче середовище [2, с. 35].

Проект є якісно новим рівнем процесу виявлення результатів навчання завдяки конкретизації навчальних дій учнів, як складників ключових і предметних компетентностей. Зміна знаннєвих орієнтирів навчання на діяльнісні простежуються й в орієнтовній тематиці досліджень, практичних робіт, навчальних проектів.

Проект побудовано з урахуванням зміни позиції сучасного вчителя з носія й транслятора знань на тьютора та фасилітатора. Вчитель, володіючи різноманітним педагогічним репертуаром, обирає найбільш доцільні для конкретного учня форми, методи та прийоми навчання. Їх вибір для реалізації Проекту має здійснюватись з позиції створення освітнього простору учнів. Це передбачає формування цілісності знань на засадах міжпредметної інтеграції й урахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, що впливають на перебіг і результативність її навчальної діяльності й забезпечення просування за індивідуальною освітньою траєкторією в різних площинах [3].

Навчання за освітньою програмою «На крилах успіху» побудовано за принципом «навчаючи інших, навчаюся сам».

Всім відомо, що найкраще людина навчається тоді, коли навчає інших.

Саме для системної реалізації такого підходу в освітній процес учнів початкової школи вводяться казкові персонажі лаксиків (від англ. «щастя», «вдача»).

Навчання лаксиків дітьми активізує провідні види діяльності. Навчаючи лаксиків, у процесі гри діти застосовують навчальний матеріал, який вони опанували.

Лаксиків в програмі «На крилах успіху» існують не тільки для того, щоб зацікавити дітей або урізноманітнити процес навчання казковими сюжетами. У них також велика психологічна роль.

Завдяки лаксикам діти не бачить потреби розповідати вдома батькам про те, чого вони навчались у школі, оскільки батьки це вже знають. Інша річ розповідати про це своїм інопланетним друзям. Батьки діляться, що діти вдома саджають лаксиків перед собою й розповідають їм про те, що дізнались у школі. Вони із задоволенням навчають цих казкових персонажів, пробують себе в ролі вчителя.

Через уведення в освітній процес лаксиків забезпечується унікальна система оцінювання, коли діти одержують оцінку не за те, що вони знають чи не знають, а з точки зору, чи можуть пояснити лаксикам те чи інше завдання, чи їм ще треба підготуватись. До того ж це визначають самі учні, а не дорослі.

Освітнім проектом «На крилах успіху» передбачено виявлення динаміки розвитку якісних показників навчальних досягнень дитини відносно неї самої. Це простежується у визначенні в кінці кожного структурного компоненту змісту програми в окремому предметі термінів і понять, які має доцільно застосовувати дитина (без їх визначення), системи вправ із програмованою помилкою, узагальненої презентації опанованого матеріалу як опису за запропонованою структурою тощо. Такий підхід створює умови для усунення психологічного тиску та сприяє опануванню учнями способів самоконтролю, самооцінювання й самокорекції, які є складовими ключової компетентності «уміння вчитися» [3].

Особливості використання інноваційних форм організації освітнього процесу молодших школярів

Квест

Гармонійність процесу адаптації першокласників до нових умов навчання досить часто визначає подальшу долю й кожного окремого учня, і новоствореного колективу загалом, адже саме в цей період малюки засвоюють поведінкові орієнтири та навички співпраці з однолітками і дорослими. Щоб зробити входження дітей у нову шкільну спільноту легким, цікавим та яскравим, радимо провести його у формі квесту «Шкільний старт», яка запропонована освітнім проектом «На крилах успіху».

Граючи, маленькі школярики під керівництвом педагога і з допомогою старших учнів зможуть ознайомитися з розташуванням та призначенням різних приміщень школи, засвоїти нові для них правила шкільного життя, навчатися співпрацювати.

Мета квесту – ознайомити дітей з розташуванням різних шкільних приміщень, правилами поведінки у школі, традиціями, які у ній склалися; формувати уявлення про символіку держави і навчального закладу; сприяти усвідомленню кожною дитиною себе як особистості, учня, патріота, а класу – як команди, колективу, групи українців; розвивати критичне мислення в ході виконання різноманітних завдань; виховувати любов до школи, свого міста, країни, природи, формувати дружні взаємини в колективі; стимулювати інтерес до навчання.

Квест варто провести у перші тижні перебування дітей у школі. За задумом гри, учні вирушають у мандрівку Країною Знань. Подорожуючи, вони роблять 14 зупинок: першого дня дві, у решту днів – по одній [4, с. 3].

Супроводжує дітей у подорожі класовод. Учні 5-го і 9-го класів долучаються до проведення гри і виконують ролі казкових персонажів, які допомагатимуть першачкам на кожному з етапів квесту: очолюють міні-групи, пропонують ігри і завдання. Вчитель організовує гру, координує роботу груп, допомагає дітям розкрити їхній потенціал.

Під час квесту діти рухаються за картою Країни Знань, на якій зазначено всі пункти, куди мають завітати учасники гри.

Толока

Толока – інноваційна форма організації навчальної діяльності учнів початкової школи, яка передбачає спільне обговорення питань, що стосуються навчально-виховного процесу у певному класі. В освітньому проекті «На крилах успіху» толоки проводяться на початку і наприкінці кожного робочого тижня і дня. Тривалість толоки від 7 до 10 хвилин.

Метою толоки на початку робочого тижня/дня є створення позитивного настрою, визначення мети й вироблення плану діяльності на тиждень/день, налаштування учнів на роботу протягом тижня/дня, підбиття підсумків роботи протягом тижня/дня.

Ці толоки проводяться щоранку перед заняттями. Ефективність організації толоки забезпечується чітким дотриманням структури і регламенту, щоб не перевантажувати учнів.

На початку тижня толока починається з привітання учнів із початком нового навчального тижня. Педагог роздає учням новий номер журналу, за яким вони працюватимуть протягом тижня.

Метою толок наприкінці тижня/дня є підведення підсумків, визначення того, що із запланованого на толоці на початку тижня/дня вдалося досягти, а чого – ні і як

врахувати це у наступний тиждень/день. Учитель пропонує дітям пригадати за умовними позначками (малюнками), що вони запланували на толоці зранку і що з цього вдалось виконати, а що ні.

Відбувається обговорення того, як це відбувалось, що сподобалось, що не дуже, що треба врахувати для подальшої роботи тощо.

Толока має велике значення для розв'язання проблеми соціалізації дитини, її адаптації до шкільного життя, для організації взаємодії між дітьми поза уроками, на перерві, після занять, організації її діяльності в групі продовженого дня, під час різних заходів, які реалізують завдання виховної роботи, треба навчити дітей спілкуватись.

Такі заходи дозволяють учителю налагоджувати дружні стосунки в колективі. Вони сприяють згуртуванню колективу, створюють атмосферу дружньої підтримки, формують уміння співпрацювати, домовлятись, спільно вирішувати проблеми.

Селфі-аудит

Для формування компетентності уміння вчитися дуже важливо, щоб дитина сама вміла оцінювати результати своєї діяльності. Для цього треба формувати вміння самостійно знаходити свої помилки й самостійно їх виправляти та визначати, яким чином уникати їх у майбутньому.

Саме так побудована система оцінювання в освітньому проекті «На крилах успіху».

На формування в дитини вміння самостійно оцінювати результати навчальної діяльності спрямована форма роботи – «селфі-аудит» (аудит – «я перевіряю, звіряю з тим, як повинно бути, до чого я прагнув» і «selfie», тому що «я сам собі замовив цю перевірку») – це своєрідне дослідження для аналізу набутого дитиною досвіду навчальної діяльності за допомогою завдань. Сучасні діти розуміють слово «selfie», вважають процес фотографування себе цікавим і простим. Відповідно вони переносять цей інтерес і цікавість на процес оцінювання.

У процесі селфі-аудиту учень порівнює результати виконання завдання з пропонованим вчителем зразком правильного їх виконання (у будь-який спосіб – усно або на екрані). Самостійно оцінюючи виконання певних завдань, учень зафарбовує весь кружечок біля завдання, якщо виконав його правильно й готовий пояснити ласикам хід виконання. Він зафарбовує половину кружечка, якщо виконав завдання частково й для пояснення завдання ласикам йому треба ще трохи підготуватись. І не розфарбовує, якщо не виконав завдання і для пояснення його ласикам треба підготуватись ґрунтовно.

Під час організації аудиту звертаю увагу дітей на важливість чесного розфарбовування кружечків відповідно правильності виконання завдання, оскільки результати аудитів одного учня не порівнюються з результатами інших і не оцінюються. Учень самостійно порівнює результати вхідного й вихідного тематичного селфі-аудитів. Одержані висновки дозволять дитині усвідомити вплив навчальної діяльності на її розвиток та особистісне зростання.

У 2-му класі радимо також впроваджувати в практику аналіз помилок самими учнями за допомогою так званого прийому «Велике прання». Дитина записує маркером на смужці паперу, який знаходиться у визначеному місці в класі (15-20 см завдовжки, 6-8 см завширшки) слово з помилкою (характерною/грубою/суттєвою), виправляє помилку кольором і вішає «випрану» смужку на прищіпку у відведеному для цього місці на мотузку.

Як показує практика, це цікавий і дієвий прийом, який сприяє розвитку вміння/навички бачити/аналізувати свої помилки. До того ж, коли помилка «сохне», на неї звернена увага й інших учнів.

Завдяки цьому ми не втрачаємо інтерес дитини до навчання через її невдачі, а навпаки – пропонуємо успішно вчитись на помилках.

Висновки. Одне з пріоритетних завдань сучасної школи – формування ключових компетентностей учнів (уміння вчитися, загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, компетентності з ІКТ, соціальної). Воно обумовлене зростанням потоку інформації, швидкою зміною та необхідністю сучасної людини оперативно опрацьовувати її. В таких умовах перед педагогами постає завдання зосереджувати увагу учнів на засвоєнні часто не пов'язаних між собою фактів, на самостійному відборі інформації, критичному її осмисленні та інших складових.

Серед ключових компетентностей, які необхідні людині для успішного повноцінного життя, особливе місце займає уміння вчитися.

Одним із шляхів формування ключової компетентності «вміння вчитися» у молодших школярів є впровадження інноваційних форм, методів, засобів, програм навчання.

Пошук нових форм і методів навчання учнів, змін програм спонукали долучитись у 2018-2019 навчальному році до освітнього проекту «На крилах успіху».

Відповідно до визначених у Державному стандарті цілей початкової освіти, Проект розроблено з метою нормативного забезпечення гармонійного розвитку та виховання особистості дитини для застосування набутого досвіду в навчальних і життєвих ситуаціях та закладання основ її особистісного зростання на наступному рівні освіти.

Проект акцентує увагу на навчанні учнів вміння застосовувати отримані знання, бачити сфери їх використання, відшукувати нову інформацію. Разом із наскрізними вміннями (уміння читати та розуміти прочитане, виявляти ініціативу, творити, приймати рішення, застосовувати емоційний інтелект, співпрацювати в команді та інші) ці компетентності становитимуть основу успішної самореалізації учня.

Список використаної літератури

1. Кодлюк Я. Інновації у змісті підручників для початкової школи / Я. Кодлюк // Початкова школа. – 2017. – № 12. – С. 42- 45.
2. Лосєва О.Ю Проект «На крилах успіху»: тенденції оновлення початкової школи / О.Ю. Лосєва // Зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Підготовка конкурентноздатного фахівця початкової освіти в контексті реалізації концепції «Нова українська школа» – Луцьк. – 2017. – 25 вересня. С.35-38.
3. Освітня програма «На крилах успіху». Нормативна база побудови програми. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nakrilahuspihu.com/blog/osvitnja_programa
4. Сухаревська О. В країну знань ми відчиняєм двері – тут завжди будемо щасливі та веселі. Квест «Шкільний старт» / О. Сухаревська, С. Деріга, Т. Омельченко, М. Христинч // Учитель початкової школи. – 2017. – № 8. – С. 3-12.
5. Цимбалару А. Д. Навчальний посібник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів «На крилах успіху» в 34 частинах // Цимбалару А. Д.,

- Пархоменко Н. Є., Бондар І. Ю. // Ч. 32.— ТОВ «Освітній центр «На крилах успіху», 2017. – 48 с. – С.2-3.
6. Цимбалару А. Д. Навчальний посібник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів «На крилах успіху» в 34 частинах // Цимбалару А. Д., Пархоменко Н. Є., Бондар І. Ю. // Ч. 1-2. – ТОВ «Освітній центр «На крилах успіху», 2017. – 48 с.
7. Цимбалару А.Д. Модернізація підручників і навчальних посібників для очаткової школи на засадах дитиноцентризму // Проблеми сучасного підручника. – 2018. – Випуск 21. – С. 412-422.

Ярмова Ольга,
студентка 32 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Метод самостійної роботи учнів постійно в центрі уваги дидактів і психологів, які вивчають різні аспекти розвиваючого навчання. Самостійна робота відіграє велику роль у формуванні і розвитку навчальних умінь, вихованні волі, пізнавального інтересу, навичок колективної праці. В ній виявляється індивідуальність кожного учня, формується їхній інтелект і характер. Усе це сприяє засвоєнню глибоких і міцних знань. Тому, проблема самостійної роботи учнів як ефективного методу формування вміння вчитися, навичок самоосвіти є актуальною.

В процесі навчання завдання вчителя полягає не тільки в тому, щоб забезпечувати міцні знання, передбачені програмою, але й в тому, щоб розвивати самостійність і активність мислення учнів. Справа це не просте і починати його слід з перших днів навчання в школі.

Самостійна робота - це така пізнавальна навчальна діяльність, коли послідовність мислення учня, його розумові та практичні операції і дії залежать і визначаються самим учнем. Присутність самостійної роботи необхідна на уроках, так як вона тренує волю, виховує працездатність, увагу, дисциплінує учнів. Вчителю необхідно спиратися на самостійну роботу учнів, самостійне міркування, умовивід.

Самостійна робота являє собою метод, який дуже допомагає вчителю для з'ясування здібностей учнів. Працюючи самостійно, учень повинен поступово оволодіти такими загальними прийомами самостійної роботи як чітке уявлення мети роботи її виконання, перевірка, виправлення помилок. Все ширше і ширше входить самостійна робота в практику школи, різні її види. Вчителі прагнуть озброїти учнів відповідними вміннями, використовуючи для цього і класні заняття, і додаткові заняття, і домашні заняття.

Метою статті є визначити особливості формування умінь самостійної роботи молодших школярів.

Питання розвитку в школярів самостійності, критичності мислення, здатності до творчих пошуків у педагогічній науці не є новим. Перші вимоги до учнів бути творцями, активними співучасниками процесу пізнання відомі ще за часів античності. Наприклад, метод навчання, застосований Сократом, названий “маевтикою”. Він полягає в умінні вести діалог так, що внаслідок руху думки за допомогою суперечливих висловлювань позиції учасників діалогу згладжуються, однобічність поглядів кожного з них долається, здобувається істинне знання. Тобто Сократ у процесі бесіди, діалогу допомагав “народитися істині в душі співрозмовника”.

Елементи евристичного навчання використовували також Архит, Аристоксен, Платон, Піфагор, які надавали великого значення зацікавленому, активному самостійному оволодінню знаннями учнями. У власних міркуваннях вони виходили із суджень, в основі яких – думка про те, що розвиток мислення людини може успішно здійснюватися лише за умови самостійного пошуку, діяльності.

Ж.-Ж. Руссо у власній теорії виховання також радив не передавати вихованцю знання в готовому вигляді, а зробити його дослідником, відкривачем істини: “... ставте доступні його розумінню запитання і надайте можливість йому вирішувати їх. Нехай він дізнається не тому, що ви сказали, а тому, що сам зрозумів”[2].

В.О.Сухомлинський в основі навчання учнів у школі вбачав виховання в них самостійності, критичності мислення, активності. Дидакт наголошував, що справжнім можна вважати лише те навчання, яке має спрямованість на розвиток дитини, її мислення, діяння у процесі пізнання, оскільки “розум не формується без розумового напруження, без думки, без самостійних пошуків”[3].

Самостійна навчальна робота учнів – різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності школярів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або дома за завданнями вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі[4].

На сьогоднішній день зростає значення початкової освіти. Початкова ланка школи повинна не тільки дати учням певну суму знань, а й формувати в них навички самостійного учіння. Для цього проводяться пошуки таких методів і організаційних форм навчання, які сприятимуть розвитку самостійності учнів. Самостійна робота тільки тоді досягає найбільшого успіху, коли школярі усвідомлюють своїх досягнення як результат самостійної діяльності, помилки, допущені ними в ході роботи. Велику роль у цьому відіграє аналіз учителем роботи учнів. Ця робота впливає на ефективність навчання, якщо учитель спрямовує учнів на самоконтроль результатів своєї учбової діяльності.

Конкретними методами організації навчальної роботи, які на різному рівні забезпечують пізнавальну самостійність школярів, є виклад навчального матеріалу вчителем у формі повідомляючої або проблемної розповіді, бесіда, вправи, практичні та лабораторні роботи, робота з книжкою, самостійна робота учнів тощо.

Самостійну роботу застосовують на всіх етапах уроку, але з об'єктивних причин майже не організовують на етапі вивчення нового матеріалу.

Результативність самостійної роботи залежить і від того, як вчитель зуміє поєднати способи виконання завдань: усні з письмовими, фронтальні з індивідуальними.

З одного боку, ефективність самостійної роботи учнів залежить від підготовленості вчителя до її організації, тобто його вміння здійснювати діагностику індивідуальних реальних можливостей учнів, аналізувати зміст навчального

матеріалу і визначати характер можливих труднощів для засвоєння його учнями, розробляти систему завдань для самостійної роботи учнів, надавати їм консультативну допомогу.

З іншого боку, вона залежить від підготовленості учнів до самостійної роботи, від їхнього ставлення до неї та володіння необхідним запасом знань з математики, вміння аналізувати і структурувати навчальний матеріал з метою його осмислення.

Ефективність самостійної роботи збільшується, якщо вона є однією зі складових навчального процесу і проводиться планомірно та систематично, якщо на кожному уроці для неї відводиться певний час. Тільки за таких умов у учнів формуються стійкі вміння та навички щодо виконання різних видів самостійної роботи[1].

Значення самостійної роботи в навчальному процесі важко переоцінити. Самостійна робота сприяє формуванню самостійності як якості особистості, сприяє реалізації принципу індивідуального підходу, дозволяє диференціювати навчальні завдання і тим самим сприяти досягненню дійсно свідомого і міцного оволодіння знаннями. Можна сказати, що тільки в ході самостійної роботи учні розвивають ті пізнавальні здібності, здобувають і удосконалюють ті уміння і навички, без яких неможливо оволодіння знаннями як у школі, так і в житті.

До самостійної роботи, що вимагає виконання нової задачі, учнів необхідно готувати. Варто учити дітей самостійно прочитати завдання в підручнику, на дошці чи на картці, розібратися в послідовності майбутньої роботи, виконати її й у результаті зробити потрібний висновок. У міру того як учні опановують необхідними уміннями, їм варто надавати більше самостійності в перебуванні способів виконання завдання, у плануванні роботи і т.д.

Індивідуальна самостійна робота найчастіше дає позитивні результати, коли учні, знаючи загальні положення, закономірності, можуть зробити окремі висновки про властивості речовин, розв'язати доступні, але досить складні завдання. Однак такі роботи можна організувати не стільки в процесі сприймання нових знань, скільки під час повторення добре усвідомленого матеріалу.

Список використаної літератури

1. Андреев У. І. Педагогіка: Навчальний курс для творчого саморозвитку. – 2-ге видання – Казань: Центр інноваційних технологій, 2000.
2. Руссо Ж.–Ж. Эмиль или о воспитании: Пер.с франц. М.А. Энгельгардт. – С.-Пб.: Изд. газ."Школа и жизнь", 1912. – 489 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. –К.: Рад. школа, 1977. – Т. 4. – 638 с.
4. Таврійський вісник освіти.- 2015.- №3(51).

Яремчук Анастасія,
студентка 46 групи

Навчально – наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);

Рудницька Н. Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Постановка проблеми. Однією з важливих рис сучасного розвитку суспільства є швидкий ріст потреби у науково-технічних кадрах, які володіють глибокими знаннями і здатні здійснювати творчий, дослідницький підхід до розв'язання різноманітних теоретичних і практичних завдань. Правильний добір і розстановка кадрів передбачають максимальну реалізацію можливостей кожної людини, а для цього необхідно виявляти ці можливості та розвивати їх. Виходячи із сказаного, можна зрозуміти той інтерес, який за останні 20-30 років проявляється в психолого-педагогічній літературі до проблеми здібних та обдарованих дітей, діагностики та формування здібностей на різних вікових етапах розвитку людини.

Проблемою розвитку математичних здібностей учнів початкових класів є однією з найбільш актуальних як у методичній науці, так і в усьому навчальному процесі сучасної загальноосвітньої школи. Розв'язання проблеми розвитку математичних здібностей потребує нових підходів до подальшого вдосконалення змісту, форм, методів та способів навчання, спрямованих на розвиток математичних здібностей учнів.

Аналіз останніх досліджень. Над проблемою діагностики та розвитку здібностей працювали О. Бочарова, О. Кочерга, О. Музика, А. Палій, В. Панченко та ін.

Проблемою розвитку здібностей дитини займалися Н. Волкова, В. Галузьяк, Б. Кобзар, Я. Коломенський, С. Максименко, І. Підласий, М. Сметанський, М. Фіцула, В. Шахов та ін.

Питанням дослідження здібностей в дітей початкових класів займалися такі психологи: С. Л. Рубінштейн, О. Г. Ковальов, Г. С. Костюк, В. М. Мясіщев, Н. С. Лейтес, К. К. Платонов. Вони наголошують про, що не відповідають дійсності теорії, які стверджують про вродженість здібностей і зводять їх до задатків, так і теорії, які повністю ігнорують природні передумови здібностей, вважаючи їх залежними лише від середовища і виховання.

Метою статті є виявити, обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови розвитку математичних здібностей учнів початкових класів на уроках математики.

Виклад основного матеріалу. Успішність оволодіння тією чи іншою професією, ефективність трудової діяльності великою мірою залежать від здібностей. **Здібності** — це властивості функціональних систем, які реалізують пізнавальні і психомоторні процеси, відзначаються індивідуальною мірою розвитку і виявляються в успішності та своєрідності виконання діяльності [1, с. 12].

Математичні здібності у дітей – один із видів природних талантів. Вони дають про себе знати з раннього віку і тісно пов'язані з розвитком таких видів інтелекту, як творчий потенціал, здатність до пізнання навколишнього світу.

Різні вчені та психологи по різному трактують поняття “математичні здібності”. Ковальов О. Г. стверджував, що математичні здібності – це здатності до наукової математичної діяльності, що дає нові і об'єктивно значущі для людства результати, досягнення, цінний в суспільному відношенні продукт. В свою чергу, Крутецький В. А. трактує дане поняття, як здатність утворювати на математичному матеріалі узагальнені, згорнуті, гнучкі і обернені асоціації та їх системи. Чугунова О. В. розуміє, що математичні здібності – це один із видів природних талантів, пов'язані з розвитком таких видів інтелекту, як творчий потенціал, здатність до пізнання навколишнього світу.

Зібраний В. А. Крутецьким матеріал дозволив йому побудувати загальну схему структури математичних здібностей у шкільному віці: отримання математичної інформації; здатність до формалізованого сприйняття математичного матеріалу, схоплення формальної структури задачі; переробка математичної інформації; здатність мислити математичними символами; здатність до швидкого і широкого узагальнення математичних об'єктів, зв'язків і дій [5, с. 6-7].

Дорослі повинні знати, як розвивати математичні здібності у дитини. Для цього можна застосувати кілька методів. Завдання повинні захоплювати дитину, подаватися в ігровій формі, у віршах або у формі загадок чи скоромовок. Потрібно також звертати увагу на те, як поводить себе дитина під час занять, які завдання їй є найбільш цікавими. Пам'ятайте, що ваше завдання - не змушувати дитину до чогось, а саме зацікавити її.

Готуючись до уроку, потрібно підбирати завдання для всього класу і для окремих учнів. Ці окремі – це діти, які проявляють до вивчення математики особливе ставлення, це саме ті діти, які можуть мати з математики високий бал. Цим учням і завдання треба готувати складніше, і запитання їм треба ставити проблемніші. Деякі з них треба заслухати всім класом, а деякі заслухати так, щоб не привернути уваги решти учнів, розглянути їх у позаурочний час.

На уроках математики можна використовувати такі види праці, як робота в групах, де учні вчаться вмінню вислухувати один одного, прийти на допомогу однокласниками з гіршим результатом; самостійна робота з подальшим перевірками, що дає змогу учням перевірити себе, зробити самооцінку своїм знанням. Також для розвитку математичних здібностей молодших школярів на уроці математики використовують задачі розв'язок яких відбувається за допомогою схем [3, с. 5].

До організаційно-педагогічних умов розвитку математичних здібностей учнів можна віднести: 1. Формування у майбутніх учителів початкової школи уміння створювати сприятливе навчально-виховне середовище з розвитку математичних здібностей учнів (грамотна організація навчально - виховного процесу з навчання математики; систематичне проведення позаурочних та позашкільних заходів; удосконалення навчальних засобів і обладнання з математики).

2. Науково-теоретичне обґрунтування математичних здібностей, полягає в тому, що вони є складовою наукової математичної творчості. Це необхідно, щоб в учнів проявлявся власний задум, ставилися нові задачі і самостійно вирішувалися завдання за допомогою отриманих знань, не боялися зробити помилку [4, с. 76].

3. Індивідуальні прояви здібностей як інтерес до математичної діяльності. Учитель повинен звертати увагу на “жагу до вивчення математики”, розвивати інтерес та поглиблювати знання учнів за допомогою різних методів навчання.

4. Формування та розвиток математичних здібностей буде значно ефективнішим в умовах діяльнісного підходу до змісту і методів вивчення математики, урахування індивідуального інтересу до математичної діяльності та володіння практичними навичками [2, с. 45].

Необхідно наголосити і на критеріях розвитку математичних здібностей. Виділяють когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісно - практичні критерії.

До когнітивного критерію відносять такі показники: знання мети, завдань і змісту початкової шкільної математичної освіти; методів математичних і педагогічних досліджень процесу з математики; методики контрольно-оцінювальної діяльності.

Емоційно-ціннісний критерій має такі показники: наявність в учнів потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій, пов'язаних із цілями і завданнями педагогічної діяльності; наявність інтересу і бажання вирішувати різні педагогічні ситуації; задоволення від здійснення результативної педагогічної діяльності.

Під час вивчення теми: “Розвиток математичних здібностей учнів початкових класів на уроках математики” було проведено експериментальне дослідження на виявлення рівня розвитку математичних здібностей учнів. Дослідження проводилося на базі Тетерівської загально - освітньої школи І-ІІІ в 4 класі.

Результати дослідження показали, що рівень розвитку математичних здібностей учнів розвинений недостатньо, оскільки лише 27% учні мають високий рівень, 60% - середній рівень і низький рівень - 13%. Зробимо висновок, що в даному класі над проблемою розвитку математичних здібностей приділяється недостатньо уваги.

Для покращення рівня розвитку математичних здібностей на уроках математики ми розробили методичні рекомендації. Учителі повинні пам'ятати, коли вибирають кращий метод навчання для своїх учнів. Навіть така серйозна наука, як математика, стане дитині ближче і зрозуміліше, якщо він буде знайомитися з нею в процесі гри. Казкові персонажі для дітей живі і справжні, казка і реальність тісно пов'язані між собою. Досвід роботи вчителів показує, що для поліпшення розуміння, закріплення та відтворення інформації доцільно проводити такі уроки як: урок-змагання, урок-вікторина, урок-круглий стіл, урок-гра та ін. Також позакласна робота з математики дуже важлива [5, с. 20].

Висновки. Під час вивчення розвитку математичних здібностей учнів початкових класів на уроках математики можна зробити такі висновки: здійснено аналіз теоретичних засад розвитку математичних здібностей учнів початкових класів на уроках математики; з'ясовано шляхи розвитку математичних здібностей учнів початкових класів; чітко окреслено розвиток математичних здібностей учнів початкових класів на уроках математики; виявлено організаційно-педагогічні умови розвитку математичних здібностей учнів; досліджено рівень сформованості математичних здібностей учнів початкових класів на уроках математики та оброблено результати; з'ясовано критерії та показники рівня розвитку математичних здібностей учнів початкових класів на уроках математики; розроблено методичні рекомендації вчителям початкової школи щодо покращення рівня розвитку математичних здібностей учнів .

Список використаної літератури

1. Божик Л. М. Як розвивати розумові здібності. Харків: Основа. 2000. 93 с.
2. Вовченко О. І. Про здібності людини. Полтава: Талант. 2003. 120 с.
3. Губенко О. В. Розвиваємо математичні здібності дитини. Обдарована дитина. Київ. 1999. №3. С. 3 - 15.
4. Кремінський Б. Г. Обдарованість та проблема розвитку здібностей особистості. Практична психологія та соціальна робота. Чернігів. 2004. С.74-80.
5. Олексієнко Л. П. Як розвивати розумові здібності. Бесіда психолога з дітьми. Київ. 2001. 24 с.

Для нотаток

Наукове видання

**МАЙСТЕРНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ
У МИСТЕЦЬКІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ**

Збірник наукових праць

Частина II

За зміст статей і правильне цитування відповідальний автор

Комп'ютерний макет:

Колесник Н. Є., кандидат педагогічних наук, доцент;
Голубовська І. В., кандидат філологічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Надруковано з оригінал-макета авторів

Підписано до друку 02.03.2020. Папір офсетний.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Ум.-друк. арк. 19,29. Обл.-вид. арк. 19,95.
Тираж 300. Зам. 15.

Віддруковано з готових оригінал-макетів у ФО-П «Н. М. Левковець»

Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – з фізичної особи: серія ВВО № 762297 від 15.02.2005 року